

J. HALKIN

Aardrijkskunde

TWEEDE DEEL

UNIVERSITE DE LIEGE

SE De Werelddeelen

DE GEOGRAPHIE

II d A. 178 9.

WESMAEL-CHARLIER. NAMUR

Verzameling J. ROLAND en E. DUCHESNE.

LEERBOEK
VAN
AARDRIJKSKUNDE

DOOR
Joseph HALKIN
HOOGLEERAAR TE LUIK

VERTAALD DOOR
Joseph CAMMAERTS
LEERAAR AAN 'T KONINKLIJK ATHENEUM TE ELSENE

TWEEDE DEEL

(5de Klasse der Atheneums en Colleges; 2de studiejaar der Middelbare Scholen)

AARDRIJKSKUNDE
DER VREEMDE WERELDDEELEN

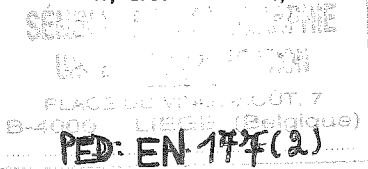
NAMUR

Maison d'Éditions Ad. WESMAEL-CHARLIER

(Soc. An.)

69, RUE DE FER, 69

1932

EIGENDOM.

De handboeken van Aardrijkskunde der Verzameling J. Roland en E. Duchesne (bestemd voor 't Middelbaar en 't Normaal Onderwijs) zijn ingedeeld in twee reeksen, opgevat volgens hetzelfde plan. De eerste reeks is bestemd voor de 6de, 5de en 4de klasse der Atheneums en Colleges, en ook voor het 1ste, 2de en 3de studiejaar der Middelbare Scholen. De tweede reeks is bestemd voor de lagere en de middelbare Normalscholen, voor de 3de, 2de en 1ste klasse van Atheneums en Colleges; ze dient eveneens tot leidraad voor den leeraar der lagere klassen.

De eerste reeks, samengesteld uit Fransche en Nederlandsche handboeken, omvat :

1ste DEEL : Begrippen van Algemeene Aardrijkskunde en Aardrijkskunde van Europa.

2de DEEL : Aardrijkskunde der Vreemde Werelddeelen;

3de DEEL : Aardrijkskunde van België en Grondbeginselen van Cosmographie.

Als nevenlooper bij de eerste reeks (Fransche uitgave) :

Grondbeginselen van Algemeene Aardrijkskunde.

De tweede reeks, samengesteld uit Fransche handboeken, omvat :

BOEKDEEL I : Algemeene Aardrijkskunde;

BOEKDEEL II : Aardrijkskunde van België;

BOEKDEEL III : Aardrijkskunde van Europa en van de andere werelddeelen.

Als nevenloopers bij de tweede reeks :

Economische Aardrijkskunde.

De eerste reeks beoogt hoofdzakelijk de noodige kennis der belangrijke aardrijkskundige feiten te verstrekken (beschrijvend gedeelte), maar tevens een hechten grondslag te leggen, waarop het meer beredeneerd aardrijkskundig onderwijs der normalscholen en der klassen van de hoogere afdeeling berust.

De tweede reeks hervat al de gegevens der eerste, maar ze volledigt ze. Speciale aandacht wijden we aan 't algemeene, beredeneerde en verklarende gedeelte, aan de uiteenzetting der onderlinge

afhankelijkheid der aardrijkskundige gegevens, aan de studie van oorzaken en gevolgen.

We hopen op die manier verwezenlijkt te hebben een wetenschappelijk onderwijs der aardrijkskunde. Het officieel programma voorziet twee cyclussen. Elke der twee opeenvolgende reeksen moet een kenmerkenden stempel dragen : de eerste beschrijft, de tweede verklaart.

De gewestelijke aardrijkskunde of landbeschrijving dient voorzeker tot grondslag bij 't onderwijs der aardrijkskunde : dat belet evenwel niet dat gemeld onderwijs bekrond moet worden door de Algemeene Aardrijkskunde, welke, met het oog op de wetenschappelijke vorming van den leerling, het voornaamste deel ervan uitmaakt. 't Is immers de Algemeene Aardrijkskunde, welke elk aardrijkskundig feit afzonderlijk bestudeert met het oog op zijn verdeeling over de aardoppervlakte, en welke diensvolgens ook best de oorzaken en de uitwerksels ervan in 't licht stelt. Vandaar begrippen, dan grondbeginselen, dan een handboek van Algemeene Aardrijkskunde, en bovendien, de tien eerste platen van onzen Atlas classique, welke bestemd zijn om de studie der Algemeene Aardrijkskunde aanschouwelijk te maken.

In aansluiting met den Atlas, ¹ welke, samen met den aardbol, toch het voornaamste leermiddel blijft, verstrekken onderhavige werkjes den leerling al, wat hij belangrijks studeeren en onthouden moet. Ze verbeuren evenwel de vrijheid van den leeraar niet, bij 't voordragen der leerstof, bij 't nadere beschouwen van wat hij belangrijker acht, bij 't maken van altijd heilzame vergelijkingen, bij 't opstellen van nieuwe samenvattingen, welke den gezicht-einder verruimen.

J. H.

¹ Onze Atlas classique, ten gebruike van 't Middelbaar Onderwijs, bevat 41 platen, meer dan 200 kaarten en een register met meer dan 10.000 benamingen.

EERSTE DEEL

AARDRIJKSKUNDE VAN AZIË

AFDEELING I.

ALGEMEENE AARDRIJKSKUNDE VAN AZIË.

(Atlas, pl. 31, k. 164 tot 169.)

I. — AARDRIJKSKUNDIGE LIGGING.

Grenzen. — De grenzen van Azië zijn : ten N., de Noordelijke Ijszee; — ten O., de Grootte Oceaan; — ten Z., de Indische Oceaan; — ten W., de Rode Zee, de landengte van Suez, de Middellandsche Zee, de Egeïsche Zee, de Marmorazee, de Zwarte Zee, het Kaukasusgebergte, de Kaspische Zee, de Oeralstroom en 't Oeralgebergte.

Uitgestrektheid. — Azië is het uitgestrektste der vijf werelddeelen. Het beslaat 41.600.000 km², meer dan vier maal de oppervlakte van Europa, het *derde* van de niet-overwaterde aardoppervlakte.

Aardrijkskundige ligging. — Azië ligt in 't N.-O. van 't Oude Vasteland. Het is innig verbonden met de andere Werelddeelen : ten W. grenst het aan Europa, dat als het uitgestrektste van Azië 's schiereilanden kan doorgaan en met hetwelk het Eurazië vormt; ten Z.-W. is het met Afrika verbonden door de landengte van Suez; ten Z.-O. strekt het zich, in de richting van Australië, uit over het Schiereiland Malaka en de Soenda-eilanden; ten N.-O. wordt het van Amerika gescheiden door de Straat van Bering, welke minder dan 100 km. breed en dikwijls toegevrozen is. Azië ligt bijna geheel in den Noordelijken gematigten klimaatgordel.

Sterrenkundige ligging. — De middaglijn van 180° loopt over den Oostelijken uithoek van Azië; die van 90° O. van Greenwich loopt tusschen Tomsk en Krasnoïarsk, niet verre van Lhasa, door de delta van den Gangesstroom. De Noordpoolcirkel raakt Obdorsk, aan de Beneden-Obi, loopt ten Z. van Werschojansk en een weinig ten N. van de Straat van Bering; de

Kreeftskierkring loopt tusschen Medina en Mekka, raakt Mascate, de delta van den Indus en den Ganges, en Kanton; de 50° Noorderbreedte loopt over het Altaïgebergte, ten Z. van het Baïkalmeer en van Blagovensjensk, en dwars door het eiland Sachalin.

Azië gaat van 1° tot 78° N.-B. (8.500 km.) en van 26° O.-L. tot 170° W.-L. (op 40° N.-B. maakt zulks 9.850 km.).

II. — NATUURKUNDIGE AARDRIJKSKUNDE.

A. — HET LAND.

Algemeen voorkomen. — Azië komt voor als een opeenvolging van *talrijke hoogvlakten*; deze beslaan meer dan de helft van zijn bodem. — De onmetelijke *hoogvlakte van Centraal-Azië* is afgeboord en doorkruist met hooge bergketenen, langs dewelke men minder hooge en minder belangrijke *hoogvlakten* aantreft, welke dan weer met enkele *laagvlakten* omzoomd zijn. — Wat hoofdzakelijk de bodemgesteldheid van Azië kenmerkt, is zijn aanzienlijke hoogteligging, waarvan de gemiddelde geschat wordt op meer dan 1.000 m. tegenover slechts 315 m. als gemiddelde hoogteligging van Europa. Een tweede kenmerk zijn de *hoogvormige* bergketenen, welke, in *bergknoopen* samengesnoerd, hoogvlakten insluiten.

Gaat men slechts de hoofdtrekken na der bodemgesteldheid van Azië, dan komt het voor als beheerscht door twee bergkammen, uitgaande van den Bosporus, de hoogvlakte van Klein-Azië omsluitende, weer samenloopende in den Araratberg, weer uiteenloopende om de hoogvlakte van Iran in te sluiten; na een derde maal in den Pamirknoop versmolten te zijn geweest, loopen ze andermaal uiteen en omvatten het hooge plateau van Tibet, de inzinking van het Tarimbekken en de woestijn van Mongolië.

Bergen. — Met uitzondering van 't Oeralgebergte, gedeeltelijke Westgrens van Azië, zijn de Aziatische bergketenen over 't algemeen gericht van het W. naar het O.; 't zijn de vertakkingen dier bergen, welke de vorming der Zuidelijke schiereilanden verklaren.

Het *Oeralgebergte* vormt in het Westen een kelen van meer dan 2.000 km.

Tusschen de Zwarte Zee en de Kaspische Zee in, ligt de *Kaukasus*, als een reuzendam opgeworpen tusschen Europa en Azië. Meer in 't Zuiden, verheft zich de *Ararat*, welke in verbinding staat langs 't Oosten met de *Elboerzbergen*, ten Z. der Kaspische Zee, en langs 't Westen met de *Taurusbergen*, welke Klein-Azië ten Z. omboorden.

Uit den *Pamirknoop* loopt in de richting van 't N.-O. een lange reeks gebergten : de *Tien-Sjanbergen*, het *Tarbagatai-gebergte*, het *Altaigebergte* en de *Sajanskbergen* loopen bijna evenwijdig met elkaar en worden door valleien gescheiden ; daarop volgen de *Jablonoi* en de *Stavonoi*, welke uitloopen op de Oostkaap aan de Straat van Bering. — Oostwaarfs van gemelden bergknoop liggen de *Kwen-Lunbergen*, welke het Tarimbekken langs het Z. afboorden. — Insgelijks in Oostelijke richting, een derde keten, de ontzagwekkende massa der *Karakoroembergen*. — Een vierde keten slaat de richting in van 't Z.-O., beschrijft een langen, regelmatigen boog, waarvan de noordzijde Noordwaarts ligt : 't is de *Himalaya*, een reusachtige ophooping van bergen, onder dewelke de hoogste berg der aarde, de *Everest*, wiens toppunt 8.840 m. boven den zeespiegel verheven is. Die bergketen doorkruist Indochina, vormt het Schiereiland Malaka en meer Zuidwaarts nog de boogvormig gelegen Soenda-eilanden in Maleisië. — Een vijfde keten gaat van den Pamirknoop uit naar 't Z.-W. toe : de *Hindoe-Koesjbergen*, welke door hun twee onderscheidene takken de hoogvlakte van Iran insluiten en waarvan de Noordelijke vertakking bij het *Elboersgebergte* aansluit.

Vuurbergen. — De meest vulkanische streek van Azië is de Oostkust, speciaal de eilanden.

In 't harte van Azië is de vulkanische kracht weinig voelbaar. Maar ten O. is dat vasteland omgeven met een reeks vulkanen, welke deel uitmaken van den vuurgordel van den Stillen Oceaan : die vuurbergen liggen verspreid over de eilandenreeksen, welke Kamtsjatka (waar men den *Kloetsjew* aantreft) verbinden met de Soenda-eilanden (Oceanie). Honderden kraters telt men op de Japansche eilanden (o. a. de *Fusy*), en op de Philippijnen. — Een andere bergketen heeft belangrijke vulkanen in Kaukasië, in Armenië (*Araratberg*) en op den Noordelijken zoom van het Iran-plateau (*Demavend*).

Hoogland. — Azië is bij uitstek het land der hoogvlakten. In 't Centraal-Aziatisch hoogland treft men aan : de hoogvlakte van *Tibet*, de hoogste der aarde, met een gemiddelde hoogteligging van 5.000 m., — het hoogland van het *Tarimbekken*; — het hoogland *Gobi*, een onmetelijke woestijn. — Onder de andere hoogvlakten zijn de voor- naamste : die van *Dekan* in Hindostan; — die van *Iran* tusschen de Kaspische Zee en de Zee van Oman; — die van *Anatolië* of *Klein-Azië*; — die van *Arabië* of *Nedjed*.

Laagland. — Het laagland beslaat in Europa de twee derden der totale uitgestrektheid; in Azië ternauwernood het vierde gedeelte. Eerst en vooral te vermelden is de *Siberische laagvlakte*, voortzetting

van de Baltische vlakte in Europa : behalve in haar Zuid-Westelijk gedeelte, is die vlakte arm en verlaten; ze strekt zich uit van de Kaspische Zee tot aan de Lena, dan neemt ze geleidelijk in breedte af en slaat meer en meer de Noordoostelijke richting in; — de *Chineesche laagvlakte*, langs den benedenloop van Hoangho en Jang-tse-kiang; — de *Indische laagvlakte*, net als de voorgaande buitengewoon vruchtbaar en derhalve ook zoozeer bevolkt dat men, om de overbevolking aan te duiden, wel eens de vergelijking maakt met mieren in een mierennest; — het vroeger zoo bloeiende *Mesopotamië*, tusschen Tigris en Eufraat.

Even ten Noorden van de Kaspische Zee is er een inzinking, lager gelegen dan de zeespiegel; ten O. der Middellandsche Zee is er een andere, nog diepere inzinking : die der Doode Zee, 396 m. lager dan de waterspiegel.

Woestijnen. — De Aziatische woestijnen zijn de voortzetting van de onmetelijke zandzee, en van de naakte, barre steengronden, welke, onder de benaming Sahara, heel Afrika doorsnijden. We hebben er de *nefoeds* of brandende steenwoestijnen van *Arabië*; — de woestijn van *Syrië*; — de zoutwoestijn *Kevir*, op 't hoogland Iran; — de *Kara-Koem* of zwartzandwoestijn en de *Kizil-Koem* of roodzandwoestijn in *Turkestan*; — de woestijn *Thar* in *Hindostan*; — het uitgestrekte woestijnland *Gobi*, dat als de Aziatische Sahara mag gelden; ten gevolge der breedte- en hoogteligging is het echter in Gobi zoo koud als het heet is in de Sahara.

Eilanden. — Azië omvat een vasteland en talrijke eilanden. De belangrijkste dier eilanden zijn : langs de Noordkust de *Nieuw-Siberische eilanden*; de Oostkust is afgezet door de *Koerilen*, *Sachalin*, *Yeso*, *Nippon*, *Sjikokoe*, *Kioesjwe*, *Rioe-Kioe*, *Formoza*, als zooveel boven het water uitstekende toppen van een reusachtige bergketen, welke Oost-Azië als met een dubbele kust schijnt te voorzien; langs de Zuidkusten, *Hai-nan*, de *Andamanen*, de *Nicobaren*, *Ceylon*, de *Lakkadiven*, de *Malediven*; in de nabijheid der Klein-Aziatische kust, *Cyprus*, *Rhodos*, *Samos*, *Chios*, *Mytilini*.

De Aziatische eilanden beslaan gezamenlijk daaromtrent 5 % van de totale oppervlakte van Azië.

B. — HET KLIMAAT.

Algemeene kenmerken. — Over 't algemeen gesproken, mag men zeggen dat de luchtgesteldheid van Azië aan de *uiterste temperatuurschommelingen* onderworpen is; daar evenwel in de verschillende

In China wordt de buffel als trekdier gebruikt.

Een Chineesch landschap in de provincie Kiang-Soe.

gewesten de hoogteligging en de breedteligging verre van dezelfde zijn, komt ook dezelfde verscheidenheid voor bij 't indeelen van Azië in klimaatstreken.

Heel Azië ligt benoorden den evenaar; bijgevolg ligt $\frac{3}{4}$ van Azië in den gematigden klimaatgordel; 't grootste gedeelte van den Aziatischen bodem ligt tusschen den Noordpoolcirkel en den Kreeftskeerkring; slechts de drie Zuidelijke schiereilanden liggen in de tropische streek en de Noordervlakte in de poolstreek. — De buitengewoon hooge ligging der bergstreken van Midden-Azië oefent een grooten invloed uit op 't klimaat der hoogvlakten.

Luchtgesteldheid. — In het Noordelijk laagland is het 's Winters zeer koud en des Zomers nogal warm; op het hoogland is de Zomer zeer warm, de Winter zeer koud; de Zuidelijke gewesten worden gekenmerkt door hun bestendig hooge warmte; in 't W. en 't O., is het klimaat gematigd : zulks is o. a. 't geval in Noord-China, Japan en Klein-Azië.

Het *vastelandsklimaat*, zooals we dat ook in Oost-Europa aantreffen met zijn hooge temperatuurschommelingen tusschen Zomer en Winter, kenmerkt bijna geheel Azië; het *zeeklimaat*, dat N.-W.- en W.- Europa kenschetst, heeft men in Azië slechts op de kusten van de Gele Zee en van de Middellandsche Zee. — Azië bevat eene der koudepolen : te Werchojansk, in Siberië, heeft men reeds 63° onder 0 opgeteekend. Ook een der heetste gewesten van de aarde ligt in Azië : de thermometer klom reeds tot 65° in de nabijheid van de Roode Zee.

Wind en regen. — 't Regent weinig in Noord- en in Midden-Azië; dat verklaart dan ook dat die streken niet vruchtbaarder zijn. Daarentegen is de regenneerslag langduriger en overvloediger in de gewesten, gelegen in 't Z. en in 't O. : zoo liggen o. a. Hindostan, Indochina en Oost-China in het *moessongebied*.

De Z.-W.-moesson waait, van April tot Oktober, dus juist op het tijdstip, waarop, onder de werking der zon, de grond warmer is dan het water, van uit den Indischen Oceaan naar Hindostan; hij brengt dan ook in die streken, heel den Zomer door, overvloedige regens mee. Van Oktober tot April, blaast de N.-O.-moesson uit Hindostan in de richting van den Indischen Oceaan : op dat tijdstip van het jaar vallen de zonnestrallen niet meer loodrecht op den Aziatischen bodem. De N.-O.-moesson, een droge wind, waait heel den Winter door. In Indochina nemen de moessons de Z.-O. en de N.-W. richting.

C. — DE WATEREN.

Zeeën en onderdeelen van zeeën. — Azië grenst aan vier hoofdzeeën : de *Noordelijke Ijszee*, den *Stillen of Grooten Oceaan*, den *Indischen Oceaan*, de *Middellandsche Zee*, alsook aan de *Kaspische Zee*, die een besloten zee is.

De *Noordelijke Ijszee* vormt, op de conventioneele grensscheiding van Europa en Azië, de *Karische Zee*. Ten Oosten van de kaap Tsjeloeskin, het meest Noordelijk gelegen uiteinde van 't vasteland, vormt zij de *Zee van Nordenskjöld*, en, meer Oostwaarts, staat ze met den Stillen Oceaan in verbinding langs de Straat van Bering. In de Noordelijke Ijszee liggen de *Nieuw-Siberische eilanden* en het eiland *Wrangel*.

De *Stille Oceaan* vormt, tusschen de Straat van Bering en het Schiereiland Malaka, vijf op elkaar volgende zeeën, ingesloten tusschen de Aziatische kust en vijf boogvormig opgestelde eilandenreeksen (de noordzijde naar 't Westen gericht).

1° De *Zee van Bering*, welke tusschen Azië en Amerika, met de Straat van Bering aanvangt, ligt tusschen de twee vastelanden, de *Aleoeten* en 't Schiereiland *Kamtsjathka*.

2° De *Zee van Okhotsk* ligt tusschen de Aziatische kust, de *Koerilen*, 't eiland *Jeso* en 't eiland *Sachalin*; de *Tataren-Sont* ten W. van Sachalin en de Straat van *La Pérouse* stellen ze in verbinding met de *Japansche Zee*.

3° De *Japansche Zee* ligt tusschen het vasteland en de Japansche eilandengroep; ze staat in verbinding met de Oostchinese zee langs de Straat van *Corea*, tusschen 't Schiereiland *Corea* en 't eiland *Kioesjioe*.

4° De *Oostzee*, ook *Blauwe Zee* en *Oostchinese Zee* geheeten, is begrensd ten O. door de eilanden *Kioe-Sioe* en *Rioe-Kioe*, en ten Z. door 't eiland *Formoza*, hetwelk van de Aziatische kust door de *Straat van Formoza* gescheiden wordt. Tusschen *Corea* en *China* in, vormt ze de *Gele Zee*, wier eindpunt Westwaarts de *golf van Petsjili* uitmaakt.

5° De *Chineesche* of *Zuidchinese Zee* ligt tusschen het vasteland, het eiland *Formoza*, de *Philippijnen* en *Borneo*. Ze vormt twee groote golven : de *golf van Tonkin*, ten O. afgebakend door 't eiland *Hai-nan*, en de *golf van Siam*.

De *Indische Oceaan* staat met de Chineesche Zee in verbinding langs de Straat van *Malaka*, tusschen 't eiland *Sumatra* (*Oceanië*) en 't Schiereiland *Malaka* met de meest Zuidwaarts gelegen punten

van Azië : de kaap *Romania* en de kaap *Boeroe*. Aan de Aziatische kust vormt hij twee overgrootte inhammen : de *golf van Bengalen* ten O., de *Arabische Zee of Zee van Oman*, ten W. De Zee van Oman vormt op hare beurt twee golven, die 't uitgestrekte *Arabische Schiereiland* omringen; ten O., de *golf van Oman* en de *Perzische golf*, welke door de Straat van *Ormoez* met elkaar in verbinding staan; ten W. de *golf van Aden* en de *Roode Zee*, onderling verbonden langs *Bab-el-Mandeb*.

Hier verwijzen we naar de Aardrijkskunde van Europa voor wat aangaat de *Middellandsche Zee*, de *Zee van Marmora*, de *Zwarte Zee*, de de *Kaspische Zee*.

Stroomen. — Azië is verdeeld in vijf grootte waterbekkens, waarvan vier afhellen naar de aanpalende zeeën, en het vijfde een besloten bekken uitmaakt, zonder afloop naar een buitenzee.

Van de grootte stroomen van Azië dienen verschillende bij de langste en de waterrijkste der aarde gerekend te worden : aldus de *Siberische* stroomen (*Ob*, *Jenisseï*, *Lena*, *Amoer*), ongelukkig maanden lang toegevrozen en uitlopende in zeeën, die door 't ijs versperd zijn; de *Chineesche* stroomen (*Gele Stroom* en *Blauwe Stroom*), uitstekende waterwegen, welke evenwel door hun overstromingen de geesel worden van 't bespoelde gebied; de *Indochineesche* stroomen (*Mekhong*, *Menam*), door stroomversnellingen onbevaarbaar gemaakt; de *Indische* stroomen (*Ganges*, *Indus*), overmachtige waterloopen op delta's eindigende; eindelijk de *Tigris* en de *Eufraat*, welke langs een gemeenschappelijke monding, den *Sjat-el-Arab*, uitloopen.

Bekken der Noordelijke IJszee. — Loopen in die zee uit : de *Ob*, de *Jenisseï*, de *Lena*.

1° De *Ob* ontspringt in het Altaïgebergte en wordt spoedig een *vlaktestroom*. Links neemt zij de *Irtysj* op, welke *Omsk* en *Tobolsk* bespoelt. De *Ob* werpt zich in de *Karazee* langs een der wiidste trechtermonden der aarde;

2° De *Jenisseï* ontspringt in China. In Siberië neemt zij de *Boven Toengoeska* op : deze komt insgelijks uit China onder de benaming *Selenga*, loopt door het *Baïkalmeer*, wordt dan *Angara* geheeten, bespoelt *Irkoetsk* en vloeit samen met de *Jenisseï*. Deze bespoelt dan *Jenisseïsk* en werpt zich langs een breede monding in de Noordelijke IJszee;

3° De *Lena* ontspringt niet ver van het *Baïkalmeer*. Ze bespoelt *Jakoetsk* en werpt zich in de Noordelijke IJszee langs verschillende armen, welke een moerassige delta vormen.

Die drie stroomen behooren tot de langste stroomen van Azië. Afgezien ervan, dat de twee laatste op bijna geheel hunnen loop *bergstroomen* zijn,

zijn ze ongelukkig alle drie jaarlijks gedurende tien maand toegevrozen, en ze loopen uit in een door ijsschollen versperde zee. Hun overgrootte watermassa rollen ze langs onmetelijke, schier niet bewoonde vlakten voort. Eilandjes en slijkvetvige aanslibbingen versperren hun wijde monden. Dat belet evenwel niet dat hun bijrivieren goed geschikte verkeerswegen zijn tusschen 't W. en 't O.

Bekken van den Grooten Oceaan. — Van de Straat van Bering tot aan de kaap Romania, loopen in den grooten Oceaan uit : de *Amoer*, de *Hoangho*, de *Jang-tse-kiang*, de *Si-kiang*, de *Mekhong*, de *Menam*.

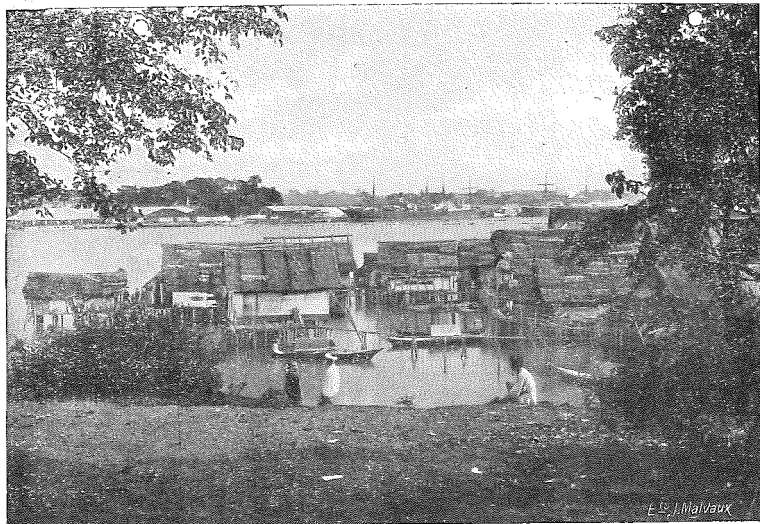
1° De *Amoer* ontspringt in Mongolië; hij neemt rechts de *Soengari* op, den voornaamsten waterweg van Mandsjoerije, alsook de *Oessoeri*, waarvan de spoorweg Khabarowsk-Wladiwostock het dal volgt. De *Amoer* werpt zich langs een breede monding in den Tataren-Sont.

2° De *Hoangho* of *Gele Stroom* ontspringt op de hoogvlakte van Midden-Azië. Eerst is hij *woestijnstroom*, dan *bergstroom*; in zijn benedenloop wordt hij *vlaktestroom*. In zijn bovenloop rukt hij van zijn oevers *gele* leemlagen af, wier aanspoeling veel bijdraagt tot het aanvullen van zijn bedding. Hoewel hij ingedijkt werd, veroorzaakt zijn groote wasdom vervaarlijke overstromingen, welke dan wel eens zijn loop en zelfs zijn mondig verplaatsen. Hij loopt voorbij Singan en werpt zich in de Gele Zee, welke hem haar naam ontleent;

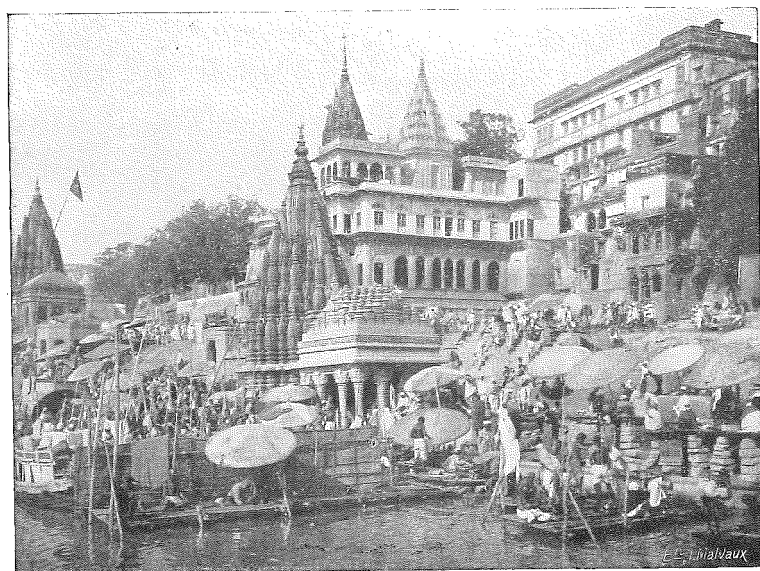
3° De *Jang-tse-kiang* of *Blauwe Stroom* telt, met de Jenisseï, de Ob, de Lena in Azië, den Nijl en den Congo in Afrika, den Mississipi, de Amazone en den Platastroom in Amerika, onder de negen stroomen der aarde, welke meer dan 4.500 km. lang zijn. Hij ontspringt op de hoogvlakte van Tibet en bespoelt Hankou en Han-yan : van hier af is hij bevaarbaar voor de zeeschepen en vormt tot aan zijn monding, een druk gevolgd waterweg van meer dan 1.000 km. Hij bespoelt Nan-king en werpt zich bij Sjanghai in de Blauwe Zee. Hebben de Gele Stroom en de Blauwe Stroom, zoowel hun oorsprong als hun monding tamelijk dicht bij elkaar gelegen, zoo loopen ze evenwel in hun middenloop zeer ver van elkaar verwijderd. In hun benedenloop besproeien ze, door talrijke kanalen, de vruchtbare en bevolkte vlakten van Eigenlijk-China;

4° De *Si-kiang* bespoelt Kanton, niet verre van zijn monding. Hij werpt zich in de Chineesche Zee langs een breede monding, waar de eilanden Hongkong en Macao liggen;

5° De *Mekhong* loopt door Indochina in de richting N.-Z. Hij loopt door Cambodja, bespoelt er de hoofdplaats Phom-Penh, loopt

Photoglob. **In de omstreken van Singapore : Paalwoningen.**

Photoglob.

Benares : Het Paleis van den Maharadja.

door Fransch Cochinchina en werpt zich in de zee, ten W. van Saïgon, langs een aantal mondingen, welke een moerassige delta vormen;

6° De *Menam* loopt door het Koninkrijk Siam, bespoelt de hoofdstad Bangkok en werpt zijn wateren in de golf van Siam.

De *Mekhong* en de *Menam*, als ook de *Saloeën* en de *Irawadi* (deze twee laatste stroomen hooren tot het bekken van den Indischen Oceaan) zijn de vier groote stroomen van Indochina. Hun watervoorraad is toe te schrijven aan de moessonregens : ze hebben dan ook een tijdstip van wasdom, gevolgd door een tijd van droogte en lage wateren. Alle vier hebben stroomversnellingen en vormen delta 's.

Bekken van den Indischen Oceaan. — Het strekt zich uit van de kaap Romania tot de landengte van Suez en omvat de *Brahmapoetra*, den *Ganges*, den *Indus*, den *Sjat-el-Arab*.

1° De *Brahmapoetra* ontspringt benoorden het Himalayagebergte, op de hoogvlakte van Tibet; zij werpt zich in de golf van Bengalen langs talrijke mondingen, welke met die van den Ganges in verbinding staan : uit dien hoofde beschouwt men dien stroom wel eens als een bijriver van den Ganges;

2° De *Ganges* ontspringt in 't Himalayagebergte. Hij bespoelt Allahabad, Benares, de heilige stad der Hindoes, splitst zich in verschillende takken, welke een overgroote delta uitmaken en zich werpen in de golf van Bengalen. De *Hoegly*, d. i. de Westelijke vertakking van den Ganges, bespoelt Chandernagor en Calcutta.

Jaarlijks wast de Ganges ten gevolge der moessonregens en 't smelten van sneeuw en ijs in de Himalayastreek. De vlakten, waardoor die stroom loopt, en ook zijne delta zijn buitengemeen vruchtbaar en voorzien in 't onderhoud van meer dan 100 miljoen menschen.

3° De *Indus* of *Sind* ontspringt benoorden het Himalayagebergte niet ver van den oorsprong van de *Brahmapoetra*. Ten W. van 't Kasjmierdal breekt hij door 't gebergte. Hij loopt door *Pendsjaab*, d. w. z. het *Vijfstroomeland*. Na die vijf rivieren opgenomen te hebben, heeft hij geen bijrivieren meer. Hij werpt zich langs talrijke vertakkingen in de Zee van Oman.

4° De *Sjat-el-Arab* is de samenloop van twee stroomen : de *Eufraat* welke langs de puinen van Babylon loopt, en den *Tigris*, welke Mossoel bespoelt, nabij de puinen van Ninive, alsook Bagdad. — De *Sjat-el-Arab* bespoelt Basra en werpt zich, langs talrijke vertakkingen, in de Perzische golf.

Tusschen dit bekken, en dat van de Middellandsche Zee, ligt de kleine kom van de *Dooide Zee*. Deze ligt 396 m. lager dan de zeespiegel. Ze ontvangt de wateren der *Jordaan*.

Bekkens van de Middellandsche Zee en van de Kaspische Zee. — Geen enkele belangrijke stroom van Azië hoort bij die bekkens.

Centraal bekkën. — Het bevat : het *Aralmeer*, overblijfsel van een groote binnensee, die de wateren opneemt van de *Amoe-Darja* en van de *Syr-Darja*; — het *Balkasjmeer*, met de *Ili*; — het *Lob-nor*, gevoed door den *Tarim*; — het *Hamoenmeer*, met de *Hilmend*.

Meren. — Azië is bij uitstek het land der zoutmeren (zie hooger). Het *Baikalmeer*, door hetwelk de Selenga-Angara loopt, is er het eenige zoetwatermeer.

Kusten. — Vergeleken bij Europa, komt Azië, hoewel veel minder dan Afrika, voor als een overgroote landmassa : gelijk we hooger zagen, worden inzonderheid de Oost- en de Zuidkusten door nogal talrijke zeeën en inhammen ingesneden. — De voornaamste kapen zijn : ten N., de kaap *Tsjeljoeskin*, uiterste eindpunt van 't Schiereiland *Taimyr*; ten O., de *Oostkaap* (uiteinde van het schiereiland der *Tsjoektsjen*), de kaap *Lopatka* (Schiereiland *Kamtsjaka*), de kaap *Cambodja* (Indochina); ten Z. de kaap *Boeroe* en de kaap *Romania* (Schiereiland *Malaka*), de kaap *Comorin* (*Hindostan*), de *Ras el Had* (Oostelijk uiteinde van *Arabië*); ten W. de kaap *Raba* (uiterste Westpunt van 't Schiereiland *Klein-Azië*).

Geen enkel punt van 't Europeesch grondgebied ligt meer dan 500 km. van de zee verwijderd. Midden-Azië daarentegen is gelegen op meer dan 2.500 km. afstand van welke buitenzee ook. In verhouding tot zijn oppervlakte, welke vier maal die van Europa bedraagt, is Azië evenwel bedeed met een vrij lange zeekust : 1 km. kustlijn en 700 km² oppervlakte stellen de verhouding daar, wanneer we in Europa berekenen 1 km. voor 315 km². Gedeeltelijk dankt Azië dat voordeel aan zijn drie Zuidelijke schiereilanden, Arabië, Hindostan, Indochina, tegenhangers der drie schiereilanden van Zuid-Europa ('t Iberisch, 't Italisch en 't Balkanschiereiland), alsook aan Japan, een reeks kustelanden, welke dient vergeleken te worden bij de Britsche Eilanden in Europa.

Evenals in Europa, zijn ook in Azië de kusten der Noordelijke Ijszee laag, slijkachtig en bijna heel het jaar toegevrozen. Slechts gedurende enkele weken is, langs de Ijszee, de verbinding mogelijk tusschen den Atlantischen Oceaan en de Straat van Bering : de *Noordoostelijke Doorvaart* werd in 1879 door Nordenskjöld verkend. Uit dat alles blijkt afdoende, dat die kusten geen handelsbelang opleveren.

De fel ingesneden kusten van den Stillen Oceaan zijn afgezet met een reeks eilanden en ze vertoonen diepe inhammen waar men belangrijke havensteden opgericht heeft.

De kusten van den Indischen Oceaan zijn niet zoo goed bedeed als die van den Stillen Oceaan. De golf van Bengalen, de golf van Oman, die van Aden, de Zee van Oman hebben bijna rechtlijnige kusten; daarenboven is de Perzische golf niet diep genoeg en de oevers der Roode Zee liggen in een woestijnachtige streek.

III. — PLANTKUNDIGE EN DIERKUNDIGE AARDRIJKSKUNDE.

Plantengordels. — Azië strekt zich uit over *alle plantengordels*: treft men in de *toendra*'s den schralen plantengroei aan van de poolstreken, zoo heeft men in Azië insgelijks den overweelderigen plantengroei der evenaarsstreek en tusschen beide, de plantenwereld der gematigde luchstreek (*Atlas*, kaart 169).

De poolstreek, in het Noorden, is het gebied der *toendra*: de planten bereiken er haar normale ontwikkeling niet en ze hebben een korten levensduur: bladmos, korstmos (lichens) en enkele dwergboompjes, ziedaar al wat er in die ijskoude streek overblijft van 't plantenrijk! In vollen Zomer evenwel is de streek als met een groen grastapijt bedekt. — Meer Zuidwaarts ligt het Siberisch woud (*taïga*), hoofdzakelijk bestaande uit dennen- en berkenbosschen; in de niet beboschte plekken der woudstreek, komt het *koren* tot rijpheid. — Het plantengebied van Midden-Azië is een gebied van *steppen* en *woestijnen*. — China en Japan zijn bedeed, in 't N. met een milder, en in 't Z. met een warm klimaat; als gevolg van den voordeeligen regenneerslag, vertoont de plantenwereld er dan ook een grooter verscheidenheid: *graangewassen*, en, meer nog, *rijst* en *thee*. — In 't Z. vindt men de zoo weelderige als afwisselende plantenwereld der tropische gewesten: wouden of *dzungels* (vooral in Hindostan), suikerriet, rijst, thee, koren, opium, peper, kaneel, katoen, moerbeiboom, enz. — Het Middellandsche-Zeegebied wordt in Azië, net als in Europa, gekenmerkt door zijn *altijd groene loofboomen*, olijfboom, oranjeboom, citroenboom, en ook door zijn *geurige bloesemplanten*, als lavendel en muntekruid. — Arabië verbouwt *koffie*.

Dierengordels. — Het dierenrijk is even verscheiden als het plantenrijk.

In 't Noorden heeft men *pelsdieren*, *donsvogels* en *zeezoogdieren*; inzonderheid twee soorten zijn den mensch van 't hoogste nut: het *rendier* en de *hond*. — Midden-Azië is het land der *kameelen*, *dromedarissen*, *geiten*, *paarden*; Tibet is bij uitstek het land van den *jak*. — In 't Z. heeft men de dieren der

heete streken : *buffels, tijgers, olifanten, krokodillen*; een zeer groote verscheidenheid van *vogels* en *insecten*, welke zich onderscheiden door hun bonte kleurenpracht, alsook allerlei vergiftige *kruipdieren*.

IV. — VOLKENKUNDIGE AARDRIJKSKUNDE.

A. — ETHNOGRAPHISCHE AARDRIJKSKUNDE.

Menschenvariëteiten. — De bevolking van Azië behoort tot drie menschenvariëteiten : de *bleekgele* of Mongoolsche variëteit is overwegend en verspreid over Noord-, Oost- en Midden-Azië; de *blanke* of Kaukasische variëteit, verspreid in het Z., en ten W. van den Ganges; de *bruingele* of Maleische variëteit, in 't Z. van 't Schiereiland Malaka en in de nabijgelegen eilanden. In verschillende streken gingen echter, door vermenging, de oorspronkelijke kenmerken dier variëteiten verloren.

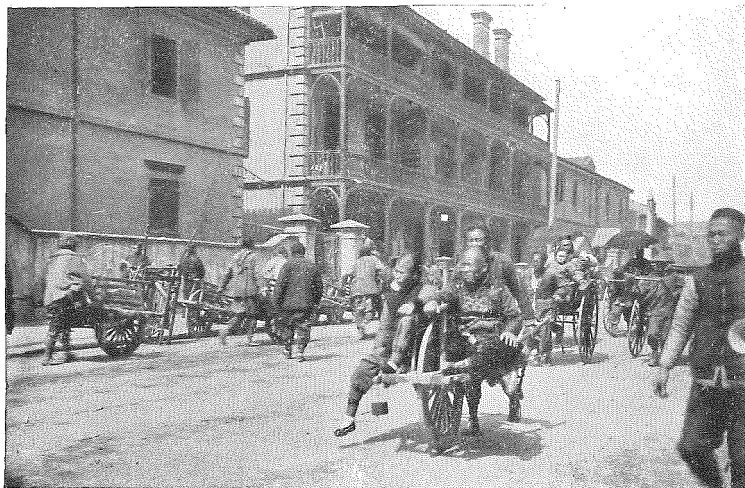
Indien men, buiten de huidskleur, ook rekening houdt met andere natuurlijke hoedanigheden, dan onderscheidt men in Azië zeven menschenvariëteiten : de *Mongoolsche*, met lichtgele huid, tamelijk breed hoofd, dicht bijeenstaande oogen : ze wonen in Oost-Azië; de *Turco-tataarsche*, met lichtgele huid en breed hoofd, zijn verspreid over Turkestan; de *Drawida-variëteit*, met donkerbruine huid en breed hoofd, in Hindostan; de *Indo-Afgaansche*, met lichtbruine huid en breed hoofd, in Hindostan en Afganistan; de *Semietische*, met blanke, door de zon verzengde huid, langwerpige hoofd en haviksneus, in West-Azië; de *Negrito-variëteit*, met donkerbruine huid, zeer kleine gestalte, platten neus, in Maleisië; de *Aïno-variëteit*, met lichtbruine huid, langwerpige hoofd, breeden neus, in Noord-Japan.

Volkengroepen. — De voornaamste volkengroepen zijn : de *Mongoolsche*, de *Chineesche*, de *Japansche* (Atlas, kaart n° 167).

In 't N. woont de *Paleaziatische* groep, waartoe behooren de Eskimo's en de Aïno's; de *Jenisseïsche*, waartoe de Samoeden behooren; de *Toengoensche*, o. a. de Mandsjoes. — In Midden-Azië leven de *Mongoolsche* (Boerjeten), de *Tibetaansche* (Bods, en de *Turco-tataarsche* groep (Kirgiezen, Altaïers, Turkomenen, Turken). — In Oost-Azië treft men aan de *Chineesche*, *Coreaansche* en *Japansche* groep. — In 't Z. de *Indo-Chineesche*, groep (Cambodjiërs, Annamieten, Siameezen, Birmanen); de *Drawida-groep* (Tamoels); de *Indo-Afgaansche* groep (Bengaliërs, Cinghaleezen); — in 't W. leven de *Iranische* (Perzen, Armeniërs) en de *Semietische* groep (Arabieren, Syriërs, Joden).

Sjanghäi : Het Theehuis.

Een kijkje op het leven in China.

II P.

Talen. — Hoofdzakelijk worden in Azië volgende talen gesproken : het *Arabisch*, het *Turksch*, het *Hindostani*, het *Chineesch*, het *Japansch*.

Het Chineesch, het Tibetaansch, het Indo-Chineesch zijn isoleerende of eenlettergrepige talen, welke in Oost- en in Midden-Azië bijna overal gesproken worden; het Japansch, het Coreaansch, het Turksch, het Samojeedsch zijn agglutineerende of aaneenklevende talen : men spreekt ze in 't Westen en in 't Verre-Oosten van Azië; het Perzisch, het Hindostani, het Arabisch zijn flecteerende of buigende talen : de twee eerste, behoorende tot de Arysche talen, worden gesproken in Indië en Perzië; de derde, een Semietische taal, wordt gesproken in Syrië, Arabië en Mesopotamië.

Godsdiensten. — De vier voornaamste godsdiensten welke in Azië beoefend worden, zijn : het *Brahmanisme*, in Indië; — het *Boeddhisme*, in Indochina, China en Japan; — het *Islamisme*, hoofdzakelijk in West-Azië; — het *Christendom* wordt beleden door gansche stammen, in Siberië, Armenië, Anatolië, Syrië en het heeft insgelijks belijders in bijna alle andere landen.

De godsdienstcentrums van 't Boeddhisme zijn het eiland Ceylon en de stad Lhasa, in Tibet; het Islamisme ontstond te Mekka, in Arabië; Palestina, waarvan Jerusalem de hoofdstad was, is de bakermat van 't Christendom; het Brahmanisme is herkomstig uit Hindostan, buiten welks grenzen het nooit ingeplant geraakte. Naast die godsdiensten moeten ook vermeld worden : het *Confucianisme* of leer van Confucius, en het *Taoïsme*, of leer van Lao-tse, alle twee uitsluitend Chineesch; het *Sjintoïsme*, de Japansche staatsgodsdienst; de *eeredienst der voorvaderen*, vooral in zwang in China. — De volkeren uit het N., alsook enkele natuurvolken uit Midden- en Zuid-Azië, zijn *fetisjisten* en *animisten*.

B. — ANTHROPOGEOGRAPHIE.

Bevolkingseijfer. — Men schat de bevolking van Azië op meer dan 900 millioen inwoners, nagenoeg de helft van de gezamenlijke bevolking der aarde.

Bevolkingsdichtheid. — De betrekkelijke bevolking bedraagt 22 inwoners per km² (in België : 264).

De bevolking van Azië is op *zeer ongelijke wijze* over de verschillende gewesten verdeeld : Noord-Siberië en de Midden-Aziatische hoogvlakten zijn haast onbewoond; 't krioelt evenwel van menschen in Z.-O.-Azië, in China (men telt 400 inwoners per km² langs den benedenloop van den Jang-tse-kiang), in Zuid-Japan, in de Gangesvallei, op de kusten van Hindostan.

Bevolkingseentrums. — Azië heeft talrijke steden, waaronder zelfs groote en sommige zeer oude steden.

De belangrijkste steden zijn : Osaka, Tokyo, Sjangai, Han-Kow, Calcutta, Peking, Kanton, Bombay, Tsoeng-king, Hang-tsjoe, Si-ngan, Tien-tsin, Nanking.

C. — STAATKUNDIGE AARDRIJKSKUNDE.

Staatsvorm. — De onafhankelijke staten van Azië zijn ofwel grondwettelijke monarchieën (Perzië), ofwel republieken, (o. a., China, Turkije, Turkestan, Azerbeidsjan, Georgië).

De Staten en hunne hoofdsteden. — Azië telt 20 Staten :

In Noord-Azië : de *Unie der Socialistische Sowjetsrepublieken*, hoofdstad Moskou (in Europa).

In Oost-Azië : *China*, republiek, hoofdstad Nanking; *Japan*, grondwettelijk keizerrijk, hoofdstad Tokyo.

In Zuid-Azië : *Siam*, grondwettelijke monarchie, hoofdstad Bangkok, aan den Menam; het Koninkrijk *Nepal*, hoofdstad Kaatmandoe; het Koninkrijk *Boetan*, hoofdsteden Poenakka en Tassissoedan; *Afganistan*, grondwettelijke monarchie, hoofdstad Kabeel.

In Zuidwest-Azië : *Perzië*, grondwettelijk Keizerrijk, hoofdstad Teheran; *Turkestan*, republiek; het Koninkrijk *Irak*, hoofdstad Bagdad; *Syrië*, hoofdstad Damaskus; *Transjordanië*, hoofdstad Amman; de zeven Staten van 't Arabisch schiereiland (zie blz. 41); de Republiek *Turkije*, hoofdstad Ankara; de bondsrepubliek *Transkaukasië*, hoofdstad Tiflis.

Koloniën. — Tusschen de Europeesche mogendheden, welke neerzettingen bezitten in Azië, bekleeden *Rusland* en *Engeland* den eersten rang.

In Azie begrijpt het grondgebied van de *Unie der Socialistische Sowjest-republieken* niet alleen de provincie West-Siberië, Transbaikalië en het Verre-Oosten, die integraal deel uitmaken van Sowjets-Rusland, maar ook de Republiek der Jakoeten (hoofdstad Jakoetsk), die der Bourjeten en Mongolen, de Republieken Tannoe-Toeva en Transkaukasië (hft. Tiflis), de Republieken der Adajev, der Turkinen, Oezbekistan, Kazakstan, het gewest Oirat, enz.

Engeland bezit : Cyprus, bijna geheel Hindostan, West-Indochina, Malaka en Singapore; Sikkim en 't eiland Ceylon; het eiland Hongkong, de Andamanen en Nicobar; de Lakkadiven en de Maladiven; de havenstad Aden

en 't eilandje Perim; de Koeria-Moeria en de Bahreineilanden; de verbonden Maleische Staten en Baloetsjistan; het bezet Palestina en treedt op als beschermende mogendheid in het Koninkrijk Irak en in Transjordanië.

Frankrijk bezit de koloniën : Oost-Indochina (Tonkin, Annam, Cochinchina, Laos, Lambodja); Kwang-tsjoe, op de Zuidkust van China en vijf versterkte stellingen in Indië (Chandernagor, Yanaon, Pondichéry, Karikal en Mahé). Frankrijk neemt het bestuur waar van Syrië en het oefent rechten uit op Sjeik-Saïd aan de Roode Zee.

Portugal bezit in Indië de drie vestingen Diu, Daman en Goa; en in Zuid-China Macao.

Griekenland bezit enkele eilanden langs de kust van Klein-Azië, nml. de Dodecaneezen, behalve Rhodos. — *Italië* bezit het eiland Rhodos en Castellorizo.

D. — VOLKSHUISHOUDKUNDIGE AARDRIJKSKUNDE.

Voedingswaren. — De voornaamste voedingsgewassen zijn : de *rijst*, in Japan, China en in heel Zuid-Azië, inzonderheid in de vruchtbare delta 's de *tarwe*, de *haver*, de *rogge* en de *gerst*, in de gematigde streek, ten minste daar, waar de hoogteligging geen beletsel is tot den graanbouw; daarenboven, het *suikerriet*, de *theeboom*, de *koffieboom*, de *fruitboomen* der warme streken; — dierlijke voedingswaren zijn : buitengewoon veel visch in de kustzeeën van het Oosten en in de stroomen; zwijnen en wild.

Kleedingswaren. — De voornaamste weefselplant van Azië is de *katoenboom* : het katoen gedijt zeer goed in China, Indië en Turkestan; men heeft er insgelijks de *rameh* en de *jute*; — als dierlijke kleedingswaar moeten we aanstippen de *zijde* en de *wol*. De zijde is het product van een rups, welke zich voedt met de bladeren van den moerbeiboom (China en Japan); de wol wordt geleverd door de schapen uit het fokland (het steppengebied, Noord-Indië).

Nijverheidswaren. — Azië is rijk aan allerlei erts, maar het uitbaten der rijkdommen van den Aziatischen ondergrond is nog niet zeer gevorderd : *steenkolen* heeft men in China en Japan; *petroleum*, in Kaukasië en Perzië; *goud*, in Siberië; *koper*, in Japan; *tin*, in Indochina; *diamant* en ander *edelgesteente* in Hindostan; *turkoozen* in Perzië; *platina*, in 't Oeralgebergte.

Nijverheid. — Op nijverheidsgebied dient men in Azië vooral aan te stippen : het vervaardigen van reukwaar, koraalwerk, het weven

van tapijten, in Klein-Azië en Perzië; de kasjmiersjaals in Indië; de katoenen stoffen (Indische weefsels, calicot en Nanking), in Indië en China; lakwerk, ivoorindustrie, zijde en porselein, in China en Japan. In de belangrijke havensteden voerden de Europeanen allerhande nijverheid in.

Handel; verkeerswegen; vervoermiddelen. — De Aziatische handelsbetrekkingen met Europa gebeuren : 1° door karavanen welke door Midden-Azië tot Moskou en Astrakhan reizen; — 2° langs de drie groote Russische spoorwegen : Transsiberiaansche, Transkaspische en Transkaukasische Spoorweg; — 3° langs talrijke zeevaartlijnen, voornamelijk die op Smyrna, Aden, Bombay, Colombo, Calcutta, Singapore, Hongkong, Sjangai, Nagasaki en Yokohama. — De vijf laatstgenoemde havensteden worden, door andere zeevaartlijnen, met Amerika in verbinding gesteld.

Het Aziatisch binnenverkeer geschiedt hoofdzakelijk langs de stroomen en de reeds genoemde spoorwegen. Men hoeft ook te vermelden : de spoorwegen van Constantinopel naar Bagdad; van Constantinopel naar Mekka; van Kaïro naar Jerusalem; van Bombay naar Calcutta; van Bombay naar Madras; van Peking naar Kanton.

De belangrijkste concentratiepunten van den zeehandel zijn de havens Yokohama, in Japan; Sjangai, Hongkong en Kanton, in China; Calcutta en Bombay, in Hindostan; Basra, in Irak; Smyrna, in Turksch-Azië.

AFDEELING II.

DE GROOTE NATUURLIJKE GEWESTEN VAN AZIË.

(Atlas, pl. 23bis, kaart 138bis.)

De Aziatische gewesten met poolklimaat. — Dat gebied omvat geheel Noord-Siberië en wordt Zuidwaarts afgebakend door een lijn welke loopt van de monding der Obi tot den middenloop der Ienisseï en van daar langs Yakoetsk tot het Zuidpunt van Kamtsjatka. — Dat gebied heeft een poolklimaat en de spontane plantengroeperingen zijn er uiterst schaarsch. — Buiten de pelsdieren en enkele goudvelden heeft het geen natuurlijke rijkdommen. — De bevolkingsdichtheid is er uiterst gering (nog geen inwoner per km²). — Dezelfde bemerkingsen gelden voor de hoogstgelegen gewesten van den Pamirknoop, van de Karakoroembergen en van de bergstreken van 't Aziatisch binnenland.

De Aziatische gewesten met koud-gematigd klimaat. — Ze strekken zich uit bezuiden voorgaande gewesten en worden ten Z. afgebakend door een lijn, welke uitgaat aan 't Oeralgebergte op nagenoeg 50° N.-B., over de Beneden-Irtisj loopt, het Tarimbekken omschrijft, het Zuidelijk gedeelte van de Tibet-hoogvlakte doorsnijdt, Corea van 't N. tot het Z. in tweeën deelt en dwars door 't eiland Nippon loopt. — Eerst en vooral dient men te onderscheiden de kuststreken, waarvan Mandsjoerië als het type mag gelden; vervolgens de vlakten van het binnenland, zooals Siberië; ten slotte de bergmassieven, zooals het Altaïgebergte. — Het hoofdkenmerk dier gewesten is hun koud-gematigd klimaat, met uitgestrekte wouden naaldboomen en boomen met jaarlijksch gebladerte; de gewesten van 't Mandsjoesche type hebben zeer koude Winters, maar warme en vochtige Zomers; de Siberische vlakten bevatten in het Noordelijk gedeelte wouden met naaldboomen, de zg. taïga, welke evenwel, naarmate men Zuidwaarts komt, afwisselen met berkenwouden, terwijl daarentegen Zuid-Siberië, waar het niet zoo vochtig is en dat grootere temperatuurschommelingen tusschen de verschillende jaargetijden kent, gekenmerkt wordt door de steppe. Het Altaïgebergte is

¹ Voor meer bijzonderheden, of met het oog op een studie van de voornaamste natuurlijke gewesten der aarde (die studie maakt men best als algemeene inleiding tot de Aardrijkskunde der Vreemde Werelddeelen), verwijzen we naar onze *Éléments de géographie générale*, uitg. 1928, bl. 19-42.

ter oorzaak van zijn hoogteligging, een grasland. — De koud-gematigde gewesten van Azië zijn dun bevolkt en economisch weinig ontwikkeld.

De Aziatische gewesten met warm-gematigd klimaat. — Ze strekken zich uit bezuiden de voorgaande en worden langs het Z. afgebakend door een lijn welke loopt van Suez naar Damaskus, langs den Tigris, dwars door de Perzische golf en de golf van Oman, langs den Indus, in de richting der Hindoe-Koesjbergen, welke de Zuidelijke helling van 't Himalayagebergte aandoet, voortgaat over den middenloop van Irawadi en Meikong en uitloopt aan den Stillen Oceaan over Foe-tsjoe en Noord-Formosa. Men onderscheidt : allereerst het Westelijke-kustgebied, dat bij het mediterraan gebied hoort en Palestina, Syrië en het Klein-Aziatisch kustland omvat; vervolgens de kuststreken van Oost-Azië, welke bij 't Chineesch type hooren en China, de Westkust van Corea en Zuid-Japan omvatten, vervolgens de vlakten van het binnenland, welke bij het Toeranisch type hooren en de bekkens van 't Aralmeer en van 't Balkhasmeer omvatten; eindelijk de hoogvlakten, van 't Iranisch type, welke bevatten de hoogvlakten Anatolië, Armenië, Iran en Mongolië. — De belangrijkste natuurlijke kenmerken zijn : een warm-gematigd klimaat en het afwisselen van twee jaargetijden : het een met zeldzamen regenneerslag, het andere met veelvuldige en overvloedige regens; het bijna totaal ontbreken van wouden; in de gewesten met de minste regenbesproeiing uitgestrekte grassteppen. Op de hoogvlakten van 't Iranisch type is de regenneerslag betrekkelijk gering en zijn de temperatuurschommelingen zeer aanzienlijk : 't zijn dan ook half-woestijnachtige steppen en af en toe zelfs woestijnen. — Van dat zoo uitgestrekt gewest zijn enkel de Oostelijke kuststreken (China en Japan) zeer dicht bevolkt en de mensch heeft er het aardrijkskundig voorkomen ten eerste gewijzigd, namelijk door het uitbreiden der voedingscultures. Elders heeft de mensch zich eerder aangepast aan het aardrijkskundig milieu : dat is het geval in de grassteppen, waar het fokken van dieren de hoofdbezigheid is, hoewel zelfs in die gewesten, dank zij de kunstmatige besproeiing, de landbouw zekere uitbreiding neemt.

De Aziatische gewesten met tropisch klimaat. — Ze strekken zich uit bezuiden de gewesten met warm-gematigd klimaat en omvatten Arabië, Hindostan en Indochina, uitgezonderd het Zuidelijk deel van 't Schiereiland Malaka. — Men onderscheidt : in 't W. de warme woestijnen, van 't Saharijnsch type (Arabische woestijn en Thar) en in 't Oosten de moessonlanden, waarvan Hindostan het type is (Hindostan behalve de woestijn Thar, Indochina behalve het Zuidelijk gedeelte van 't Maleisch Schiereiland, Zuid-China). — Het tropisch klimaat wordt hoofdzakelijk gekenmerkt door de hooge temperatuur. Wat de verdeling van den regenneerslag aangaat, daar dient te worden aangestipt dat

de warme woestijnen van West-Azië het gevolg zijn der droge en verdrogende passaatwinden, terwijl de moessonlanden twee goed onderscheiden jaargetijden hebben : het droge jaargetijde, wanneer de wind waait van uit het vasteland naar de zee; de regentijd wanneer het op het vasteland warmer is omdat alsdan de zonnestralen loodrecht op het betrokken vastelandsgebied neervallen. — De twee groote deelen van het groot natuurlijk gewest met tropisch klimaat vertoonen totaal verschillende volkenkundige kenmerken : de warme woestijnen zijn onbewoond of ten minste zoo goed als onbewoond, terwijl daarentegen de moessonlanden uiterst dicht bevolkt zijn om wille van den verbazenden rijkdom van den landbouw.

De Aziatische gewesten met heet klimaat. — Ze zijn weinig uitgestrekt : enkel het Zuidelijk gedeelte van 't Schiereiland Malaka, dat voor wat het klimaat betreft, bij 't eiland Sumatra hoort.

AFDEELING III.

AARDRIJKSKUNDE DER GEWESTEN VAN AZIË.

I. — HINDOSTAN.

(Atlas, pl. 32, k. 171.)

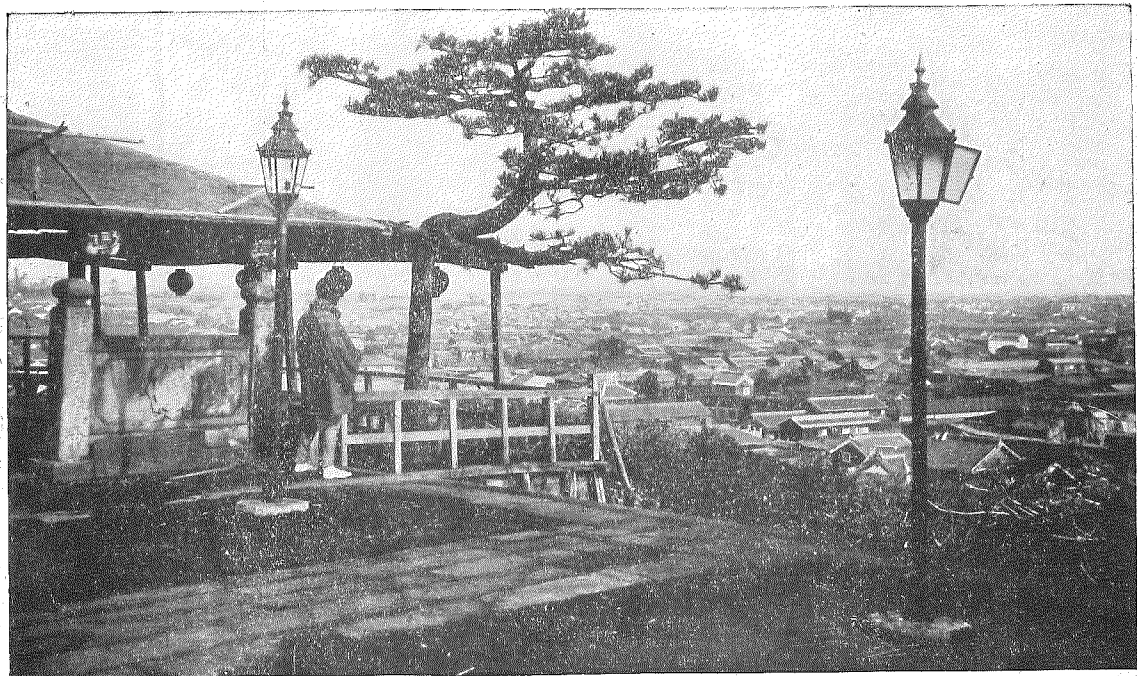
Oppervlakte. — $\frac{1}{3}$ Europa; 120 maal zoo groot als België.

Voorkomen; klimaat. — Hindostan omvat twee goed onderscheiden streken: *de laagvlakte* en het *hoogland*, de vlakte van *Ganges* en *Indus* en de hoogvlakte van *Dekan*. — Langs het Himalayagebergte, strekt zich over meer dan 2.000 km. de *Indische laagvlakte* uit, welke slechts door de Chineesche laagvlakte in vruchtbaarheid en bevolkingsdichtheid geëvenaard wordt. — Ten Z. verheft zich trapsgewijze de bodem van 't eigenlijke schiereiland, om de *hoogvlakte van Dekan* te vormen, welke door de West-Ghats en de Oost-Ghats afgeboord is.

't Klimaat maakt van Hindostan een der heetste landen van de Aarde. Het hooge bergland is een zeer gezonde streek, maar de Gangesdelta, een broeinest van doodende aanstekelijke ziekten, o. a. van de *Aziatische cholera*, is een zeer ongezond land. — Er zijn twee jaargetijden, volgens de moessonwinden: het *droge* en het *regenrijke* jaargetijde; dit laatste wordt gekenmerkt door zeer overvloedige stortregens en allerverschrikkelijkste onweders.

Voortbrengselen. — Dat allergezegendste land levert *alle rijke voortbrengselen der flora*: *voedingsplanten*, zooals palmen, bananen, suikerriet, broodwortels en ananassen; *rijst* en andere graangewassen, tarwe, gerst, gierst en maïs; *specerijen*, zooals pepers, kanneel en muskaatnoot; *schrijnwerkershout*, zooals ijzerhout, teakhout, sandelhout, bamboe, palissander of violethout, rozenhout; *verfplanten*, als de indigo; *geneeskrachtige planten*, zooals de aloë, den ricinusboom, de jalaplant, den kamferboom, de papaverplaat, uit wier zaad men *opium* trekt; *weefplanten*, zooals katoen en jute; *struiken*, welke gomlak en guttegom leveren. — Heel de Gangesvlakte is *akkerland*; de hellingen van het Himalayagebergte en van het Zuidelijk hoogland zijn met *overweelderige* wouden bedekt; sommige gewesten, Bengalen b. v., zijn om hun *dzungels* bekend.

Hindostan heeft *machtig veel dieren*. De Hindoes hebben olifant, buffel en kameel afgericht. Ze doen ook aan *veeteelt*, maar, vermits

Photoglob.

Panorama van Tokio.

II P.

os en koe gewijde dieren zijn, mogen, als dierlijk voedsel, slechts zuivelwaren, boter en melk, verbruikt worden. Heel Hindostan door, doet men aan *zidewormteelt*. *Pareloesters* vischt men in de golf van Manaar en langs de kusten van het eiland Ceylon. — Er zijn machtig veel wilde dieren : *schadelijke diersoorten* zijn er zelfs veel te veel. Men heeft er niet alleen olifanten en buffels; Hindostan is ook het land van den *koningslijger*, de schrikwekkende plaag der dzungels, en van allerlei gevaarlijke kruidieren, o. a. de *cobra* of brilslang en de *python* of reuzenslang. De *gavial* of snavelkrokodil kenmerkt den Ganges. Het Indische woud herbergt ontelbare vogels met overheerlijke kleurenpracht en apen van alle grootte.

De *delfstoffenrijkdom* bestaat hoofdzakelijk uit kostbare metalen : men delft er *goud*, *zilver*, *koper*, en ook *diamant* op. In 1926 bedroeg de *kolenwinning* 21 millioen ton; de *petroleumwinning*, 280 millioen gallons; de *mangaanwinning*, 1 millioen ton.

Nijverheid en handel. — Indië was, vóór alles, *een landbouwland*, een land met *rijst*, *graan*, *thee*, *katoen* en *jute*. De kolenwinning heeft er ook een *industrieland* van gemaakt : de twee kenmerkende nijverheidstakken zijn de *spinnerijen* en de *weverijen* van *katoen* en *jute*. De Hindoes vervaardigen ook prachtige kasjmiersjaals en *tapijten*; Soerat is bekend om zijn met goud en zilver doorregen *zidewerk*; Dakka om de fijne *mousseline*; daarenboven moeten aangestipt worden de groote verscheidenheid katoenen stoffen, als *Indisch goed* (of *Indiennes*) gekend en welke zich onderscheiden door de groote afwisseling in model en kleur : zulks is 't geval voor het madapolam, de Madrasdoeken, het calico (dit laatste geheeten naar Calicut), enz.

De handel, bijna geheel in Engelsche macht, heeft verbazenden vooruitgang gemaakt : in 1926 beliep het handelscijfer 28 milliard goudfrank. De handelsbetrekkingen gebeuren hoofdzakelijk langs de *havensteden* Calcutta en Bombay; ook, maar minder, langs Madras en Karatsji (of Kurrachee).

In Indië kochten we graan, rijst, andere voedingswaren zooals erwten, boonen en linzen; drogerijartikelen, kleuren en verfstof, oliën, onbewerkte jute, hennep en katoen; mangaanerts; katoenen stoffen. — We verkochten er vetkaarsen, spoorwegmateriaal; porselein, glas, kristal; bewerkt ijzer, koper en nikkel.

Bevolking. — Hindostan heeft 320 millioen inwoners : de betrekkelijk weinig talrijke Europeanen daargelaten, bestaat de bevolking hoofdzakelijk uit Drawida's (Tamoels en Vedda's) en Indo-Afganen (Radjpoeten, Bengaliërs, Cinghaleezen).

Staatkundige indeeling; steden. — In Hindostan bestaan slechts twee onafhankelijke staten : *Boetan*, $1\frac{1}{2}$ maal zoo groot als België, met $\frac{1}{4}$ millioen inwoners, en *Nepal*, dat 5 maal zoo groot is als België, 5 millioen inwoners telt en waarvan Khatmandoe de hoofdstad is. Beide zijn gelegen op de Zuidelijke helling van den Himalaya.

Het overige van 't schiereiland is Engelsch bezit : het vormt het *Keizerrijk Indië* en is in 15 gouwen ingedeeld. Het bestuur over Hindostan wordt te Londen waargenomen door het Ministerie van Indië; te Dehli verblijft de onderkoning : deze wordt door een Staatsraad en een Wetgevende Vergadering terzijdegestaan.

In Indië moet men onderscheiden : de *rechtstreeksche* bezittingen, welke, zonder de tusschenkomst van inlanders, door de Engelsche ambtenaarswereld bestuurd worden; en de *inheemsche staten*, door de *Radja's*, onder Britsch toezicht, bestuurd. Onder laatsbedoelde Staten zijn de twee voornaamste de Staat *Hyderabad* of *Nizam* ($12\frac{1}{2}$ millioen inwoners), in Midden-Hindostan, en *Maisoer*, ten Z. (6 millioen). — 't Eiland *Ceylon* ($4\frac{1}{2}$ millioen inwoners), dat men de schoonste parel van Englands kroon noemde, hoort, geographisch, bij Engelsch Indië. Men treft er ook in overvloed de rijkste producten aan van 't schiereiland Hindostan. De voornaamste haven is *Colombo* (245 d.); een andere haven is *Point de Galle* (40 d.). Twee belangrijke steden : *Jaffna* (42 d.) en *Kandy* (32 d.).

De Engelschen schijnen voornemens, Hindostan zelfbestuur te verzekeren in dezelfde maat als zulks aan Canada, de Zuid-Afrikaansche Unie en Australië verleend werd.

De *Fransche* bezittingen omvatten slechts vijf territoriums : Chandernagor, Yanaon, Pondichéri (hoofdplaats), Karikal en Mahé, met een gezamenlijke bevolking van 270.000 inwoners.

Portugal bezit Goa, Daman en Diu.

¶ Engelsch Indië telt 33 steden met meer dan 100.000 inwoners. De belangrijkste zijn :

Calcutta, (met voorsteden, 1 millioen 327 d.), aan den Hoegli, belangrijke handelsstad, verblijfplaats van talrijke Europeanen.

Bombay (1 m. 176 d.) is een zeer bedrijvige havenstad, op een eiland langs de Westkust van Hindostan.

Madras (527 d.) concentreert den handel in katoenen Madrasdoeken.

Hyderabad (404 d.), hoofdstad van den Staat Nizam (Dekan).

Dehli (305 d.), de verblijfplaats van den onderkoning, bezit veel oude prachtgebouwen, waaronder de merkwaardigste zijn de groote moskee en het Keizerspaleis, dat dagteekent uit den tijd dat Dehli de hoofdstad was van 't Rijk van den Groot-Mogol.

Benares (200 d.), aan den Ganges, is de heilige stad der Hindoes : men heeft er talrijke, prachtige pagoden, en dagelijks gaan, langs de

trapvormige kaaien, duizenden geloovige bedevaarders zich zuiveren in de wateren van den heiligen stroom.

Allahabad (157 d.) is uiterst gunstig gelegen op handels en- krijgsg gebied, aan een belangrijk kruispunt van wegen en spoorbanen.

Te vermelden zijn eveneens : *Lucknow* (240 d.), en *Cawnpoer* (216 d.) in 't Gangesbekken; *Lahore* (282 d.) en *Pesjavar* (194 d.) in 't bekken van den Indus. Pesjavar beheerscht den toegang tot Indië langs den bekenden *Khaibarapas*.

Verkeerswegen. — Twee groote spoorwegen welke te Allahabad samenloopen, verbinden Calcutta en Bombay eenerzijds; anderzijds, Calcutta en Pesjavar, in 't opperbekken van den Indus, uiterste eindpunt der Britsche bezittingen. Bombay ook staat door een spoorweg met Madras in verbinding. Bovendien hebben de Engelschen, met het oog op machtsuitbreiding, dwars door Baloetsjistan, een spoor aangelegd tot Chaman, aan de grens van Afganistan. Het spoornet van Hindostan verzekert aansluiting bij dat van Ceylon door ferry-boats, in afwachting dat een dijk opgesteld worde.

II. — INDOCHINA.

(*Atlas*, pl. 32, k. 171.)

Oppervlakte. — 70 maal zoo groot als België.

Voorkomen; klimaat; voortbrengselen. — 't Indochineesche schiereiland is dorregen met bergketenen, welke Zuid-Oostwaarts loopen en van elkander door diepe valleien gescheiden zijn; 't zijn enge dalen, welke, langs de zee kust, breeder en breeder worden: de stroomen, welke door die valleien vloeien, loopen uit in onmetelijke delta's. — 't *Klimaat* staat onder den invloed der moessonwinden, beurtelings droog en vochtig: kenmerkend zijn de heete, regenrijke Zomers. — Ook vindt men in Indochina *al de voortbrengselen der tropische streek*: palmboom, banaanboom, peperboom, muskaatboom, bamboe, katoenplant, moerbeiboom, *rijst*, suikerriet en rubber: door den *rijstuitvoer* neemt Birma, onder al de landen der aarde, de eerste plaats in; Fransch Indochina komt op den tweeden rang. — Fransch Indochina heeft *steenkolen*; de *tinmijnen* van 't Schiereiland Malaka leveren bijna $\frac{3}{5}$ van de totale wereldproductie. — Als huisdier heeft men den *olifant*; als trekdier, den *buffel*.

Indochina heeft weinig nijverheid; de buitenlandsche handelsbetrekkingen zijn weinig belangrijk. De zeehandel geschiedt voornamelijk langs de havens Haiphong, Saïgon, Bangkok en Rangoon, welke ieder aan eene der vier groote delta's gelegen zijn.

Bevolking. — Indochina heeft ongeveer 40 millioen inwoners, waaronder de niet beschaafde Moïs en Karens en de half beschaafde Annamieten, Siameezen, Birmanen, Thais en de ingeweken Chineezzen.

Staatkundige indeeling; steden. — Staatkundig, bestaat Indochina uit drie deelen :

1° Ten O., *Fransch Indochina* (20 $\frac{1}{2}$ millioen inw.), dat uit vijf gewesten bestaat : *Cochinchina* hoofdplaats *Saïgon* (100 d.); *Tonkin*, hoofdplaats *Hanoï* (100 d.); *Annam*, hoofdplaats *Hué* (60 d.); *Cambodja*, hoofdplaats *Pnom-Penh* (88 d.); *Laos*, hoofdplaats *Vien-Tian* (27 d.). De hoofdstad van Fransch Indochina is *Saïgon*, maar de Gouverneur woont te Hanoï.

2° In 't centrum, 't *Koninkrijk Siam*, 20 maal zoo groot België en bevolkt met 9 $\frac{1}{2}$ millioen inwoners : 't is een grondwettelijke monarchie, met *Bangkok* als hoofdstad. Die stad telt 500 d. zielen waaronder bijna 150 duizend Chineezzen.

3° Ten W., *Engelsch Indochina* (15 millioen zielen), dat bestaat uit : a) *Birma*, voormalige hoofdstad *Mandalay* (148 d.); *Arakan* en *Pegoe*, voorname stad *Rangoon* (342 d.) : 't zijn bijlanden van Engelsch Indië; — b) de *vestingen der Maleische Zeestraten* (Straits Settlements en Labuan), met *Singapore* (423 d.), een zeer belangrijke haven op den weg naar 't Verre-Oosten; — c) de *Verbonden Maleische Staten* Perak, Selangor, Negri, Sembilan en Pahang, beslaan een groot gedeelte van 't Schiereiland Malaka, en zijn Engelsch protectoraat; — d) Engelsch protectoraat zijn ook de *niet-verbonden Maleische Staten* Johore, Kedah, Perlis, Kelantan en Trengganu; — e) ook de *Andamanen* en de *Nicobaren* zijn Engelsche bezittingen.

III. — CHINA.

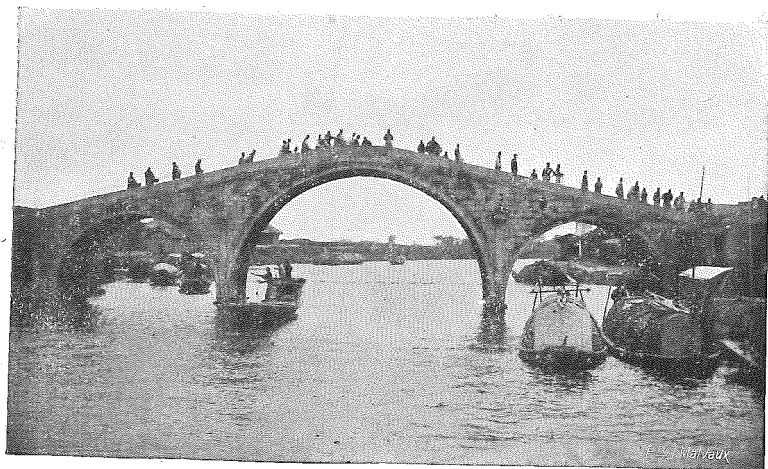
(*Atlas*, pl. 32, k. 172.)

Oppervlakte. — China beslaat een oppervlakte, 1 $\frac{1}{10}$ maal zoo groot als die van Europa.

Voorkomen; klimaat. — Men onderscheidt : *Eigenlijk-China*; *Mandsjoerije*; *Mongolië*; *Chineesch Turkestan* en *Tibet*. — *Eigenlijk-China*, de kustvlakte, een derde van 't Chineesch grondgebied is zeer vruchtbaar en zeer dicht bevolkt. — *Mandsjoerije* is een breede en vruchtbare vallei, tusschen twee bergketens ingesloten. — *Mongolië* is een onmetelijk, steenachtig hoogland (de Gobiwoestijn) : 't heeft een uiterst scherp en droog vastelandsklimaat en wordt door zwerfstammen bewoond. — *Chineesch Turkestan*, een hooggelegen zandvlakte, met hooge bergen afgezet, heeft het klimaat en den plantengroei der woestijnstreken. — *Tibet* is een hoogvlakte, gevormd door een reusachtig klompgebergte; de gemiddelde hoogteligging bedraagt

Eene groep Chinesche vrouwen.

In Kiang-Soe (China) : Steenen brug en booten.

5.000 m. Ook heeft dat met bergketenen doorregen land een koud en droog klimaat. — Een deel van Mandsjoerije is nu onafhankelijk.

Voortbrengselen. — China is nog altijd vóór alles een *landbouw-land*: $\frac{2}{3}$ der bevolking leeft van landbouw en vischvangst. De voornaamste voortbrengselen van den landbouw zijn: de *rijst*, welke jaarlijks een dubbelen oogst levert en het hoofdbestanddeel der Chineesche volksvoeding uitmaakt; de *thee*, de Chineesche landsdrank; de *moerbezieboom*, welke aanleiding geeft tot de zijderupsteelt en de Chineesche zijdeproductie, welke zoodanig ontwikkeld is, dat ze $\frac{1}{4}$ bedraagt der totale wereldproductie; de *katoenboom*, het *suikerriet*, de *maïsplant*, en in Noord-China, de *giest*, het *koren*, de *maïs*. De *papaverteelt* neemt veel af, ten gevolge van de maatregelen tegen het opiumverbruik.

China's rijkdom aan *delfstoffen* is nog niet best gekend: de ondergrond bevat *steenkolen* (de gemiddelde kolenopbrengst bedraagt 1000 millioen ton 's jaars) en *petroleum*; *goud* en *zilver*; *ijzer*, *koper*, *platinasglans* en *tin*; *marmers* en *porseleinaarde*.

De Chineesche *fokkerij* is weinig belangrijk: zulks geldt evenwel voor de *zijderupsteelt*. Als dierlijk voedsel verbruikt de Chinees vooral zwijnenvleesch, gevogelte, eieren, visch.

Nijverheid en handel. — De Chineezzen munten uit in sommige nijverheidsvertakkingen, welke reeds eeuwenlang in hun land beoefend worden: de *zijdenijverheid*; de *katoenweverij*, welke zich onderscheidt door de gele, onveranderlijk-bestendige kleur van het *rauwzijkatoen*; de *tapijtmakerij*, de *korfvllechterij*; het maken van wandelstokken en andere *artikelen uit bamboeriet*; *koperen gereedschappen*; *lakwerk* en *ivoorindustrie*; *kunstabloemen*; *porseleinen* en *bronzen versiersels*. — Naast die inlandsche nijverheid ontwikkelde zich sedert enkele jaren de *Europeesche, grootnijverheid*, welke, geleidelijk in Chineesche handen overgaande, stilaan *nationaal* wordt; aldus de *kolen- en ijzerontginning*; de *metaalbewerking*, o. a. te Hanyang; de *zijdenijverheid* (Sjangai en Kanton) en de *katoenweverij* (Sjangai); de *graanmolens* en *meelfabrieken*. — In 1926 bedroeg China's buitenlandsche handel, 10 milliard goudfrank.

We kochten in China rijst, katoen, thee, koffie, drogerijwaren, ijzerkramerij; onbewerkt koper en nikkel; porselein en zijden stoffen; papier en Chineeschen inkt. — We verkochten er kleuren en verfstof; wapens, machines en werktuigen; spoorwegmateriaal; geplet ijzer, kaarsen, ingelegde eetwaar, en de verschillende artikelen van onze glasnijverheid.

Bevolking. — China heeft ongeveer 350 millioen inwoners, bijna $\frac{1}{5}$ van het zielental der heele aarde; anderen schatten de Chineesche

bevolking op 430 millioen zielen, waarvan 307 millioen in Eigenlijk-China. Hoofdzakelijk zijn het *Chineezzen*; in 't N.-O. leven *Mandsjoes*; in 't N.; *Mongolen*; in 't W.; *Tibetanen* en *Kalmukken*. Men schat het aantal vreemdelingen, die in China verblijven, op 330.000, waaronder 235 duizend Japanners, 74 duizend Russen en 600 Belgen.

Staatsbestuur; steden. — De grondwet, den 1sten Mei 1914 uitgevaardigd, maakt van China een republiek, met een President, een Senaat, een Kamer van Volksvertegenwoordigers; de ambtenaarswereld, d. i. het korps der *mandarijnen*, wordt per wedstrijd aangeworven. — Eigenlijk-China is in 18 provinciën ingedeeld; Tibet dat zelfbestuur gekregen heeft is niettemin een Chineesche vazalstaat gebleven; Noord-Mongolië (hfst. Oerga) zoekt toenadering tot de Russische Unie der Socialistische Sowjetsrepublieken : op Mandsjoerije, waarvan een gedeelte van China onafhankelijk geworden is, slaat Japan aandachtig het oog.

China telt talrijke zeer bevolkte steden; de belangrijkste zijn :

Peking of *Peiping* (met de voorsteden : 1 millioen 300 d. inwoners), voormalige hoofdstad van China. — Pekings haven is *Tientsin* (800 d.) op 150 km. afstand naar 't N.-O. toe, aan den Pei-ho. — Ten N. van Peking, heeft men den *Grooten Muur*, vóór twintig eeuwen gebouwd om China tegen de Mongoleninvallen te beschutten. — Het *Keizerskanaal*, 1.300 km. lang, het langste der aarde, vangt aan te Peking.

Sjangaï (1 millioen 800 d.) is de meest bezochte Chineesche haven. Onder alle havens van Azië kunnen slechts Victoria op Hongkong, en Bombay in Hindostan, Sjangaï's mededinging doorstaan.

Han-kou (1 millioen 580 d.) is een haven aan den Jang-tse-kiang; in de buurt ligt *Hanyang*, een fabrieksstad.

Foe-tsjeoe (1 millioen 315 d.) heeft een belangrijk wapenhuis.

Kanton (1 millioen 100 d.), aan den Si-kiang, is een bedrijvige handelsstad.

Hang-tsjeoe (1 millioen 100 d.) concentreert den zijdehandel in Midden-China; in Zuid-China doet zulks Kanton.

Si-ngan (900 d.), een voorname stad aan den Hoangho.

Nanking (900 d.), de hoofdstad, aan den Jang-tse, verwierf wereldroem om zijn gele katoenen stoffen, Nankingkatoen geheeten.

Eveneens te vermelden zijn : *Moekden* (200 d.), in Mandsjoerije, de bakermat van 't laatste keizershuis; *Lhasa*, in Tibet, met zijn 3.000 kloosters, de heilige stad der lama's, het godsdienstcentrum van het Boeddhisme, *Jarkand*, in Chineesch Turkestan.

Europeesche bezittingen. — Portugal bezit *Macao*, een kwijnende haven in Zuid-China. Engeland bezit het eiland *Hongkong* (662 d.), met de havenstad *Victoria* (300 d.), een belangrijk handelscentrum; *Kowloon*, in

Zuid-China. In Zuid-Tibet ligt *Sikkim*, een Engelsch protectoraat met Gangtok als hoofdstad. — Frankrijk bezit *Kwang-tsjoe*, in Zuid-China : Fort-Bayard is er de hoofdstad van. — Japan bezet *Kwang-toeng*, waar de steden *Dairen* (of *Dalni*) en *Port-Arthur* liggen.

Verkeerswegen. — De karavaanwegen stellen China, te lande, in handelsbetrekking met Europeesch Rusland. Op de Chineesche stroomden vormen de jonken door hun groot aantal, als vlottende steden. Grootere jonken verzekeren de kustvaart.

Een spoorweg, met het Transsiberisch Spoor verbonden, vertrekt uit Peking om, na een afstand van 1.200 km., Hankou te bereiken, een alleraanzienlijke stroomhaven, meer dan 1.000 km. van den Oceaan verwijderd, tevens het handelscentrum van Midden-China. Zuidwaarts wordt dat spoor voortgezet tot in de nabijheid van Kanton, ook een bedrijvig handelscentrum. Nog andere spoorwegen worden ontworpen, als b. v. het Tonkin spoor en het West-Chineesch spoor : China heeft 11.000 km. spoorweg; daarenboven zijn 3.600 km. in aanbouw en liggen, voor 20.000 km. spoor, de plannen ter studie.

Havensteden. — De voornaamste havens, welke handel drijven met Europa, zijn : Tientsin, Tsje-foe, Nanking, Kankou, Sjangaï, Hang-tsjoe, Ning-po, Foe-tsjoe, Amoy en Kanton.

IV. — JAPAN.

(*Atlas*, pl. 32, k. 172.)

Oppervlakte. — Met Corea, beslaat Japan een oppervlakte, 22 maal zoo groot als België; Corea, Formosa en Sachalin niet meegerekend, 12 maal België.

Voorkomen; klimaat. — Het Japansch Keizerrijk is een eilandengroep, waarvan de ligging, ten O. van Azië, vergeleken kan worden bij die der Britsche Eilanden, ten W. van Europa. — Het bestaat uit meer dan 3.000 eilanden, als zooveel niet overwaterde toppen van een lange bergketen, welke loopt van 20° N.-B., van Formosa, waarover de Kreeftskeerkring loopt, tot 51° N.-B., het laatste der Koerilen. De voornaamste der Japansche Eilanden zijn : *Honsjoe* of Nippon; *Jesso* of Hokkaido; *Sjikokoe*; *Kioesioe*; *Formosa* of Taiwan, heelemaal ten Z.; de Zuidelijke helft, van *Sachalin* of Karafoeta in het N.

Japan is een vulkaanachtig bergland; de diep ingekorven kust leent zich wonderwel tot den zeehandel. — Daar Japan zich uitstrekt over zooveel breedtegraden, heeft het ook een zeer afgewisseld klimaat; evenwel is, ten gevolge van den invloed der zee, van den

Koero-Siwo en de moessonwinden, de luchtgesteldheid der Japansche eilanden milder dan die van de andere gewesten van Azië, op dezelfde breedte gelegen.

Voortbrengselen. — Japan bezit overvloed aan planten en delfstoffen. De Japanners zijn *landbouwers* en *visschers*; ze zijn bovendien ook *mijnbouwers* en *nijveraars* geworden. — Japans plantengroei komt met dien van China overeen: vooral *rijst*, *thee*, *moerbeiboomen*; bovendien maakt de *kamferboom* van Japan het voornaamste kamferland. Men doet ook veel aan *bloementeel*: men teelt vooral den chrysant, Japans landsbloem. — *Rijst* en *gedroogde visch* zijn het hoofdbestanddeel der Japansche volksvoeding; evenals in China, is de *thee* ook in Japan de landsdrank. — De voornaamste delfstoffen zijn: *goud*, *zilver*, *kolen*, *petroleum*, *koper*, *zwavel*, *porseleinaarde*.

Nijverheid en handel. — De inlandsche nijverheid is dezelfde als de Chineesche; evenwel munten de Japanners vooral uit door het *porseleinbakken* en het vervaardigen van *smaltwerk*, *lakwaren*, *zijden en fluweelen borduurwerk*, *rijstpapier*. — Naast de traditioneele landsnijverheid, hebben de Japanners de *moderne grootnijverheid* in hun land ingevoerd: Japan is rijk aan steenkolen; de werkkrachten zijn er talrijk, zeer bedreven en betrekkelijk goedkoop; zijn ingenieurs, in Europa geschoold, zijn zeer vernuftige krachten. Japan heeft thans *metaalfabrieken*, *scheepstimmerwerven*, fabrieken van *scheikundige stoffen* (als de Japansche lucifers, welke in heel het Oosten verkocht worden), *katoenfabrieken*. — Ook Japans *vloot* en *handel* werden met verbazende snelheid ontwikkeld: zoo pas had het de moderne beschaving overgenomen, of dat overbevolkt land werd *een economische en militaire grootmacht*, die aanspraak maakt op het politiek overwicht in het Verre-Oosten en die de handelsbedrijvigheid op den Stillen Oceaan concentreert. Met zijn handelsvloot en stoomschepen, bekleedt Japan den derden rang onder de volken, en volgt het op 't Vereenigd Koninkrijk en de Vereenigde Staten. In 1926 bedroeg zijn buitenlandsche handel 79 milliard g. fr.

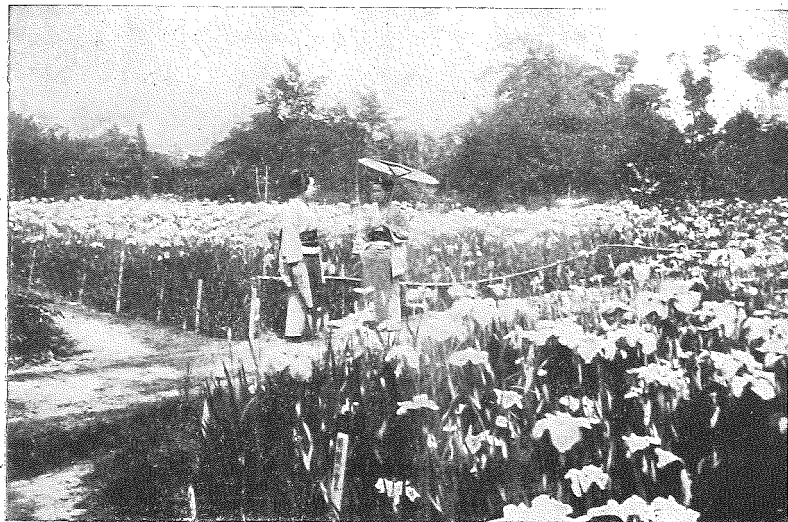
In Japan koopen we vooral ruw koper, ruw nikkel, ruw tin; porselein, rijst, zijden stoffen. — We verkoopen er spoorwegmateriaal, bewerkt ijzer en staal; plantenolie; glas en kristal; vetkaarsen, likeuren, papier.

Bevolking. — Eigenlijk Japan heeft 60 millioen inwoners, dat maakt 129 inwoners per km². 't Japansch Keizerrijk telt er 90 millioen, zegge 157 per km². (De Belgische bevolkingsdichtheid bedraagt 264 inw. per km².) De meeste inwoners zijn Japanners; in 't N. leven de Aïnos; in Corea, de Coreanen; de inwoners van Formoza zijn meestal Chineezen.

Photoglob.

Stadsbeeld van Yokohama.

Photoglob.

Een bloemenveld in Japan.

II P.

Staatsbestuur; steden. — 't Japansch Keizerrijk is een grondwettelijke monarchie : den keizer heet men *Mikado*.

De belangrijkste steden, waaronder 22 met meer dan 100.000 inwoners, zijn gelegen op het eiland Honsjioe :

Tokyo (2 miljoen 200 d. inw.), de hoofdstad, is een rijke stad, welke in opzicht van weelde, onderwijsinstellingen en prachtgebouwen, voor de Europeesche grootsteden niet onderdoet.

Osaka (2 miljoen 114 d.) is *Kyoto* 's haven, net als *Yokohama* de haven van *Tokyo* is. Die volkrijke stad is tevens de belangrijkste fabrieksstad van Japan.

Kyoto (680 d.) de voormalige hoofdstad, bekend om haar 900 Boeddhistische heiligdommen en haar porseleinfabrieken.

Nagoya (768 d.), insgelijks een belangrijke nijverheidsstad, gelegen tusschen *Tokyo* en *Kyoto*.

Kobe (644 d.), aan dezelfde baai als *Osaka*, maar meer Westwaarts, is feitelijk een dubbelstad bestaande uit *Hyogo* en de havenstad *Kobe*.

Yokohama (406 d.), 30 kilom. bezuiden *Tokyo*, aan dezelfde baai als de hoofdstad, is *Tokio* 's haven, de bedrijvigste haven van Japan : na *Sjangaï* en *Hongkong* neemt *Yokohama* door zijn handelsbedrijvigheid de derde plaats in onder de havens van 't Verre Oosten.

Te vermelden zijn ook : *Nagasaki* (190 d.), op 't eiland *Kioesjoe*, gedurende langen tijd de eenige Japansche haven, welke voor de vreemde handelsbetrekkingen toegankelijk was; *Seoel* (300 d.), *Corea* 's voormalige hoofdstad; *Taihokoe* (190 d.), op *Formoza*.

Bezittingen. — Japan bezit *Corea*, *Formoza* en de *Pescadoren*, *Zuid-Sachalin*, *Kwangtoeng* met *Dalni* en *Port-Arthur*; het beheert de *Carolinen*, de *Marianen* en de *Marshall-eilanden*.

Verkeerswegen. — Op de Japansche Eilanden en op *Corea*, heeft de bevolking een dicht spoornet aangelegd; de kustvaart ging met reuzenschreden vooruit en de Japansche zeevaartmaatschappijen leggen aan in de voornaamste havens der aarde.

V. — RUSSISCH AZIË.

Algemeene begrippen. — Russisch Azië omvat drie gewesten : *Siberië*, *Russisch Midden-Azië* en *Transkaukasië*. Alles samengenomen, beslaat het bijna 17 miljoen km², dat maakt 1 $\frac{1}{2}$ maal de oppervlakte van *Europa*. Het heeft een bevolkingscijfer van ongeveer 30 miljoen inwoners.

't Is een onmetelijke, maar, in 't N. vooral, dun bevolkte streek. — 't Vroegere *Czarenrijk* strekte zich uit van de *Baltische Zee* tot den *Stillen Oceaan* : voor wat de administratie betreft, werd geen het minste onderscheid

gemaakt tusschen Europeesch en Aziatisch Rusland. — Thans maken al de Staten, welke in dat gewest ontstaan zijn en meestal Sowjetsrepublieken zijn, deel uit van de Unie van de Socialistische Sowjetsrepublieken, waarvan Moskou de hoofdstad is.

A. — SIBERIË.

Oppervlakte. — $1 \frac{1}{4}$ maal Europa.

Voorkomen; klimaat. — Siberië is een onmetelijke *vlakke*, de voortzetting van de groote Baltische laagvlakte in Europa. Siberië heeft dezelfde plantengordels als Europeesch Rusland. Op de *toendra* of ijsvlakte van 't N., volgt, meer Zuidwaarts, de *taïga* of woudstreek met lorkeboomen, pijnboomen en berken; daarop volgen de *grassteppe* en de *Zwarte Aarde*, welke speciaal tot den graanbouw geschikt is. In Zuid-Siberië verheft zich de bodem trapsgewijze om uit te loopen op het hoogland van Midden-Azië. — Noord-Siberië is, 's Winters, het koudste gewest der aarde: te Werchojansk werd reeds — 63° opgetekend.

Voortbrengselen. — Het Z.-W. laagland is een *graanstreek*, vooral om haar tarweuitvoer gekend. — 't Is ook een *fokland*: in de steppen van Zuid-Siberië heeft men 10 huisdieren (paarden, runderen, schapen) per inwoner; de *boterbereiding* heeft groote uitbreiding genomen. — In 't Oeralgebied, en ook in Noord-Siberië en ten O. van het Baïkalmeer, o. a. te Nertsjinsk, is de ondergrond buitengewoon rijk aan *delfstoffen*: *goud, tin, zilver, koper, platina, edelgesteente*, en ook een weinig *steenkolen*. — Siberië is ook rijk aan *pelsdieren*: hermelijnen, marters, sabeldieren, blauwe vossen, enz.

Nijverheid; handel. — Nijverheid is er in Siberië om zoo te zeggen niet. Men verhandelt er hoofdzakelijk *pelsen, graan, hout en goud*.

Bevolking. — Siberië heeft 10 miljoen inwoners, nog zelfs geen inwoner per km². Benevens de ingeweken of verbannen Russen, leven in N.-O.-Siberië natuurvölker zooals de Kórjaken; in N.-W.-Siberië, de Samoeden, die rendieren fokken; elders nog Mongolen (Boerjeten) en Turcotataren (Jakoeten).

Staatsbestuur; steden. — Heel Siberië maakt deel uit van de Unie van de Socialistische Sowjetsrepublieken waarvan Moskou de hoofdstad is. Staatskundig, is het ingedeeld als volgt: 1° de provincie West-Siberië (belangrijke stad: Omsk), Transbaïkalië (bel. stad: Tsjita) en het Verre-Oosten (bel. stad: Chabarowsk), welke integraal deel uitmaken van de Russische Unie van Sowjetsrepublieken; 2° de Republiek der Jakoeten (hfst. Jakoetsk), de

Republiek der Bourjaten en Mongolen, de Republiek Tannoe-Toeva en het autonoom gewest Oirat. — De volkrijkste plaatsen zijn : Omsk (161 d.) Irkoetsk (99 d.), Tomsk (92 d.), Wladiwostok, Chabarowsk en Krasnoïarsk.

Verkeerswegen. — Het *Transsiberisch Spoor* doorsnijdt Siberië over gansch zijn lengte : het sluit bij 't Europeesche spoor aan te Tsjeliabinsk, op de Oostelijke helling van 't Oeralgebergte, omschrijft het Baikameer en splitst zich te Wladiwostok in twee vertakkingen : de eene naar Port-Arthur, de andere naar Peking. 't Is de langste spoorweg der Aarde : meer dan 8.000 km. Een andere spoorweg verbindt Wladiwostok met Chaborowsk aan de Amoer.*

B. — RUSSISCH MIDDEN-AZIË.

Oppervlakte. — $\frac{2}{5}$ van Europa.

Voorkomen; voortbrengselen. — Hoewel een land van *steppen* en *woestijnen*, heeft het ook *goed besproeide* en *vruchtbare valleien* : Russisch Midden-Azië is dan ook een *landbouw-* en een *fokland*. Men doet er aan *katoenbouw* en *zijdewormteelt*, aan *graanbouw*. Talrijke *hudden* geiten, schapen, paarden, kameelen, runderen zijn de rijkdom der zwerversstammen van het steppengebied. Ook de *petroleumbronnen* van Fergana moeten vermeld worden.

Bevolking. — Russisch Midden-Azië heeft 10 millioen inwoners, meestal Kirgiezen en Turkmeneren.

Staatsbestuur; steden. — Russisch Midden-Azië maakt deel uit van de Unie van de Socialistische Sowjetsrepublieken, waarvan Moskou de hoofdstad is. Staatskundig is dat gewest ingedeeld als volgt : de Socialistische Sowjetsrepubliek Kazakstan of Republiek van de Kazaks of Kazak-Kirgiezen; Kirgizistan of Republiek der Karakirgizen (Pamir en Tian-Sjan); Oezbekistan of Republiek der Oczbegs (hfst. Samarkand); Turkmenistan of Republiek der Turkmeneren, de Republiek Tadjikistan, de gewesten Karakalpak en Adajev, enz. — De belangrijke steden zijn : Tasjkent (400 d.) Samarkand (110 d.), Boekhara, Khiwa, Krasnovodsk en Merw.

Verkeerswegen. — Het *Transkaspisch spoor*, uiterst belangrijk op strategisch gebied en op handelsgebied, verbindt, over *Merw* en *Boekhara*, *Krasnovodsk*, een haven aan de Kaspische Zee, met *Samarkand* en *Tasjkent*; een zijlijn loopt naar *Andidsjan*, in de oppervallei van de Syr-Daria : 't is het *Ferganaspoor*. Een zijlijn loopt van Boekhara naar Termes, een andere van Merw naar Kusjk : ze zullen eerlang aansluiten bij 't spoornet van Engelsch-Indië, te Pesjawar en te Chaman. Een vierde lijn loopt van Tasjkent naar het N.-W., loopt te Orenburg over 't Oeralgebergte en sluit, te Samara, bij 't Russische spoornet aan.

C. — TRANSKAUKASIË.

Oppervlakte. — 15 maal zoo groot als België.

Voortbrengselen. — 't Is een *landbouwland* : *graangewassen*, *wijnstok*, *katoen-* en *theeboomen*. 't Is ook een *fokland* en op de bergheellingen vindt men weelderige *wouden*. — 't Is echter vooral een *petroleumland* : bij Bakoe, op 't schiereiland Apsjeron, heeft men er zooveel, dat slechts in de Vereenigde Staten de petroleumwinning belangrijker is. — Benoorden Tiflis werd onlangs een belangrijk kolenbekken aangeboord.

Bevolking. — Ze wordt geschat op $7 \frac{1}{2}$ millioen zielen : 't is een mengsel van ingeweken Russen en Armeniërs, en van inlanders : Georgiërs en Tartaren.

Staatsbestuur; steden. — Transkaukasië vormt de *Bondsrepubliek van de Transkaukasische Sowjets*, met Tiflis als hoofdstad. Het bevat : 1° de Republiek *Azerbeïdsjan*, hoofdzakelijk op de Kaspische helling, bezuiden het Kaukasusgebergte (83.000 km² en $2 \frac{1}{2}$ millioen inw., voor $\frac{3}{4}$ Muzelmannen); de hoofdstad is *Bakoe* (250 d.), de petroleumstad aan de Kaspische Zee, verbonden door het Transkaukasisch Spoor met *Batoem* aan de Zwarte Zee, vrijhaven voor Armenië, Azerbeïdsjan en Georgië; — 2° de Republiek *Georgië*, hoofdzakelijk op de helling van de Zwarte Zee bezuiden het Kaukasusgebergte (78.000 km²; $3 \frac{1}{2}$ millioen inw.; hfst. *Tiflis*, 346 d.); — de Republiek *Armenië* (31.000 km² en 880 d. inw., hfst. *Erivan*).

VI. — DE IRANLANDEN.

(*Atlas*, pl. 32, k. 170.)

Oppervlakte; bevolking. — $\frac{1}{4}$ maal Europa; 85 maal België; — 17 millioen inwoners.

Voorkomen; klimaat. — *Iran* is een *hoogvlakte*, met een gemiddelde hoogteligging van 1.200 m., tusschen de valleien van Indus en Tigris eenerzijds; den Indischen Oceaan en de Kaspische inzinking anderzijds. De hoogvlakte is met bergen omzoomd, in 't midden ingezonken en grootendeels bedekt met zand- en zoutwoestijnen. — Vooral in 't N.-O. is het randgebergte zeer hoog : daar liggen de *Hindoe-Koesjbergen* (6 000 m.), die zich voortzetten door het *Elboersgebergte* tot in Armenië, tot aan den *Ararat* (5.000). — De neerslag wordt geheel opgeslorpt door het omliggende bergland,

hetgeen dan ook alleen beakkerd en bewoond is; het binnenland daarentegen, dat, zoo niet onbewoond, dan toch uiterst dun bevolkt is, heeft een droog en uiterst scherp klimaat : zeer gure Winters volgen op de heete Zomers.

De Iranlanden zijn : *Afganistan*, hoofdstad Kaboel; — *Baloetsjistan*, in feite een Engelsch protectoraat; — *Perzië*, hoofdstad Teheran.

A. — AFGANISTAN.

Oppervlakte; bevolking. — 20 maal België; — 8 miljoen inwoners.

Voortbrengselen. — In hun hooggelegen dalen winnen de Afganien *het fruit van de gematigde luchtstreek*, namelijk de *druiven*, welke ze in Indië verkoopen. Ze fokken ook *vee* en *paarden*. — Baanwezen en spoorwegen kent men in Afganistan niet : ook is de handel onbeduidend; langs nauwelijks merkbare paden reizen de *karavanen*, welke aan ruilhandel doen, met *paarden* of *kameelen* als lastdieren. Nijverheid bestaat er niet.

Staatsbestuur; steden. — Afganistan is een grondwettelijk koninkrijk.

Afganistan is belangrijk als bufferstaat tusschen Russisch Azië (Turkestan) en Engelsch Indië. De hoofdstad, *Kaboel* (140 d.) en de stad *Herat* (20 d.) beheerschen den toegang, de eerste tot Indië langs den Khaibarpas, de tweede tot Russisch Turkestan. Een ander bevolkingscentrum is *Kandahar* (60 d.).

B. — BALOETSJISTAN.

Oppervlakte; bevolking. — 8 maal België; amper 1 miljoen inwoners.

Voortbrengselen. — Baloetsjistan is het laagstgelegen, het droogste, het minst bevolkte deel van de hoogvlakte van Iran. Men treft er geen enkelen bestendigen waterloop aan. De bevolking bestaat uit zwervende herdersstammen.

Staatkundige indeeling. — 1° Britsch Baloetsjistan ($\frac{1}{15}$) hoort bestuurlijk bij Engelsch Indië : *Quetta*, aan het Indo-Afgaansch Spoor, is de zetel van 't bestuur; 2° Baloetsjistan, onder 't bestuur van Britsche officieren ($\frac{1}{3}$); 3° de inlandsche Staten *Kela* en *Bela*, twee bondsstaten, bestuurd door een *khan* ($\frac{2}{3}$), zijn Britsche protectoraten.

C. — PERZIË.

Oppervlakte; bevolking. — 55 maal België; — daaromtrent 10 miljoen inwoners.

Voortbrengselen. — Hoewel geen graanland, is Perzië toch een *landbouwend gewest*. 't Staat gunstig bekend om zijn *ooflteelt*, om zijn meloenen, citroenen, vijgen en jujube. De *wijnbouw* levert den gunstig bekenden Sjiraswijn; de *moerbeiboom* verklaart de zijde-wormteelt; de *mastikboom* levert de grondstof, waaruit de mastik vervaardigd wordt. Men teelt er ook *katoen*, *rabarber* en *galnoten*. Uit Perzië zijn herkomstig de perzikboom, de abrikozelaar, de amandelboom en de syringeboom. — De meest verspreide diersoorten in Perzië zijn het *paard*, de *kameel* en de *geit*: van deze laatste diersoort treft men ontelbare kudden aan. De Perzen doen ook aan *zijde-wormteelt*; aan de kusten van de Perzische golf vischt men *parels*. — Rijken voorraad *naphta* en *petroleum* leveren de omstreken van de Kaspische Zee, en de mijnen van Nisjapoer verstrekken de schoonste *turkoozen* van de wereld. De ondergrond is rijk aan steenkolen en allerlei andere delfstoffen, welke evenwel nog niet ontgind worden.

Perzië voert *katoenen weefsels*, *suiker* en *thee* in; zijn uitvoer bestaat uit ruw *katoen*, *zijdepoppen*, ruwe zijde, *fruit*, met de hand vervaardigde zijden en wollen *tapijten*.

Staatsbestuur; steden. — Perzië is een grondwettelijke monarchie bestuurd door den *Shah*, bijgestaan door een Parlement. — Evenals in Afganistan, hadden ook in Perzië, Engeland en Rusland zich wederkeerig een invloedssfeer toegekend: Rusland, in Noord-Perzië, Engeland, in 't Z.; in de laatste tijden geraakte de Britsche invloed overwegend.

De belangrijkste steden zijn: *Teheran* (210 d.), de verblijfplaats van den Shah; *Tebris* (180 d.), een belangrijke handelsstad in West-Perzië; *Mesjed* (75 d.); *Jspahan* (80 d.), de voormalige hoofdstad. De nog onbeduidende havens zijn: *Enseli* of Pahlavy, aan de Kaspische Zee; *Boesjir*, aan de Perzische golf; *Bender-Abbas* aan de Staat van Ormoes.

VII. — VOORMALIG-TURKSCH AZIË.

Oppervlakte; bevolking. — De oppervlakte (Arabië, thans onafhankelijk, vroeger Turksch, meegerekend) beslaat 130 maal die van België. — De bevolking bedraagt 21 miljoen inwoners.

Voorkomen; voortbrengselen. — Voormalig-Turksch Azië strekt zich uit over gansch Vóór-Azië en begrijpt streken, welke onderling

zeer verschillend voorkomen : het *bergachtig hoogland* Anatolië of Klein-Azië; — het *bergland* Armenië en Koerdistan; — de *laagvlakte* Mesopotamië, langs Tigris en Eufraat; — het *holle Syrië*, zooals reeds de Ouden dat gewest heetten : het Zuidelijk deel, aan den overkant van 't Libanongebirge, is een vulkanische inzinking, de *Ghor*, waar de Jordaan vloeit; die inzinking ligt 396 m. lager dan de waterspiegel van de Middellandsche Zee, en is de laagste inzinking der Aarde; — ten W. der Ghor, *Palestina* met Jerusalem; — tusschen het Libanongebirge en de Eufraat ligt de *Syrische woestijn*; — meer ten Z., de *Arabische woestijn*, waarvan de kuststreek bewoond is (zie bl. 42).

Het Middellandsche-Zeegebied levert Zuidvruchten : men heeft er *oranjelaren*, *citroenboomen*, *vijgelaren* (de vijgen van Smyrna). — Armenië en Koerdistan zijn bedekt met *wouden* en *weiland* : hun schaarsche bevolking leeft vooral van *veeteelt*. — Dat Mesopotamië geen woestijn is, heeft het enkel aan zijn stroomen te danken : 't heeft evenwel zijn ouden luister verloren. En toch kon de voormalige welvaart opnieuw verwezenlijkt worden, wilde men slechts de reeds bestaande landbouwbedrijvigheid door irrigatie verder ontwikkelen : in Noord-Mesopotamië heeft men *graanbouw* en *oefteelt*; in 't Z., *rijst*, *katoenboomen* en *dadelpalmen*. — In 't Libanongebirge wordt *marmer* opgedolven; *hars* vindt men aan de Doode Zee; *sponsen* vischt men aan de kusten van de Middellandsche Zee.

Nijverheid en handel. — Evenals de landbouw, verviel ook de nijverheid. Evenwel maakt men nog *tapijten* te Smyrna, *wapens* en *leder* te Damaskus, *zijden stoffen* te Broessa en te Aleppo, *mousseline* te Mossoel. Jerusalem en Bethlehem staan om hun *olijfhouten godsdienstvoorwerpen* bekend.

De handelsbedrijvigheid is niet zeer belangrijk; karavanen verzekeren de betrekkingen met het binnenland, zelfs met Midden-Azië; er zijn ook enkele spoorwegen; de buitenlandsche handel geschiedt over enkele havens.

Staatkundige indeeling; steden. — *Voormalig-Turksch Azië* vormde het aanzienlijkste deel van 't *Ottomaansch Keizerrijk*. — Thans omvat de *Republiek Turkije*, welke in Azië 710.000 km² beslaat en 13 $\frac{1}{2}$ millioen inwoners telt, *Anatolië*, *Koerdistan* en *Armenië*. Buitendien omvat gemelde Republiek in Europa : Constantinopel, de Westkust aan de zeeëngten en een deel van Thracië. — De hoofstad der Republiek Turkije is *Angora* of *Ankara* (100 d. inw.) in Anatolië.

Arabië werd van 't juk der Turken bevrijd (zie bl. 41).

Syrië en Libanon (7 maal zoo uitgestrekt als België; $2\frac{1}{2}$ millioen inwoners) staat onder Fransch beheer; het onder Fransch bestuur staande gebied (Syrië en Libanon) strekt zich uit van benoorden Alexandrette tot bezuiden Tyrus aan de Middellandsche Zee en omvat eveneens een deel van de hovenvallei van de Eufraat. In dat territorium onderscheidt men : a) den Staat *Syrië*, met als hoofdplaats Damaskus; b) den Staat *der Alaoëiten*; c) de Republiek *Libanon* (hfpl. Beiroet); d) *Djebel Druse*; e) het Sandjak *Alexandrette*.

De eilanden *Samos*, *Chios*, *Mytilini*, en ook de *Dodecaneezen*, behalve Rhodos, zijn Grieksche bezittingen.

Italië bezit *Rhodos* en *Castellorizo*.

Engeland bezit *Cyprus*, 312 d. inwoners, waarvan *Nicosia* de hoofdplaats is. Het voert de politieke voogdij over het *Koninkrijk Irak* waarvan *Bagdad* de hoofdstad is. Irak is 5 maal zoo groot als België en heeft 3 millioen inwoners. Een Engelsch protectoraat is ook het Emiraat *Transjordanië* ($1\frac{1}{2}$ millioen inwoners). Engeland bestuurt ook *Palestina* ($\frac{3}{4}$ millioen inwoners), waarvan *Jerusalem* (63 d. inw.) de belangrijkste stad is.

De belangrijkste steden van Voormalig-Turksch Azië zijn :

Damaskus (250 d. inw.), in 't volle van de woestijn, met minarets afgezet, omgeven met een overheerlijken gordel tuinen.

Aleppo (200 d. inw.) is, na Dasmakus, de belangrijkste stad van Syrië.

Smyrna (175 d. inw.), een haven aan de Egeïsche Zee, onderhoudt met Europa een druk handelsverkeer, dat hoofdzakelijk Oostvruchten, tapijten en zijdewerk omvat.

Bagdad (145 d. inw.), aan den Tigris, hoofdstad van Irak, niet ver van de puinen van 't Oude Seleucia, is de voormalige, prachtige hoofdstad van de Arabische kaliefen.

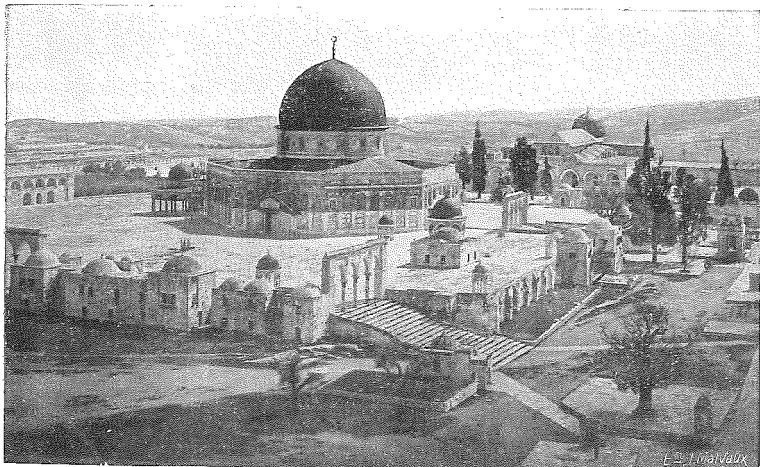
Beiroet (100 d. inw.) is de hoofdstad van Republiek Libanon, bedrijvige handelsstad en brandpunt van intellectueel leven.

Broessa (100 d. inw.), de eerste hoofdstad van 't Ottomaansche rijk, is thans een nijverheids- en handelsstad.

Skoetari 100 d. inw.), aan den Bosporus, is de Aziatische voorstad van Constantinopel.

Jerusalem (63 d. inw.) is eene der oudste en der bekendste steden der Aarde : na langen tijd het middelpunt van 't nationale leven der Joden geweest te zijn, werd het de heilige stad van 't Christendom. Talrijke bedevaarders bezoeken ieder jaar de *Kerk van het H. Graf* op den Kalvarieberg.

Verkeerswegen; havens. — Spoorlijnen loopen van de kust naar het binnenland : van *Skoetari*, *Moedania*, *Smyrna*, *Scala Nova* vertrekken treinen naar *Anatolië*; een spoorweg verbindt *Jaffa* met *Jerusalem*; een andere, *Beiroet* met *Damaskus*; een andere, *Kaïro* met *Jerusalem* : laatstgenoemd spoor sluit zich aan bij de lijn, welke, uitgaande van *Anatolië*, over

Photoglob. **Jerusalem** : Het plein waar Salomon zijn Tempel oprichtte.

Photoglob.

Damaskus : De minaret der Bruid.

Damaskus, naar Mekka in Arabië en naar Bagdad en de Perzische golf loopt.

De belangrijkste havens zijn : Basra, aan den Sjat-el-Arab, en de *Oosterladder*; men noemt Oosterladder de Middellandsche-Zeehavens van Klein-Azië : Smyrna, Rhodos, Alexandrette, Tripoli, Beiroet en Jaffa.

VIII. — ARABIË.

Oppervlakte; bevolkingcijfer. — Arabië beslaat een oppervlakte 51 maal zoo groot als die van België, zegge $\frac{1}{4}$ van die van Europa. — Het heeft 4 millioen inwoners.

Voorkomen; klimaat; voortbrengselen. — Arabië is een onmetelijke *hoogvlakte*, met hooge bergen afgezet, vooral ten W. (hoogte-*ligging* : 3.000 m.). Arabië heeft geen enkelen bestendigen waterloop; 't buitengewoon droog en heet klimaat maakt van 't *binnenland* een *zand- en steenwoestijn* met talrijke *steppen*, waar de zwerversstammen aan *paardenfokkerij* doen (Arabische paarden). De *kameel* is evenwel het meest benuttigd huisdier. — *Wouden en akkerland* vindt men slechts in de kuststreken, welke alleen een vaste bevolking hebben : Jemen en Hedjas, *Gelukkig-Arabië*, zooals men ze noemt bij tegenstelling met het steenachtige *Petreïsch-Arabië*. — Arabië levert *koffie* (Mokka), *wierook*, *mirre*, en *aloë*. In de nabijheid van de Bahreineilanden in de Perzische golf, vischt men pareloesters. Op 't schiereiland Sinaï heeft men metaalerts.

De *nijverheid* vervaardigt *leder* en *reukwerk*; de handel, tot nog toe uitsluitend karavaanhandel, neemt dagelijks toe.

Staatkundige indeeling; steden. — Arabië omvat : 1° verschillende min of meer onafhankelijke staten, waarvan Hedjas de voornaamste is; 2° Europeesche koloniën.

1° Het Koninkrijk *Nedjed en Hedjas*, langs de Roode-Zeekust en in Midden-Arabië; 3.800.000 inwoners : de hoofdsteden zijn *Mekka* en *Riad*.

2° Het Imanaat *Jemen*, ten Z. van Assir, is 6 maal zoo groot als België en telt 1 millioen inw. : de hoofdstad ervan is *Sana*.

3° Het Sultanaat *Oman*, aan de golf van Oman, is 7 maal zoo groot als België en heeft 500 d. inwoners : *Maskate* is er de hoofdstad van.

4° Het Sultanaat *Koeweit*, aan de N.-W.-kust der Perzische golf.

5° De Engelsche koloniën in Arabië zijn : *Aden* (50 d.), op een vulkaanachtig schiereiland, vesting en bevoorradingsstation; het eilandje *Perim*, vooraan in de Roode Zee, het eiland *Kamaran*, in de Roode Zee; de *Koeria-Moeira-eilanden*, langs de Zuidkust van Arabië; de *Bahreineilanden* (100 d.), in de Perzische golf.

6° *Sjeik-Said*, aan den Bab-el-Mandeb, is een territorium, waar Frankrijk rechten uitoefent.

De enkele *belangrijke steden* in die uitgestrekte streek zijn: *Mekka* (80 d. inw.), de heilige stad der Moslems, telken jare door buitengewoon talrijke karavanen bedevaarders bezocht; de haven van Mekka is *Djedda* (30 d.), aan de Roode Zee; — *Sana* (70 d.), hoofdstad van Jemen, met *Hodeida* als haven; — *Medina* (10 d.), insgelijks een heilige stad, het graf van Mohammed: de haven van Medina is *Yambo*; — *Maskata* (30 d.), een zeehaven in diepwater, aan de golf van Oman, de natuurlijke stapelplaats voor den handel tusschen Arabië, Indië en Perzië.

TWEEDE DEEL

AARDRIJKSKUNDE VAN AFRIKA

AFDEELING I.

ALGEMEENE AARDRIJKSKUNDE VAN AFRIKA.

(Atlas, pl. 33, k. 174.)

I. — AARDRIJKSKUNDIGE LIGGING.

Grenzen. — Afrika grenst : ten N., aan de Middellandsche Zee; — ten O., aan de landengte van Suez, de Roode Zee en den Indischen Oceaan; — ten W., aan de Atlantischen Oceaan.

Uitgestrektheid. — Afrika beslaat 30 miljoen km², dat is een oppervlakte 3 maal zoo groot als Europa; zoowat 1000 maal zoo groot als België.

Aardrijkskundige ligging. — Afrika is het Z.-W. deel van de Oude Wereld.

Afrika is, ten N.-O., met Azië verbonden door de landengte van Suez; de Middellandsche Zee, ten N., verbindt Afrika met Europa, veeleer dan het de twee werelddelen scheidt : de Straat van Gibraltar en de Sicilische dorpel zijn slechts enkele kilometers breed; ten W., strekt zich, tusschen Afrika en Amerika, de Atlantische Oceaan uit; ten Z. is Afrika door een metelooze zeeoppervlakte van de met ijs en sneeuw bedekte Zuidpoollanden gescheiden. — Afrika ligt schrijdelings over den evenaar.

Sterrenkundige ligging. — De nulmeridiaan (Greenwich) loopt over de Sahara, nagenoeg over het Oostelijk derde van haar lengte; hij deelt de kust van Guinea in twee nagenoeg gelijke deelen in. — De Kreeftskeerkring loopt over de Sahara, nagenoeg over de helft van haar breedte. De evenaar loopt over Belgisch Congo. De Steenbokskeerkring loopt over de Kalahariwoestijn en over Zuid-Madagaskar.

Afrika ligt tusschen 37° N.-B. en 35° Z.-B. (nagenoeg 7.670 km.); — en tusschen 51° O.-L. en 18° W.-L. (nagenoeg 7.530 km.).

II. — NATUURKUNDIGE AARDRIJKSKUNDE.

A. — HET LAND.

(Atlas, k. 174.)

Algemeen voorkomen. — Afrika is een overgrootte, met *kustgebergte* afgezette *hoogvlakte*, welke *terrassvormig* naar de kusten afdaalt. Het binnenland heeft verschillende, zeer uitgestrekte inzinkingen, zoodat men de algemeene bodemgesteldheid van dat werelddeel bij een omgekeerden schotel vergelijken kan. De *inzinkingen* (Congo, Tsaad, West-Sahara, Oost-Sahara) zijn bekkens, waarvan de laagstgelegen gedeelten, van de twee eerste ten minste, met meren afgezet zijn. De Sahara wordt, in de richting van het N. naar het Z.-O., door een wat hooger gelegen vlakte doorsneden. Ten Z. van het Congobekken en in Zuid-Afrika, verheft zich de bodem insgelijks.

Afrika's bodemgesteldheid verschilt dus totaal met die van Azië en met die van Europa. Om uit de inzinkingen van Midden-Afrika te geraken, moesten de stroomen een bedding graven dwars door het kustgebergte : hun loop wordt dan ook door watervallen en stroomversnellingen gestremd. In Europa is het verkeer van de kuststreek naar het binnenland gemakkelijker; in Azië geraakt men, zonder moeite, van de kust tot aan de buitenranden der groote hoogvlakten. In Afrika daarentegen heeft men, op korten afstand der kust, hooge bergketenen, welke den toegang tot het binnenland bemoeilijken, te meer doordat de stroomvalleien niet altijd geschikte verkeerswegen zijn.

Gebergte. — De voornaamste bergketenen zijn, zoo niet randgebergte, dan toch niet ver van de zee kust gelegen.

In Noord-Afrika loopt, evenwijdig met de Noordkust, de dubbele keten van de *Atlasbergen*; — in West-Afrika heeft men het klompgebergte *Foeta-Djalon*, dat zich voortzet langs de golf van Guinea, tot in het Z. van 't vasteland; aan de Congo-monding heet dat Westelijk kustgebergte de *Kristalbergen*; — in Zuid-Afrika, in de Kaapprovincie, heeft men de *Drakensbergen*; — in Oost-Afrika valt allereerst aan te stippen de kustketen langs den Indischen Oceaan; we hebben er ook, langs beide zijden der *Groote Afrikaansche breuk*, twee zijketenen : ten O., van 't Victoriameer, het *Ruwenzorigebergte* (5.120 m.) met den *Kilimandjaro* (6.010 m.), den reus van Afrika en het *Keniagebergte* (5.600 m.); — in N.-O.-Afrika heeft men een klompgebergte, dat *het hoogland van Abessynië* vormt.

Vulkanen. — De vulkaanachtige gewesten van Afrika zijn : de eilandengroepen van 't N.-W., inzonderheid de Canarische Eilanden,

waar de piek *Tenerifa* een hoogte bereikt van 3710 m.; — de *Maskarenen*, waar de talrijke vulkaankegels door de inlandsche bevolking *mornen* en *pitons* geheeten worden : aldus, op Réunion, de *Piton de la Fournaise*; — in het Afrikaansch binnenland heeft men de vulkanen van 't *Ruwenzorigebergte* en van de *Mufumbirobergen*.

Hoogvlakten. — Heel Midden-Afrika vormt een uitgestrekte, door kustgebergten afgezette hoogvlakte. — Er zijn ook andere, betrekkelijk kleine hoogvlakten : de *Chotts* in Algerië, tusschen de twee Atlasketenen; de *hoogvlakte van Ahaggar* in de Sahara, bezuiden Tunis; de *hoogvlakte van Barka* in Cyrenaïca; de *hoogvlakte van Lunda*, waar Congo en Zambezi ontspringen; het *Abessynisch hoogland*.

Laagvlakten. — De vlakten, lager gelegen dan 200 m. boven den zeespiegel, zijn uiterst zeldzaam in Afrika : men treft er enkel aan in de zeer smalle kuststrook en aan de mondingen van de groote stroomen : aldus, de laagvlakten van *Mozambique*, *Somali*, *Mauretanië*, *Tunis*, *Tripolis*, den *Beneden-Niger*, den *Beneden-Nijl*.

Woestijnen. — In de tropische streek vormen groote gedeelten van den Afrikaanschen bodem zand- en steenwoestijnen : over heel Afrika, strekt zich ten N., van 't W. naar 't O. (Egypte uitgezonderd), de *Sahara* uit, zoo groot als Europa; in 't Z. heeft men de *Kalahariwoestijn*.

Eilanden. — Behalve *Madagaskar*, heeft Afrika geen zeer belangrijke eilanden : langs de Westkust liggen *Madeira*, de *Canarische Eilanden*, de *Kaap-Verde-Eilanden*, *Fernando Po*, de eilanden *Principe*, *San Thome*, *Annobon*, en verder in den Oceaan, *Ascension* en *Sinte-Helena*; in den Indischen Oceaan heeft men : de *Maskarenen*, de *Comoren*, de *Amiranten*, de *Seychellen*, *Zanzibar* en *Sokotra*.

De Afrikaansche eilanden beslaan gezamenlijk 2 0/0 van Afrika 's oppervlakte.

B. — HET KLIMAAT.

(*Atlas*, k. 179.)

Algemeene kenmerken; temperatuur; regenneerslag. — Afrika is het tropisch gewest bij uitstek : doorsneden door den evenaar en door beide keerkringen, heeft het slechts $\frac{1}{5}$ van zijn grondgebied in den gematigden gordel liggen. Ook is *Afrika het heetste van de vijf werelddeelen*. — Vertrekkend uit de evenaarstreek, heeft men in Afrika, in beide richtingen dezelfde klimaatgordels : de

evenaarsstreek; twee *tropische streken*; twee *woestijngordels* of *sub-tropische streken*; eindelijk twee *warm gematigde streken*. — 1° De *evenaarsgordel* (Congo en de streek der Groote Meren) wordt gekenmerkt door het *oerwoud*: 't is een bestendig heete en vochtige streek. Heel het jaar door is er regenneerslag, maar de besproeiing is ongemeen overvloedig op de twee tijdstippen van 't jaar, wanneer de zonnestralen loodrecht op den evenaar vallen. — 2° De twee *tropische streken* (ten N., Soedan; ten Z., Zambezië) zijn ook bijna altijd even warm, maar een regentijd wisselt af met het droge jaargetijde. — 3° De twee *woestijnstreken* (ten N., de Sahara; ten Z., de Kalahari), worden gekenmerkt door haar aanzienlijke temperatuurschommelingen en haar uiterst droge luchtgesteldheid: deze is het gevolg van de *passaatwinden*, welke in 't Noordelijk halfrond (Sahara), heel het jaar door, uit het N.-W. waaien, en in 't Zuidelijk halfrond (Kalahari), uit het Z.-O., zoodat ze over het uitgestrekt vasteland, over 't welk ze heenwaaien, heel hun voorraad vocht verliezen en droge winden worden. — 4° De twee *warm gematigde streken* (ten N., de Atlaslanden; ten Z., Kaapland) hebben merkbare temperatuurschommelingen en winterregens (mediterraan klimaat). — Zie verder, bl. 58 en 59.

Winden. — Het Afrikaansch windstelsel geeft insgelijks, van den evenaar uitgaande, aanleiding tot het indeelen van Afrika in volgende *windgordels*: 1° den gordel van de *windstillen* in de evenaarsstreek; — 2° den gordel van de *passaatwinden*, welke, in 't Noordelijk halfrond, uit het N.-O. en, in 't Zuidelijke, uit het Z.-O. blazen; — 3° den gordel van de *moessons*, een enge kuststrook langs den Indischen Oceaen; — 4° de streek van de *veranderlijke winden*: Algerië en de Kaapgouw. — Bovendien waaien in Afrika ook *plaatselijke winden*: de *siroco* in de Sahara, de *khamsin* in Egypte, en de *harmattan* in Senegal. 't Zijn droge en verdorrende woestijnwinden.

C. — HET WATER.

(Atlas, pl. 33, 34 en 35.)

De zeeën en hare onderdeelen. — Dat Afrika weinig zeeën en golven heeft, is door zijn massieven vorm te verklaren.

De *Middellandsche Zee* vormt, in Afrika, de *Groote Syrte* en de *golf van Gabes*.

De *Atlantische Oceaen*, waarmede de *Middellandsche Zee* langs de *Straat van Gibraltar* in verbinding staat, vormt in Equatoriaal-Afrika, de *grote golf van Guinea*, welke op hare beurt de *golf van Benin* en de *Biafribaai* vormt.

In den *Indischen Oceaan* vallen aan te stippen : de *Delagoabaai* en de *Sofalabaai*; ook het *Kanaal van Mozambique*, tusschen het vasteland en 't eiland Madagaskar. De Indische Oceaan vormt de *Roode Zee*, waarmede hij langs de *golf van Aden* en de *Straat van Bab-el-Mandeb* in betrekking staat.

Groote waterbekkens. — Afrika hoort bij drie zeebekkens : 't zijn de bekkens der *Middellandsche Zee*, van den *Allantischen Oceaan*, van den *Indischen Oceaan*. Bovendien heeft men er ook verschillende *besloten bekkens*, waarvan de wateren in meren uitloopen.

Stroomen. — Afrika heeft *machtige stroomen*. *Onoverkoombare watervallen* en *stroomversnellingen* stremmen echter de scheepvaart op sommige gedeelten van hun loop. Met uitzondering van den Congo, is hun *waterafvoer over 't algemeen zeer onregelmatig*, zoodat ze slechts bij hoogwater bevaarbaar zijn. Bovendien omschrijven ze *grootte krommingen* zoodat hun loop, zonder het minste nut, zeer veel verlengd wordt. Als *verkeerswegen* naar 't binnenland hebben ze *heel weinig belang*; 't is niet langs de Afrikaansche stroomen, dat de beschaving binnendringen kan.

Bekken der Middellandsche Zee. — Daar loopt de *Nijl*.

De Nijl ontspringt bezuiden den evenaar. Zijn Zuidelijkste vertakkingen zijn de *Simioe* en de *Kagera*, zijrivieren van 't *Victoriameer*. De Nijl loopt uit gemeld meer en vloeit door het *Albertmeer*, dat de wateren opneemt van de *Semliki*, een afwateringskanaal van 't *Eduardmeer*, onder den evenaar. De Nijl zwelt dan ten gevolge van talrijke zijrivieren, waarvan de voornaamste is, op den linkeroever, de *Bahr-el-Ghazal* of *Gazellenrivier*. Hij bespoelt Chartoem. Daar neemt hij, langs zijn rechteroever, den *Blauwen Nijl* of *Bahr-el-Azreck* op, die uit het *Tanameer* vloeit en in 't Abessynisch hoogland ontspringt; 't is zijn laatste zijrivier : op zijn verderen 2.500 km. langen loop, neemt de Nijl geen zijrivieren meer op. — Bezuiden Chartoem vangen de *zes watervallen* aan; de Nijl bespoelt daarna Berber en Wadi-Halfa in Nubië, loopt in Egypte te Assoean, en bespoelt Assioet en Kaïro. Ten N. van Kaïro, splitst de Nijl zich in twee hoofdvertakkingen, welke uitmonden te Damiette en te Rosette. Die twee hoofdvertakkingen geven echter aanleiding tot heel wat stroomarmen, in alle richtingen van de Delta. — Ten Oosten van de Delta, is Port-Saïd het uitgangspunt in de Middellandsche Zee van het Suezkanaal; aan het uiterste Westpunt der Delta, ligt de havenstad Alexandrië.

De Nijl-Kagera is de langste stroom van Afrika : hij is 6.500 km. lang. In Nubië en in Egypte loopt hij tusschen twee, dan weer zandachtige, dan weer rotsachtige hoogten : de breedte zijner vallei wisselt af van 8 tot 20,

daarna tot 50 km. Elk jaar, van Juli tot einde October, is de Nijlvallei overstroomd, ten gevolge van de seizoenregens, welke in zijn bovenloop neervallen en die een uiterst snelle wassen van de meren en waterloopen ten gevolge hebben. De wateren van den Nijl spoelen dan over den grond een vette, zwarte, uiterst vruchtbare leemlaag aan : ook zijn de regelmatige overstromingen door den Nijl de grondoorzaak van Egypte 's vruchtbaarheid; Herodotus zegde het terecht : Egypte is « een geschenk van den stroom ». Op zijn loop vormt de Nijl in Nubië zes watervallen : stroomopwaarts is de eerste die van Assoean, de tweede die van Wadi-Halfa.

Bekken van den Atlantischen Oceaen. — Het omvat den *Senegal*, de *Gambia*, den *Niger*, den *Congo*, de *Oranje*.

1° De *Senegal* ontspringt in 't klompgebergte *Foeta-Djalou*, vormt de watervallen van *Feloe*, waarna hij te Kayes, bij hoogwater, — dus enkel van Juli tot September — bevaarbaar is. Kayes is ook het uitgangspunt van den spoorweg naar Bammako-Koelikoro, aan den *Niger*. De *Senegal* mondt uit in den Atlantische Oceaen, ten N. van *Saint-Louis*, hoofdplaats van Fransch Senegal.

2° De *Gambia* ontspringt niet ver van de bronnen van den *Senegal* : in het terrasvormig bergland, waardoor ze loopt, heeft de *Gambia* talrijke watervallen en stroomversnellingen; zij mondt uit te Bathurst.

3° De *Niger*, welke een hoogvormigen loop heeft, ontspringt op de Oostelijke helling van het *Darogebergte* in *Foeta-Djalou*. Tot Segoe-Sikoro, wordt zijn bovenloop door stroomversnellingen gekenmerkt; hier echter wordt zijn verval gering en geeft de waterafvoer van den *Niger* aanleiding tot het ontstaan van verschillende vertakkingen en ook van meren, waaronder het *Debomeer* vermeld moet worden. Te Timboektoe stoot hij op de randrotsen der Sahara, maakt een kromming en is weer aan stroomversnellingen onderhevig : de laatste en de langste zijn de *stroomversnellingen van Boessan*. Eindelijk bevaarbaar geworden, neemt hij, links, de *Binoewe* op, een langen bevaarbaren binnenweg naar Soedan. De *Niger* splitst zich in zestien vertakkingen, welke een moerassige en ongezonde delta vormen, langs de golf van Guinea over een kustlijn van 350 km., tusschen de baaien van Benin en Biafra.

4° De *Congo* is een van de langste stroomen der Aarde.

Zijn loop bedraagt 4.700 km. Na de Amazonerivier, neemt de *Congo* de tweede plaats in om de uitgestrektheid van zijn stroombekken en om zijn waterafvoer. 't Congogebied beslaat meer dan 3 miljoen 700 d. km²; dat is meer dan $\frac{1}{3}$ van de oppervlakte van Europa. Aan zijn monding, bedraagt zijn waterafvoer 80.000 m³ per seconde. — Met zijn zijrivieren vormt de *Congo*, ondanks zijn talrijke stroomversnellingen,

het heerlijkste bevaarbaar-waternet van heel de Aarde, een gezamenlijke lengte van bijna 15.000 km.

Van zijn oorsprong tot zijn monding, beschrijft de Congo den boogvorm, welke bijna alle Afrikaansche stroomen kenmerkt. Ook hij, heeft, over den terrasvormigen bodem van zijn loop, watervallen en stroomversnellingen.

De loop van den Congo kan in acht deelen verdeeld worden : *a*) van zijn oorsprong tot Bukama, is hij snelvlietende bergstroom; *b*) van Bukama tot Kongolo is hij min of meer bevaarbaar; *c*) van Kongolo tot Kindu, wordt de vaart gestremd door watervallen en stroomversnellingen (de Hellepoort); *d*) van Kindu tot Ponthierville is hij bevaarbaar; *e*) van Ponthierville tot Stanleyville heeft men opnieuw stroomversnellingen en watervallen (de Stanley-Falls); *f*) van Stanleyville tot Leopoldville is de Congo op een langen afstand bevaarbaar; *g*) van Leopoldville tot Matadi heeft men watervallen (de watervallen van Livingstone); *h*) van Matadi tot den Oceaan, de trechtermonding.

Bij zijn oorsprong, in 't uiterste Z.-O. van 't Luluadistrict, heet de stroom *Lubudi*; zijn eerste zijrivier rechts, is de Lualaba, welke soms doorgaat als zijnde de bron van den Congo, en welke de wateren afvoert van West-Katanga. Lubudi en Lualaba vloeien samen een weinig bezuiden Bukama en vormen de *Lualaba*¹, welke spoedig verschillende meren vormt; de Congo neemt dan de *Lufira* op, welke de wateren afvoert van Oost-Katanga. Te Ankoro neemt hij een andere zijrivier op, de *Luapula*, welke zelf de *Chambesi* opneemt en de wateren opvangt van 't *Bangweolomeer*, een uitgestrekt moerassig gewest bespoelt en door het *Mweroemeer* loopt, om vervolgens over de hoogstgelegene terrassen, langs een opeenvolging van stroomversnellingen, in de Lualaba uit te wateren. — Zoo ontstaat de Congo-stroom : te Buli neemt hij, rechts, de *Lukuga* op, een natuurlijk afwateringskanaal van het *Tanganykameer*, dat hoofdzakelijk door de *Mlagarazi* gevoed wordt. Hij bespoelt Kongolo, Kasongo, Nyangwe en Kindu; zijn loop wordt hier, van af de *Hellepoort*, door stroomversnellingen onbevaarbaar gemaakt : ook heeft men, langs dat gedeelte van zijn loop, een spoorweg aangelegd van Kongolo tot Kindu. Daar wordt de Congo opnieuw bevaarbaar tot Ponthierville. Onder den evenaar, bezuiden Stanleyville, treft men zeven watervallen, de *Stanley-Falls*, aan : langs dat gedeelte van den loop, maakt de spoorweg van Stanleyville tot

¹ Spreek uit : *Loeboedi*, *Loalaba*, enz. 't Werd overeengekomen dat bij de schrijfwijze der aardrijkskundige benamingen van Belgisch Congo het letterteeken *u* den *oe*-klank weergeeft.

Ponthierville de onbevaarbaarheid van den stroom goed. Van af Stanleyville tot aan de stroomversnellingen op den benedenloop, wordt, op een afstand van 1.685 km., de stroomvaart door geen watervallen meer gestremd. De Congo beschrijft, benoorden den evenaar, een machtige kromming en loopt door een zachtafhellende Middenkom, verbreedt aanzienlijk, af en toe zelfs tot 45 km., en is er doorzaaid met ontelbare, beboschte eilanden, een doolhof, waarvan al de vertakkingen nog niet door de scheepvaarders verkend zijn. — Links neemt hij, te Isangi, de *Lomami* op, welke uit Beneden-Katanga komt, met den Congo evenwijdig oploopt en een langen, gedeeltelijk bevaarbaren verkeersader uitmaakt. Daarna neemt hij rechts de *Aruwimi-Ituri* op, welke uit de bergstreek, ten W. van 't Albertmeer, herkomstig is. — Daarna bespoelt de Congo Lisala, Mobeka en Nieuw-Antwerpen. Hij vloeit weer bezuiden den evenaar, bespoelt Coquilhatville waar hij de *Ruki* opneemt. Daarna ontvangt hij, langs een breede monding, de wateren van de *Ubangi*, zijn grootste rechterzijrivier. — De *Ubangi*, in haar benedenloop *Uele* geheeten, ontspringt ten W. van de bron van den Nijl. Zij bespoelt Niangara en Bambili, daarna Yakoma, waar ze rechts de *Bomu* opneemt, welke Belgisch Congo van Fransch Equatoriaal-Afrika scheidt : verder vormt de *Ubangi* tot haar samenloop met den Congo, de scheiding tusschen beide koloniën. De grenslijn loopt verder langs den stroom, een weinig bezuiden den Stanley-Pool. — De *Ubangi* beschrijft een groote kromming, heeft stroomversnellingen te Zongo, bespoelt Libenge, wordt een breede en diepe waterloop, en vereenigt haar wateren met die van den Congo.

De Congo bespoelt daarna Kwamoeth, waar hij de *Kasai* opneemt, zijn belangrijkste linkerzijrivier. — De *Kasai*, welke den waterafvoer verzekert van een onmetelijk bekken, ontspringt in Portugeesch Angola. Zij loopt Noordwaarts en neemt rechts de *Lulua* op, welke Luluaburg en Lueba bespoelt; ze verbreedt in den Wissmann-Pool, neemt de *Sankuru* op, welke Lusambo bespoelt en een verkeersader is in 't harte van Congo. Dan neemt de *Kasai* de *Fini* op, de wateren van het *Leopold II-meer* en werpt zich in den Congo. Hier lijkt de stroom, om zijn groote breedte, een uitgestrekt meteilanden-bezaaid meer, de *Stanley-Pool* geheeten, op wiens oevers, tegenover elkaar, Leopoldville-Kinshasa en Brazzaville liggen. Van den Stanley-Pool tot Matadi breekt de Congo door 't Kristalgebte en de Atlantische terrassen : de reeks van 32 watervallen, welke dat gedeelte van zijn loop kenmerken, maken alle scheepvaart onmogelijk en hebben het aanleggen van den spoorweg van Matadi naar den Stanley-Pool noodzakelijk gemaakt. — Na Matadi en Vivi, behoort zijn Zuidelijke oever tot Portugeesch Angola : weer verbreedt

de Congo, hij bespoelt Boma, bevat talrijke stroomeilanden, en werpt zich te Banana, langs een 13 km. breede monding in den Oceaan. Zoo sterk is zijn drift en zoo overvloedig zijn waterafvoer, dat men 20 km. ver in de zee nog altijd zoetwater opvangt.

5° De *Oranjestroom* ontspringt in het *Brongebergte*, in de *Drakensbergen* (Natal). Hij neemt rechts de *Vaal* op, welke door rijke goud- en diamantvelden loopt. Daarna vormt hij talrijke watervallen en werpt zich in den Atlantischen Oceaan.

Bekken van den Indischen Oceaan. — Daar vloeien *Limpopo* en *Zambesi*.

1° De *Limpopo* ontspringt in Transvaal : vóór de aanhechting van dat land bij 't Britsch Rijk, was hij er de Noordelijke grens van. Hij werpt zich, langs ongezonde moerassen, in de Delagoabaai.

2° De *Zambesi* ontspringt in de nabijheid van het Dilomeer, niet ver van de bronnen van de Kasai. Hij wordt gevoed door buitengewoon vochtige valleien (sponsvalleien), loopt uiterst traagzaam door een moerassige vlakte tot hij plots over de overheerlijke *Victoria-watervallen*, over een breedte van 1.600 m., 120 m. diep neerploft (meer dan eens zoo diep als de Niagara). Dicht bij die watervallen, te Livingstone, loopt hij in de Portugeesche bezittingen, bespoelt Zumbo en Tete, neemt links, langs de *Sjire*, de wateren op van het *Nyassameer*, en werpt zich in het Kanaal van Mozambique, langs verschillende vertakkingen, welke een moerassige delta vormen : aan een dier vertakkingen ligt *Sjinde*.

Afgezonderde binnenbekkens. — De voornaamste dier binnenbekkens zijn : 1° de bekkens van Okavango en Makarikari, met het *Ngamimeer*, tusschen het bekken van den *Zambesi* en dat van den *Oranjestroom*; het *Ngamimeer* is stilaan aan 't verdwijnen; — 2° het bekken van het *Tsaadmeer*, in 't Z. van de Sahara. Het *Tsaadmeer* is uitgestrekter dan België; zijn oppervlakte neemt in 't regenseizoen merkelijk toe. Talrijke waterloopen monden in dat meer uit, o. a. de *Sjari*, de aanzienlijkste dier stroomen, een vlaktestroom, op heel zijn loop en heel het jaar door bevaarbaar : de *Sjari* is herkomstig uit de streek waarvan de wateren afvloeien naar het *Tsaadmeer*, naar Nijl en Congo. Ook dat meer vermindert in omvang.

Meren. — Is Azië het land van de zoutmeren, zoo mag Afrika als de streek van de *zoetwatermeren* doorgaan. Het *Tsaadmeer* en 't *Ngamimeer*, welke besloten bekkens hebben, zijn ook de eenige Afrikaansche zoutmeren. De voornaamste zoetwatermeren zijn : het *Victoriameer*, het *Tanganykameer*, het eerste twee maal zoo groot, het tweede even zoo groot als België; het *Nyassameer*, het *Albertmeer*, het *Eduardmeer*.

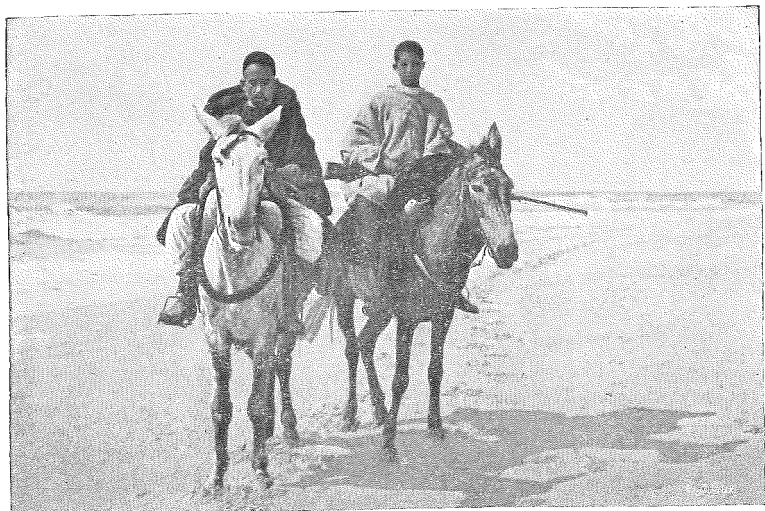
De kustlijn. — Afrika vormt *een klompvormige landmassa*. 't Is omringd door drie groote zeeën, waarvan de rechte kustlijn weinig ingekorven is. Er zijn geen schiereilanden; ook geen binnenzeeën: Afrika is ook *het meest besloten van de Werelddeelen*. De verhouding is 1 km. kust voor een oppervlakte van 1.145 km². (in Europa heeft men 1 km. kust voor slechts 315 km².); Midden-Afrika ligt meer dan 1.500 km. verwijderd van welke wereldzee ook. (Midden-Europa, 500 km.). De voornaamste kapen zijn: ten W., de kaap *Blanco*, de kaap *Verde*, de kaap *Palmas*, de kaap *Lopez*, de kaap *Frio*; ten Z., de kaap *de Goede Hoop*, en de kaap *Agulhas*; ten O., de kapen *Corrientes*, *Delgado* en *Guardafui*; ten N., de kapen *Bono* en *Blanco*.

Afrika's rechtlijnige kusten zijn doorgaans laag en zandig, ofwel zijn 't aanslibbingskusten. Sommige deelen van de Atlantische kust weren de bevolking ter oorzaak van een *zeebank*, een soort rotsachtige ondiepte, welke op ongelijken afstand langs de kust loopt, en waarop, zelfs bij kalm weder, de golven neerploffen. Ook is dat gedeelte der kust *moelijk genaakbaar* en *weinig geschikt tot het aanleggen van natuurlijke havens*. Heel de Afrikaansche kust is trouwens *ongunstig voor de zeevaart*.

III. — PLANTKUNDIGE EN DIERKUNDIGE AARDRIJKUNDE.

Plantengordels. — De plantengordels staan natuurlijk in rechtstreeksche verhouding tot de klimaatgordels: men treft dezelfde gordels, evenwijdig van elkaar, in 't Noordelijke en in 't Zuidelijke halfrond aan. — 1° De evenaarsgordel heeft het *oerwoud* met zijn reuzenboomen. — 2° De regenrijke tropische gewesten hebben een tweesoortigen plantengroei: de *savanne* met hoog gras waar af en toe kleine *boschjes* boomen voorkomen, of waar men langs de rivieren of de valleien het *galerijwoud* aantreft; — en de *brousse* of *struiksteppe*, in het meer droge hoogland, waar men slechts een meestal doornachtige heesterbegroeiing vindt. De Afrikaansche savanne is zeer geschikt tot *fokkerij* en *landbouw*. — 3° De Sahara en de Kalahari hebben geen meldenswaardige planten, tenzij in de *oasen*. — 4° In de warm gematigde gewesten heeft men droge Zomers en regenrijke Winters; men treft er dan ook den mediterranen plantengroei aan: *boomen met blijvend gebladerte* en *Zuidvruchten*.

Dierengordels. — Het dierenrijk staat in verhouding tot de plantenwereld. — 1° Het bladerrijke evenaarswoud is de verblijfplaats van *bontkleurige vogels* en van *apen*; op den grond krioelt het van *insecten*; in de lage boomtakken schuilt de *panter*; *olifant* en *neushoorn* die banen zich door 't evenaarswoud een doorgang, dank zij hun logge

Photoglob.

Tanger : Arabieren.

Photoglob.

Kairo : De Pyramiden.

E. S. Malvaux

II P.

massa; *krokodil* en *rivierpaard* maken de stroomen en moerassen, waar talrijke wat *watervogels* leven, onveilig. 2° 't Is echter in de savanne, dat de kenmerkende dierenwereld van Afrika huist : men heeft er logge, dikhuidige dieren en snel loopende graseters, *olifanten*, *giraffen*, *antilopen*, *zebra* 's; die grasetende dieren worden door de vleeschetende achtervolgd : *leeuwen*, *panTERS*, *luipaarden*, *hyena* 's, *jakhalzen*. Al die dieren hebben een vervaarlijken vijand in de *tse-tsevlieg*, wier doodelijke steek in meerdere gewesten *alle veeleelt onmogelijk* maakt. — 3° De *kameel* kenmerkt, ook hier, den woestijngordel : men onderscheidt den lastkameel en den *mehari*, welke als rijdier gebruikt wordt. In de woestijnachtige streken leven ook de *struisvogel* en 't *wilde schaap*. — 4° Uit de warm gematigde gewesten deed de mensch de wilde dieren verdwijnen. Als *huisdieren* treft men er vooral aan het *paard* (dat in Midden-Afrika onbekend is), den *ezel*, de *geit*, het *schaap*. De *vliegende sprinkhaan* is de geesel van de landbouwers. — Rivierpaard en giraf zijn dieren, welke men buiten Afrika niet aantreft.

IV. — VOLKENKUNDIGE AARDRIJKSKUNDE.

A. — ETHNOGRAPHISCHE AARDRIJKSKUNDE.

Menschenvariëteiten. — Buiten de in Afrika gevestigde Europeanen en de Aziaten, mag men zeggen dat de overgrootste meerderheid Afrikaners tot de *zwarte* variëteit behooren; in Noord-Afrika evenwel, bestaat de bevolking haast uitsluitend uit *blanken*.

Wanneer men echter nader toeziet, en men, buiten de huidskleur, ook andere natuurlijke hoedanigheden gadeslaat, erkent men in de Afrikaansche bevolking vijf menschenvariëteiten : de *Berbero-Semietische variëteit*, met taankleurige, blanke huid en langwerpige hoofd, in Noord-Afrika; de *Ethiopische variëteit*, met bruinroode huid en krulhaar, in Abessynië; de *Negervariëteit*, met donkerzwarte huid, langwerpige hoofd, kroezelhaar en platten neus, in 't Z. der Sahara et tot zelfs in Zuid-Afrika, langs de Oostkust; de *Negrïto-variëteit*, met bruinroode huid en kleine gestalte, over enkele dorpen van Midden-Afrika verspreid; de *Hottentotten-variëteit*, met geelbruine huid, kleine gestalte en kroezelhaar in 't Westen en 't binnenland van Zuid-Afrika.

Volkengroepen. — De voornaamste volkengroepen zijn : de *Arabo-Berberische groep*, in Noord-Afrika en de *bantogroep*, in Midden-Afrika.

De *Arabo-Berberische groep* (Toearegs, Mooren, Berbers, Bedouïenen, Fellahs) woont in Noord-Afrika, tot 15° N.-B.; de *Nigritische groep* (Soedannegers) woont in Soedan, Guinea en Senegal (Haoessa 's, Oeadais); de *Foelbe-groep* is, tusschen de Nigritische in, in Senegal en Guinea verspreid; de *Ethiopische groep* (Abessyniërs en Somali 's), woont in de opperkom van den Nijl, langs de Roode Zee; de *Asande-groep* bewoont de gewesten tusschen Kameroen en het Rudolfmeer (Asande, Niamniam); de *Bantoe-groep* bewoont Belgisch Congo en de Oostkust (bijna al de Congo-negers; daarenboven de Swaheli 's, de Zoeloes en de Kaffers); de *Negrillen-groep* (of Pygmeeën) is in afzonderlijke groepen tusschen de Bantoe verspreid, van den Atlantischen Oceaan tot Oeganda; de groep van de *Hottentotten* en *Boschjemans* bewoont 't N.-W. van de Zuid-Afrikaansche Unie; de bewoners van Madagaskar (Malgasjen, Hovas en Sakalaven).

Talen. — Die volken hebben elk hun eigen taal. In Noord-Afrika spreekt men *Arabisch* en *Turksch*; de handelstaal in Oost-Afrika is het *Swaheli*, een mengsel van Arabisch en van Bantoe; in Belgisch Congo wordt het *bantoe*, dat uit verschillende dialecten bestaat, gesproken. — De Europeesche talen worden gesproken in de koloniën.

Godsdiensten. — Behalve de Asande, zijn de meeste negers *fetisjisten*; de Berbers en de Arabieren belijden het *Islamisme*, dat veld wint in Oost-Afrika en Zuidwaarts tot zelfs in Congo; 't *Christendom* wordt beleden in Egypte en in Abessynië, en ook in de Europeesche koloniën.

B. — ANTHROPOGEOGRAPHIE.

Bevolkingseijfer. — Men schat dat Afrika ongeveer 155 millioen inwoners telt.

Bevolkingdichtheid. — Ze bedraagt 6 inwoners per km²; slechts in de vlakte van den Beneden-Nijl heeft men meer dan 50 inwoners per km² (*Atlas*, k. 175.)

Bevolkingcentrums. — In tegenstelling met Europa en Azië, heeft Afrika geen zeer groote steden. De inlandsche bevolkingcentrums hebben weinig belang: een enkele stad telt 1 millioen inwoners.

De belangrijkste steden zijn: *Kaïro* (1 millioen inw.); *Alexandrië* (570 d.); *Johannesburg* (290 d.); *Algiers* (230 d.); *Capetown* (183 d.); *Tunis* (186 d.); *Oran* (151 d.); *Casablanca* (106 d.).

Invloed van de aardrijkskundige omgeving. — 't Evenaarswoud is tot menschelijke nederzetting zeer weinig geschikt: het equatoriaalklimaat

en de overweelderige plantengroei maakte de bevolking van Midden-Afrika lui en weinig vatbaar voor de beschaving; de woestijnstreken, Sahara en Kalahari, zijn ook weinig geschikt als verblijfplaats voor den mensch; de kustgebergten, alsook de stroomversnellingen en de watervallen, welke de scheepvaart op den benedenloop van de Afrikaansche stroomen stremmen, hebben langen tijd het doorvorschcn van Midden-Afrika tegengewerkt.

C. — STAATKUNDIGE AARDRIJKSKUNDE.

Staten; staatsvorm; hoofdsteden. — Afrika telt drie Staten : 't keizerrijk *Ethiopië*, een onbepaalde monarchie, op leenroerigen voet ingericht, hoofdstad *Addis-Abbeba*; de eenledige negerrepubliek *Liberia*, hoofdstad *Monrovia*; het koninkrijk *Egypte*, hoofdstad *Kaïro*. — Daaraan dient toegevoegd de geïnternationaliseerde stad *Tanger* met haar buurtwijken.

Marokko, dat vroeger een onbepaalde, willekeurige monarchie was, heeft nog altijd een Sultan; *Tunis*, een bey of regent. Die staatshoofden hebben slechts weinig van hun vorige macht behouden.

Europeesche koloniën. — Behalve *Ethiopië*, *Egypte* en *Liberia* is geheel Afrika onder de Europeesche koloniaalmachten verdeeld.

1° 't koloniaal gebied van *Engeland* beslaat in Afrika haast het derde van dat werelddeel; 't heeft 53 millioen inwoners. Het omvat : *Engelsch Soedan*; — *Gambia*; de kuststrook *Sierra-Leone*; — de *Goudkust*; — *Nigeria*; — *Engelsch Zuid-Afrika* bestaande uit de *Zuid-Afrikaansche Unie* en uit de door die Unie beheerde gewesten *Rhodesia* en *Nyassaland*; — *Engelsch Oost-Afrika* (*Kenya* en *Tanganyka*) en *Zanzibar* (protectoraat); — *Engelsch Somali*; — de eilanden *Ascension*, *Sinte-Helena*, *Tristan da Cunha*, in den Atlantischen Oceaan; het eiland *Mauritius*, de *Amiranten*, de *Seychellen* en *Sokotra*, in den Indischen Oceaan.

2° Een ander derde van Afrika 's bodem is *Fransch* bezit. Frankrijks koloniaal gebied in Afrika heeft een bevolking van 37 millioen inwoners en bestaat uit : *Algerië*; — *Tunis* en *Marokko* (protectoraat); — *Fransch West-Afrika* : *Mauretanië*, *Senegal*, *Fransch Guinea*, de *Ivoorkust*, *Dahomey*, *Nigeria*, een invloedssfeer in de Sahara; — *Fransch Equatoriaal-Afrika* : *Gaboen*, *Fransch Congo*, *Oebangi-Sjari*, *Tsaad*; — *Fransch Somali*; — het eiland *Madagaskar*, waarbij, op bestuurlijk gebied, de eilanden *Crozet*, *Kerguelen*, *St-Paul* en *Amsterdam* hooren; de *Comoren* en *Réunion*.

3° Portugal bezit in Afrika : de *Azoren*, die best bij Europa gerekend worden; — het eiland *Madeira* en de *Kaap-Verde-Eilanden*; — *Portugeesch Guinea*; — de eilanden *Principe* en *Kaap-Verde*, *San Thome* in de golf van

Guinea; — de enclave *Cabinda*; — *Angola* of *Portugeesch Congo*; — *Portugeesch Oost-Afrika* (Mozambique).

4° *Spanje* behield in Marokko de vier vestingen (*presidios*) Ceuta, Penon de Velez, Alhucemas en Melilla; het heeft ook een deel van 't aangrenzend gebied bijgewonnen (de Spaansche invloedssfeer in Marokko, d. i. de Rifketen waarbij, meer Zuidwaarts, ook Ifni hoort); — de *Canarische Eilanden*; — *Rio de Oro* en *Adra*, aan de Saharakust; — de eilanden *Fernando-Po* en *Annonbon*, in de golf van Guinea, en recht daartegenover, *Rio Moeni* of *Spaansch Guinea*.

5° *Italië* bezit *Ertirea* (Massaoea), aan de Roode Zee; — Italiaansch *Somali* (Benadir kust, Jubaland); — *Libyë* (Tripolitanië, Cyrenaïca en Fezzan).

6° *België* bezit *Congo* en bestuurt *Ruanda* en *Urundi*.

D. — VOLKSHUISHOUDKUNDIGE AARDRIJKSKUNDE VAN AFRIKA.

(*Atlas*, k. 178.)

Voedingswaren. — Als planten komen hier vooral in aanmerking : *graan*, in Algerië, Egypte, en de Kaapgouw; *rijst*, in de kuststreek van Guinea, in Nigerië, de Nijldelta, de omstreken van het Tsaadmeer en de streek van de groote meren; *maïs*, in Noord- en Midden-Afrika; *gerst*, in Algerië; *gierst*, van Congo tot aan de Middellandsche Zee; *sorgho* of *negerkoren*, in Abessynië, Opper-Egypte, Soedan, Senegal en Midden-Afrika; *suikerriet*, in Egypte en Natal : *broodwortels*, in Congo; *wijn*, in Algerië en Zuid-Afrika; *koffie*, in Congo en Guinea; *thee*, in Natal; de *fruitboomen* van de subtropische en van de warm-gematigde gewesten : dadelpalm, banaanboom, cacaoboom, kokosboom, oranjelaar, vijgelaar, amandelboom, citroenboom. — Bij 't dierenrijk moeten hier vermeld worden : de geit, het schaap, de visch, en ook de wilde dieren van de savanne : olifant, antilope en gazel.

Kleedingswaren. — Afrika 's kenmerkende vezelplant is de *katoenboom* : de katoenbouw breidt zich meer en meer uit over de streken, waarvan het klimaat hem gunstig is : hij is in Egypte van het grootste belang; als dierlijke kleedingswaren heeft men in Afrika tamelijk veel *wol*, in Zuid-Afrika en de Atlaslanden; men heeft ook *geitenhaar* in de Kaapgouw en *kemelhaar* in de Sahara.

Nijverheidswaren. — Onze kennis van Afrika 's delfstoffenrijk is nog zeer oppervlakkig : de ondergrond wordt dan ook nog niet heelemaal uitgebaat. Natal, Transvaal en Rhodesia hebben *steenkolen*, ook Belgisch Congo heeft steenkoollagen; aan *ijzerwinning* doet

men in Algerië, Tunis en Katanga; Zuid-Afrika en Katanga leveren *koper*; *zink* en *lood* heeft men in Algerië en Tunis; in Zuid-Afrika heeft men zeer rijke *goud-* en *diamantmijnen*. Het planten- en het dierenrijk verschaffen aan de industrie : *palmolie* en *rubber*, heel Equatoriaal-Afrika door; *ivoor*, in Congo en Fransch Equatoriaal-Afrika; in de golf van Gabes vischt men *sponsen*.

Nijverheid. — Afrika heeft om zoo te zeggen geen industrie : bijna niets dan *ledernijverheid* (marokijn), *wijn*, *gom* en *rietsuiker*. — Buiten die artikelen *verhandelt men* palmnoten, specerijen, koffie, katoen, rubber, huiden, ivoor, struisvederen, goud en diamant.

Handel. — De Afrikaansche handel is niet zeer bedrijvig : Afrika voert zijn landbouwproducten en ook enkele metaalertsen uit; het voert de Europeesche fabriekswaaren in.

Verkeerswegen; vervoermiddelen; havens. — De handel geschiedt : 1° door *karavanen*, vooral in de Sahara; — 2° langs de *spoorwegen*. De belangrijkste spoorwegen zijn : die van Ceuta naar Tetoean; het Algerijnsche spoor; de lijn van Alexandrië naar Chartoem, welke evenwel onderbroken is; de lijn van Port-Soedan naar Berber; van Djiboeti naar Addis-Abeba; van Mombasa naar Port-Florence; van Dar-es-Salam naar Kigoma; van Beira naar Lourenço-Marquez, welke bij het Kaapspoor aansluiten; van Dakar naar den Midden-Niger; van Konakry naar den Niger; van Lagos naar Kano; van Matadi naar Leopoldville; van Loanda naar Ambaca; van Lobito naar Bihe. — Verder zijn nog andere spoorwegen ontworpen, namelijk in Opper-Congo, waar die van Stanleyville naar Ponthierville en die van Kindu naar Kongolo geeindigd zijn. — 3° Langs de *zeehavens*. De belangrijkste Afrikaansche havens zijn : Port-Saïd, Alexandrië, Tripoli, Tunis en Algiers; Las Palmas, Saint-Louis, Bathurst, Banana, Matadi, Loanda en Capetown; Port-Elisabeth, East-London, Port-Natal, Beira, Sjinde, Zanzibar, Djiboeti Port-Soedan en Suez.

In onze *Aardrijkskunde van Europa*, vermelden we de *zeevaartlijnen*, welke dienst doen langs de Westkust van Afrika tot Capetown, ofwel langs de Oostkust, door het Suezkanaal. De reis van Antwerpen naar Congo duurt 19 dagen.

AFDEELING II.

DE GROOTE NATUURLIJKE GEWESTEN VAN AFRIKA ¹.

(Atlas, pl. 23bis, kaart 133bis.)

De Afrikaansche gewesten met warm-gematigd klimaat. — Ze strekken zich uit in Noord-Afrika, langs de Middellandsche Zee, benoorden de Sahara : ze omvatten Marokko, Algerië, Tunisië, Noord-Tripolitanië, Cyrenaïca en de vlakte van den Beneden-Nijl. Ze strekken zich eveneens uit in Zuid-Afrika bezuiden een lijn uitgaande in Oostelijke richting van de Sinte-Helenabaai, om daarna Noordwaarts te loopen over Kimberley, Mafeking en Salisbury en vervolgens, langs de Westelijke grens van de vlakte van Mozambique, Lorenço-Marques te bereiken.

In Noord-Afrika hooren die gewesten bij het mediterraan type; in Zuid-Afrika onderscheidt men twee types : het Westelijk kustland hoort bij het mediterraan type (Kaapkolonie); het Oostelijk kustland hoort bij het Chineesch type (Natal) en het hoogland hoort bij het Iranisch type (hoogvlakten van Oranje, Transvaal en Zuid-Rhodesia).

De meest opvallende natuurlijke kenmerken van die gewesten zijn : een warm gematigd klimaat en het afwisselen van twee jaargetijden, welke min of meer van elkander verschillen door den regenneerslag : in de streken van het mediterraan type zijn de Zomers warm en droog, de Winters gematigd en vochtig, in de gewesten van het Chineesch type zijn de Zomers warm en vochtig en de gematigde Winters eerder koud en droog; in de landen van het Iranisch type is het minder warm omdat de invloed der breedteligging door de hoogteligging merkkelijk gewijzigd wordt. — De spontane-plantengroeperingen begrijpen weinig boomen, maar in de mediterrane landen doet de mensch aan ooftbouw : olijfboom, wijnstok, moerbezieboom, oranjelaar, citroenboom, vijgelaar en amandelboom; in het Oostelijk kustland, kinaboom, thee en moerbezieboom. Wat het dierenrijk betreft, verdient de schapenteelt in de Kaapkolonie een speciale melding. — De minerale rijkdom is nogal belangrijk : allerlei ijzererts in Algerië en Tunisië; zeer veel goud en diamant in Zuid-Afrika. — De menschen leven van het verzamelen van minerale producten en, meer nog, van landbouw en fokkerij : ooftbouw (Zuidvruchten) en graanbouw, fokken van gansche kudden hoorndieren, schapen en geiten.

¹ Zie nota bl. 21.

De Afrikaansche gewesten met tropisch klimaat. — Behalve de twee warm-gematigde klimaatgordels in 't N. en in 't Z., en behalve een deel van Centraal-Afrika (het Congobekken en de kust van Guinea), heeft heel het vasteland een tropisch klimaat. Men onderscheidt drie goed onderscheiden deelen : de warme woestijnen, van het Saharijnsch type en waartoe hooren de Sahara, de Libysche Woestijn, de Arabische Woestijn, heel de Oostkust van de Kaap Guardafui tot Zanzibar en de Kalahari-woestijn; de moessonlanden van Oost-Afrika, van 't Hindostanisch type waartoe hooren Madagaskar en het kustland van den Indischen Oceaan van Zanzibar tot Lourenço-Marques; het subtropisch hoogland van het Soedaneesch type waartoe hooren Soedan, Ethiopië, Oost-Afrika (behalve het kustgebied) van Ethiopië tot Natal, het hoogland Lunda en het Zambezibekken.

Het tropisch klimaat wordt hoofdzakelijk door de groote warmte gekenmerkt. De warme woestijnen van West-Afrika (Sahara, Kalahari, enz.) hebben haast geen regenbesproeiing, maar de moessonlanden (Madagaskar, enz.) hebben twee zeer goed onderscheiden jaargetijden : een droog jaargetijde en een regentijd; het subtropisch hoogland (Soedan, enz.) ondergaat den gunstigen invloed der moessons niet, maar lijdt ook niet onder die voortdurende droogte, welke in de woestijnen alle vruchtbaarheid onmogelijk maakt. — Behalve in de oasen zijn de warme woestijnen niet bewoond, maar ze zijn afgezet met half-woestijnachtig grasland, waar de bevolking aan veeteelt doet. Het leven in het subtropisch hoogland is aangenaam en sommige van die gewesten, Katanga b. v., zijn buitengewoon rijk bedeed met delfstoffen, inzonderheid met koper. In de moessonlanden is de landbouw nogal uitgebreid.

De Afrikaansche gewesten met heet klimaat. — Ze begrijpen geheel de Congoleesche binnenvlakte en strekken zich eveneens uit, in Noordwestelijke richting, over het kustgebied en langs de golf van Guinea tot bij de Kaap Verde. De hoofdkenmerken dier gewesten zijn de volgende : ze bestaan bijna uitsluitend uit laagvlakten of althans uit inzinkingen, waarvan de hoogteligging nergens 500 m. bedraagt; heel het jaar door hebben ze een warm klimaat; de overvloedige, om zoo te zeggen regelmatige regenneerslag.

Door de bestendige hitte en vochtigheid hebben die landen een overweelderigen plantengroei : het oerwoud en in de gewesten waar het klimaat eenigszins verschilt, de savanne. Behalve in enkele niet beboschte plekken en op sommige plaatsen langs de waterloopen, is het oerwoud een, voor den mensch moeilijk-genaakbaar gewest.

AFDEELING III.
AARDRIJKSKUNDE DER GEWESTEN VAN AFRIKA.

I. — DE ATLASLANDEN (MAGHREB).

(Atlas, k. 185.)

A. — MAROKKO.

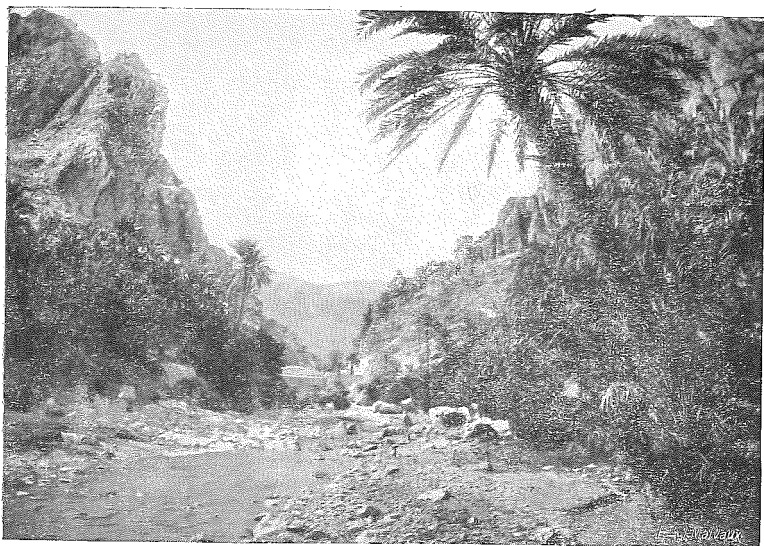
Oppervlakte. — 15 maal zoo groot als België.

Voorkomen; voortbrengselen. — Marokko bestaat uit drie onderscheiden gewesten : 1° twee *kustvlakten*, de eene langs den Atlantischen Oceaen, de andere op de Middellandsche- Zeekust. Deze laatste is eng en gerugsteund tegen de Rifketen (2.000.) : 't is het land van de *vaste landbouwbevolking*; rijk aan *graan, olijven, oranje, appels, dadels* en *tabak*, en rijker nog aan *hoornvee*; — 2° de *klompgebergten* van 't *Marokijnsch binnenland*, ontstaan door plooiingen van de Atlasbergen, welke in Marokko hun hoogste toppunt bereiken (4.500 m.); men heeft er deels *akkergrond*, in de valleien, deels *wouden* of *weiland* : de bevolking bestaat uit Berbers, halfzwerfers en *schaapherders*; dat bergland is ongemeen rijk aan ijzererts; — 3° de *Saharijsche helling* van 't Atlasgebergte.

De vermaardste nijverheidstak is het *marokijn*, aldus geheeten naar den landsnaam Marokko. — De *handel* bestaat in 't uitvoeren van *eieren, fosfaat, wol, graan, huiden, amandelnoten boonen, gerst, hoornvee*; Marokko voert in : *suiker, katoenen stoffen, machines, thee, wijn, likeuren, bier, meel* en *steenkolen*.

Bevolking. — Ze bedraagt ongeveer 6 miljoen inwoners (waarvan 5.9 miljoen in de Fransche invloedssfeer); bijna allen zijn Muzelmannen en hooren bij de Arabo-berberische volkengroep (Berbers, Toearegs, Arabieren).

Staatsbestuur; steden. — Het Keizerrijk Marokko is een willekeurige monarchie, onder een *Sultan*; maar bijna 93 % is *Fransch protectoraat* geworden; Frankrijk heeft echter, in haar groote lijnen ten minste, de land-sinrichting behouden. — Een gedeelte van de Noordelijke kuststrook, *Tanger* uitgezonderd, hoort bij de *Spaansche invloedssfeer*; Spanje bezit in Marokko de *presidios* Ceuta (36 d.), Peñon de Velez, Alhucemas en Melilla, en ook het territorium *Ifni*.

Photoglob. In Algerië : De rivier El Kantara, niet ver van Biskra, is het type der doorgaans droogliggende Algerijnsche « wadi ».

Photoglob. Tenerife en Santa-Cruz : Heerlijke bergtoppen.

Beurtelings waren hoofdstad : *Fez* (81 d.), *Marrakesch* (130 d.), *Rabat* (38 d.), en *Meknes* (37 d.). Thans is de hoofdstad *Rabat*, verblijfplaats van den Franschen Resident. — *Tanger* (80 d.), een onzijdige stad, heeft een eigen staatsregeling. — *Casablanca* (106 d.) en *Mogador* (18 d.) zijn havens aan de Westkust.

B. — ALGERIË.

Oppervlakte. — 19 maal zoo groot als België.

Voorkomen; voortbrengselen. — De Atlas loopt over Algerië van W. naar 't O. en hij verdeelt het land in drie natuurlijke gewesten : de *Tell*, het *hoogland* en de *Algerijnsche Sahara*. — 1° De *Tell* is de kuststreek en bestaat uit vruchtbare vlakten en valleien met de *voortbrengselen* van 't *Middellandsche-Zeegebied* : graan, gerst en vooral tarwe; de *Zuidvruchten*, olijven, oranjeappels, vijgen, dadels, wijnstok; ook *kurkeiken*. — 2° Het *hoogland* van Midden-Algerië heeft een guurder landklimaat : 't een inzinking van den Atlas, bezaaid met *Chotts* of zoutmoerassen zonder afloop; men heeft er *magere grassteppen*, waar aan *schapenteelt* gedaan wordt en waar men ook *halfgras* aantreft, dat dient tot het vervaardigen van matten en papierdeeg. — 3° De *Algerijnsche Sahara* vooral het Westelijke gedeelte, is een steenachtig hoogland met, vooral in het Zuiden, groote zandduinen, en een reeks moerassen, inzonderheid in het Oostelijk gedeelte, welke met de *Chotts* van Tunis samenhangen. In de *oasen*, in het lommer van de *dadelpalmen* (de *Soekdadels*), verbouwt men graan (*doerra*). — De *zeer vischrijke kust* levert ansjovis, sardines, tonijn; men vischt er ook *sponsdieren* en *korallen*.

Algerië is een *landbouw-* en een *fokland*. Men heeft er graan, wijn, olijfolie, fruit en vroege groenten (artisjokken, boonen, erwten), kurk, halfa; schapen. — 't is ook een *mijnland* : de ondergrond bevat *marmor*, allerlei erts : zink, koper en vooral *ijzer*. In de omstreken van Constantine heeft men insgelijks *kalkfosfoor*. — 't Is echter geen *nijverheidsland* : 't gebrek aan steenkolen maakt het bewerken van den metaalrijkdom ter plaatse zelf, onmogelijk : het erts wordt uitgevoerd.

De *handel*, vooral die met Frankrijk is nogal belangrijk.

Bevolking. — Algerië heeft 6 millioen inwoners. 't Is een zeer gemengde bevolking, bestaande uit Franschen en *inboorlingen*. De inboorlingen zijn : de *Berbers*, de oudste bevolking, die hoofdzakelijk aan landbouw doen; de *Arabieren*, in de VIIe eeuw in 't land gedrongen, die meestal zwervers gebleven zijn (*Bedoeïenen*); de *Mooren*, een vermenging van Berbers, Arabieren en Turken, hoofdzakelijk in de steden. Het Mohammedisme in de band tusschen die volkeren.

Staatsbestuur; steden. — Algerië is een Fransche kolonie, bestuurd door een Gouverneur-Generaal en in twee bestuurskringen ingedeeld : Noord- en Zuid-Algerië. Noord-Algerië omvat drie departementen, waarvan de hoofdplaatsen ook de voornaamste steden van de streek zijn : *Algiers* (226 d. inw.), *Oran* (151 d.) en *Constantine* (93 d.). Meldenswaard zijn ook *Bône* (52 d.); het met oranjelaren omgeven *Blida*; *Tlemcen*, en *Sidi-bel-Abbes*, te midden van een vruchtbare vlakte. Zuid-Algerië bestaat uit vier territoriums en het vormt een afzonderlijke kolonie onder militair bestuur. Te vermelden zijn ook de *oasen Biskra* en *Colomb-Bechar*, welke door een spoorweg met de kust verbonden zijn.

Verkeerswegen; havens. — Algerië heeft talrijke banen, en enkele spoorwegen, o. a. langs de kust, en van Biskra tot Toegoert. Fransche ingenieurs legden er de groote havens aan van Algiers, Oran en Bône. In de laatste jaren heeft het autoverkeer eveneens verbinding verzekerd tusschen Zuid-Algerië en den Niger.

C. — TUNISIË.

Oppervlakte. — 4 maal zoo groot als België.

Voorkomen; voortbrengselen. — Tunisië is de verlenging van den Algerijnschen Atlas en het heeft dan ook dezelfde natuurlijke gewesten als Algerië : *Tell*, *steppe* en *woestijn*, waarbij de Sahel, d. i. het Oostelijke kustland, moet gevoegd worden.

Men heeft er dezelfde natuurlijke rijkdommen als in Algerië. Is Tunisië niet zoo groot als Algerië, toch mag men zeggen dat, in evenredigheid met de oppervlakte, er meer akkerland is dan in Algerië. Tunisië heeft evenwel minder regenbesproeiing. Het plantenrijk levert *graan*, *wijn*, *fruit* (Djeriddadels), *moeskruid*, *vroege groenten*; *olijfolie*, *vlas*, *kurk*, *halfa*; — het dierenrijk : *schapen* en *geiten* in de steppe; de vischvangst levert *sardines*, *ansjovis*, *tonijn*, *sponsen*, *korallen*. — De ondergrond levert *ijzer*, *minerale wateren* en *kalkfosfaat* : de kalkfosfaatlagen van Tunisië (speciaal de rijke fosfaatmijnen te Gafsa) zijn de veel rijkere voortzetting van de Algerijnsche.

De inlandsche nijverheid bestaat vooral in 't bereiden van *olijfolie*, 't vervaardigen van *marokijn*, van *zijden stoffen*, van *sjaals* en *Tunisische tulbanden*, van *benzine*, van *reukwerk*. — De talrijke kustbewoners leven van de vischvangst, die zeer veel winstgevender is dan in Algerië.

De handel bestaat in den uitvoer van : *fosfaat*, *olie graan*, *wijn*, *erts*, *sponsen*.

Bevolking. — 2 miljoen 160 d. inwoners.

Staatsbestuur; steden. — Tunisië is een *regentschap*, door een *bey* onder *Fransch toezicht* bestuurd. Frankrijk wordt in Tunis vertegenwoordigd door een *Resident-Generaal*.

De belangrijke steden zijn: *Tunis* (186 d. inw.), de hoofdstad, aan de golf van Tunis, op drie mijlen van de puinen van Carthago; — *Bizerte* (21 d.), handels- en krijgshaven; — *Soessa* (22 d.), de haven van de heilige stad *Kairwaan* (20 d.), en *Sfax* (28 d.): beide steden liggen in de Sahel; — *Gabes* eindelijk, een oase langs de zee, tegenover het kleine, maar zeer vruchtbaar eiland Djerba.

Verkeerswegen; havens. — Tunisië heeft een kustspoor en vier spoorwegen naar het binnenland. Vier schoone havens, La Goletta, Bizerte, Soessa en Sfax, dienen vooral bij den uitvoerhandel.

D. — LIBYË (TRIPOLIS EN CYRENAÏCA).

Oppervlakte. — Fessan en de Libysche Woestijn meegerekend, is Libyë 60 maal zoo groot als België.

Voorkomen; voortbrengselen. — Tripolis is de « voorgevel » der Sahara op de Middellandsche Zee. Op een lage, maar vruchtbare *kustvlakte* met oasen bezet, volgt onmiddellijk de barre, onvruchtbare *woestijnstreek*. Ten O., tusschen de Groote Syrte en de Egyptische grens, heeft men de *hoogvlakte van Barca*, in *Cyrenaïca*. Daar heeft men *gerst*, *vee*, *boter*, *olijven* en *bananen*; langs de kust vischt men *sponsen*.

De *nijverheid* bestaat uitsluitend in 't vervaardigen van *tapijten en marokijn*. Met het Afrikaansch binnenland wordt handel gedreven door de karavanen, welke, over de oasen, naar Tripoli en Benghasi reizen, om er *ivoor*, *struisveders* en *leeuwenhuiden* te verruilen tegen *zout*, *katoenen stoffen*, *ijzerwaren*, *thee*, *wapens* en *ammunitie*.

Bevolkingseijfer. — 1 miljoen inwoners.

Staatsbestuur; steden. — Libyë is een Italiaansche kolonie. De hoofdplaats van *Tripolis* is *Tripoli* (75 d. inw.), dat zijn gekalkte muren in de Middellandsche Zee weerkaatst en de slanke minarets zijner moskeeën hoog in de lucht verheft. De hoofdplaats van *Cyrenaïca* is *Benghasi* (35 d. inw.), — Libyë begrijpt insgelijks de oasen *Koefra* en de *Fessan-oasen*, waaronder *Moerzoek* (10 d. inw.) de belangrijkste is.

E. — DE SAHARA.

Oppervlakte; bevolkingseijfer, — De Sahara is ongeveer zoo groot als Europa en ze beslaat $\frac{1}{3}$ van den Afrikaanschen bodem; hare bevolking telt ongeveer 1 miljoen zielen.

Voorkomen; klimaat; voortbrengselen. — *Sahara* is een Arabisch woord, dat *grootte woestijn* beteekent. 't Is ook de grootste woestijn van heel de aarde : van 't W. naar 't O., meet de Sahara 5.000 km.; van 't N. naar 't Z., bijna 1.500 km. — Haar gemiddelde hoogteligging bedraagt daaromtrent 450 m., tegen slechts 315 m., gemiddelde hoogte van den Europeeschen bodem. De bodemgesteldheid en de verticale vorm van de Sahara zijn zeer afgewisseld : de Sahara heeft *bergketenen*, welke er, van 't N.-W. tot het Z.-O., van af de Algerijnsche Sahara tot het klompgebergte Tibesti, in de nabijheid van Engelsch Soedan, een *hoogvlakte* van maken; ook *steenachtig hoogland*, de *hammada* 's; ook *zandduinen* of *ergs*, de minst herbergzame en moeilijkst te doorreizen streken; er zijn ook *valleien*, waar 't gemis aan besproeiing alle vruchtbaarheid buitensluit; rondom het uit de onderaardsche kommen opborrelend water, ontstaan *oasen* : men heeft er evenwel bijna geen loopende wateren, en de enkele beekjes verdwijnen spoedig in den ondergrond. West-Sahara wordt gekenmerkt doordat er, over meer dan 1 miljoen km² uitgestrektheid, geen belangrijk bergland te vinden is.

Midden-Sahara wordt doorsneden door den *kreeftskeerkring*. Het klimaat is zeer droog en gekenmerkt door uiterst scherpe temperatuurschommelingen : zulks is het gevolg van het grootte uitstralingsvermogen van den bodem en van de werking van de zonnestralen : bij nachte daalt de warmtemeter soms onder zero; bij dage teekent hij soms, in de schaduw, van 40° tot 50°, en, in volle zon tot 70° aan. De *Simoen* is een verschroeiende Zuidenwind, die soms vervaarlijke onweders veroorzaakt.

De *plantengroei* der woestijn bestaat uitsluitend uit wat mager en hard gras, uit verdroogde distels en enkele doornstruiken.

In de oasen, welke men, door irrigatie en door 't slaan van Artesische putten, voortdurend in aantal doet toenemen, worden, in het lommer de *dadelpalmen*, *graan* (gerst, maïs), *groenten* en *fruit* (oranje-appelen, citroenen, vijgen, amandelnoten en granaatappels) gewonnen.

De Sahara heeft enkel *diersoorten*, welke zeer bestand zijn tegen den dorst of welke zich gemakkelijk verplaatsen; *kameelen*, *schapen* en *geiten* zijn er de huisdieren; *leeuwen*, *panters*, *gazellen*, *antilopen*,

struisvogels leven op de grens van de menschenwereld. Men heeft er zeer veel *schorpioenen* en *insecten*.

De eenige gekende *delfstof* der *Sahara* is het *zout* : men vindt het in de *Chotts* en in de *klijpzoutmijnen*.

Bevolking. — 't Is gedeeltelijk een *vaste bevolking* van landbouwers en handelaars, door den band van Berberischen oorsprong : ze vormen volkrijke stammen in de oasen. Voor 't overige, zijn 't *zwerversstammen*, Arabieren of *Toearegs*, die de woestijn in alle richtingen doorkruisen, en en die niet enkel leven van 't fokken van kameelen en schapen, maar ook van strooptochten en van 't goederenvervoer door karavanen.

Staatkundige indeeling; bevolkingseentruims. — Op den zoom van de woestijn, heeft elke aanpalende koloniale grootmacht een gedeelte der *Sahara* in haar bezit : Frankrijk bezet het gedeelte ten Z. van Marokko, Algerië en Tunisië, ten N. van Fransch West-Afrika en van Fransch Equatoriaal-Afrika; Italië, ten Z. van Libyë; Engeland, ten W. van Engelsch Soedan. Daar nu de *Sahara* grootendeels door Fransch bezit ingesloten is, is bijna de helft der woestijn, ongeveer 4 millioen km², *Fransch protectoraat*. Aan de Atlantische kust zijn de territoriums *Rio de Oro* en *Adrar* Spaansche bezittingen.

Dikwijls liggen de oasen van elkaar afgescheiden : soms echter zijn 't ook oasengroeperingen, zooals de *Toeat-oasen*, welke 50.000 inwoners tellen, met *In-Salah* als centrum.

II. — DE NIJLLANDEN.

(*Atlas*, k. 185.)

A. — EGYPTE.

Oppervlakte. — Egypte is 33 maal zoo groot als België; het akkerland der Nijlvallei is $1 \frac{1}{10}$ maal zoo groot als ons land.

Voorkomen; klimaat. — Men dient twee streken te onderscheiden : Eigenlijk-Egypte, d. i. de smalle *Nijlvallei* en de *Delta*; — en het *woestijnachtig hoogland*, in 't W. (een gedeelte der Libysche woestijn) en in 't O. (de Arabische woestijn).

Egypte heeft, net als de *Sahara*, een warm en droog klimaat, met zeldzamen regenneerslag. De heerschende winden zijn de *etesische* winden welke uit het N. blazen, en de *khamsin*, een woestijnwind, welke den plantengroei verschroeit en zand en stof opjaagt.

Zonder de regelmatige overstromingen van den Nijl (zie bl. 47), ware Egypte een woestijn. Tusschen de Libysche en de Arabische bergen, ter

plaatse waar het overstromingsgebied eindigt, is men in volle zandstreek. — Water, groen en zandstof bedekken beurtelings den grond : de *overstroming* duurt van Juli tot October, en, gedurende die maanden, is de vallei in een meer herschapeu; — van November tot Februari, is Egypte als in een groen plantenkleeu gehuld : 't is ook gedurende dat jaargetijde dat, telken jare, talrijke reizigers het land der Pharaonen met zijn prachtige puiuen bezoeken; 't is dan volle lente, het akkerland brengt twee of drie achtereenvolgende oogsten op; — op dat jaargetijde volgt de *zandtijd* : de door de zon verschroeiue grond is uitgeput en verbrokkelt tot stuifzand; de khamsin, die doorgaans begint te waaien bij 't begin van Maart, drijft dat zand verder op; na vier uiterst droge en stikkend heete maanden, gaat de Nijl weer aan 't wassen.

Voortbrengselen. — Egypte is altijd een *landbouwland* geweest, waar *graan* (rijst, maïs, gierst) en *groenten*, nml. *erwten*, *boonen*, *tomaten*, *ajuin*, en insgelijks *klaver* en ander kunstmatig *dierenvoeder* overvloedig gedijen. — De *stelselmatige besproeiing* werd door de machtige watersperringen, tijdens de bezetting van het land door de Engelschen opgesteld, heel wat bevorderd : de voedingscultuur werd dan ook meer en meer door de meer winstgeveude *nijverheidscultuur* verdrongen : men verbouwt *katoen* en *suikerriet*. Na de Vereeuigde Staten en Indië is Egypte thans het derde katoenland. Ook de Egyptische suikerfabrieken worden terecht bij de grootste der aarde gerekend. — Als huisdieren heeft men vooral den *buffel*, welke bij den landbouw gebruikt wordt, den *ezel* en den *kameel*.

Nijverheid en handel. — Egypte vervaardigt *katoenen weefsels*, *brodeerwerk*, *suiker*, *sigaren* en *sigaretten*, *reukwerk*. — De handel is zeer bedrijvig : in 1923 bedroeg het handelscijfer 3 milliard g. fr.

We kochten in Egypte vooral graan, erwten, boonen en linzen; ruw katoen en niet geraffineerde suiker, drogerijwaren en sigaretten. — We verkochten er trein- en tramrijtuigen, bewerkt ijzer, bewerkt staal, wapenen, steenkolen, kaarsen, touwwerk, papier, glas, gleiswerk en porselein; scheikundige stoffen, kleuren en verfstoffen.

Bevolking. — Egypte heeft 15 miljoen inwoners. — Men onderscheidt de vaste boerenbevolking, d. z. de *Fellahs*, die Mohammedanen zijn, en de *Kopten* of ambachtslieden en handelaars uit de steden, die *Christenen* zijn, maar een specialen ritus volgen. Daarenboven heeft men er ook *Turken*, *Arabieren*, *Bedoeïenen* (woestijnzwerfers) en *Europeanen*.

Staatsbestuur; steden. — Egypte is een onafhankelijk, grondwettelijk koninkrijk; toen Engeland zijn protectoraat over Egypte opgaf, maakte het

zeker voorbehoud omtrent de landsverdediging en de vrijwaring van de Engelsche belangen, alsook omtrent het Soedanvraagstuk.

De belangrijkste steden zijn :

Kaïro (1 miljoen), Egypte's hoofdstad, bezit zeer veel moskeeën, waarvan de koepels en minarets hoog boven de stad uitsteken; naast de enge, maar druk bezochte straten met talrijke *bazars*, heeft men de Europeesche wijk met breede lanen en grootsche openbare gebouwen. Kaïro is een brandpunt van de Arabische beschaving : 't is ook daar, dat vooral de studie van de Egyptische Oudheid beoefend wordt. 't Museum van Kaïro heeft heel de aarde door zijns gelijke niet. — Op den linker Nijloever, bij Giseh, werden de alomgekende *Pyramiden*, waarvan de grootste 137 m. hoog is, en de *Sphinx*, waarvan het hoofd 8 m. hoog is, opgesteld.

Alexandrië (570 d.), groote zeehaven, tusschen het Marioetmeer en de Middellandsche Zee. — *Rosette* en *Damiette* (34 d.), zeehavens aan de Nijlmondingen. — *Port-Saïd* (108 d.) en *Suez* (35 d.), aan beide eindpunten van 't *Suezkanaal*. Dat reuzenwerk, waarmee in 1869 aangevangen werd, heeft den zeeweg van Europa naar Indië 3.500 km. korter gemaakt. — Verdienen ook vermeld te worden : *Tantah* (90 d.), in 't midden der delta, op gelijken afstand van Alexandrië, Damiette en Kaïro, en *Assioet* (51 d.), aan den Nijl, dat, gelijk ook *Keneh*, kleine, poreuse koelkruiken vervaardigt, welke veel gelijkenis vertoonen met de Spaansche alcazas. — Jaarlijks bezoeken duizenden vreemdelingen Hoog-Egypte : *Loeksor* en *Karnak*, op de puinen van Thebe; *Assoean*, het Syene van de Ouden, een weinig benoorden den eersten waterval; 't eiland *Philae*, de « parel van Egypte », dat evenwel in zijn bestaan bedreigd wordt, sedert de Engelschen, tusschen 't eiland en den waterval, een reusachtige waterversperring opgesteld hebben.

Verkeerswegen; havens. — Het verkeer wordt bevorderd door den Nijl en door talrijke kanalen. Men heeft er ook spoorwegen aangelegd : o. a. het Deltaspoor, van Alexandrië naar Kaïro; de spoorweg van Kaïro naar Assoean, door de Nijlvallei; de spoorweg van Kaïro naar Palestina. — De belangrijkste havens zijn : Alexandrië, Port-Saïd en Suez. De twee laatstgenoemde havens liggen aan de uiteinden van een grooten wereldverkeersweg, het *Suezkanaal*, waar, in 1927, 5.544 schepen met een gezamenlijke tonnenmaat van 29 miljoen ton doorvaarden.

B. — ENGELSCH SOEDAN.

Oppervlakte. — 87 maal zoo groot als België.

Voorkomen; voortbrengselen. — Engelsch Soedan strekt zich uit van benoorden den tweeden waterval (Wadi-Halfa), tot aan het hoogland

van de groote meren; tusschen de Roode Zee en 't Abessynisch bergland, ten O.; de Sahara en Fransch Equatoriaal-Afrika, ten W.

Zijn economischen bloei dankt Engelsch-Soedan aan de besproeiingswerken : een dam opgeworpen in de nabijheid van Sennar maakte 60.000 Ha. voor den katoenbouw geschikt.

Men verbouwt er *giert*, *katoen* en *rubber*. — In de *savanne* leven *hoornvee* en *schapen*; in de *grassteppe*, *struisvogels*; op de grenzen van Sahara en Soedan, in de *struiksteppe*, gansche kudden *antilopen* en *gazellen*, en ook hun vijanden : *leeuwen*, *panthers* en *luipaarden*. Men heeft er insgelijks *olifanten* en *giraffen*. *Stelloopers*, *rivierpaarden* en *krokodillen* leven op de oevers van de rivieren. Als verzamelnijverheid heeft men enkel *goudwinning*.

De *handel* bestaat in 't uitvoeren van *Arabischen gom*, *giert*, *ivoor*, *struisvederen* en *onbewerkte huiden*.

Bevolkingseijfer. — In 1923 schatte men de bevolking op nagenoeg $6\frac{1}{2}$ miljoen inwoners.

Staatkundige indeeling; steden. — De voormalige Engelsch-Egyptische Soedan, gemeengoed van Engeland en van Egypte, is thans Engelsch protectoraat : hij wordt in 15 gouwen ingedeeld, o. a. : *Bahr-el-Ghazal* in 't Z., het weinig verkende *Darfoer*, *Kardofan*, ten W. van den Middelnijl, en *Nubië* meer Noordwaarts. De hoofdstad is *Chartoem* (21 d. inw.), waar de twee hoofdvertakkingen van den Nijl samenvloeien, het eindpunt van het Wadi-Halfaspoor : *Chartoem* staat, dank zij den spoorweg van Berber naar *Port-Soedan* rechtstreeks in betrekking met de Roode Zee. Gelijk de naam zelf het uitwijst, is *Port-Soedan* de haven van Soedan; 't is een diepe haven, welke het min gemakkelijk genaakbare *Soeakin* in de schaduw stelt. Een belangrijke stad in Soedan is *Omdoerman* (78 d. inw.). — Nu Egypte zijn onafhankelijkheid herwonnen heeft, maakt het aanspraak op het volle bezit van heel Engelsch Soedan.

C. — ETHIOPIË.

Oppervlakte. — $\frac{1}{11}$ van Europa, d. i. 30 maal de oppervlakte van België.

Voorkomen; klimaat; voortbrengselen. — Ethiopië is een uitgestrekte *hoogvlakte*, beheerscht door vulkanische bergketenen met bestendige-sneeuwkuinen. De hoogste van die bergtoppen reikt hooger dan 4.600 m. boven den zeespiegel. Ethiopië is een van de meest *woeste* streken van Afrika : zijn klompgebergten zijn door diepe scheuren gekloven : eene van die scheuren daalt zelfs tot 60 m. onder den waterspiegel. — Het sterke relief veroorzaakt overvloedigen

regenneerslag en zoo heeft Ethiopië, ondanks zijn breedteligging, over 't algemeen een gematigd klimaat.

Naar gelang de hoogteligging van de verschillende streken, heeft men in Ethiopië *tropische wouden, akkerland en weiden* : dichte wouden, waar de mimosa groeit, waarvan een verscheidenheid den *Arabischen gom* levert, palmboomen, bamboeriet en slingerplanten; men verbouwt er *gerst, koren, gierst, katoen, koffie, wijnstok, suikerriet* en *graan*; men heeft er, zooals in de Alpengewesten, bergweiden, waar men *kudden* hoedt. — Men doet er aan *ijzer- en goudwinning*; ook de *steenkoollagen* worden uitgebaat. Landbouw en herdersleven zijn evenwel de hoofd-bedrijvigheid der Ethiopiërs.

De *handel* voert *koffie, Arabischen gom*, het *was* van bieën welke machtig veel op 't hoogland geteeld worden, *graan* en *ruwe huiden* uit.

Bevolking. — Ongeveer 15 millioen inwoners. De Abessyniërs vormen eene afzonderlijke volkengroep. 't Zijn blanken : Christenen of Muzelmannen. Buiten de eigenlijke Abessyniërs, heeft men de Gallas, de Somali 's, de Danakels.

Staatsbestuur; steden. — Eeuwenlang was het land ingedeeld in verschillende Staten, ieder een afzonderlijk Vorstendom. Aldus : *Tigre, Amhara, Choa, Harrar*, enz. Thans is het Keizerrijk Ethiopië een onbepaalde monarchie, op leenroerigen voet ingericht; de heerscher is de *Nagoera Negesti* of Koning der koningen. De voormalige koningen, de *ras*, zijn 's keizers vazallen. De hoofdstad van Ethiopië is *Addis-Abeba* (50 d. inw.) : ze wordt door een spoorweg verbonden met *Dire-Dawa* (15 d.), benoorden *Harrar* (60 d.). *Dire-Dawa* is het eindpunt van den spoorweg op *Dijboeti* (Fransch Somali).

Dan de Roode Zee, aan den voet van 't Abessynisch hoogland, ligt de Italiaansche kolonie *Eritrea*, vier maal zoo groot als België. *Eritrea* heeft 400 d. inwoners; de hoofdstad is *Asmara* (15 d.); *Massaoea* is er een voorname stad.

III. — WEST-AFRIKA.

(Atlas, k. 187.)

SENEGAMBIA, GUINEA, WEST-SOEDAN, ENZ.

Oppervlakte. — Ongeveer de twee derden van Europa.

Voorkomen; klimaat. — Van aan de Atlantische kust tot iets verder dan het Tsaadmeer, komt West-Afrika voor als de opeenvolging van drie gewesten : 1° de *kustvlakte*; 't is het meest bevolkte

gewest en het beste akkerland; de rechtlignige kust wordt nog onherbergzamer gemaakt, doordat ze afgezet is door een ononderbroken *steenbank*, waarop de zeegolven breken; men heeft dan ook, om de schepen te doen aanlanden, stalen *havendammen* (*wharfs*) moeten opstellen; — 2° dicht achter de enge kuststrook, ligt het *woudgebied*, dat evenwijdig loopt met de kustlijn, maar niet overal dezelfde diepte heeft; — 3° de *hoogvlakten* van 't binnenland: *savannen* en *struiksteppen* (zie bl. 52).

In de richting N.- Z., onderscheidt men drie klimaatgordels: *evenaarsgordel* in Guinea; *tropische gordel* in Midden-Soedan; een *half woestijnachtige gordel*, in Noord-Soedan.

Voortbrengselen. — Het plantenrijk der kuststrook bestaat vooral uit *palomboomen* en uit *maïs*, de belangrijkste cultuur; het woud levert *rubber*; *mimosa*, waarvan een variëteit den *Arabische gom* voortbrengt; *kostelijke houtsoorten*, als *mahoniehout*. *Baobabs* met reusachtige stammen groeien in 't hooggelegen binnenland. Senegal vooral levert voor den uitvoer veel *gom* en *aardnoten*; *koffie*, *cacao*, *kolanoten*, *palmolie*, *schrijnwerkershout*, *indigo* en *specerijen*; Nigeria en Soedan zijn *katoenlanden*.

Soedan doet aan veeteelt en zijn kudden *schapen* maken van het land een leverancier van *wol* en *ruwe huiden*. De Ivoorkust, in Guinea, dankt haar naam aan den handel in *olifantstanden*.

De voornaamste delfstofrijkdom is het *goud* van Guinea (Goudkust): 't is van daar dat de Engelschen het *stofgoud* meebrachten, waaruit ze hun eerste *guinies* sloegen.

Bevolking. — Ongeveer 30 millioen inwoners, meestal *nigritiërs*; ten W., de *foulbe-groep*.

Staatkundige indeeling; steden. — West-Afrika behoort toe aan vier koloniale grootmachten en bevat een inheemschen vrijen Staat.

De inlandsche staat, de Negerrepubliek *Liberia*, werd in de vorige eeuw gesticht door een vereeniging van Amerikaansche en Europeesche philanthropen, ten voordeele van de vrijgemaakte slaven, die naar hun bakermat teruggestuurd werden. Liberia is drie maal zoo groot als België en telt ongeveer 2 millioen inwoners. De hoofdstad is *Monrovia* (6 d. inw.), geheeten naar Mouroë, President der Vereenigde Staten.

De vier koloniale machten zijn, naar gelang de belangrijkheid harer bezittingen: *Frankrijk*, *Engeland*, *Portugal* en *Spanje*.

De Fransche bezittingen of *Fransch West-Afrika*, beslaan een oppervlakte 103 maal zoo groot als België; de bevolking wordt op 12 millioen inwoners geschat. Men heeft er negen koloniën of territoriums:

Het district *Dakar*, hoofdplaats *Dakar* (34 d.), residentie van den gouverneur-generaal, eene van de weinige groothavens aan de Westkust van Afrika; — *Senegal* (1 $\frac{1}{4}$ millioen inw.), hoofdplaats *Saint-Louis* (18 d.); — het *territorium Opper-Volta* (3 millioen), hoofdplaats *Ogadoegoe* (10 d.); — *Fransch Guinea* (2 millioen), hoofdplaats *Konakry* (8 d.), uitgangspunt van den spoorweg naar *Kankan*; — de *Ivoorkust* (1 $\frac{3}{4}$ millioen), hoofdplaats *Bingerville*; — *Dahomey* (1 millioen), hoofdplaats *Porto-Novo* (21 d.); belangrijkste haven *Kotonoe*; — *Mauretanië* ($\frac{1}{4}$ millioen), benoorden Senegal; — het *Niger-territorium* (1 $\frac{1}{4}$ millioen), hoofdplaats *Niamey*, genaemd naar een stroom, die uitmondt in het Tsaadmeer.

Engeland is de tweede onder de in West-Afrika koloniseerende naties. 't Engelsch gebied in West-Afrika is 39 maal zoo groot als België en telt 22 millioen inwoners. Het omvat vier gewesten :

Het weinig bevolkte *Gambia* (nauwelijks 210 d. inw.), door Fransch bezit ingesloten, hoofdplaats *Bathurst*; — *Sierra-Leone* (1 mill. 459 d.), hoofdplaats *Freetown* (44 d.), krijgshaven; — de *Goudkust* met *Asjantiland* (2 millioen), hoofdplaats *Akkra*; belangrijke haven : *Cap Coast Castle*; — *Nigeria* (18 millioen), hoofdplaats *Lagos*. Tusschen *Lagos* en *Kano* (Noord-Nigeria) loopt een spoorweg. Bovendien, het N. van 't voormalig-Duitsch *Kameroen* (ongeveer $\frac{1}{8}$).

Portugal bezit : de *Kaap-Verde-Eilanden* (150 d.); — *Portugeesch Guinea* (290 d.) waarbij de *Bissagosellanden* hooren, hoofdplaats *Bolama*; — twee eilanden in de golf van Guinea : *Principe* en *San-Thome* (64 d.).

Spanje bezit : de overige eilanden in de golf van Guinea : *Fernando-Po* en *Annobon* (25 d.); — daartegenover, *Spaansch Guinea* of *Rio-Moeni* (146 d.), hoofdstad *Bata*.

IV. — EQUATORIAAL-AFRIKA (CONGOBEKKEN).

A. — FRANSCH EQUATORIAAL-AFRIKA.

Oppervlakte. — 70 maal zoo groot als België.

Voorkomen; voortbrengselen. — Fransch Equatoriaal-Afrika wordt ingedeeld in vier bestuursdistricten, die alle vier verschillen door hun uiterlijk voorkomen en hun voortbrengselen. Die vier gewesten zijn : *Gaboen*, *Midden-Congo*, *Oebangi-Sjari* en het *Tsaad-territorium*. *Gaboen* ligt langs de kust en is, langs Midden-Afrika, met breede klompgebergten afgezet : 't is met oerwouden bedekt en rijk aan *rubberplanten*. *Midden-Congo* en *Oebangi-Sjari* leveren dezelfde producten als de grenslanden van Belgisch Congo (zie bl. 74). Naar gelang men evenwel het *Tsaadmeer* nadert, beslaan *savanne* en *struiksteppe* onmetelijke oppervlakten. Daar leeft de Soedaneesche

fauna : olifanten, giraffen, buffels, zebra 's, antilopen, enz., en vleeschetende dieren als leeuwen en luipaarden; op de oevers van de rivieren in de *moerasstreken* krioelt het van vogels, vooral steltloopers; men heeft er ook zeer veel rivierpaarden en krokodillen.

Fransch Equatoriaal-Afrika *verhandelt rubber, schrijnwerkershout ivoor en palmnoten*. Het gemis aan spoorwegen verplichtte er toe, den *draagdienst* door de inwoners te doen waarnemen; in 't Zuidelijk gedeelte benuttigt men het Belgisch spoor van Leopoldville naar Matadi.

Bevolking. — Ongeveer 10 millioen Bantoe, *Asande* en *Nigritiërs*.

Staatsbestuur; steden. — Fransch Equatoriaal-Afrika is een *Generaal-Gouvernement*, met *Brazzaville* aan den Stanley-Pool, als hoofdstad. De hoofdplaatsen van de vier territoriums zijn : *Libreville*, aan de kust, langs de trechtermonding van den Gaboen, hoofdplaats van *Gaboen*; — *Brazzaville*, hoofdplaats van *Midden-Congo*; *Bangwi*, aan de Oebangi, hoofdplaats van *Oebangi-Sjari*; — *Fort-Lamy*, aan den benedenloop van den *Sjari*, hoofdplaats van 't *Militair Tsaadterritorium*. — Bijna geheel Kameroen, vroeger een Duitsche kolonie, met *Yaoende* als hoofdplaats, staat onder Fransch beheer.

B. — BELGISCH CONGO.

(Atlas, kaarten nrs 180-184 en 188-189.)

Oppervlakte. — 80 maal zoo groot als België.

Ligging. — Belgisch Congo ligt in *het harte van Midden-Afrika*, schrijdelings over den evenaar. Het paalt aan de bezittingen van drie in Afrika koloniseerende naties : Frankrijk, Engeland en Portugal. Een enge landstrook en een kustlijn van slechts 40 km. stellen het met den Atlantischen Oceaan in verbinding. Bijna geheel Belgisch Congo hoort bij het Congobekken (zie bl. 48).

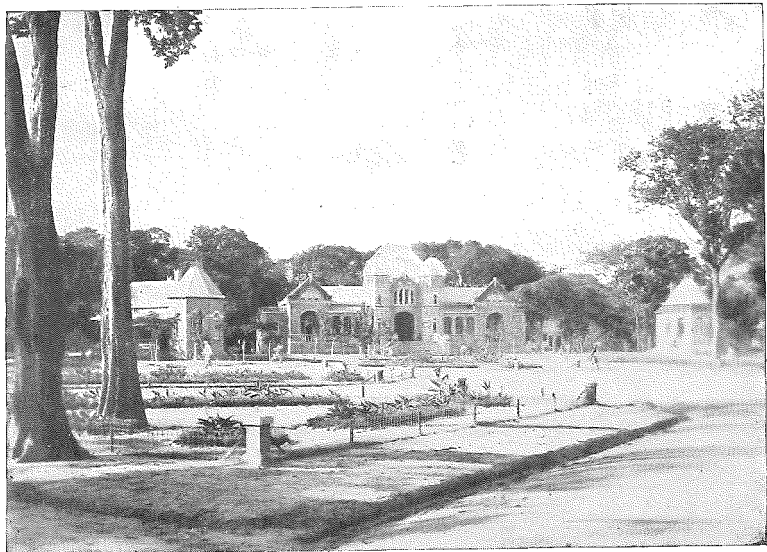
Bodemgesteldheid. — Onze kolonie komt voor als een *kuipvormig bekken*. Men heeft er : 1° in 't W., een *randgebergte*, dat de middeninzinking van de enge kustvlakte scheidt; 2° in 't O., *hooge bergketenen*, welke de Westelijke afbakening zijn van een inzinking met langwerpige meren; 3° in 't Z., een *hoogvlakte*, welke reikt tot aan de waterscheiding van Congo en Zambesi.

De hoogteligging doet in Belgisch Congo vijf gewesten onderscheiden :

1° De *Atlantische kustvlakte*, waarvan de hoogte afwisselt van 0 tot 500 m. : ze gaat van den Oceaan tot aan de Kristalbergen.

De Congoleesche oever van het Tanganika-meer.

Elisabethville : Koningsplein en Parket.

2° De *Kristalbergen*, waardoor de Congostroom zich een weg baant; bij dat gewest, waarvan de hoogteligging afwisselt van 500 tot 1000 m., hoort ook de hoogstgelegen strook der Middenkom.

3° De *grootte Middenkom* : ze heeft een kuipvormig voorkomen; men heeft er het Leopold II-meer, het Tumbameer, de middenloop van den Congo; ten O. reikt ze tot aan de Stanley-Falls en de eerste watervallen, welke men, stroomopwaarts varende, over de bijrivieren en onderbijrivieren aantreft. Hare hoogte wisselt af van 300 tot 500 m. boven den zeespiegel.

4° Het *terrasvormig hoogland* van Oost- en Zuidoost-Congo, dat in hoogteligging toeneemt, tot aan den Westelijken kam van de groote Afrikaansche breuk, waar het 2.000 m. boven de zee uitsteekt.

5° De *grootte breuk*, een langwerpige inzinking, ten W. door het Mitumbagebergte afgebakend : die bergen zetten zich voort ten Z.-W. van het Tanganyka-meer.

Tusschen het Kivumeer en het Eduardmeer, heeft men de vulkaankegels van 't *Mufumbirogebergte*; tusschen het Albertmeer en het Eduardmeer, ligt het belangrijke *Ruwenzorigebergte* (5.120 m.).

Klimaat. — Geheel Belgisch Congo ligt in den *verzengden gordel* : 't heeft dan ook een bestendig heet klimaat en de jaargetijden worden hoofdzakelijk door den regenneerslag bepaald.

De gemiddelde warmte der kuststreek bedraagt 26°. Naar gelang men het binnenland intrekt, neemt de warmte toe. 't Is dus niet zoozeer het scherp klimaat, maar wel het gemis aan temperatuurschommeling, dat de Europeanen zoo weinig bestand maakt tegen 't Congoleesch klimaat. In het hoogland van Oost- en Zuid-Congo doet de hoogteligging de gemiddelde warmte enkele graden afnemen.

De evenaarsgordel kent slechts één *regentijd*, heel het jaar door : hij wordt gekenmerkt door dagelijksche stortregens van korten duur. Ten N. en ten Z. van de evenaarsstrook heeft men, in omgekeerde orde, een droog jaargetijde en een regentijd. Het minst regenbesproeiing hebben de streken, welke 't verst van den evenaar verwijderd zijn, Katanga b. v. : 't zijn dan ook de droogste gewesten.

De bestendige warmte der lucht is reeds weinig draaglijk; maar, in 't vochtig jaargetijde, is de lucht van water gesatureerd en wordt de warmte nog drukkender. In het terrasvormig hoogland ten O. en ten Z., en over 't algemeen in al de berggewesten, maar inzonderheid in Katanga, Ruanda en Urundi, is het minder warm en is de regenneerslag gematigder : ook hebben die gewesten een gezonder klimaat, dat voor de Europeesche kolonisatie gunstiger is : de Belgische familiën, die in Katanga wonen, zijn van meening dat het klimaat er aangener is dan het Belgische.

Plantaardige producten. — Onder de voedingsgewassen, is de *broodwortel* het hoofdbestanddeel van de voeding der inboorlingen; als dusdanig zijn ook te melden de *bananen*, de *maïs*, de *rijst* de en *zoete patatten*. De kolonisten hebben er de *koffieteelt* (in 1930, werden 1537 ton koffie uitgevoerd), den *cacaobouw* (in 1930, werd voor 11 $\frac{1}{2}$ miljoen fr. cacao uitgevoerd) en de Europeesche *warmoezenierderij* ingevoerd: in de buurt van de belangrijke bevolkingscentrums is de groententeelt zeer winstgevend. — Tot in de laatste tijden was de rubberbouw de belangrijkste nijverheidscultuur: in 1926, werd voor 20 miljoen fr. rubber uitgevoerd. Thans zijn het de *palmboomplantages*, welke 't meest uitvoeren: in 1930, voerde men voor 100 miljoen fr. *palmnoten* uit; en de uitvoer van *palmolie* bedroeg 110 miljoen fr. Daarop volgen de *kopalgom*, de *aardnoten*, het *katoen* (de voornaamste katoencentrums zijn: Maniema, Lomami, Kasai, Sankuru en Uele), de *hennep* en de *tabak*; *timmerhout*, *verfhout* en *schrijnwerkershout* (baobabs, bamboe, palissander, ebben- en mahoniehout) maken den rijkdom uit, vooral van 't uitgestrekt evenaarswoud, dat geheel het centraal gedeelte van onze kolonie beslaat.

Dierlijke producten. — De hooggelegen gewesten, vooral Urundi, zijn een nogal belangrijk *fokland*. Evenwel wordt in vele gewesten de fokkerij belemmerd door de *tse-tsevlieg*, waarvan de steek voor de runderen doodelijk is. Over 't algemeen kan de veestapel herleid worden tot de weinig talrijke *geiten*, *schapen* en *zwijnen*; als huisdieren moeten de *kip* en de *hond* genoemd worden. — De wilde diersoorten zijn zeer talrijk: men treft in Belgisch Congo alle Afrikaansche diersoorten aan, en daarbij nog den *okapi*, een viervoetig dier aan Congo eigen. De vischrijke rivieren verstrekken den inboorling een zeer gezocht dierlijk voedsel.

Minerale rijkdommen. — Top op een aanzienlijke diepte, bestaat heel de middenkom uit betrekkelijk jonge gronden: 't is dan ook in de bergstreek, dat de delfstoffenrijkdom het dichtst bij de aardoppervlakte ligt. *Katanga* is bij uitstek het Congoleesch *mijngebied*. We zegden we reeds dat het klimaat, ten gevolge der hoogteligging, in Katanga voor de Europeanen goed geschikt is: Katanga's delfstoffenrijk bestaat uit ongemeen rijke *kopermijnen* (in 1930 brachten ze 140.000 ton op), *ijzermijnen*, *tinmijnen* en zelfs *goud-*, *platina-*, en *kwikzilvermijnen*. — Ook het N. van Beneden-Congo, de Mayumbestreek, heeft ijzer- en kopererts in overvloed. — *Kolenlagen* werden aangeboord, ten W. van het Tanganykameer, langs de Lukuga, alsook in het Luenabekken tusschen Bukama en Elisabethville: die koolmijnen zullen het spornet en de nijverheid in Katanga buitengewoon

bevorderen; in verschillende gewesten doet men ook aan *goudwinning* o. a. te Kilo in Ituri, en te Moto in Opper-Uele (in 1930 brachten de goudmijnen 5.946 kg. op); een speciale melding verdienen ook de *diamantmijnen* van Kasai (in 1930 brachten ze voor 137 millioen op) en het erts, waaruit *radium* getrokken wordt.

Nijverheid en handel. — Tot in de laatste jaren had men in Congo niets dan de zeer achterlijke *inheemsche nijverheid*. De Congo-leezen bezitten evenwel de kunst om ijzererts te smelten en er wapens en gereedschappen uit te smeden; uit de plantenvezels vlechten ze manden en korven; ze vervaardigen potten, visschersnetten en lichte weefsels; ze zamelen kopalhars, rubber en andere stoffen in. — Stilaan ontwikkelt zich in Congo ook de *grootnijverheid*. Aan de reeds vermelde *verzamelnijverheid*, dienen toegevoegd de *kopersmelterijen*, talrijke *olieslagerijen* en de *bouwnijverheid*.

Volgens hun belang in 1930 volgt hier de opsomming van de *uitvoerartikelen* van Belgisch Congo: eerst en vooral, *ruw koper*, vooral uit Katanga herkomstig (voor 737 millioen); daarna de opbrengst van den elais: *palmnoten* en *palmolie* (voor 220 millioen fr.); *diamant* (137 millioen); *goud* (105 millioen), *kopalhars* (37 millioen) en *niet bewerkt ivoor* (21 millioen). Als uitvoerartikelen moeten we ook vermelden: *cacao*, *tin*, *katoen* en *koffie*. — De *invoer* omvat hoofdzakelijk *katoenen weefsels*, *eetwaren*, *spoorwegmateriaal* en *scheepsbenodigdheden*; *bouwmaterialen*, *kleedingsstoffen* en *dranken*.

De handelsbetrokkingen van België met zijn kolonie bedroegen in 1919 een waarde van 90 millioen fr.; in 1921, van 175 millioen; in 1925, van 784 millioen en in 1930, 1598 millioen. In 1930 voerde België uit Congo voor 791 millioen in, terwijl de kolonie voor 807 millioen waren uit het moederland betrok — In 1930 kochten we in Congo vooral koper (voor 199 millioen), palmnoten (voor 69 millioen), diamanten (137), goud (105) kopal (36), ivoor (20), palmolie (27), katoen (119), rubber (17), tin (15). — We verkochten er voornamelijk ijzerwerk en staal (91), machines en werktuigen (73), ijzer en staal (76), spoorwegwagens (59), voedingswaren en dranken (57), schepen en booten (37), geneesmiddelen (18).

In 1930 bedroeg de gezamenlijke uitvoerhandel van Belgisch Congo 1.511 millioen en de invoerhandel 1.581 millioen.

Bevolking. — Ongeveer 12 millioen inwoners. Er leven 25.680 Europeanen, waaronder 17.676 Belgen (1930).

Meest alle inboorlingen van Belgisch Congo hooren bij de *negervariëteit*, hebben een langwerpige hoofd, kroezelhaar, een platten neus, een donkerzwarte huid en een grooten lichaamsbouw. Hier en daar, in Aruwimi b. v. treft men inlanders aan, die tot de *negrito-variëteit* hooren en door hun roodbruine huid en kleine gestalte gekenmerkt worden. — Men heeft er drie

volkengroepen : *groep der dwergnegers* of *pygmeëen* ('t zijn de *Negrito* 's, waarvan reeds spraak was); de *Asande* 's, in 't N. van Uele; de *Bantogroep*, veruit de sterkste groep, in een machtig groot aantal stammen ingedeeld. De Bantoe zijn *fetisjisten*; ze spreken *bantoe-dialecten*, vooral het *Swaheli*, in 't O., de *bangalataal* in Opper-Congo, en het *fiote* in Neer-Congo. — Talrijke Christenzendingen (150) zijn werkzaam bij het *evangeliseeren* van 't land en dragen aldus machtig bij tot de zedelijke opheffing van de inboorlingen, die ze eveneens verder ophelpen op 't gebied van landbouw en persoonlijke bedrijvigheid.

Staatsbestuur; steden. — Het centraal bestuur van Belgisch Congo zetelt te Brussel; het plaatselijk bestuur te Leopoldville-Kinshasa. Te Brussel wordt het waargenomen door den *Koning*, bijgestaan door den *Minister van koloniën* en den *Kolonialen Raad*. 't Hoofdbestuur wordt in Congo vertegenwoordigd door een *Gouverneur-Generaal*, bijgestaan door een *Gouvernementsraad* en vier *algemeene ondergouverneurs*.

Bestuurlijk wordt de kolonie ingedeeld in vier *provinciën* : de provincie Congo-Kasaï, hoofdstad *Kinshasa*; de Evenaarsprovincie, hfst. *Coquilhatville*; de Oostprovincie, hfst. *Stanleyville*; Katanga, hfst. *Elisabethville*. Elke provincie wordt beheerd door een ondergouverneur. De kolonie bevat 22 *districten*, onderverdeeld in *territoriums* beheerd door *districtskommissarissen* en territoriale bestuurders. De 22 districten zijn : Leopoldville, Beneden-Congo, Kwango, Kasaï, Sankuru, Leopold II-meer, Evenaardistrict, Lulonga, Bangala, Ubangi, Uele-Nepoko, Uele-Itimbiri, Ituri, Stanleyville, Aruwimi, Kivu, Elisabethville, Maniema, Lomami, Tanganika-Moero, Lulua, Opper-Luapula. Vier laatstgenoemde districten vormen de provincie Katanga; de zeven voorgaande vormen de Oostprovincie. Aan die 22 districten districten dient men toe te voegen *Ruanda* en *Urundi*, ten N.-O., van het Tanganykameer, waarvan het beheer aan België werd opgedragen : die twee districten beslaan een oppervlakte van 54.000 km², tellen 3,8 millioen inwoners, en zijn rijk aan runderen.

Rechterlijk, heeft Belgisch Congo, 2 *beroepshoven*, te Leopoldville en te Elisabethville; 6 *rechtbanken van eersten aanleg*, te Boma, Leopoldville, Coquilhatville, Stanleyville, aan den Congo, te Buta en te Elisabethville.

Verkeerswegen; havens. — De economische toerusting van de kolonie bestaat thans uit een bevaarbaar waternet van 15.000 km., 3.965 km. spoor, een baanwezen van 30.000 km., 15 stations voor draadloze telegraphie, 3.300 km. telegraaf en telefoon, en bovendien uitstekende havens. Het koloniaal beheer beschikt over 40 stoomschepen en stoombooten, welke 't verkeer verzekeren op den Congo en zijn bijrivieren. Bovendien varen, op den Opper-Congo en de bijrivieren nog 313 stoomschepen, eigendom van maatschappijen, zendingen of particulieren. Die vloot verzekert het verkeer

op de bevaarbare gedeelten van den stroom en van zijn bijrivieren. — Om eraan te verhelpen dat niet overal de stroom bevaarbaar is, werden vijf spoorwegen aangelegd : de spoorweg van Beneden-Congo, van Matadi naar Leopoldville (400 km.), waardoor aansluiting verzekerd wordt tusschen de zeevaartrijnen en de binnenvaart, welke door de watervallen gestremd wordt; de spoorweg van Stanleyville naar Ponthierville (125 km.), vult den waterweg aan in de streek der Stanley-Falls; de spoorweg van Kindu naar Kongolo (355 km.), vult de leemte aan, in de scheepvaart aangebracht in de streek der Hellepoort, waar de stroom onbevaarbaar is; het Katangaspoor, dat Bukama in verbinding stelt met Elisabethville (527 km.), en aldus het veerkeer verzekert tusschen de plaats, waar de Congo bevaarbaar wordt en het eindpunt van 't Engelsche Kaapspoor; de spoorweg van Kabalo aan de Lualaba, naar Albertville aan het Tanganykameer (275 km.). — De in aanbouw zijnde en ontworpen spoorwegen zijn talrijk : het meeste belang hebben die lijnen, welke den toegang tot de mijnen van Katanga en Kilo zullen vergemakkelijken; het B. C. K.-spoor verbindt Bukama met Port Franqui (Ilebo) en zal later verbinding bezorgen met Leopoldville. Tusschen Kinshasa en Stanleyville bestaat een dienst van watervliegtuigen.

De zeehavens zijn *Banana*, *Boma* en *Matadi*. *Banana* ligt aan de monding van den Congo; *Boma* is 87 km. en *Matadi* 150 km. van de kust verwijderd. Verschillende zeevaartrijnen verzekeren de verbinding met de Europeesche havens Lissabon, Liverpool, Antwerpen en Rotterdam. De stoomschepen van de *Compagnie belge maritime du Congo* (reizigers- en goederenvervoer) en van de *Compagnie Africaine de navigation* (goederenvervoer) maken de reis van Antwerpen naar Matadi in 19 dagen.

C. — ANGOLA (PORTUGESCH CONGO).

Oppervlakte; bevolkingseijfer. — 42 maal zoo groot als België; — 4 miljoen inwoners.

Voorkomen; voortbrengselen. — Het aan Congo palend gedeelte van Angola komt voor als Gaboen, aan de overzijde van den stroom; Angola grenst ten Z. aan den laatsten bestendigen waterloop, de Koenene, waarmee in Z.-W.-Afrika de woestijnstreek aanvangt.

Men verbouwt er *katoen* en *suikerriet*. *Koffie* en *rubber* zijn zoo belangrijke uitvoerartikelen, dat Angola, op dat gebied, onmiddellijk op Belgisch Congo volgt. Uit Engeland vooral, worden *katoenen stoffen* en *ijzerwaar* ingevoerd.

Staatsbestuur; steden. — De Portugeesche kolonie Angola bestaat uit de voormalige gewesten Portugeesch Congo, Angola, Benguella en Mossamedes.

Ook de enclave *Cabinda*, ten N. van de Congomonding, hoort erbij. — De hoofdplaats is *San Paolo de Loanda*, een haven; een andere haven is *Benguella*.

Verkeerswegen. — Van de Lobitobaai vertrekt een binnenspoor naar Bihe. Men is zinnens dat spoor tot in Katanga voort te zetten : 520 km. spoor worden reeds uitgebaat; 1.375 km. moeten nog aangelegd worden.

V. — ZUID-AFRIKA.

(*Atlas*, k. 186.)

A. — ZUIDWEST-AFRIKA.

Oppervlakte; bevolkingseijfer. — 28 maal zoo groot als België; — ongeveer 250.000 inwoners.

Voorkomen; voortbrengselen. — Zuidwest-Afrika, dat vroeger een Duitsche bezitting was, is het gedeelte van de Westkust, begrepen tusschen den laatsten bestendigen waterloop, de Koenene, en den eersten bestendigen stroom van Zuid-Afrika, den Oranjestroom. 't Is een arm land : de kuststreek is zandachtig; het binnenland is berg- en steenachtig, het vormt een afwisseling van woestijnen, karstgronden en grassteppen, meer voor veeteelt dan voor landbouw geschikt. — De eenige rijkdom van dat gewest zijn de *kopermijnen* in het N.; de *goud-* en *diamantmijnen* in het Z.

Staatsbestuur. — De voormalige hoofdplaats is *Windhoek*, in het binnenland, door een spoorweg verbonden met de haven *Swakopmund*. De andere haven is *Luderitzburg* (*Angra-Pequena*). — De meeste inlanders zijn *Herreros*, *Hottentotten* en *Boschjesmans*. — Die voormalig- Duitsche kolonie wordt beheerd door de Zuid-Afrikaansche Unie : sindsdien werd de spoorweg van Windhoek naar Swakopmund verlengd tot Walvish-Bay, dat aldus de belangrijkste haven geworden is.

B. — ENGELSCH ZUID-AFRIKA.

Oppervlakte. — 107 maal zoo groot als België.

Voorkomen; klimaat. — Zuid-Afrika is een uitgestrekte *hoogvlakte*, waarvan de Oostelijke boord, van de Kaap tot aan de Limpopo, zeer bergachtig en hoog gelegen is : de Drakensbergen bereiken 3.350 m. De Zuidelijke boord is een opeenvolging van *terrasvormige hoogten*, van elkander gescheiden door plooiingsgebergte; 't zijn de barre, steenachtige, woestijnachtige *karroes*. Meer Noordwaarts strekt

zich de zandwoestijn *Kalahari* uit, waaraan *Zambezië* paalt : dat laatste is een opeenvolging van kleine *kuipvormige inzinkingen*, reeds bij de tropische gewesten gerekend.

In Zuid-Afrika, treft men, in tegenovergestelde ordre, dezelfde klimaatgordels aan als die, welke we van Soedan tot in Algerië aanstipten : het warm en vochtig *Zambezië* heeft een *tropisch klimaat* met afwisselende droge en vochtige jaargetijden; *Kalahari* heeft een woestijnklimaat, met een min of meer langen droogtetijd in 't *Veld*, d. i. het hoogland Transvaal en Oranje; de Kaapgouw heeft een *warm gematigd klimaat*, dat, evenals de bodemgesteldheid van de streek, met Algerië vergeleken wordt.

Voortbrengselen. — Het *plantenrijk is van weinig belang*; de *ondergrond daarentegen is zeer rijk*. Over 't algemeen is Zuid-Afrika geen landbouwland; 't is eerst en vooral een *fokland*; 't is eveneens een *mijnland* geworden, het voornaamste *goud- en diamantland* der aarde.

Zoals in Algerië, heeft men in de Kaapgouw den *plantengroei* en de *cultures* van de mediterrane gewesten : *graan, fruit, wijnstok* (Kaapwijn, Constancewijn); Natal heeft reeds tropische *cultures, koffie, thee, katoen* en vooral *suikerriet*; Transvaal en Oranjeveld is een betrekkelijk droge struiksteppe, waar de *Boeren* aan *graanbouw* en *veeteelt* doen.

*Schape*n en *hoornvee* worden er met millioenen gefokt : men heeft er van 14 tot 15 millioen schape, zooveel als in geheel het Vereenigd-Koninkrijk; men heeft er 2 millioen ossen, des te nuttiger daar in de streek de waren vervoerd worden bij middel van ossengespannen (soms tot zes koppels); in de droogste gewesten doet men ook aan *geitenteelt*. Der Kaapgouw eigen is de *struisvogelteelt* (160000 struisvogels) in zeer groote, te midden van de steppe aangelegde perken.

Diamant en *goud* maken evenwel den hoefdrijfdom uit van Zuid-Afrika. De omstreken van *Kimberley* danken haar welvaart aan de diamantmijnen, langs den linkeroever van den Oranjestroom; ook in de buurt van *Pretoria* worden rijke diamantvelden ontgonnen. De jaarlijksche opbrengst wordt op 200 millioen fr. geschat. — *Goud* vindt men er in overvloed. De voornaamste goudwinning is wel die van den *Witwatersrand*, een bergketen in Transvaal : te midden van die mijnvelden rees de stad *Johannesburg* op, welke door den toeloop van de aldaar gevestigde *uitlanders* (vreemdelingen), thans 290.000 inwoners telt. Een ander centrum van mijnbouw is *Leydenburg*; ook *Rhodesia* heeft rijke mijnen. In 1926 verstrekte de goudwinning werk aan 200.000 werklieden en bedroeg de goudproductie een geldwaarde van $5 \frac{1}{2}$ milliard fr. — In de streek van de *Drakensbergen* delft men ook *koper, ijzer, tin, lood* en *steenkolen* op.

Nijverheid en handel. — Hoofdzaak zijn hier de *goud-* en *diamant-winning* en de handel in die edele metalen. Voeg daar aan toe den handel in *wol* en *struisvederen*. Men mag zeggen dat de handel van Zuid-Afrika geen andere *uitvoerartikelen* kent en dat alle overige benooidigheid uit den vreemde moet betrokken worden.

Bevolking. — 7 miljoen inwoners. — De inlandsche bevolking begrijpt twee groepen : in 't W., de *Boschjesmans* of *Bushmen* (*bush* = struiksteppe) en de *Hottentotten* : 't zijn zwervende jagers of herders; in het O., de *Bantoe* : Kaffers, Zoeloes, Basoesto's, Beetsjoeanen, enz., een vaste bevolking levend van landbouw en fokkerij.

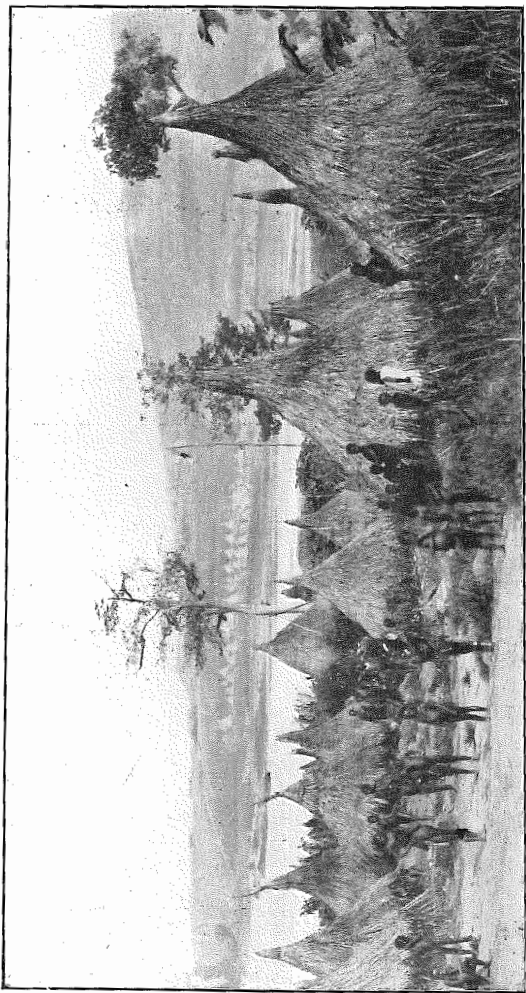
Tot in 1902 vormden Oranje en Transvaal twee onafhankelijke republieken, gesticht door de *Boeren*, afstammelingen van de in de de xvii^e eeuw ingeweken Hollanders, die Kaapgouw en Natal kolonizeerden. Buiten de Boeren, die een Nederlandsch dialect spreken, zijn ook andere Europeanen, meestal *Duitschers* of *Britten*, zich in Zuid-Afrika gaan vestigen. Doordat de werkkrachten er zoo weinig talrijk zijn, heeft men er een sterke inwijking van Chineezzen.

Staatsbestuur; steden. — Engelsch Zuid-Afrika begrijpt vier verschillende deelen. Het Z. vormt de *Zuid-Afrikaansche Unie*, een statenbond met ver-strekkend zelfbestuur, eigen ministerie en eigen parlement, onder de opperleiding van een gouverneur, vertegenwoordiger van de Britsche Kroon. De Unie omvat de vier provinciën : *Kaapgouw*, *Natal*, *Oranje* en *Transvaal*. Het tweede deel bestaat uit de drie territoriums : *Basoetoland*, *Beetsjoeanaland* en *Swasiland*, protectoraat van de Zuid-Afrikaansche Unie. Het derde deel, *Rhodesia*, is een autonome kolonie net als de Zuid-Afrikaansche Unie. Het vierde deel is *Nyassaland*, een Britsch protectoraat.

De provincie *Kaap de Goede Hoop* heeft 2 $\frac{3}{4}$ miljoen inwoners en is de welvarendste, dank zij haar landbouw, fokkerij en mijnbouw. De hoofdplaats is *Capetown*, dat met zijn voorsteden 207 d. inw. telt, en de zetel is van de Wetgevende Vergadering van de Unie. Vroeger was Capetown een van de belangrijkste handelscentrums der aarde; sedert echter het Suezkanaal gegraven werd, heeft de stad haar voormalig voordeel grootendeels verloren. Andere centrums zijn : *Port-Elisabeth* (46 d.) en *East-London* (35 d.), twee zeehavens, eindpunten van het binnenspoor; *Kimberley* (40 d.), de diamantstad.

De provincie *Natal*, met Zoeloeland, heeft 1 mill. 400 d. inwoners; de zetel van 't bestuur is *Pietermaritzburg* (36 d.). De haven van Natal, tevens zijn volkrijkste stad, is *Durban* (146 d.), waar het Pretoriaspoor eindigt.

De provincie *Oranje* heeft 639 d. inwoners; de hoofdplaats is *Bloemfontein* (39 d.). De provincie *Transvaal* heeft 2 miljoen inw., de hoofdplaats is *Pretoria* (74 d.), zetel van het Staatsbestuur der Unie, aan den

In Congo : Type van een dorp met ronde hutten (kegelvormige daken).

spoorweg van Capetown naar Lourenço-Marquez; de volkrijkste stad van Transvaal is de goudstad *Johannesburg* (290 d.).

Rhodesia is een uitgestrekt gewest, bijna geheel in 't middenbekken van den Zambesi gelegen; het heeft 2 millioen inwoners en wordt door gemelden stroom onderverdeeld in Noord-Rhodesia en Zuid-Rhodesia. *Zuid-Rhodesia* omvat Matabeland en Masjonaal, en heeft als hoofdplaats *Salisbury*, aan den spoorweg Beira-Boelawayoe; belangrijke stad, *Boelawayoe*. *Noord-Rhodesia* heeft als hoofdplaats *Livingstone*, aan het Kaapspoor, in de nabijheid van den waterval Victoria.

Nyassaland strekt zich uit ten Z. en ten W. van het Nyassameer; de hoofdplaats is *Zomba*.

Ook de Atlantische eilanden *Sinte-Helena*, *Ascension* en *Tristan da Cunha* zijn Engelsche bezittingen.

VI. — OOST-AFRIKA.

(*Atlas*, pl. 35.)

A. — PORTUGEESCH OOST-AFRIKA (MOZAMBIQUE).

Oppervlakte; bevolkingscijfer. — 36 maal zoo groot als België; — $3 \frac{1}{3}$ millioen inwoners.

Voorkomen; bevolking. — Portugeesch Oost-Afrika of *Mozambique* strekt zich uit langs den Indischen Oceaan, van de Delagoabaai tot den Rovoemastroom. Zijn kuststreek hoort bij 't gebied der moessonwinden en heeft tropische cultures: vooral *suikerriet* en *katoen*. De wouden van het binnenland verstrekken *rubber*. Hoewel het kustland van Mozambique zeer warm, zeer vochtig en bijgevolg ongezond is, is het evenwel van groot belang: het mag gelden als het afzetsgebied van Rhodesia en van Transvaal: van Rhodesia, dank zij de vallei van den Zambesi en de haven van Beira; van Transvaal, langs de Delagoabaai en Lourenço-Marquez.

Ook heeft men er zeer bedrijvige havens, langs waar de buitenlandsche handel gedreven wordt: *Lourenço-Marquez* (38 d.), de hoofdplaats, die, als uitgangspunt van een spoorweg, den Transvaalschen handel concentreert; *Beira*, uitgangspunt van den spoorweg van Salisbury; *Sjinde*, van waar de stoombooten den Zambesi opvaren tot Zumbo aan de grens van den Rhodesia; *Mozambique*, gebouwd op een eilandje, eene van de aanleghavens in dat gedeelte van Afrika.

B. — HET TANGANYKA-TERRITORIUM.

Oppervlakte; bevolking. — 32 maal zoo groot als België; — 4 miljoen inwoners.

Voorkomen; voortbrengselen. — Het Tanganykagebied, dat vroeger Duitsch Oost-Afrika vormde, strekt zich uit langs den Indischen Oceaan tot aan het Victoriameer, het Tanganykameer en 't Nyassameer. Naarmate men van de kust naar het binnenland reist, verheft zich de bodem. Het kustgebied heeft tropische cultures: *katoen*, *koffie*, *coprah* (kokosnoten), *specerijen*. De wouden leveren *ivoor* en *rubber*. De savanne, welke door de tse-tsevlieg niet geteisterd wordt, is een *fokland*.

De belangrijkste spoorweg gaat uit van *Dar-es-Salam*, de voornaamste haven, en eindigt te *Kigoma* aan het Tanganykameer. Het bestuur over bijna geheel die voormalig-Duitsche bezitting werd opgedragen aan Engeland, dat die kolonie *Tanganyka-territorium* heette. De hoofdplaats is *Dar-es-Salam*. Bij het Tanganykagebied hooren ook *Ruanda* en *Urundi*, in 't N.-W., waarvan het bestuur opgedragen werd aan België, dat ook, op economisch gebied, sommige rechten uitoefent te *Kigoma* en te *Dar-es-Salam*.

C. — ENGELSCH OOST-AFRIKA.

Oppervlakte; bevolking. — 37 maal zoo groot als België; — 6 $\frac{1}{4}$ miljoen inw.

Voorkomen; voortbrengselen. — Engelsch Oost-Afrika heeft hetzelfde voorkomen en dezelfde voortbrengselen als het Tanganyka-territorium. Een belangrijk spoor verbindt *Mombasa*, aan de kust met *Port-Florence* en *Kisumu*, aan het *Victoriameer*. 't Is langs Engelsch Oost-Afrika, dat Oeganda met de kust verbonden is.

Engelsch Oost-Afrika begrijpt drie verschillende gewesten: het *Sultanaat Zanzibar* (200 d. inw.) een Engelsch protectoraat, dat uit de eilanden Zanzibar en Pemba bestaat, en waar de havenstad Zanzibar (35 d.) ligt; — de *Kenya-kolonie* (2 $\frac{1}{2}$ miljoen inw.), is gelegen tusschen de kust, het Victoriameer en den Oppernij; de hoofdplaats, is *Nairobi*; — het *Protectoraat Oeganda* (3 mill. inw.) met, als hoofdplaats, *Entebbe* aan den Noordoever van 't Victoriameer.

D. — SOMALILAND.

Oppervlakte; bevolkingcijfer. — 22 maal zoo groot als België; — 1 miljoen inw.

Voorkomen; voortbrengselen. — Somaliland is de uiterste N.-O.-hoek van Afrika. 't Is een barre, half woestijnachtige streek, welke *arabischen gom*, *wierook*, *koffie*, *ivoor*, *struisvederen* en *schildpadschelpen* levert.

Staatkundige indeeling. — *Italiaansch Somali* (Benadirkust en Joebaland), met 850 d. inw., waarvan *Mogadisjoe* (20 d.) de hoofdplaats is; *Britsch Somali* (het protectoraat Somaliland), waarvan *Berbera* (30 d.) de hoofdplaats en *Zella* het handelscentrum is; *Fransch Somali* (de Franche Somalikust), met *Djiboeti* als hoofdplaats. Fransch Somaliland is belangrijk om het Abessynisch hinterland, waarmede het door den spoorweg van Djiboeti naar Addis-Abeba in verbinding gesteld wordt.

E. — MADAGASKAR EN DE NABURIGE EILANDEN.

Oppervlakte. — 20 maal zoo groot als België.

Voorkomen; klimaat; voortbrengselen. — Hoewel in de nabijheid van Afrika gelegen, maakt Madagaskar een wereld op zijn eigen uit, welke totaal met de Afrikaansche verschilt door haar voorkomen, haar planten en dieren, haar bevolking. 't Is een overblijfsel van een verzonken vasteland, een zeer *hoog gelegen bergland* met klompgebergten, met enkele vulkanen. Westwaarts daalt het hoogland geleidelijk af, en het loopt uit in een kustvlakte. — Over Midden-Madagaskar loopt de steenbokskeerkring: 't klimaat is er warm, maar ten gevolge der hoogteligging, een weinig getemperd. Madagaskar ligt in het moessongebied. Het heeft geen bevaarbare rivieren.

Langs de kust heeft men tropische cultures, voornamelijk *rijst*, *mäis*, *suikerriet*, *koffie*, *cacao*, *katoen*, en *raphia*. Het boomloos binnenland wordt als omgord door een woudzone, met *kostbare houtsoorten* (mahonie-, ebben- en sagopalmhout) en *rubberboomen*. De savanne van het binnenland is een geschikt *fokland* voor *runderen*, *paarden*, *schapen* en andere op Madagaskar ingevoerde huisdieren.

Bevolking; staatsbestuur; steden. — Madagaskar telt 3.600.000 inw. De *Malgasjen*, met de Maleiërs verwant, vormen het oudste bestanddeel van

de bevolking. Naderhand werd Madagaskar door de *Hovas* en *Sakalaven* op de Malgasjen vervoerd. — Madagaskar is een *Fransche kolonie*. De hoofdstad is *Tananarive* (60 d. inw.), in 't binnenland; de havensteden zijn *Tamatave*, *Diego-Suarez* en *Majunga*.

Ten W. van Madagaskar, bezit Frankrijk ook de eilandengroep der *Comoren*, en ten O., het eiland *Réunion* (175 d.), vooral bekend om zijn *suikerriet*, zijn *koffie* en zijn *vanielje*.

Engeland bezit de eilanden *Sokotra*, de *Seychellen*, de *Amiranten*, *Mauritius* (385 d.) en de *Maskarenen* behalve *Réunion*.

DERDE DEEL

AARDRIJKSKUNDE VAN AMERIKA

AFDEELING I.

ALGEMEENE AARDRIJKSKUNDE VAN AMERIKA.

(Atlas, k. 190 en 200.)

I. — AARDRIJKSKUNDIGE LIGGING.

Grenzen. — De grenzen van Amerika zijn : ten N., de Noordelijke Ijszee; — ten O., de Atlantische Oceaan; — ten W., de Groote Oceaan.

Uitgestrektheid. — Amerika beslaat 41 miljoen km², iets meer dan vier maal de oppervlakte van Europa; het is nagenoeg zoo groot als Azië, en maakt het derde deel uit van de niet-overwaterde aardoppervlakte. Amerika is ongeveer 1335 maal zoo groot als België.

Aardrijkskundige ligging. — Amerika vormt de Nieuwe Wereld, in tegenstelling met Azië, Afrika en Europa, die de Oude Wereld vormen.

De Oude Wereld strekt zich vooral uit in lengte, van 't W. naar 't O.; Amerika daarentegen strekt zich uit van 't N. naar het Z. In het N. reikt het tot aan het Noordpoolgebied; ten Z. is het omtrent 1000 km. van de Zuidpoollanden verwijderd. 't Is tusschen twee groote wereldzeeën ingesloten : ten W., door den Stillen Oceaan, die insgelijks aan Azië en Oceanië paalt; ten O., is het van Europa en Afrika gescheiden door den Atlantischen Oceaan. Langs het Schiereiland Alaska, zijn Noord-Westelijk uiteinde, is Amerika bijna met Azië verbonden : 't wordt van dat werelddeel gescheiden door de Straat van Bering, welke den Stillen Oceaan in verbinding stelt met de Noordelijke Ijszee. De Nieuwe Wereld bestaat uit twee groote, driehoekige schiereilanden, in 't N. zeer breed en in 't Z. spitsvormig uitlopend : *Noord-Amerika* en *Zuid-Amerika* door de *landengte van Panama* aan elkander gehecht.

Sterrenkundige ligging. — De middaglijn van 100° W.-L. van Greenwich deelt Noord-Amerika in twee nagenoeg gelijke deelen in, terwijl

Zuid-Amerika in twee gelijke deelen wordt ingedeeld door de middaglijn van 65° W.-L. — Over 't uiterste Noorden loopt de Noordpoolcirkel; de Kreeftskeerkring loopt over Midden-Mexico en de golf van Mexico; de evenaar, over de mondingen van de Amazonerivier, en niet ver van Quito; de Steenbokskeerkring doorsnijdt Chili, Paraguay en loopt iets bezuiden Rio de Janeiro.

Amerika ligt tusschen 72° N.-B. (de kaap *Murchison*, het Noordelijk uiteinde van 't schiereiland Boothia-Felix) en 56° Z.-B. (de kaap *Hoorn*, in 't eiland Hoorn) of 53° Z.-B., de kaap *Froward*, het uiterste Zuidpunt van 't Amerikaansch vasteland), dat maakt zoowat 14.000 km.; — en tusschen 35° en 168° W.-L. van Greenwich (op 50° N.-B., maakt zulks voor Noord-Amerika ongeveer 5.000 km.; op 8° Z.-B. voor Zuid-Amerika, ook nagenoeg 5.000 km.).

II. — NATUURKUNDIGE AARDRIJKSKUNDE.

A. — HET LAND.

Algemeen voorkomen. — Van het N. naar het Z., is Amerika een lange opeenvolging van laagland, begrepen tusschen twee hoogtelijnen: in het Westen loopt de aanzienlijkste bergketen der aarde, in de Vereenigde Staten vooral, zeer breed (het Rotsgebergte), veel smaller in de lengte van Panama en in Zuid-Amerika (Cordilleren of Andes); ten O., loopt een minder hooge en minder lange keten (het Alleganygebergte in Noord-Amerika; het klompgebergte van Guyana, in 't N. van Midden-Amerika; het Braziliaansch bergland, in 't O. van Zuid-Amerika).

Het Amerikaansch bergstelsel biedt, over 't algemeen, tamelijk veel gelijkenis van vorm met de Europeesche bergen: van N. naar Z., één enkele hoofdkam, op twee plaatsen breed uitgebreid (het Groot Bekken, te O. van San Francisco en 't Bolivisch hoogland); daarnaast, minder belangrijke bergen (Alleganies en Braziliaansch gebergte), welke ten O. van beide deelen van 't Amerikaansch vasteland, een aanzienlijk hoogland doen ontstaan. Tusschen de hoofdketen en de bergen van minder belang, strekken zich uitgestrekte laagvlakten uit. Maar, wat in Europa niet het geval is, de hoofdbergketen loopt in Amerika langs de kusten van den Oceaan.

Gebergten. — De aanzienlijkste bergen liggen in het W., en zijn randgebergten.

In Noord-Amerika vormt het *Rotsgebergte* de Oostelijke kam van de keten, welke van 't N. naar het Z. loopt; de Westelijke kam zou heel goed de *Cordilleren van Noord-Amerika* mogen heeten: men onderscheidt het *Cascadegebergte*, de *Sierra Nevada* en de *Sierra Madre*. In

Zuid-Mexico en de landengte van Panama, is de bergketen veel minder hoog. De min hooge Alleganies of Appalachenbergen volgen dezelfde richting als de Atlantische kust.

In Zuid-Amerika loopen de *Cordilleren van de Andes*, op korten afstand van den Stillen Oceaan; daar, waar die bergketen een breeder grondvlak beslaat, onderscheidt men de Westelijke Cordillera in Peru en Chili, en de Oostelijke of Koninklijke Cordillere. Ten O. der Andes, ligt in 't N. van Zuid-Amerika, het *bergland Guyana*, hetwelk zich tot in 't Z. van Venezuela uitstrekt; meer ten Z., ligt het aanzienlijker *Braziliaansch bergland*, met de *Sierra do Mar*.

De hoogste bergen zijn : de *Aconcagua* (7.035 m.), in de Andes van Chili; de *Nevado de Sorata* (6.550 m.), in de Andes van Bolivia; de *Chimborazo* (6.247 m.) in de Andes van Ecuador en de *Mac Kinley* (6.241 m.) in Alaska.

Vuurbergen. — De Westelijke keten is vulkaanachtig : de Amerikaansche vuurbergen zijn dus, evenals de Aziatische, langs den Stillen Oceaan gelegen. Van 'N. uit, zijn het : de reeks vulkaankegels van de Aleoeten-eilanden; — de *St-Eliasberg* (5.517 m.), en de *Katemaï*, in Alaska; — de talrijke Mexicaansche vulkanen, waaronder de *Popocatepetl* (5.452 m.) en de *Orizaba* (5.550 m.), en ook de Midden-Amerikaansche, waarvan de voornaamste zijn de *Fuëgo* en de *Irazu*; — de vulkanenreeks van Ecuador, in twee evenwijdig met elkaar loopende ketens; men heeft er den *Chimborazo* (6.247 m.) en den *Cotopaxi* (5.943 m.); — onder de vulkanen van Peru, den *Sahama* (6.410 m.); — en die van Chili, waarvan de voornaamste, de *Aconcagua* (7.035 m.), de hoogste Amerikaansche bergtop is.

Hoogvlakten. — Hoewel Amerika eerder een laagland is, zijn er toch enkele *uitgestrekte* en *verheven* hoogvlakten. Aldus heeft men, tusschen beide kammen van de hoofdbergketen van Noord-Amerika, het *Columbia-plateau* en het *Groot Bekken*, waar het *Groot Zoutmeer* ligt; — het *Coloradoplateau*, waar de Coloradostroom door de diepste bergkloof (cañon) der aarde loopt; — de hoogvlakte van *Anahuac*, een uitgebreid tafelland in Midden-Mexico; — het hoogland *Honduras*, in Midden-Amerika; — het bergland *Guyana*, ten N. van de Amazonerivier; — het bergland van *Quito*, de hoogstgelegen streek der aarde; — het hoogland *Bolivia*, waar de wateren van het Titicacameer sluimeren op 3.900 m. hoogte.

Laagvlakten. — Indien Azië het land van de hoogvlakten is, dan is Amerika ontegensprekelijk het vasteland van de laagvlakten. *Vijf overgrote laagvlakten* strekken zich uit in de bekkens van den *Mackenzie*

en de *Hudsonsbaai* (uiterste N.); — van den *Mississippi* (tusschen het Roisgebergte en de Alleganies); — van den *Orinoco* (ten N.-W. van 't bergland Guyana); — van den *Amazonestroom*; — van den *Platastroom* (beide laatste in de Andes en 't Braziliaansch bergland).

1° In het eerstgenoemde bekken, in de nabijheid van den Noordpoolcirkel, ligt de *ijsstreek*, een opeenvolging van barre, onvruchtbare streken (*barren grounds*), welke veel gelijkenis vertoonen met de Russische en de Siberische toendra's. 't Is het *pelsenland*, een land met talrijke en diepe meren, vroeger nog meer dan nu, het land van bevers, marters, hermelijnen en blauwe vossen.

2° Het *Mississipibekken* is de streek van de vroegere *savannen*, 't gebied van de *prairieën*, overgrootte natuurlijke weiden, waar 't hooge gras net als graan golfde. 't Was de streek van de wilde *bizons*. De prairie verdween echter geleidelijk, en het werd in een landbouwland omgezet, waar men vooral aan *graanbouw* doet.

3° De *Orinoco* loopt door uitgestrekte streken, waar men maar hoogst zelden een bodemverheffing aantreft: 't is de streek van de *llanos*. Gedurende den regentijd is de grond met dicht gras bedekt, en heel de streek is dan als een eindelooze weide, een « graszee ». Maar, wanneer, gedurende den droogtetijd, de grond verhardt en openbarst, drogen de bronnen uit en de brandende zon doet dan het gras wegsterven: dan is de vlakte als een echte Sahara.

4° Het grootste deel van 't *Amazonebekken* is de ingelijks een overgrootte vlakte. De stroom en zijn rivieren worden gekenmerkt door hun haast niet merkbaar verval. Ook veroorzaken hun slijkerige wateren dikwerf overstromingen in de oerwouden of *selvas*, welke gansch de streek bedekken.

5° Ten W., van den *Platastroom*, tot aan den voet der Andes, liggen de *pampa's*: aldus heet men onoverzienbare laagvlakten met af en toe kleine zoutmeren. De meest barre gewesten hebben doornstruiken en bladerarme heesters; in de overige deelen van de *pampa's* heeft men dicht, kort *gras*, waar ontelbare kudden runderen, paarden en schapen weiden.

Woestijnen. — Evenals de Oude Wereld, heeft ook de Nieuwe Wereld, een evenwijdig met zijn vlakten loopende opeenvolging van *woestijnstreken*, evenwel niet zoo lang als die van de Oude Wereld. Men heeft er de *Utahwoestijn*, de *woestijn van Colorado* en de *Llano Estacado*, in de Vereenigde Staten; den *Gran Chaco*, in het bekken van de Rio de la Plata.

Eilanden. — Dicht bij de Noordkust van Amerika, liggen talrijke en uitgestrekte eilanden: we rangschikken ze bij de Noordpoollanden (zie vijfde deel). Langs de Oostkust, ligt het grootte eiland *Newfoundland*; tegenover New-York, ligt *Long Island*; meer ten Z., de *Bahama-eilanden*, waaronder het eiland *Guanahani*, waar

Christoffel Columbus ontscheepte. In de groote golf, welke Noord-Amerika van Zuid-Amerika scheidt, liggen de *Antillen*, welke we verder omstandig bestudeeren. Zuid-Amerika loopt, in 't Z., spitsvormig uit op 't eiland *Vuurland* en andere eilanden, waaronder het eiland *Hoorn*; ten O. dier eilanden, liggen de *Falklandeilanden* en meer nog ten O., *Zuid-Georgië*. Langs de Westkust, heeft men een aaneenschakeling van kleine eilandjes, zooveel toppunten van een gedeeltelijk verzwolgen bergketen : de *Aleoeten*, *Alexander*, *Koningin-Charlotte*, in 't N.; *Moeder-Gods*, *Chonos*, *Chiloë*, langs de kust van Patagonië; *Juan Fernandez* en *Galapagos*, in volle zee.

B. — HET KLIMAAT.

Algemeene kenmerken. — Het Amerikaansch vasteland strekt zich uit over betrekkelijk weinig lengtegraden, maar ze ontwikkelt zich van weerszijden den evenaar ; men treft er dan ook *de geheele serie verschillende luchtstreken aan*, van af de guurste koude van de ijsstreek, tot de ondraaglijkste hitte van de verzengde streek. Ook ondergaat Amerika, meer dan Azië en Afrika, van de invloed der zee.

Noord-Amerika, door den Noordpoolcirkel en den Kreeftskeerkring doorsneden, ligt grootendeels in de gematigde streek; Zuid-Amerika, dat doorsneden wordt door den evenaar en den Steenbokskeerkring, ligt bijna gansch binnen de tropen. De koude zeestroomingen van de poolstreek verkillen het klimaat van de Oostkust van Noord-Amerika en van de Westkust van Zuid-Amerika, terwijl de Westkust van Noord-Amerika en de Oostkust van Zuid-Amerika haar milder klimaat aan den invloed van de warme zeestroomingen danken (zie 6de deel).

Luchtgesteldheid. — Naar gelang men van den evenaar uit, de Noordelijke of Zuidelijke richting inslaat, neemt de temperatuur af. Wat evenwel de Amerikaansche luchtgesteldheid kenmerkt, is dat ze behalve op de kusten met zeeklimaat, aan uiterste temperatuurschommelingen tusschen zeer koude Winters en zeer warme Zomers.

Regenneerslag. — De verzengde, bestendig-warme streek van Midden-Amerika en van 't N.-O. van Zuid-Amerika heeft overvloedige regenbesproeiing. Uit den Oceaan wordt overvloedige regenneerslag aangebracht, op de kusten der Antillenzee door den N.-O.-passaat, op de Braziliaansche kuststreek door de Z.-O. passaatwinden. In de gematigde luchtstreek langs de Westkust, regent het nog veel meer,

maar de hooge Cordillere houdt den vochttoevoer tegen, zoodat het op de hoogvlakte bijna nooit regent : dat verklaart hoe in die streken woestijnen ontstonden.

Winden. — De kenmerkende winden zijn de *passaatwinden*, welke blazen uit het N.-O. en het Z.-O., alsook de *Westenwinden*, waarvan we spraken ter gelegenheid van den regenneerslag. Ongehoord hevige stormwinden of *orkanen* teisteren af en toe de Antillen; sommige *cyclonen* of *wervelstormen*, die in de Vereenigde Staten ontstaan, trekken dikwijls over den Atlantischen Oceaan naar Europa.

C. — HET WATER.

Zeeën en onderdeelen van zeeën. — In Amerika vloeien de stroomende waters in drie zeebekkens : 't zijn de bekkens der *Noordelijke Ijszee*, van den *Grooten Oceaan* en den *Atlantische Oceaan*. 't Atlantische bekken is veruit het belangrijkste.

De *Noordelijke Ijszee* staat in verbinding met den Stillen Oceaan door de *Straat van Bering* en met den Atlantischen Oceaan door de *Straat van Davis*. Langs de Noordkusten vormt zij de *Poolzee*, en ook talrijke golven, zeestraten, zeekanalen en zeeën, welke de eilanden der poolstreek van elkander scheiden (zie het 5^e deel).

De *Atlantische Oceaan* telt vier voorname onderdeelen : de *Hudsonsbaai*, de *Sint-Laurens golf*, de *golf van Mexico* en de *Antillenzee*.

1° De *Hudsonsbaai* is, zooals de Baltische Zee in Europa, tusschen landgedeelten ingesloten. Ten O., staat ze, langs de *Hudsonstraat*, met den Atlantischen Oceaan in verbinding; ze wordt door 't schiereiland *Labrador* van de Sint-Laurens golf gescheiden.

2° De *Sint-Laurens golf* is de trechtermond van den Sint-Laurensstroom : hij is door 't groote eiland *Newfoundland* begrensd. — Van af de Sint-Laurens golf tot het N. van Florida vormt de Atlantische Oceaan *diepe baaien*, het schiereiland *Nieuw-Schotland*, hij baadt het eiland *Long-Island*, het schiereiland *Florida* en de *Bahama-eilanden*.

3° De *golf van Mexico*, een binnenzee, maar minder besloten dan de Middellandsche Zee in Europa, staat met den Atlantischen Oceaan in betrekking, tusschen Florida en 't eiland Cuba door de *Straat van Florida*; alsook met de *Antillenzee*, door de *Straat van Yukatan*, welke Cuba scheidt van 't schiereiland Yukatan, waarvan de kaap *Catoche* het Noordelijk uiteinde is.

4° De *Antillenzee* of *Caraïbische Zee* ligt tusschen Noord- en Zuid-Amerika, en de Antillen, waarvan de detailstudie volgt. Die zee vormt de golven van *Honduras* en *Darien*.

Van daar tot aan de kaap *Froward* is de Zuid-Amerikaansche kust van den Atlantischen Oceaen *zeer weinig geleed* : men heeft er evenwel twee overgrootte *trechtermondningen* : die van den Amazonestroom en van de Rio de la Plata.

De *Groote Oceaen* vormt zeeëngten tusschen het vasteland en de *Aleoeten-eilanden*, de eilanden *Alexander*, *Koningin-Charlotte*, de *Moeder-Godseilanden*, *Chonos* en 't eiland *Chiloë*. De weinige noemenswaardige kustinkervingen zijn : de *baai van Guayaquil*, de *golf van Panama* en de golf van *Californië*; daarbij te vermelden : de schiereilanden *Oud-Californië* en *Alaska*. Gansch in 't Z., stelt de *Straat van Magellaan*, tusschen *Vuurland* en het vasteland, den Atlantischen met den Grooten Oceaen in verbinding; beide Oceanen loopen insgelijks in elkaar, tusschen *Vuurland* en de Zuidpoollanden, langs de *Straat van Drake*.

Stroomen. — De Amerikaansche stroomen zijn *vlaktestroomen*, gekenmerkt door hun *langen loop*, hun *uitgestrekt waterbekken* en hun *machtigen waterafvoer* : 't zijn uitnemend goede verkeerswegen, welke over 't algemeen nogal gemakkelijk met elkander verbonden kunnen worden.

Bekken van den Grooten Oceaen. — Ten gevolge van de hooge kustbergen, loopt in Zuid-Amerika, waar de helling ongemeen steil is, geen enkele stroom in den Grooten Oceaen uit.

In Noord-Amerika loopen er in uit : de *Colorado*, in de golf van Californië; de *Oregon* of *Columbia*; — de *Yukon*, die te Dawson-City de *Klondike* opneemt, welke door een rijke goudstreek vloeit.

Bekken van de Noordelijke IJszee. — Daarbij hoort de *Mackenzie*, welke door het groot *Slavenmeer* loopt, de wateren opneemt van het groot *Berenmeer* en zich in de IJszee werpt langs een breede monding, welke echter ieder jaar gedurende langen tijd toegevrozen ligt.

Bekken van den Atlantischen Oceaen. — Bij dat bekken hooren, in Noord-Amerika : de *Nelson*, de *Sint-Laurensstroom*, de *Hudson*, de *Delaware*, de *Potomac*, de *Jamesrivier*, de *Mississippi*, de *Rio Grande del Norte*, de *Sint-Jansstroom*; — in Zuid-Amerika : de *Orinoco*, de *Amazonerivier*, de *San Francisco*, de *Rio de la Plata*.

1° De *Nelson* loopt uit het *Winnipegmeer*, en werpt zich in de Hudsonsbaai.

2° De *Sint-Laurensstroom* mag beschouwd worden als de benedenloop van den stroom, welke door de groote Canadeesche meren loopt en ze met elkander verbindt. Onder de benaming *St-Louisriver*

loopt hij in het *Bovenmeer*, waarbij het *Michiganmeer* (aan welks Zuidpunt Chicago gelegen is) en het *Huronmeer* hooren. Onder de benaming *Sinte-Clarrivier*, verlaat hij het Huronmeer en loopt door het kleine *Sinte-Clarameer*. Van danaf heet hij *Detroitrivier*, bespoelt de stad Detroit en loopt door het *Eriemeer*, op wiens Zuidoever Cleveland, Erie en Buffalo liggen; tusschen het Eriemeer en 't *Ontariomeer* heet hij *Niagara*, en vormt er, niet den hoogsten (47 m.), maar den machtigsten waterval der aarde. Hij loopt uit het Ontariomeer, heet voortaan *Sint-Laurensstroom*, bespoelt *Montreal*, waar hij, links, de *Ottawa* opneemt : deze heeft talrijke stroomversnellingen en bespoelt Ottawa. Vervolgens bespoelt de Sint-Laurens Quebec en eindigt in een breede trechtermonding, de Sint-Laurens golf.

3° De *Hudson* is een kleine, snelvlietende stroom, welke Albany bespoelt, en zich, tegenover Brooklyn, te New-York in de Oceaan werpt.

4° De *Delaware* bespoelt Philadelphia en loopt uit in de Delawarebaai.

5° De *Potomac* bespoelt Washington, bondshoofdstad der Vereenigde Staten.

6° De *Sint-Jamesrivier* bespoelt Richmond.

7° De *Mississippi* komt uit het *Itascameer*, ten W. van het Bovenmeer. Hij bespoelt St-Paul en vloeit samen met den *Missouri*, welke veel langer is dan de Mississippi zelf. De Missouri ontspringt in het Rotsgebergte en neemt, rechts, de *Yellowstone* op, wereldberoemd om 't natuurschoon der bespoelde streek, 't *Wonderland*, dat het *National Park* geworden is. Daarna bespoelt de Missouri Omaha-City. — De Mississippi bespoelt Saint-Louis en neemt, te Caïro, de Ohio op : deze vormt een bevaarbaren waterweg van 1.500 km. naar 't Eriemeer, met hetwelk zij door een net kanalen verbonden is. — De Mississippi loopt vervolgens voorbij Memphis, neemt rechts de *Arkansas* op en, wat verder de *Red river*. Hier is de stroom bijna een mijl breed; hij bespoelt Bâton-Rouge, New-Orleans en werpt zich in de golf van Mexico langs een moerassige en ongezone delta, welke uitgestrekter is dan België.

De Mississippi-Missouri is de langste stroom der aarde; de verzanding van zijn monding is evenwel een ernstige hinderpaal voor de bevaarbaarheid van zijn benedenloop. Hij is 7.200 km. lang, en, op zijn doortocht rukt hij van zijn oevers aarde, zand en allerlei lichamen mee, welke hij meespoelt en aan zijn monding neerlegt : zijn aanslibbingsvermogen is zoo groot dat elk jaar de kuststreek 20 m. op de zee wint.

8° De *Rio Grande del Norte* is de grenslijn tusschen Mexico en de Vereenigde Staten : zij werpt zich in de golf van Mexico.

9° De *Sint-Jansstroom* komt uit het *Nicaraguameer*, in Midden-Amerika : hij werpt zich in de Mosquitogolf. Een ontwerp bestaat om, langs den Sint-Jansstroom en 't *Nicaraguameer* een interoceanisch kanaal te graven.

10° De *Orinoco* ontspringt in de Sierra Parima, in 't bergland Guyana, en staat, langs een natuurlijk kanaal, de *Cassiquiare*, in verbinding met de *Rio Negro*, een zijrivier der Amazone. Hij werpt zijn wateren, langs een groote, dikwijls overstroomde delta, nabij het eiland Trinidad, in den Atlantischen Oceaan.

11° De *Amazonestroom* of *Marannon* is niet de langste, maar wel de waterrijkste stroom der aarde; 't is ook de stroom met het meest uitgestrekte waterbekken. Hij ontspringt in de Andes van Peru, ten O. van Lima. Eerst vloeit hij in Noord-Westelijke richting, door een lange, enge vallei door de Andes; daarna slaat hij de richting van het Oosten in, neemt, rechts, de *Ucayali-Apurimac* op : ook deze rivier ontspringt in de Andes, loopt in de nabijheid van Cuzco en is langer dan de *Marannon* zelf. Deze loopt in Brazilië te Tabatinga, waar hij reeds *vlaktestroom* is : van hier af tot aan zijn monding, neemt de stroom, wiens oevers laag, moerassig en beboscht zijn, een zeer groot getal zijrivieren op, welke hem de wateren uit het oerwoud aanbrengeu. Te Manaos neemt hij de *Rio Negro* op, zijn machtigste linkerzijrivier, welke hem met den *Orinoco* in verbinding stelt; op zijn rechteroever, zijn de machtigste bijrivieren : de *Madeira*, bijna zoo lang als de Donau, de *Tapajoz* en de *Xingu*. Hij werpt zich, onder den evenaar, in den Atlantischen Oceaan, langs een monding, welke hij gemeen heeft met den *Tocantins* : deze bespoelt Para of Belem, niet verre van de zee. Beide stroomen loopen samen vóór het groot eiland *Marajo*, door den *Marannon* gevormd.

De *Amazon-Apurimac* is 5.500 km. lang; zijn monding, welke niet minder dan 55 mijlen breed is (dat is de afstand van Aarlen tot Oostende!), zou gansch België kunnen omvatten. Zijn waterafvoer is zoo krachtig, dat, op 60 mijlen afstand der kust, men nog immer zijn drift merkt : het stroomwater is er nog niet met het zeewater vermengd, en men kan er nog immer zoetwater aan den Oceanspiegel opvangen. — Doordat de *Amazonestroom* en zijn zijrivieren ver buiten hun oevers loopen en dat ze de aanpalende wouden of *selvas* overstroomden, liggen bijna geen groote steden aan zijn oevers. Ze komen voor als machtige, in den wilde loopende stroomen. De scheepvaart op den *Amazonestroom* is trouwens niet zonder gevaar, ter oorzake van de boomstammen en van allerlei puinafzetting, door de wateren meegesleurd naar den Oceaan : toch wordt hij door stoomschepen opgevaaren tot Manaos; zijn bekken bevat een bevaarbaren waterweg van 50.000 km.

12° De *Rio San Francisco*, evenknie van den Orinoco aan de overzijde van den evenaar, staat eveneens onder den invloed van de opeenvolging van droogte en regentijd. Haar waterafvoer is buitengewoon onbestendig : ook is zij maar gedeeltelijk bevaarbaar.

13° De *Rio de la Plata* is de breede, maar betrekkelijk ondiepe trechtermonding, gevormd door de samenvloeiing van de *Parana-Paraguay* en de *Uruguay*, welke, na den Amazonestroom, het grootste watergebied hebben. De drie stroomen, die de Rio de la Plata vormen, loopen bijna geheel in de tropische streek, over het Braziliaansch hoogland : zulks verklaart hun machtigen waterafvoer. — De Paraguay ontspringt in Brazilië, niet ver van de bron eener zijrivier der Amazone, waarmede ze, gedurende den regentijd, soms vereenigd is en welke alzoo verbinding verzekert tusschen de twee groote stroomgebieden. In haar opperloop is zij onderhevig aan stroomversnellingen; eens binnen de grenzen van de Republiek Paraguay, wordt zij een bevaarbare *vlaktestroom* : tot Asuncion wordt zij door zeeschepen opgevaren. Bij 't verlaten van Paraguay, loopt zij, een weinig stroomopwaarts van Corrientes, met de Parana samen. — Beurtelings *bergstroom* en *vlaktestroom*, vormt de *Parana* de grens tusschen Brazilië en Paraguay, daarna tusschen Brazilië en Argentina. Zij loopt door een lage, onafgebroken vlakke streek, een echt Mesopotamië, en mondt rechthoekig in de Paraguay. De Parana behoudt haar naam, maar volgt voortaan de richting van haar zijrivier, recht naar 't Z.; links en rechts vertoont zij verscheiden armen, rukt de aarde van haar oevers mee op haar vaart, maar blijft bevaarbaar. Ze bespoelt Parana, daarna Rosario, een belangrijke stroomhaven, beschrijft een boog in de richting van 't O., en neemt, links, de *Uruguay* op, die, over de verschillende onderdeelen van haar loop, nagenoeg voorkomt als de Parana. — Bij den samenloop van Parana en Uruguay, vangt de *Rio de la Plata* aan, aan wier rechteroever Argentina 's hoofdstad en handelshaven Buenos-Aires, alsook de haven La Plata liggen, en daartegenover, een andere hoofdstad, insgelijks een voorname handelshaven, Montevideo. De trechter lijkt minder een stroommonding dan een overgroot watervlak, dat, vooraleer met de zee samen te vloeien, traag doorloopt tusschen de 60 mijlen van elkaar verwijderde oevers.

Meren. — De voornaamste meren werden reeds opgesomd bij 't beschrijven van den loop van de stroomen : het groot Slavenmeer, het Berenmeer; het Bovenmeer, het Michiganmeer, het Huronmeer, het Eriemeer, het Ontariomeer; laatstgenoemde meren vormen de grootste zoetwatermassa van de aarde. In Amerika zijn slechts twee *zoutmeren* van belang : 1° het *Groot Zoutmeer*, in het W. van de

Vereenigde Staten, in de Utahwoestijn; 2° het *Titicacameer*, met een besloten bekken op de grens van Bolivia en Peru, in 't hoogland van de Andes.

De kustlijn. — Over 't algemeen heeft de Noordelijke Ijszee lage kusten, verschillende maanden in 't jaar toegevrozen. Die zee heeft geen handelswaarde : de *Noordwestelijke Doorvaart*, door Mac-Clure in 1853 gevonden, heeft geen belang voor de zeevaart.

De Atlantische kust is over 't algemeen nogal geleed, hoewel ze in Noord-Amerika een lage kust is; de golf van Mexico heeft lage en moeilijk genaakbare kusten; Zuid-Amerika heeft, in zijn Noordelijk deel, tamelijk hooge, en waar 't Braziliaansch hoogland het verst Oostwaarts in de zee reikt, nog hoogere kusten.

De Stille Oceaan heeft een hooge, weinig ingesneden kust; hij is afgezet met evenwijdig met de kust loopende bergketens. Langs die hooge bergachtige kusten, vindt men ook de aanzienlijkste zeediepten, behalve in 't N. en 't Z., waar het kustgebergte gedeeltelijk overwaterd werd en een aaneenschakeling van eilanden vormt, terwijl de kust ingesneden is door enge golfjes, welke aan de Noordsche fjorden doen denken.

De voornaamste kapen zijn : aan de Noordkust, de kapen *Barrow* en *Murchison*; aan de Oostkust, de kapen *Charles*, *Hatteras*, *Catoche* en *San Roque*; aan de Zuidkust, de kapen *Froward* en *Hoorn*; aan de Westkust, de kapen *Blanco*, *Corrientes*, *San Lucas* en *Clarence*.

III. — PLANTKUNDIGE EN DIERKUNDIGE AARDRIJSKUNDE.

Plantengordels. — Daar in Amerika de verschillende klimaatgordels op elkander volgen, treft men er achtereenvolgens *de verschillende plantengroeperingen* aan : den plantengroei der tropische, der gematige en der koude streek. — In het Amerikaansch oerwoud, heeft men boomen met ongemeene afmetingen, welke zoowel door hun prachtige bladertooi als door hun bloemenpracht uitmunten : aldus de *reuzenboom* in Californië en de *magnolia* in Peru. Andere Amerikaansche landsplanten zijn o. a. de *mahonieboom*, de *rubberboom*, de *campêcheboom*, de *giftappelboom*, de *tabak*, de *cochenilleplant*, de *vanille*, de *kinaboom*, de *broodwortel*, de *aardappel*, de *dahlia* en de *zonnebloem*. — Binnen de keerkringen ligt de *savanne*, welke in Venezuela *llanos* en, in Brazilië *campos* heet. — Een groot gedeelte van de gematigde streek wordt inbeslaggenomen door de grasvelden of *prairieën*, welke in Noord-Amerika, in een landbouwgebied omgezet werden; in Zuid-Amerika, heeft men de *pampa*'s.

— Het uiterste Noorden zijn de *barren grounds*, Amerikaansche weerga der Russisch-Siberische toendra's.

Dierengordels. — De Amerikaansche fauna heeft als hoofdeigenschappen : haar *kleine* gestalte en vorm, en ook de *getalsterkte* van sommige diersoorten. In Amerika treft men niet ééne van de groote diersoorten van de Oude Wereld aan. *Puma* en *jagoeer* vervangen er leeuw en tijger; in plaats van den olifant, heeft men de *woudkoe* of *tapir*; van den kameel de *lama*; het *muskuszwijn* neemt de plaats in van 't everzwijn; de *nandoe*, die van den struis; *kaaiman* en *alligator*, die van de krokodil. Bij die diersoorten, aan Amerika eigen, dienen gevoegd te worden : de *bizon* of Amerikaansche buffel, de *condor* of grijpgier van de Andes, en de *ratelslang*.

De Europeesche huisdieren werden in Amerika ingevoerd en vermenigvuldigden er zich in volle vrijheid tot gansche kudden *rundvee* en *wilde paarden*.

IV. — VOLKENKUNDIGE AARDRIJKSKUNDE.

ETHNOGRAPHISCHE AARDRIJKSKUNDE.

Menschenvariëteiten. — Toen Columbus Amerika ontdekte, bestond de bevolking hoofdzakelijk uit zoogezegd *koperkleurigen*, een variëteit, welke stilaan uitsterft; de bewoners van de Noordelijke gewesten waren *geelheidigen*. Sedert de xve eeuw weken ook *blanken* (Kaukasische variëteit) en *negers* (zwarte variëteit) in grooten getalle in; 't aantal *geelheidigen* nam meer en meer toe.

De bewoners van de Noordpoolstreek hooren bij de *Eskimo-variëteit*, met bruingele huid en kleine gestalte; de *Patagonische* variëteit, met heldergele huid en breed hoofd, woont in Patagonië (Zuid-Amerika.) — Het overige van de inheemsche bevolking hoort bij drie variëteiten : de *Noord-Amerikaansche*, groot van gestalte; de *Centramerikaansche*, met kleine gestalte en breed hoofd; de *Zuid-Amerikaansche*, met kleine gestalte en langwerpig hoofd; al die variëteiten zijn geelheidigen. — De ingeweken bevolking bestaat uit individuën van de *zwarte variëteit*, speciaal verspreid in 't Z. O. van de Vereenigde Staten, de Antillen, Guyana en Oost-Brazilië; van de *Europeesche variëteiten*; en ook van de *Mongoolsche* variëteit, in 't W. van de Vereenigde Staten. — Uit de vermenging van die menschenvariëteiten ontstond een bonte bevolking *mestiezen*, *mulatten*, *quadronen*, enz.

Volkgroepen. — De *Eskimo*-groep bewoont de Noordelijke kustlanden; de *Indiaansche* groep, de zg. *Roodhuiden*, bewoonde vroeger Canada en de Vereenigde Staten; de *Indo-Mexicaansche*,

Mexico; de *Centramerikaansche Indianen*-groep, in Centraal-Amerika; de *Indiaansch-Andijnsche* groep, langs den Stillen Oceaan, in de Andeslanden; de *Indiaansche* groep van de *Amazonestreek en Brazilië* in 't Midden en 't Oosten van Zuid-Amerika; de groep van de *Pampastammen*, in 't uiterste Zuiden; de volkengroep van de *Fuëgiërs*, op Vuurland. (*Atlas*, k. 193 en 203.)

Ten gevolge van de inwijking vormden de uit Europa herkomstige volken spoedig de meerderheid : *Angelsaksers* in Noord-Amerika, ook *Franschen* in Canada; *Portugeezen*, in Brazilië; *Spanjaarden*, in Mexico, de Antillen en in geheel Zuid-Amerika, behalve in Brazilië. *Chineezen* en *Japanners* drongen binnen langs de haven van San-Francisco. — De slavenhandel voerde in Amerika ook *Bantoës* en *Nigritiërs* in.

Talen. — Elke inheemsche stam heeft zijn eigen taal. Elke Europeesche mogendheid voerde in haar koloniën hare landstaal in : men spreekt Engelsch en Fransch in Canada; in de Vereenigde Staten, Engelsch; in de republieken van Midden- en Zuid-Amerika, Spaansch; in Brazilië, Portugeesch.

Godsdiensten. — De minder beschaafde volkeren, Eskimo 's, Indianen Patagoniërs en Fuëgiërs, zijn *fetisjisten*. Het *Christendom* is de godsdienst van de streken, door blanken bewoond : bij de Angelsaksers, het Protestantisme; bij de Latijnsche volkeren, het Katholicisme.

B. — ANTHROPOGEOGRAPHIE.

Bevolkingcijfer. — Amerika heeft 240 millioen inwoners, waarvan $\frac{5}{8}$ benoorden de landengte van Panama.

Bevolkingsdichtheid. — Ze bedraagt 6 inwoners per km² : evenwel zijn de Noordelijke streken, Alaska en Noord-Canada, en ook het uiterste Zuiden, zeer dun bevolkt; de Oostkust van de Vereenigde Staten van Washington tot Boston heeft een bevolkingsdichtheid van meer dan 100 inwoners per km². (*Atlas*, k. 191 en 202.)

Bevolkingscentrums. — Voor een zoo uitgestrekt werelddeel als Amerika, is het aantal grootsteden eerder gering. Meest al de Amerikaansche grootsteden liggen in de gematigde streek :

New-York (9 millioen inw.); Chicago (3,5 m.); Buenos-Aires (2 m. 310 d.); Philadelphia (2 m.); Detroit (1 m. 500 d.); Rio de Janeiro (1 m. 460 d.); Los Angeles (1 m. 300 d.).

Op die millioensteden volgen :

Mexico (960 d.); Cleveland (900 d.); San Paulo (880 d.); Sint-Louis (820 d.); Baltimore (819 d.); Montreal (810 d.); Boston (787 d.); Santiago (696 d.); Pittsburg (670 d.); San Francisco (634 d.); Toronto (627 d.); Havana (589 d.); Buffalo (570 d.); Washington (540 d.)

Die groote bevolkingscentrums ontstonden dank, zij de zeer ontwikkelde nijverheid van de Vereenigde Staten, en ook doordat de handel hoofdzakelijk gedreven wordt langs de Atlantische havensteden.

C. — STAATKUNDIGE AARDRIJKSKUNDE.

(Atlas, k. 101 en 202.)

Staatsvorm. — Alle Amerikaansche Staten zijn republieken : ofwel eenledige republieken zooals Peru, ofwel bondsrepublieken zooals Brazilië.

De Staten en hunne hoofdsteden. — Er zijn 21 Staten.

In Noord-Amerika : *De Vereenigde Staten van Amerika*, hfst. Washington; *De Vereenigde Staten van Mexico*, hfst. Mexico.

In Midden-Amerika en de Antillen bestaan negen kleine republieken : *Guatemala*, hfst. Guatemala; — *Salvador*, hfst. San-Salvador; — *Honduras*, hfst. Tegucigalpa; — *Nicaragua*, hfst. Managua; — *Costarica*, hfst. San-Jose; (die vijf republieken vormen de bondsrepubliek der *Vereenigde Staten van Midden-Amerika*); — *Panama*, hfst. Panama; — *Cuba*, hfst. Havana; — *Haïti*, hfst. Port-au-Prince; — *San-Domingo*, hfst. San-Domingo.

In Zuid-Amerika : *Columbia*, hfst. Bogota; — *Venezuela*, hfst. Caracas; — *Ecuador*, hfst. Quito; — *Peru*, hfst. Lima; — *Bolivia*, hfst. Sucre; — *Chili*, hfst. Santiago; — *Argentina*, hfst. Buenos-Aires; — *Uruguay*, hfst. Montevideo; — *Paraguay* hfst. Asuncion; — *De Vereenigde Staten van Brazilië*, hfst. Rio de Janeiro.

Europeesche bezittingen. — Ze zijn weinig talrijk en behooren toe aan Engeland, Frankrijk en Nederland.

Engeland bezit in Amerika : Britsch Amerika (Canada, Newfoundland, de Pooleilanden); de Bermuden; Britsch Honduras; de Bahama-eilanden, Jamaica en enkele andere Antillen; Britsch Guyana; de Maloeïenen of Falkland-eilanden.

Frankrijk bezit : de eilanden Saint-Pierre en Miquelon in de nabijheid van Newfoundland; Martinique, Guadeloupe, Desirade en Marie Galante in de Antillen, Fransch Guyana.

Nederland bezit Curaçao en de omliggende eilandjes; Sint-Eustatius in de Kleine Antillen, en Hollandsch Guyana of Surinam.

Koloniën. — De Vereenigde Staten zijn de eenige koloniseerende Staat van Amerika.

Buiten het grondgebied van de Unie, bezitten ze in Amerika het territorium Alaska, het eiland Portorico, de eilanden St-John, Santa-Cruz en St-Thomas, een landstrook van weerszijden het Panamakanaal; in Oceanië, de Hawaï-Eilanden in den Stillen Oceaan, de Philippijnen, Goeam (een der Marianen), Toetoeïa (een der Samoa-Eilanden), alsook de eilanden Wake en Johnston.

D. — VOLKSHUISHOUDKUNDIGE AARDRIJKSKUNDE.

(Atlas, k. 194.)

Voedingswaren. — De voornaamste voedingsgewassen zijn : de *tarwe* (Mississippidal, alsook op de Oostkust; Zuid-Canada; het Platabekken); de *rijst* (benedenvlakte van den Mississipi tot op den Noordelijken zoom van Zuid-Amerika); de *mais* (Z. der Vereenigde Staten, Mexicaansch hoogland, Argentina); de *rogge* (Vereenigde Staten); de *gerst* en de *haver* (Vereenigde Staten en Canada); het *suikerriet* (Antillen, Z. van de Vereenigde Staten, Mexico, Guyana, Brazilië, Argentina, Chili); de *aardappel* (Vereenigde Staten); de *wijnstok* in Californië; de *koffie* (Brazilië, Columbia, Guatemala, Mexico, Antillen); de *mate* (een soort thee, uit Paraguay, Argentina en Brazilië). — Als dierlijk voedsel heeft men de runderen in Argentina en Uruguay en de zwijnen in de Vereenigde Staten.

Kleedingswaren. — In Amerika heeft men als vezelplanten : het *vlas* in de Vereenigde Staten, en het *katoen* in de Vereenigde Staten vooral, ook in Brazilië, Mexico en Argentina; dierlijke weefstoffen zijn ook de *wol* uit Argentina, Patagonië, Uruguay, de Vereenigde Staten en het *lamahaar* uit Peru en Chili.

Nijverheidswaren. — De voornaamste *kolenbekkens* zijn die van de Vereenigde Staten (Pennsylvanië, Appalachengebergte, Michigan, enz.) van Nieuw-Schotland, Canada en Mexico; de Vereenigde Staten en Mexico hebben *petroleummijnen*; de *ijzerwinning* is vooral bedrijvig in de Vereenigde Staten, op Newfoundland en op Cuba; *koper* wordt opgedolven in Alaska, Canada, Californië, Mexico, Peru, Bolivia, Chili, in de omstreken van het Bovenmeer; *zink* en *lood*, in de Vereenigde Staten, Canada, Mexico; *nikkel*, hoofdzakelijk in Canada; *goud*, vooral in de Vereenigde Staten, Alaska, Canada; *zilver*, in Mexico, de Vereenigde Staten, Canada, Bolivia, Peru; *diamant*, in Brazilië.

Nijverheid. — In de meeste landen van Amerika bestaat weinig nijverheid. Een uitzondering op dien regel maken de Vereenigde Staten, hoofdzakelijk het centraal en het Oostelijk gedeelte, en ook Z.-O.-Canada, wier nijverheid, die van de Vereenigde Staten vooral, met de Europeesche industrie wedijvert.

De kolennijverheid en de metaalbewerking hebben een groote uitbreiding genomen in de Vereenigde Staten en Nieuw-Schotland; de katoennijverheid is buitengewoon ontwikkeld in 't Z. van de Vereenigde Staten en in Massachusset; de wolindustrie, in Nieuw-Engeland; de zijdenijverheid in de Staten New-York en New-Jersey; de Vereenigde Staten, Canada, Argentina en Uruguay doen ook aan 't inleggen van eefwaren. — Het O. van de Vereenigde Staten, Zuid-Canada, Argentina en Uruguay zijn de voornaamste landbouwstreken; het Z.

en het O. van de Vereenigde Staten, en Z.-O.-Canada daarentegen, zijn de voornaamste nijverheidsgewesten. — De pampa's langs den Plataastroom hebben een specialen en bloeienden nijverheidstak aan de streek eigen : namelijk het bereiden van vleeschextract, leder, talk en gezouten vleesch : zulks is te verklaren door den grooten slachtveestapel van de omliggende *hacienda's* of hoeven.

Handel. — Amerika levert aan de Oude Wereld buitengewoon veel producten, maar vooral graan, tabak, petroleum, machines, wol, ingelegde eetwaren, gezouten vleesch ; sinds den oorlog, ook steenkolen.

De Amerikaansche Staten onderhouden met België een zeer bedrijvigen handel. Volgens het belang van hun handelsbetrekkingen met ons land, zijn het : de Vereenigde Staten, de Argentijnsche Republiek, Chili, Brazilië, Canada, Uruguay, Mexico, Cuba en Peru.

De voornaamste *handelscentrums*, doorgaans ook zeer bedrijvige zeehavens, zijn : New-York, Quebec, Boston, Philadelphia, Baltimore, New-Orleans, Havana, Vera-Cruz, Colon, Bahia, Rio-de-Janeiro, Montevideo, Buenos-Aires, aan den Atlantischen Oceaan ; Valparaiso, Callao, Panama, San-Francisco, Seattle en Vancouver, aan den Stillen Oceaan.

Verkeerswegen en vervoermiddelen. — In het gedeelte van Amerika, gelegen ten O. van de groote hoofdbergketen zijn de stroomen, rivieren en meren druk gevolgde verkeers- en vervoerwegen. — Als kunstmatige verkeerswegen dienen vermeld het net kanalen der Vereenigde Staten, het zeekanaal van Panama, het in de industrielanden zeer dicht, elders echter breedmazig spoornet, alsook het baanwezen.

Het *zeekanaal* van Panama verbindt den Atlantischen met den Stillen Oceaan. Het werd voor de scheepvaart opengesteld in 1914 : 't vergemakkelijkt de handelsbetrekkingen tusschen de kuststreek van den Atlantischen en den Stillen Oceaan, alsook tusschen Europa eenerzijds ; 't Verre-Oosten en vooral Australië anderzijds : in 1930 vaarden er 6.185 schepen door, met een gezamenlijke tonnenmaat van 30 millioen ton.

Belangrijke *spoorwegen* verzekeren de verbinding tusschen de voornamste steden der Unie en van Canada, alsook tusschen de Atlantische kusten en die van den Stillen Oceaan. Te vermelden zijn : de *Great Trunk Pacific Railway*, van Quebec, aan de St Laurens golf, tot Prince Rupert, benoorden Vancouver ; de *Canadian Pacific*, van Halifax en Quebec, tot Vancouver ; de *Northern Pacific*, de *Union Pacific*, en de *Atlantic Pacific*, in de Vereenigde Staten ; de spoorweg van Vera-Cruz naar Tehuantepec, en die van Colon naar Panama ; het *Transandijnsch spoor*, van Buenos-Aires naar Valparaiso.

Groote *zeevaartmaatschappijen*, welke in de Aardrijkskunde van Europa vermeld worden, verzekeren de betrekkingen van Amerika met de havens van de Oude Wereld.

AFDEELING II.

DE GROOTE NATUURLIJKE GEWESTEN VAN AMERIKA ¹.

(Atlas, pl. 23bis, k. 138bis.)

De Amerikaansche gewesten met poolklimaat. — In Amerika vindt men dergelijke gewesten uitsluitend in het Noorden tot aan een lijn welke uitgaat van den boezem van de golf van Alaska, niet ver van de monding van den Yukon loopt, vervolgens evenwijdig met dien stroom tot aan het meest Noordelijk gelegen punt van zijn loop en het Groot-Slavenmeer raakt, om daarna Oostwaarts de Hudsonsbaai te bereiken en aan den overkant van die baai te gaan uitloopen aan de Eskimo-baai (Zee van Labrador). Ze bestaan uit het laagland der barren grounds (op het vasteland), dat overeenkomt met de Europeesche toendra 's en uit gewesten van het Groenlandsch type (Noord-Labrador, Baffinsland en andere Noordelijke eilanden).

Hun voornaamste natuurkundig kenmerk is het polairklimaat met bijna geen, of om zoo te zeggen geen spontane plantengroeperingen, welke, in de richting van het Z. geleidelijk plaats maken voor kreupelhout en wouden, en in de richting van het N., voor bestendige-sneeuwlanden en gletsjers. Als dieren zijn daar enkel te vermelden de kariboe (een soort rendier), de muskuskie en de hond; op den Zuidelijken boord leven pelsdieren, waarop de trappers jacht maken en waarvan de huiden een belangrijk handelsartikel uitmaken.

De Amerikaansche gewesten met koud-gematigd klimaat. — Ze bestaan uit twee groote gewesten : het eene in Noord-Amerika, het andere in Zuid-Amerika. Het eerste van die twee gewesten strekt zich uit tusschen de poollanden ten N. en een lijn welke loopt van de kaap Blanco (benoorden San Francisco) tot Boston, over Omaha, Chicago en Baltimore met twee zeer sterk Zuidwaarts afwijkende krommingen in het Rotsgebergte en in de Alleganies. In Zuid-Amerika hebben die gewesten als Noordelijke grens 43° Z.-B., maar ook de Cordillera der Andes tot 5° Z.-B. en eveneens het Bolivisch hoogland. — Ze worden ingedeeld als volgt : de streken aan de Westkust, 't is te zeggen het kustland van den Stillen Oceaan; de gewesten aan de Oostkust : de streek van de groote meren, het Sint-Laurensbekken, het bergland van de Alleganies, Canada ten O. van 't Winnipegmeer, Newfoundland; de binnenvlakten : bekkens van den Yukon, van den Opper-Mackensie en van de Opper-Missouri tot Omaha; het bergland van het binnenland : het Rotsgebergte van

¹ Zie nota, bl. 21.

aan den Beneden-Yukon tot aan de Coloradowoestijn, de Cordillera van de Andes van 5° Z.-B. tot in Patagonië, met het Bolivisch hoogland en geheel Patagonië.

Die landen worden gekenmerkt door hun koud-gematigd klimaat, dat aanleiding geeft tot uitgestrekte naaldwouden en wouden met jaarlijksch gebladerte. Dat woudgebied werd gedeeltelijk ontgonnen met het oog op den graanbouw; is de onvoldoende regenneerslag op sommige plaatsen oorzaak, dat het graan zijn normale ontwikkeling niet bereikt, dan wordt de magere oogst een of twee jaren als groene bemesting omgeploegd, hetgeen den grond vochtig genoeg houdt om het tweede of het derde jaar den graanbouw mogelijk te maken. De wouden van het Sint-Laurensbekken, van Zuid-Chili en van 't Andijnsche bergland worden uitgebaat.

De Amerikaansche gewesten met warm-gematigd klimaat. — Ze strekken zich uit, in Noord-Amerika, bezuiden de gewesten met koud-gematigd klimaat en benoorden een lijn welke, uitgaande van Los Angeles, over den middenloop van den Colorado een Zuidwaardsche kromming maakt langs de Sierra Madre (helling van den Stillen Oceaan) en vervolgens het Mexicaansch hoogland omschrijft om langs den benedenloop van de Rio Grande del Norte uit te loopen aan de golf van Mexico. In Zuid-Amerika hebben we twee dergelijke gewesten: het kustland van den Stillen Oceaan tot aan de omstreken van Valparaiso, tot 43° Z.-B.; het benedenbekken van de rivieren welke den Platastroom vormen, tot iets benoorden den Steenbokskeerkring.

Onder die gewesten hoort het kustland van den Stillen Oceaan bij het mediteraan type met warme en droge Zomers, met regenrijke en milde Winters; het kustland van den Atlantischen Oceaan (ten O. van den Mississipi en van den Paraguay-Parana) hoort bij het Chineesch type; de binnenvlakten hooren bij het Toeranisch type, gekenmerkt door den geringen regenneerslag en de groote temperatuurschommelingen: Gran Chaco, Argentijnsche Pampa's, de Prairie in Noord-Amerika, deze laatste in uitgestrekte graanvelden omgezet; de hoogvlakten hooren bij het Iranisch type (midden- en opperbekken van de Rio Grande del Norte en Mexicaansch hoogland) en worden gekenmerkt door nog minder regenneerslag en door nog grootere temperatuurschommelingen.

De economische rijkdom van die landen is aanzienlijk: allereerst steenkolen (inzonderheid in Pennsylvania en Ohio) en petroleum (Vereenigde Staten en Mexico), vervolgens goud, zilver en ijzer: dat verklaart de buitengewone uitbreiding van de industrie (Oosten der Vereenigde Staten), de hooge bevolkingsdichtheid, de zoo merkwaardige voedings- en nijverheidscultures. Daarentegen zijn de Gran Chaco en de Zuid-Amerikaansche pampas foklanden (runderen) geworden.

De Amerikaanse gewesten met tropisch klimaat. — Ze strekken zich uit over heel het overige deel van Amerika, uitgezonderd het Amazonebekken. Ze worden onderverdeeld als volgt : de warme woestijnen van het Westen (woestijn van Colorado en de gewesten grenzende aan de Noordkust van de golf van Californië; de woestijn van Atacama en de zeekust van Noord-Chili, van Peru, van Zuid-Ecuador); de moessonlanden van het Oosten (heel Centraal-Amerika [in onze *Atlas* op kaart 138bis als 4^a genummerd, in stede van 4^b] en het Mexicaansch kustland, de Antillen, de Noordkust van Zuid-Amerika met het benedenbekken van den Orinoco en de Oostkust van Brazilië); de subtropische hoogvlakten, uitsluitend in Zuid-Amerika (hoogvlakten van Columbia, Venezuela, Guyana, Matto Grosso en Brazilië).

Die gewesten worden gekenmerkt door hun hooge temperatuur, maar de regenneerslag is zeer verschillend : in sommige gewesten heeft men twee regenachtige jaargetijden; elders maar een enkelen regentijd; elders weer regent het zelden (woestijnen). Sommige cultures, o. a. suikerriet (Cuba), cacao en koffie, hebben een groote uitbreiding genomen.

De Amerikaanse gewesten met heet klimaat. — Men heeft ze enkel in Zuid-Amerika : hoofdzakelijk het bekken van de Amazone van waar die stroom de Oostelijkste vertakkingen van de Cordillera van de Andes verlaat; het bekken van al de Noordelijke zijrivieren van de Amazone, behalve het opperbekken van de Rio Negro; de bekkens van de Zuidelijke zijrivieren, maar enkel wanneer ze van 't hoogland stroomen; ook de Oostkust (van Guyana tot de monding van den San Francisco) en het benedenbekken van dien stroom.

De kenmerken van die gewesten zijn : een zeer warm klimaat, overvloedige en om zoo te zeggen gelijkelijk verdeelde regenneerslag heel het jaar door, een overweelderige plantengroei (oerwoud of evenaarswoud), welke de menschelijke bedrijvigheid in zekere mate belemmert en waar (aldus in het uitgestrekt Amazonewoud) de mensch rubber wint en allerlei houtsoorten, welke verkocht worden in de dorpen gelegen langs de belangrijke waterloopen.

AFDEELING III.

AARDRIJKSKUNDE DER GEWESTEN VAN AMERIKA.

I. — DE NOORD-AMERIKAANSCH E STATEN.

A. — HET DOMINION CANADA.

(Atlas, k. 190 en 196.)

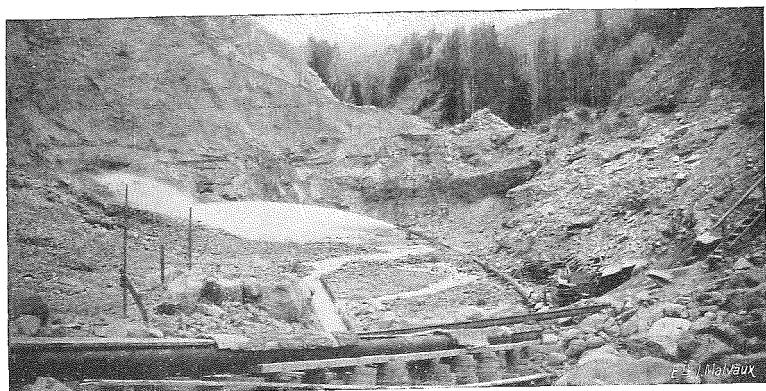
Oppervlakte. — Bijna zoo groot als Europa.

Voorkomen. — Dat overgroot gewest heeft een zeer afgewisseld voorkomen. In 't N. doen de *barren grounds*, barre, onvruchtbare streek, denken aan de toendra's : 's Zomers is 't een moerassige, 's Winters is 't een bevrozen streek. — Op dat verlaten gewest volgt het *woud*, bestaande in het N. uit *harsboomen* : pijnboomen, lorken, Noordsche dennen; in 't Z. uit boomen *met jaarlijksch gebladerte* : populieren, berken, eiken, beuken, notelaren en inzonderheid *ahorneboomen*; de ahorneboom is Canada's kenmerkende boomsoort : hij levert schrijnwerkershout en men trekt er ook suiker uit; men heeft er ook *masteboomen*, welke verbruikt worden tot het vervaardigen van papierpulp en papierdeeg. — Eindelijk heeft men de *Prairie*, een uitstekend *graangebied* en *fokland*, gelegen tusschen den Sint-Laurensstroom en Manitoba. Op de kusten van den Grooten Oceaan heeft men *cederwouden* en men doet er aan *ooflbouw*.

Voortbrengselen. — Canada is vooral een *landbouwland*; 't wordt ook een *mijnland*. *Vischvangst* en *jacht* zijn twee nationale bezigheden.

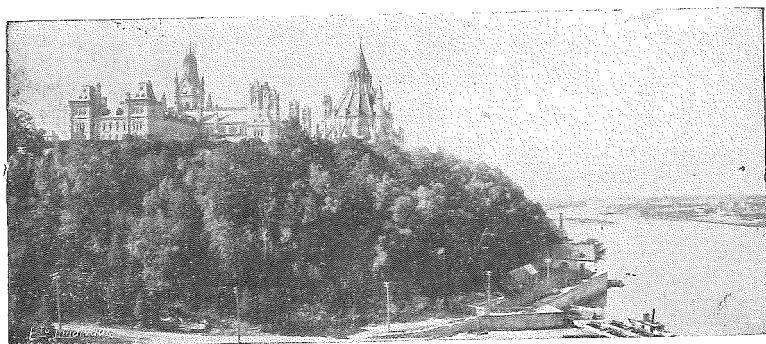
Plantaardige producten. — Bij de wouden, welke een van Canada's hoofdrijdommen uitmaken, dient men te voegen den graanbouw, vooral *tarwe*, welke heel de *Prairie* door, ook in de Vereenigde Staten, verbouwd wordt. De *oofteelt* voert vooral *appelen* uit.

Dierlijke producten. — Aan *fokkerij* op groote schaal doet men in het Westen der *Prairie*; *paarden* en *vee* worden er in den wilde gefokt. Eigenlijk-Canada bezit in de gewesten Ontario en Quebec een uitmuntend ras *melkkoeien*, welke den uitvoer van *boter* en *kaas* mogelijk maken. — De Canadeesche *vischvangst* is bekend om haar zalm, kreeft, forel, witvisch. In de nabijheid der zandbank, ten Z.-O. van Newfoundland, worden meer dan 1.000 visschersschepen aange-

Photoglob.

In Amerika.
Een « placer » in Colorado.

Photoglob.

In Canada.
Het Paleis van de Bondsregering te Ottawa.

II P.

wend bij de *kabeljauwvangst*, welke jaarlijks meer dan 10.000 ton visch levert. In de omstreken van de Hudsonsbaai trof men vroeger in overgrooten getalle aan : bevers, marters, blauwe vossen, sabeldieren, hermelijnen en bruine beren. Hoewel gemelde diersoorten aanzienlijk in getalsterkte afnemen, is de streek nog altijd het land van de *trappers* die er jarenlang als ware wilden leven, en hun *vallen* (trappes) opstellen op de oevers van nauwelijks verkende meren. Op die manier verzamelen ze een grooten voorraad pelsen welke ze in de Engelsche winkels en factorijen te Montreal en Quebec verkoopen.

Minerale producten. — In 1896 ontdekte men de rijke goudmijnen van 't N.-W., in de streek bespoeld door de Yukon en meer nog door een zijrivier van dien stroom, de *Klondike*. Ondanks de gure koude, welke de goudontginning slechts enkele maanden van het jaar mogelijk maakt, lokt de streek overtalrijke mijnwerkers. Een nieuwe stad, *Dawson-City*, rees op aan den samenloop van Yukon en Klondike : ondanks de moeilijkheden van de reis en 't gebrek aan bevoorradiging, telt ze meer dan 20.000 inwoners. — Het goud is evenwel niet de eenige delfstoffenrijkdom van Canada : 't komt slechts op den vierden rang. Van meer belang nog dan de goudwinning, zijn de *steenkoollagen* (16 millioen ton, inzonderheid in de provincie Alberta en in Nieuw-Schotland) alsook de *koper-* en *nikkelmijnen*, waarvan de opbrengst 90 % bedraagt van de wereldproductie. De ondergrond levert ook *zilver, ijzer, cement, lood, marmer, petroleum*, en, meer speciaal, *asbest* (amiante), *mica* en *diamantspaath* (slijpsteen).

Nijverheid en handel. — We vermeldden reeds de *landbouwnijverheid* en den *handel* in boter, kaas, ingelegd vleesch; we spraken reeds van de *wouden* (hout- en papiernijverheid), alsook van de verzamelnijverheid. Daaraan dienen we toe te voegen de *ijzergieterijen* en de *staalfabrieken*, in de laatste jaren opgericht in de kolenstreek van Oost-Canada; de *weverijen* en *spinnerijen*, de *schoenfabrieken* in de omstreken van Montreal en Toronto.

Dat belet evenwel niet dat Canada nog altijd is *een land, dat grondstoffen uitvoert en fabriekswaar uit den vreemde betreft*. De *ligging van Canada*, op den kortsten weg tusschen Europa en 't Verre-Oosten, is voor den handel buitengewoon belangrijk.

Hier volgt, volgens haar belang, de opsomming van de voornaamste waren, in 1926 door Canada uitgevoerd : *graan, hout, papier, spek, kaas, meel, haver, koper, zilver, visch, slachtvee, gezouten en niet gezouten vleesch, fruit, pelsen, goud, nikkel en asbest*. — In Canada voeren we in : glas en kristal; machines; spoorweg- en trammateriaal; suiker; ijzeren kleinwaar en porselein; scheikundige stoffen, kleuren en verf.

Bevolking. — 10 miljoen inwoners. — Canada was langen tijd een Fransche kolonie : een aanzienlijk gedeelte van de bevolking is trouwens van Latijnschen oorsprong en in Oost-Canada wordt dan ook veel Fransch gesproken. Montreal is de stad, waar, buiten Frankrijk, het meeste Franschen wonen.

Staatsbestuur. — Onder de benaming *Britsch Amerika* duidt men de gezamenlijke Engelsche bezittingen aan, in het Noorden van 't Amerikaansch vasteland. *Newfoundland* en *N.-O.-Labrador* uitgezonderd, vormt het het *Dominion of Canada*, een Engelsche kolonie, welke een bijna volledige staatkundige zelfstandigheid geniet en een half onafhankelijke republiek uitmaakt. Het is een bond van negen provinciën en twee territoriums, met twee Wetgevende Kamers, die te Ottawa zetelen, en een parlementair *Ministerie*.

Steden. — De belangrijkste steden zijn : *Montreal* (810 d.), gelegen op een eiland vóór de samenvloeiing van Sint-Laurens en Ottawa; — *Toronto* (627 d.), aan den Canadeeschen oever van 't Ontariomeer; — *Winnipeg* (217 d.), een nieuwe stad, in Manitoba, aan den samenloop van de Red River en de Assiniboine; — *Vancouver* (245 d.), eindpunt van de Canadian Pacific Railway en aanleghaven voor de zeevaart op den Grooten Oceaan; — *Hamilton* (154 d.); — *Ottawa* (124 d.), de bondshoofdstad, hoewel door zijn bevolkingcijfer slechts de zesde stad van Canada; — *Québec* (129 d.) werd, evenals Montreal, door Franschen gesticht.

Verkeerswegen; havens. — De *zeehandel* wordt gedreven langs de *havensteden* Montreal en Québec, aan den Sint-Laurens; St-John, op Newfoundland, het landingspunt van een van de Europeesche transatlantische kabels; Halifax, in Nieuw-Schotland; Vancouver, en, daartegenover, Victoria op 't eiland Vancouver. Vancouver is het eindstation van de *Canadian-Pacific*, een 4.900 km. langen spoorweg welke Vancouver met Halifax, aan de kust van den Atlantischen Oceaan, in verbinding stelt. Gemeld spoor loopt evenwijdig met den grooten spoorweg van New-York naar San-Francisco (een reis van vijf dagen). Ze moet de mededinging doorstaan van de *Great Trunk Pacific*, meer Noordwaarts, van Québec, over Winnipeg, naar Prince Rupert aan den Stillen Oceaan.

B. — DE VEREENIGDE STATEN VAN AMERIKA.

(Atlas, k. 196 en 197.)

Oppervlakte. — De $\frac{4}{5}$ van de oppervlakte van Europa.

Voorkomen; klimaat. — Evenals Britsch Amerika, strekken ook de Vereenigde Staten zich uit tusschen beide Oceanen. Hun bodem-

gesteldheid komt overeen met die van 't Amerikaansch vasteland over 't algemeen : men heeft er de groote Mississipi-Missouri-vlakte, tusschen twee bergstreken : het Rotsgebergte ten W.; de Alleganies of Appalachenbergen ten O. — In de Vereenigde Staten onderscheidt men vijf groote natuurlijke gewesten : de *Atlantische kustvlakte*, de *Centrale vlakte*, de *Zuidvlakte*, het *Westelijk bergland*, de *kuststreek van den Stillen Oceaan*. — 1° De *Atlantische kustvlakte* wordt ten N. afgebakend door de rotsachtige en ingekorven Alleganies, ten Z., door een laagland met rechthoekige kust, welke het schiereiland Florida vormt. Men heeft er warme Zomers en, als gevolg van de koude kuststroomingen, koude Winters; de nabijheid van de zee brengt heel het jaar door, maar in den Winter voornamelijk, veel regenbesproeiing mee. De *grond* en de *ondergrond* zijn zeer rijk. — 2° en 3°. De *laagvlakte* ligt tusschen de Groote Meren en de golf van Mexico : de Noordelijk gelegen *Centrale vlakte* heeft een landklimaat : ze is de voortzetting van de Canadeesche Prairie, en werd, als deze, omgezet in akkerland, waar niet alleen aan *landbouw in 't groot*, maar ook aan *fokkerij* gedaan wordt; de *Zuidelijke vlakte* heeft reeds het tropisch klimaat met bestendige warmte en zeer overvloedigen regenneerslag : men heeft er dan ook *tropische cultures*. — 4° Het *Westelijk hoogland* of *Far-West* is de streek tusschen het Rotsgebergte en de evenwijdige bergketens. Men heeft er : de *hoogvlakte van Colorado*, tusschen het Rotsgebergte en het Wahsatchgebergte; de hoogvlakten van *Columbia* en het *Groot Bekken*, tusschen genoemde bergen en de kustketen van het Cascadegebergte ten N., de Sierra Nevada ten Z. Een dubbele hoogtelijn scheidt ze van den Stillen Oceaan : gezien de groote afstand, welke ze anderzijds scheidt van den Atlantischen Oceaan, zijn 't *woestijnstreken*. De *ondergrond* is rijk aan *edele metalen*, vooral goud en zilver. — 5° Het *kustland van den Stillen Oceaan* heeft een gematigd en regenrijk klimaat : 't is voor de Vereenigde Staten wat Zuid-Europa voor ons is, een land met *mediterranean plantengroei*. — Kortom, de Vereenigde Staten, welke zich over 24 breedtegraden uitstrekken (ze liggen tusschen den 25^{en} en den 49^{en} parallelcirkel), hebben natuurlijk een afgewisseld klimaat; men kan ze, onder dat opzicht, best vergelijken met het gedeelte van de Oude Wereld, dat gaat van Algerië tot Zuid-Noorwegen.

Plantaardige producten. — De verschillende gewesten van de Vereenigde Staten hebben op verre na denzelfden plantengroei niet; $\frac{1}{4}$ van het grondgebied van de Unie is *akkerland*. De voornaamste graansoort is de *maïs*, waarvan de Unie meer dan $\frac{5}{6}$ van de

wereldopbrengst levert : $\frac{1}{10}$ slechts wordt uitgevoerd; het overige wordt in het land zelf verbruikt. Groene maïs dient als veevoeder; rijpe maïs wordt bij het vetten van het vee, en ook als zwijnen- en hoendereten aangewend. De maïsgordel beslaat de Centrale vlakte, van weerszijden den middenloop van den Mississippi, tot Saint-Louis. — De Vereenigde Staten zijn insgelijks het voornaamste *tarweland* der aarde : in 1926 bedroeg de tarweoogst 22 millioen ton. Het tarwegebied beslaat het N.-O. van het land, voornamelijk rondom en bezuiden de Groote Meren : de belangrijkste tarwemarkt is die van Chicago. — *Gerst* en *haver* worden ook verbouwd in diezelfde *graanstreek* of *cornbelt* : vooral in 't W. verzekeren het gebruik van landbouwmachines en het aanwenden van de jongste landbouwmethodes overvloedige oogsten : ook bedraagt de uitvoer naar Europa buitengewoon veel tarwe, gerst, haver en meel. — Op den graanbouw volgt onmiddellijk de *katoenteelt*, die gemiddeld 3 millioen ton per jaar oplevert, de helft van de wereldproductie; de *cottonbelt* of katoengordel strekt zich uit over het Z.-O., van Texas tot Carolina. — Ten O. en ten Z. van de cottonbelt, heeft men de streek van de *plantages*, welke eveneens *tabak* (Virginia, Maryland) en *suikerriet* leveren. In Californië en in de Middenvlakte werd ook de *suikerbeet* ingevoerd. — De *aardappel* wordt geplant van de Groote Meren tot den Atlantischen Oceaan. — De inwoners van Californië besteden vooral hun krachten aan den *wijnbouw* en meer nog aan den *ooftbouw* : in 't N., appelaren, in 't Z., oranje- en citroenboomen; andere Staten, Colorado o. a., doen aan 't planten in 't groot van *erwten*, *asperges* en dergelijke groenten, welke dan *ingelegd* worden. — $\frac{1}{4}$ van het grondgebied der Unie, het Westelijk bergland vooral, is nog altijd een *woudstreek*. *Pijnboomen*, *lorken* en *sequoiaceders* of *reuzenboomen* zijn de kenmerkende houtsoorten van Californië. Die reuzenboomen zijn de hoogste gewassen der aarde.

Dierlijke producten. — Met hun *hoornveestapel* (60 millioen stuks), en ook met hun *zwijnenfokkerij* (52 millioen stuks), staan de Vereenigde Staten op den eersten rang onder de naties, terwijl ze de tweede plaats innemen met hun *paarden* en de derde met hun *schapenfokkerij*. De maïsgordel is ook de streek, waar men op groote schaal aan *zwijnen-* en *veefokkerij* doet : daardoor wordt verklaard de buitengewoon drukke nijverheid van 't ingelegd vleesch, en ook de buitengewoon bedrijvige handel in vleesch, spek, hesp, reuzel, enz., waarvan Chicago en Saint-Louis de hoofdcentrums zijn. In het droge, bergachtige weideland langs het Rotsgebergte wordt aan grootschaalsche veehoederij gedaan : daar grazen *in den wilde*, onder de bewaking van *cowboys*

of koewachters te paard, buitengewoon talrijke kudden slachtvee, bestemd voor de groote slachthuizen van 't binnenland. — Het *paard* is vooral eigen aan 't N.-O., de middenvlakte en Texas; in 't N.-O. begon men ook met de *schapenteelt*, welke in 't Westen van de Unie overheerschend schijnt te worden. — In Californië en Florida werd ook met de *struisvogelteelt* aangevangen.

De *vischvangst* is winstgevend. De belangrijkste visschershavens en vischmarkten zijn die van Boston aan den Atlantischen, en die van San-Francisco en van Seattle aan den Stillen Oceaan.

Minerale producten. — De Unie is het voornaamste *kolenland* der aarde: de kolenopbrengst bedraagt 35 o/o van de wereldproductie. Ze bekleedt insgelijks den eersten rang met het *ijzer* (40 o/o), het *koper* (55 o/o), het *lood* (40 o/o) en de *petroleum* (70 o/o); met hare *goud-* (20 o/o), *zilver-* (40 o/o) en *zinkmijnen* (50 o/o), neemt de Unie de tweede plaats in onder de landen. — De zeven *kolenbekkens*, waarvan die der Alleganies en van Pennsylvanië de grootste zijn, beslaan een oppervlakte, grooter dan heel Frankrijk. — De *ijzermijnen* van de streek der Grootte Meren leveren $\frac{1}{3}$ der wereldopbrengst; $\frac{3}{5}$ van het jaarlijks over heel de aarde opgedolven *koper* komt uit de omstreken van het Bovenmeer. — *Lood- en zinkmijnen* heeft men voornamelijk in Kansas en Missouri; *petroleum*, in Pennsylvanië, Texas en Californië. — De jaarlijksche *goudwinning* in Californië, Colorado en Alaska bedraagt meer dan 420 millioen fr.; de *zilvermijnen* van Colorada en naburige Staten leveren jaarlijks voor meer dan 240 millioen. Langs de golf van Mexico heeft men *zwavelgroeven*.

Nijverheid. — De Vereenigde Staten zijn *het voornaamste landbouwland der aarde*, en ze bekleeden den tweeden rang als *nijverheidsland* en *handelsstaat* (na Groot-Britannië). — De voornaamste nijverheidstakken zijn: de *voedingsnijverheid*, met molens en conservefabrieken; de *metaalbewerking*, de *werktuigmakerij*, de *electrische nijverheid* en de *weefindustrie*. De Vereenigde Staten zijn grootleveranciers van grondstoffen, maar ze vervaardigen niettemin de meest verscheiden artikelen, van de reusachtige stoommachines tot de onbeduidendste *Amerikaansche kleinwaar*: zakuurwerken, schoeisels, fantasieartikelen en dergelijke.

Handel. — De *handelsbedrijvigheid* nam dezelfde vlucht: in 1930 bedroeg het handelscijfer 9.3 milliard dollar, waarvan 4.7 milliard uitgevoerde waarde (de uitvoer naar Europa alleen, bedroeg 2.2 milliard d.) en 4.6 milliard voor den invoer (uit Europa werd voor 1.2 milliard d. betrokken). De zeehandel wordt ten zeerste begunstigd door de

diep ingesneden kusten : de handelsvloot bedraagt een tonnenmaat van bijna 17 millioen ton (de Engelsche handelsvloot met 20 millioen ton). Eveneens bloeien landbouw en nijverheid, dank zij de vruchtbaarheid van den bodem en den overvloed aan delfstoffen.

In 1926 golden de Vereenigde Staten als het derde onder de landen die in België invoeren (2.612 millioen fr.), en als het vijfde land om wat ze in België koopen (1.819 millioen).

We koopen in de Vereenigde Staten : graan, katoen, hars, reuzel, machines en werktuigen, vleesch, scheikundige stoffen, niet bewerkte tabak, lijnkoek. — We verkochten er : glas, scheikundige stoffen, linnen weefsels, hennep- en juteweefsels, zijdegaren, allerlei afval.

Bevolking. — 123 millioen inwoners (Alaska niet meegerekend), dus 14 inwoners per km². Op de Oostkusten bedraagt de bevolkingsdichtheid dikwijls meer dan 150 inwoners per km². Meer dan de helft van de bevolking bestaat uit stedelingen.

De bevolking van de Vereenigde Staten omvat vier volkengroepen : 1° de inlandsche bevolking of *Roodhuiden*, nog amper ten getalle van 240.000 zielen, haast allen in de *reserves*, d. w. z. de hun voorbehouden centrale streken; — 2° de *Negers*, afstammelingen van de vroegertijds uit Afrika ingevoerde slaven, bijna 10 millioen; de *Negers*, vooral talrijk in het plantagegebied van 't Z., staan bij de blanken slecht geboekt; — 3° de *Chineezzen* en *Japanners*, omtrent 200.000 zielen, min of meer vaste inwielingen, vooral in de kuststreek van den Stillen Oceaan; daar die geeluidigen een goedkoope arbeidskracht zijn, hebben de blanken meermaals wetsbepalingen ingevoerd om het geel gevaar te keer te gaan : in 1924 werd de Mongoolsche inwijking in feite heelemaal stop gezet; — 4° de *blanken*, die het hoofdbestanddeel (90 %) van de bevolking uitmaken. Ze nemen in aantal toe, meer als gevolg van de inwijking (vóór 1915 weken gemiddeld 1 millioen landverhuizers in de Vereenigde Staten in) dan door het stijgen van 't geboortecijfer. In de Oostelijke Staten zijn meest alle inwoners van Engelsche afkomst : doorgaans worden ze bestempeld met den spotnaam *Yankees*, welke de burgers van de Vereenigde Staten aanduidt. — Meestal wordt er *Engelsch* gesproken.

Staatsbestuur. — De Vereenigde Staten vormen een bondsrepubliek, bestaande uit 48 Staten, het *bondsdistrict Washington*, en twee *territoriums*. Elke Staat heeft zijn eigen grondwet en zijn eigen bestuur; de territoriums worden beheerd door het centraalbestuur. Het *Bondsbestuur* bestaat uit eenen *Senaat*, eene *Kamer van Volksvertegenwoordigers* en eenen *Bonds-president* : deze bezit de uitvoerende macht, wordt bij tweevoudig stemrecht aangesteld voor vier jaren, en is opnieuw verkiesbaar. De hoofdstad van de Vereenigde Staten is *Washington*.

Steden. — 93 steden hebben meer dan 100.000 inwoners; hare gezamenlijke bevolking bedraagt meer dan $\frac{1}{4}$ van die van 't geheele land. Vijf steden hebben meer dan anderhalf millioen, tien hebben meer dan een half millioen inwoners.

New-York (6 millioen 100 d.; Groot New-York : 9 millioen), aan de monding van den Hudson, is de volkrijkste stad der Aarde; de tonnenmaat van de schepen, welke er aandoen, maakt van New-York de belangrijkste Amerikaansche wereldhaven : New-York concentreert de handelsbedrijvigheid van de Nieuwe Wereld, wat Londen in de Oude Wereld doet. In die wereldstad hoort men alle talen der Aarde spreken, en men treft er personen aan van allerlei nationaliteit en stand. Een koortsachtige beweging heerscht in de stad, in haar lanen en straten : de *Broadway*, de hoofdverkeersader van New-York, hoewel verschillende kilometers lang en 26 m. breed, kan nauwelijks de volksmenigte bevatten, welke er zonder onderbreking vertoeft. New-York reede wordt bezocht door steamers en koopvaardijsschepen, welke betrekkingen onderhouden met alle landen der Aarde. Aan den ingang van de haven prijkt, als een vuurbaak, het reusachtig standbeeld van de *Vrijheid welke de wereld verlicht*.

New-York wordt verbonden met *Brooklyn* ($2\frac{1}{2}$ millioen) door een reusachtige *kettingbrug*, 1.800 m. lang, opgesteld over de East-River, een zeestraatje tusschen Long-Island en 't vasteland. Onder de Hudsonsbedding door, wordt, door 1.500 m. lange *tubes*, het verkeer verzekerd tusschen New-York en de buurtwijken *Newark* (460 d.), *Jersey-City* (320 d.), en *Paterson* (145 d.).

Chicago ($3\frac{1}{2}$ millioen), aan het Michiganmeer. Deze stad, een eeuw geleden in een verlaten streek gebouwd, heeft in korten tijd een ongemeene uitbreiding genomen. 't Is het type van de zoogezegde « paddestoelsteden ». 't Is de belangrijkste marktstad van de Unie, om den handel in graan, hout, gezouten en niet gezouten vleesch.

Philadelphia (2 millioen) is de voornaamste fabrieksstad van de Vereenigde Staten.

Detroit (1 millioen 500 d.) aan de bevaarbare Detroitrivier.

Los Angeles (1 millioen 300 d.) in Californië.

Cleveland (900 d.) is de bedrijvigste van de havens aan 't Eriemeer.

Saint-Louis (820 d.) het geometrisch centrum der Unie, is zeer gunstig gelegen aan den samenloop van Mississippi en Missouri en heeft een zeer bedrijvige landbouwindustrie.

Baltimore (819 d.) is een uitvoerhaven voor graan, kolen en tabak.

Boston (787 d.) is de tweede haven van de Vereenigde Staten, het intellectueel centrum van 't land en de zetel van talrijke geleerde gezelschappen.

Pittsburg (670 d.) verhandelt kolen, ijzer en staal.

San Francisco (634 d.) telde slechts 1.000 inwoners, wanneer men de goudmijnen van Californië ontdekte. Uit alle gewesten der aarde stroomden

gansche massa 's mijnwerkers toe om goud te zoeken, zoodat de stad zich verbazend snel uitbreidde. In 1906 werd ze geteisterd door een aardbeving, waarop een stadsbrand volgde. Ze verrees echter zeer snel uit haar puinen. 't Is een belangrijke havenstad, het handelscentrum van het *Fart-West*. De haven van *Seattle* (411 d.), meer Noordwaarts gelegen, is echter een geduchte mededingster voor *San-Francisco*.

Buffalo (574 d.) aan het Eriemeer, en *Milwaukee* (537 d.) aan het Michiganmeer, hebben een uitgebreiden handel in graan, hout en gezouten vleesch.

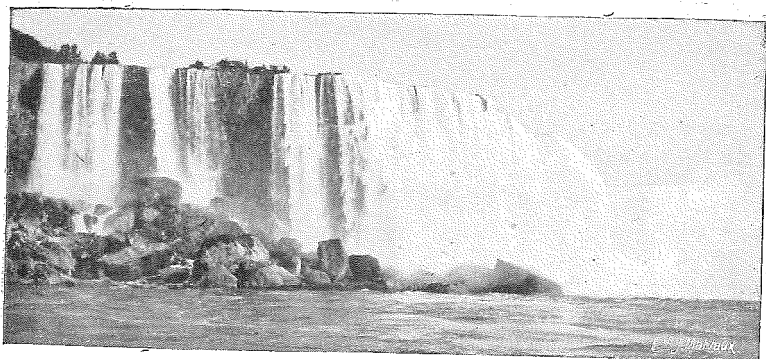
Washington (540 d.), aan den Potomac, is de bondshoofdstad. Ze werd gesticht in 1792 ter eere van den Bevrijder van Amerika. Men heeft er het *Witte Huis*, d. i. de woning van den President der Republiek, en het *Kapitool*, d. i. het Paleis, waar de Wetgevende Kamers vergaderen.

New-Orleans (459 d.) heeft de belangrijkste katoenmarkt van de Nieuwe Wereld.

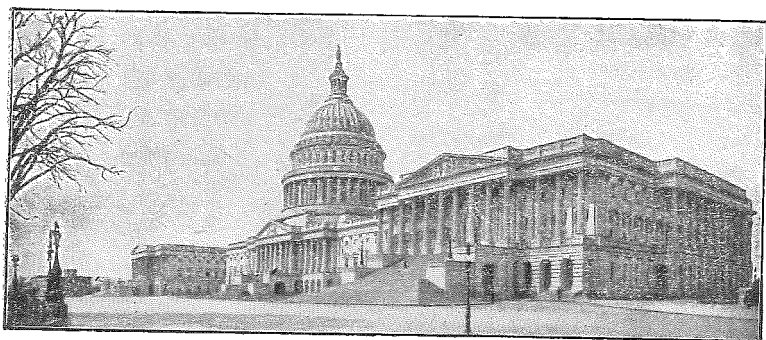
Cincinnati (451 d.) doet voornamelijk aan vleeschindustrie : zouten van vleesch, handel in Amerikaansch spek en hespen.

De natuur en 's menschen vernuft hebben in de Vereenigde Staten duizenden wonderwerken voortgebracht : speciaal te vermelden zijn het *Nationale Park*, d. i. het zg. *Land der wonderen* (*Yellowstone*, in 't Rotsgebergte) en de *waterval van de Niagara*, de merkwaardigste der Aarde, over denwelke 82 m. boven den stroom, een kettingbrug werd opgesteld om den Canadeeschen oever te verbinden met den Amerikaanschen.

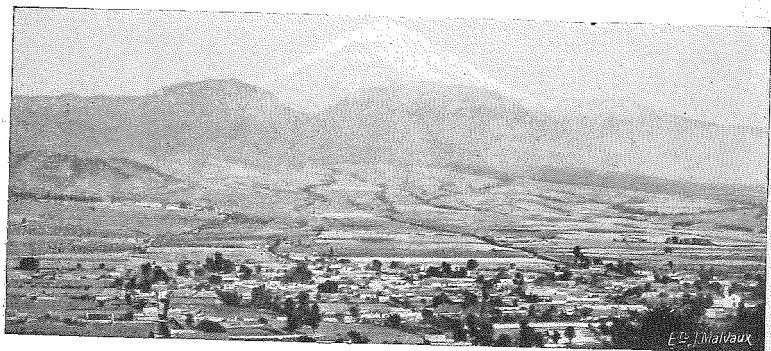
Bezittingen. — De Vereenigde Staten bezitten : 1° *Alaska*, het vroegere Russisch Amerika. Dat gewest is 4 maal zoo groot als België en het telt 65 d. inw. : 't is het N.-W.-uiteinde van 't Amerikaansch vasteland; langs zijn ongemeen gelede kustlijn heeft men het langwerpig schiereiland *Alaska* en de kaap *Barrow*. Een machtige stroom, de *Yukon*, loopt door de verlaten ijsstreek van 't binnenland, waar rijke goudmijnen ontdekt werden; — 2° de *Hawai Eilanden*, in den Stillen Oceaan : ze beslaan een oppervlakte half zoo groot als België en tellen 360 d. inw.; — 3° het eiland *Portorico*, een van de Antillen : 't beslaat een oppervlakte, groot als $\frac{1}{3}$ van België en telt 1 m. 500 d. inw.; — 4° de eilanden *Santa-Cruz*, *Saint-Thomas* en *Saint-John*, thans de *Maagdelijke Eilanden van de Vereenigde Staten* genoemd, in de Kleine Antillen; — 5° een 9 kilom. breede landstrook van weerszijden het Panamakanaal; — 6° de *Philippijneneilanden* : ze zijn 10 maal zoo groot als België, tellen 12 miljoen inwoners en bezitten sedert 1916 een min of meer uitgebreid zelfbestuur : de hoofdstad is *Manilla*; — 7° het eiland *Goëam*, het grootste der Marianen; — 8° het eiland *Toetoëla*, in den Samoa-archipel, alsook die Samoa-eilanden, welke gelegen zijn ten O. van de middaglijn van 171° (Greenwich), in Oceanië; — 9° de eilanden *Wake* en *Johnston* (Cornwallis), in den Stillen Oceaan. — Met hun koloniën hebben de Vereenigde Staten 137 miljoen inwoners.

Photoglob. De watervallen der Niagara : Het Hoefijzer.

Photoglob. Washington : Het Paleis waar Kamer en Senaat zetelen.

Photoglob. De Popocatepelt : Vulkaan ten Z.-O. van Mexico. II. P.
Zijn besneeuwde kruin beheerscht de omliggende vlakke en bergland.

Verkeerswegen; havens. — De binnenlandsche handelsbetrekkingen worden vergemakkelijkt, in 't N.-O. van de Unie vooral, door een ongemeen dicht net *kanalen* en *spoorwegen*. De belangrijkste spoorweg is de groote *Pacific Railway*, welke over Chicago en Omaga, New-York in verbinding stelt met Sau-Francisco. Zij bedraagt 5.000 km. spoor, loopt over de stroomen, dwars door de savanne, de woestijnen, over de afgronden in het Rotsgebergte: dien onmetelijken afstand leggen de sneltreinen af in nog geen zes dagen. Andere groote lijnen verzekeren het verkeer tusschen de havens aan beide Oceanen en de voornaamste steden van het land.

De belangrijkste *havensteden* zijn: New-York, Boston, New-Orleans, Philadelphia, Seattle, Baltimore en San-Francisco.

C. — DE VEREENIGDE STATEN VAN MEXICO.

(Atlas, k. 196.)

Oppervlakte. — Mexico is 66 maal zoo groot als België.

Voorkomen; klimaat. — Mexico is een hoog bergland (de *hoogvlakte van Anahuac*, open in het N., en in het W. en in het O. afgebakend door de Westelijke en de Oostelijke *Sierra Madre*; in 't Z., wordt het besloten door een reeks ontzagwekkende vulkanen, o. a. den *Colima*, den *Jorullo*, den *Popocatepetl* (5.452 m.) en den *Orizaba* (5.550 m.). — Mexico wordt aangevuld door het langwerpige schiereiland Californië, de landengte van Tehuantepec en 't Schiereiland Yucatan. — De Kreeftskeerkring loopt over Midden-Mexico. De aardrijkskundige ligging maakt van Mexico een tropisch gewest; maar, *als gevolg van de hoogteligging*, wisselt de *warme kuststreek* af met *gematigde* en *koude streken*, langs de hellingen van de bergen en op het hoogland. De helling van de golf van Mexico, waar de *N.-O. passaat* aanlandig is, heeft de meeste regenbesproeiing; de hoogvlakten, waar de regenneerslag zeldzamer is, zijn zeer droge gewesten.

Voortbrengselen. — Dezelfde afwisseling als in het klimaat, valt ook op in het plantenrijk; men treft in Mexico *wouden* aan en *plantages*: men heeft er verfhout en schrijnwerkershout; rubber; tabak, katoen, koffie, cacao, vanielje, in de warme gewesten; *rijst*, *maïs*, *moerbeiboomen*, in de gematigde streken; *graan*, *tarwe* vooral, en *weiland* in de koude streken.

In de vette graslanden van Noord-Mexico is de *veeteelt* zeer uitgebreid.

Mexico dankt evenwel zijn rijkdom eerder aan zijn *mijnen*, dan aan zijn landbouw. Tot in 1911 waren de Mexicaansche *zilvermijnen* de rijkste der aarde en bracht, onder al de natiën, Mexico het meeste

zilver op (jaarlijks voor meer dan 300 millioen fr.) : de rijkste dier mijnen was die van Guanajuato; in den laatsten tijd echter bedroeg haar opbrengst slechts de helft meer. Als *goudland* neemt Mexico de zesde plaats in. Men delft er ook *koper, ijzer, lood* en *tin* op. *Steenkolen* evenwel zijn er bijna niet. Daarentegen is Mexico het tweede *petroleumland* : in 1923 volgde het, met 185 millioen vaten, onmiddellijk op de Vereenigde Staten.

Nijverheid. — 't Gebrek aan brandstof was langen tijd een hinderpaal voor de *nijverheid*; de industrie ontwikkelt zich ook in Mexico sinds men de zoogezegde « witte kolen » benuttigt.

We koopen in Mexico onbewerkt lood, rubber en koffie. We verkoopen er ijzer en staal, zink, plantenziekten, vetwaren en scheikundige stoffen.

Bevolking. — 17 millioen zielen. — De bevolking bestaat uit Indianen, afstammelingen van de Azteken, de vroegere inlanders; uit Spanjaarden, de vroegere grondbezitters; uit talrijke kreolen, mestiezen, enz.

Het Spaansch is de landstaal in Mexico.

Staatsbestuur. — Mexico is een *bondsrepubliek* (de Vereenigde Staten van Mexico) en bestaat uit 28 staten, 2 territoriums en 1 bondsdistrict.

Steden. — De belangrijke steden zijn : *Mexico* (960 d.), de hoofdstad, gelegen tusschen twee meren, 2.200 m. boven den zeespiegel; *Guadalajara* (150 d.), *Puebla* (111 d.), *Monterey* (129 d.), *Merida* (91 d.), *San Luis Potosi* (73 d.) : die steden liggen in 't Mexicaansch hoogland. Ondanks zijn druk handelsverkeer, is *Vera-Cruz* weinig bevolkt (70 d.) : zulks is te wijten aan 't ongezond klimaat der kuststreek, waar de *gele koorts* de landziekte is.

Verkeerswegen; havens. — Te vermelden is de spoorweg van Vera-Cruz naar Tehuantepec. — De belangrijkste *havens* zijn : Vera-Cruz en Tampico, aan de golf van Mexico; Progreso, aan de kust van Yucatan; Acapulco, aan de Stillen Oceaan.

III. — MIDDEN-AMERIKA.

(*Atlas*, k. 196 en 198.)

A. — CONTINENTAAL MIDDEN-AMERIKA.

Oppervlakte; bevolkingseijfer. — 18 maal zoo groot als België; — 5 $\frac{1}{2}$ millioen zielen.

Voorkomen; voortbrengselen. — De bodemgesteldheid heeft als kenmerken : een bergketen langs den Grooten Oceaan, een

der meest vulkaanachtige der aarde, welke o. a. de vulkanen *Fuego* en *Irazu* bevat; een bergland langs de Zee der Antillen; en, tusschen beide, een inzinking, waarvan de laagste gedeelten meren zijn, o. a. het Nicaraguameer. — De landengte van Panama is een dorpel 87 m. boven den zeespiegel, 70 km. breed tusschen Colon en Panama. Die twee steden zijn per spoor verbonden, en in 1914 werd het zeekanaal, door de landengte gegraven, voor de zeevaart opengesteld : in 1930 volgden 6.185 schepen met een tonnenmaat van meer dan 30 millioen ton dien zeeweg. — Over 't algemeen is Midden-Amerika vruchtbaar, en het klimaat is dan ook bestendig-warm en vochtig. Die streek, o. a. Yucatan, heeft prachtige wouden met *verfhoutboomen*, *mahonie-* en *rubberboomen*. *Cacao*, *koffie*, *bananen* en *indigo* zijn er de meest verbouwde planten. Langs de kusten van den Grooten Oceaan, nabij golf van Panama, worden veel *parels* gevischt.

Staatkundige indeeling. — Benevens de *Engelsche kolonie Honduras* (hoofdplaats, *Belize*) en een landstrook welke, van weerszijden het Panamakanaal, 9 km. breed is en aan de Vereenigde Staten toebehoort, heeft men in Midden-Amerika zes kleine republieken : *Guatemala*, vier maal zoo groot als België, is het volkrijkste dier staatjes met $2\frac{1}{4}$ millioen zielen : de hoofdstad is *Guatemala* (125 d.); — de Republiek *Salvador*, $1\frac{1}{4}$ maal zoo groot als België; anderhalf millioen inwoners, hoofdstad *San-Salvador* (95 d. inw.); — *Honduras*, 4 maal zoo groot als België, 860 d. inw., hfst. *Tegucigalpa* (40 d.); — *Nicaragua*, 4 maal zoo groot als België; 750 d. inw.; de hfst. *Managua*, is Maart 1931 door een aardbeving totaal verwoest, is in heropbouw; voorname stad : *Leon* (48 d.); — de Republiek *Costarica*, 2 maal zoo groot als België; 500 d. inw.; hfst. *San-Jose* (60 d. inw.); — de Republiek *Panama*, 3 maal zoo groot als België, 467 d. inw.; hfst. *Panama* (82 d.); voorname stad : *Colon* (57 d.).

B. — DE ANTILLEN.

Oppervlakte. — 8 maal zoo groot als België.

Voorkomen; klimaat; voortbrengselen. — De eilandengroep van de Antillen ligt tusschen beide Amerika's : de Antillen vormen hoofdzakelijk *een lange opeenvolging van eilanden, boven het water uitstekende toppunten van een verzwolgen bergketen*, welke 't schiereiland Yucatan en 't schiereiland Florida met de Venezolaansche kust van Zuid-Amerika verbindt. 't Zijn vulkanische eilanden met tropisch klimaat.

De N.-O.-passaat is op de Oostkust aanlandig : ook genieten die eilanden overvloedigen regenneerslag en de brandende hitte veroorzaakt dikwijls vreeselijke onweders. De orkanen of *cyclonen*, dikwijls met waterhoozen gepaarden, veroorzaken onberekenbare rampen : dat is ook het geval met de aardbevingen en de uitbarstingen van de vulkanen. — In die eilanden, aan zooveel afgrijselijke rampen blootgesteld, versiert een ongemeen-rijke plantengroei de *weelderige binnenwouden*, en van de *plantages* de kolonisten. Meest alle nuttige plantensoorten van beide werelddhalfronden, inzonderheid de tropische gewassen, gedijen wonderwel op de Antillen. Men verbouwt er voornamelijk *suikerriet*, *koffie*, *cacao*, *katoen*, *tabak*, *palomboomen*, *bananen*; men heeft er nog andere *fruitsoorten*, en ook *peper* en *vanielje*.

Onder de zoogezegde *koloniale waren* zijn er twee, welke 't bestaan verklaren van de landsnijverheid van de Antillen : het vervaardigen van *rietsuiker* en *rhum*, uit het suikerriet; en de *sigarennijverheid*. — De voornaamste *uitvoerartikelen* zijn : *suiker*, *tabak*, *koffie* en *bananen*.

Bevolking. — 9 miljoen zielen. — De *negerbevolking* is thans op de Antillen vrijweg de overwegende groep. Het aantal *blanken* en *kreolen* neemt voortdurend af; men treft er veel *mestiezen* aan en ook Chineesche werklieden of *koelies* weken er in de laatste tijden talrijk in. De Antillen zijn geleidelijk *negerstaten* aan 't worden.

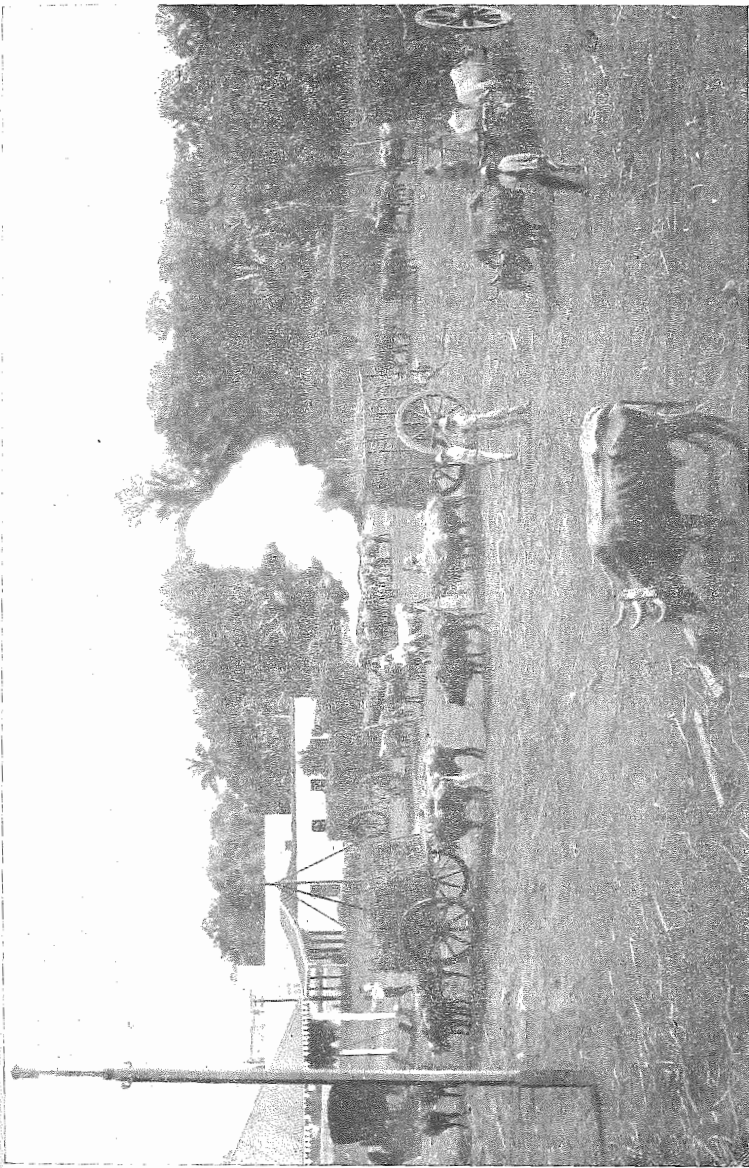
Staatkundige indeeling. — Men heeft de *Groote* en de *Kleine Antillen*. De Groote Antillen zijn : *Cuba*, *Haïti*, *Jamaïca* en *Portorico*.

Het eiland Cuba is 4 maal zoo groot als België, en telt $3\frac{1}{2}$ miljoen zielen. Het vormt thans een onafhankelijke republiek, stond tot in in 1931 onder het toericht van de Vereenigde Staten. Men heeft er prachtige *wouden*, *ijzer-* en *kopermijnen*, overheerlijke *plantages suikerriet*, *tabak* en *koffie*. Cuba 's handelscijfer werd in 1930 op 330 miljoen dollar geschat. De hoofdstad van Cuba is *Havana* (589 d.), wereldberoemd om zijn sigaren.

Haïti, dat $3\frac{1}{2}$ miljoen zielen telt, verbouwt en verkoopt *suiker*, *cacao*, *koffie*, *tabak* en *bananen*. 't Wordt ingedeeld in twee *negerrepublieken* : de Republiek *Haïti*, met $2\frac{1}{2}$ miljoen inwoners, waarvan *Port-au-Prince* (80 d.) de hoofdstad is; en de Republiek *Dominicana* (900 d.), met *San-Domingo* (31 d.) als hoofdstad.

Uit *Jamaïca* (900 d. inw.), Britsche bezitting, betrekken de Engelschen *rietsuiker*, *bananen*, *koffie*, *cacao* en een gunstig bekende soort *rhum*. De voornaamste stad is *Kingston*.

Portorico (1 miljoen 500 d.) levert dezelfde voortbrengselen als *Jamaïca* en behoort toe aan de *Vereenigde Staten*. De voornaamste steden zijn : *San-Juan* en *Ponce*.

Photoglob.

Het oogsten van het suikerriet op Cuba.

De Kleine Antillen zijn meestal Europeesche bezittingen.

De *Engelschen* bezitten, benevens de afgezonderde groep van de Bahama-eilanden, de Verginische eilanden, Barduda, Antigua, St.-Christopher, Dominica, St.-Lucia, St.-Vincent, Barbados, Grenada, Tobago en Trinidad.

De *Fransche* Antillen zijn : Martinique, Guadeloupe, Desirade en Marie Galante, een deel van St.-Martin en St-Barthelemy.

De *Hollanders* bezitten Sint-Eustatius, de helft van St.-Martin, Curaçao met de naburige eilandjes.

De *Vereenigde Staten* : Santa-Cruz, St.-John en St.-Thomas.

Venezuela bezit enkele der kusteilanden, Eilanden onder den Wind geheeten.

III. — DE OOSTELIJKE STATEN VAN ZUID-AMERIKA.

(Atlas, k. 199, 200, 204, 205.)

In het Z., de Platalanden : de *Argentijnsche Republiek* et de Republieken *Paraguay* en *Uruguay*, drie afzonderlijke Staten die evenwel bij hetzelfde aardrijkskundig gewest hooren : het bekken van den *Rio de la Plata*, hooger beschreven (zie bl. 94); — in 't O. : *Brazilië*; — in 't N. : *Guyana* en *Venezuela*.

A. — DE ARGENTIJSCHRE REPUBLIEK.

Oppervlakte. — Argentijnsch Patagonië meegerekend, 100 maal zoo groot als België.

Voorkomen; klimaat. — De *Argentijnsche Republiek* ligt tusschen de Chileensche Andes en den Atlantischen Oceaan. Noordwest en Midden-Argentina hebben onmetelijke laagvlakten, waarvan het Noordelijk gedeelte door zout- en zandwoestijnen en door de grassteppe van den *Chaco* in beslag genomen wordt; het Zuidelijk laagland zijn de *pampa* 's of weilanden (zie bl. 88). Op de pampa volgt het verder beschreven Patagonië. Argentina heeft een zeer afgewisseld klimaat : immers, het strekt zich uit van den Steenbokskeerkring tot op 55° Z.-B. Noord-Argentina heeft een koud klimaat; Midden-Argentina heeft een gematigd klimaat, hetwelk evenwel in de pampa min gunstig wordt door de veelvuldige droge en koude winden.

Plantaardige producten. — In al zijn gewesten met voldoende besproeiing, is Argentina een *landbouwland*. De akkerbouw, van 't N. naar 't Z., staat in rechtstreeksche verhouding tot het klimaat : 1° in het N. heeft de besproeiing de teelt van enkele *tropische gewassen* mogelijk

gemaakt : *suikerriet, katoen, rijst*; — 2° de groote landbouwbedrijvigheid van Midden-Argentina beslaat vooral *tarwe* en *maïs*; *vlas*, dat vooral om het vlaszaad verbouwd wordt; *gerst, haver* en *boekweit*; *kunstmatic voeder* (luzerne of Spaansche klover); op de hellingen van de Andes eindelijk, wordt aan *wijnbouw* gedaan; 3° de *pampa's* van Zuid-Argentina zijn een uiterst geschikt *fokland*.

Dierlijke producten. — Thans is Argentina een rijk *graanland*, 't was langen tijd eerder een *fokland* met ontelbare kudden, welke over de *pampa's* heendoolden. Men heeft er nog meer dan 9 miljoen paarden, 37 miljoen runderen, 36 miljoen schapen. Die kudden worden gehoed door *gaucho's* te paard, die met een verbazende handigheid den *lasso* uitwerpen; op slag en omzien bedwingen ze aldus het dier, dat ze vatten willen. Jaarlijks worden uit die kudden duizenden stuks vee geslacht : van daar de overgrootte voorraad ruwe huiden, hoornen, paardshaar, wol, talk, gezouten vleesch en vleeschsap, welke langs de havens van Buenos-Aires en La Plata naar Europa uitgevoerd worden. Die fokkerijen van 't binnenland heeten *hacienda's* of *estancia's*; de instellingen, welke uitsluitend dienen tot het slachten van de dieren, het zouten van het vleesch en het bereiden van vleeschsap, heeten *saladero's*.

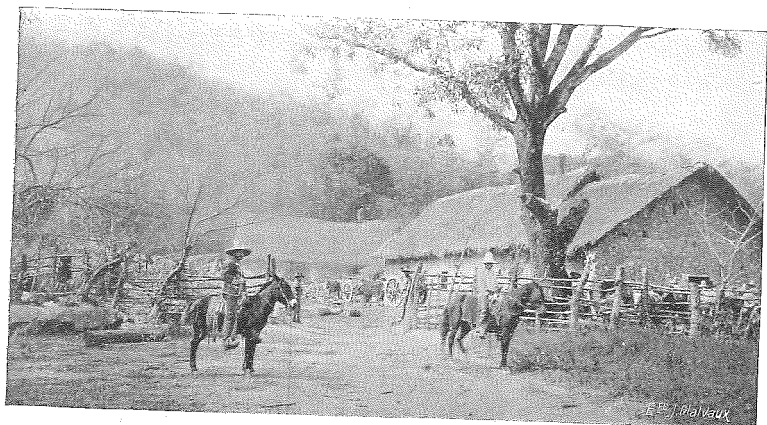
Minerale producten. — Hoewel tot nog toe het Argentijnsch delfstoffenrijk weinig verkend werd, staat het vast dat de Andesstreek *koper, lood* en *zilver* bevat; ook in Patagonië heeft men *steenkoollagen* aangeboord.

Nijverheid en handel. — De Argentijnsche *nijverheid* berust uitsluitend op den akkerbouw en de fokkerij : men heeft in Argentina *suikerraffinaderijen, molens, saladero's* en *melkindustrie*. — De *handel* bestaat in het uitvoeren van *tarwe, maïs, vlaszaad, haver, meel* en *zemelen*; *huiden* en *wol*; *gezouten* en *bevrozen vleesch, vleeschextract, levende dieren*.

In 1926 rangschikte de Belgische handelsstatistiek Argentina op den 6^{en} rang als land van herkomst (1 milliard 680 miljoen fr.) en op den 6^{en} als land van bestemming (520 mill.).

We betrekken uit Argentina graan, zaad, vleesch, wol, ruwe huiden, slachtvee. — We verkoopen er bewerkt ijzer en staal, katoenen weefsels, glas, cement, wapenen.

Bevolking. — 11 miljoen zielen. — Het rijke Argentina lokte, in een halve eeuw tijds, meer dan twee miljoen landverhuizers, voor $\frac{2}{3}$ Italianen,

Photoglob.

Een landschap in Mexico.

Photoglob.

Buenos-Aires : Het Victoria-plein.

II P.

de overigen Spanjaarden en Duitschers. Belgen wijken in Argentina bijna niet in : gemiddeld nog geen honderd per jaar.

Staatsbestuur. — De Argentijnsche Republiek vormt een bondsrepubliek, bestaande uit 14 Staten of autonome provinciën, 10 territoriums en 1 bondsdistrict. De wetgevende macht behoort aan een Kamer van Volksvertegenwoordigers en eenen Senaat. De uitvoerende macht wordt uitgeoefend door een President, verkozen voor zes jaar.

Steden. — De voornaamste steden zijn : *Buenos-Aires* (2 mill. 310 d. inw.), de hoofdstad, zeer druk bezochte haven aan de Rio de La Plata; — *Rosario* (480 d.), een stroomhaven, waar de grootste handelsschepen kunnen aandoen; — *La Plata* (165 d.), een havenstad, pas een halve eeuw geleden gesticht; — *Cordoba* (253 d.) en *Tucuman* (100 d.) gelegen aan binnenlandsche handelswegen; — *Santa-Fe* (60 d.), tusschen de Parana en de Rio-Salado; — *Mendoza* (58 d.), aan den voet van de Cordillere, aan het Transandijnsch Spoor; — *Parana* en *Corrientes*, aan de Parana.

Verkeerswegen; havens. — De uitvoerhavens van Argentina zijn Buenos-Aires, La Plata en Rosario. Talrijke zeevaartlijnen verzekeren het verkeer met Europa (van Antwerpen reist men naar Argentina in 24 dagen). Buiten het *Transandijnsch Spoor*, verzekeren nog vele andere spoorwegen het verkeer met het binnenland, tot in Paraguay en zelfs tot in Bolivia : Argentina heeft 40.000 km. spoor. De belangrijkste waterweg is de Parana : ze is, over heel haren loop in Argentina, bevaarbaar.

B. — URUGUAY.

Oppervlakte; bevolkingseijfer. — 6 maal zoo groot als België; — 1 mill. 900 d. inw.

Voorkomen; voortbrengselen. — *Uruguay* ligt tusschen de Uruguay, de Rio de La Plata en den Atlantischen Oceaan. Bijna heel het grondgebied bestaat uit weiland dat veel gelijkenis vertoont met de pampa's en waar talrijke kudden *schapen* en *hoornvee* grazen. De opbrengst van de fokkerij en vooral het vleeschextract, wordt bewerkt te Fray Bentos en te Salto, tot waar de zeeschepen de Uruguay opvaren; daar ook richtte de scheikundige Liebig zijn groote fabriek van ingelegd vleesch op.

De handel voert dezelfde *producten van de fokkerij* uit als Argentina. De handelswaarde ervan is zóó groot, dat Uruguay onder de Zuid-Amerikaansche Staten, den 4den rang bekleedt, dat het door zijn uitvoer onmiddellijk volgt op Argentina, Brazilië en Chili. We voeren in dat land dezelfde waren in als in Argentina.

Staatsbestuur; hoofdstad. — Uruguay is een *republiek*. — Enkel te vermelden, de hoofdstad *Montevideo* (480 d. inw.), aan de monding van den Platastroom.

C. — PARAGUAY.

Oppervlakte; bevolkingcijfer. — 8 maal zoo groot als België; — 860 d. inwoners.

Voorkomen; voortbrengselen. — Bolivia en Paraguay zijn de eenige Staten van Amerika die geen zeegrens hebben. Is anderzijds Chili het Amerikaansch *Phenicië*, dan mag *Paraguay* als een ander *Mesopotamië* doorgaan : immers, het N.-W. daargelaten, dat bij den *Chaco* hoort en een half woestijnachtig gewest is, wordt het afgebakend en overvloedig besproeid door machtige waterloopen : de Parana, de Paraguay, en Pilcomayo. Evenals de Nijl overschrijden die stroomen op geregelde tijden hun oevers : hun moerassige oevers hebben dan ook een weelderigen plantengroei. — De besproeide gewesten leveren *rijst*, *maïs*, *suikerriet* en *fruit* (bananen, ananassen); ook medicinische planten als *steekwinde* en *kina*; struikgewassen, als de *mate*, waarvan men de gedroogde bladeren laat aftrekken tot Paraguaythee. Bij die exportartikelen, *hout*, *mate*, *tabak*, dienen gevoegd de nog achterlijke *fokkerij* en de *huiden*. Paraguay 's handel is de minst ontwikkelde van heel Zuid-Amerika.

Staatsbestuur; hoofdstad. — Paraguay is een *republiek*. De eenige meldenswaardige stad is *Asuncio* (100 d. inw.), de hoofdstad, aan de Paraguay.

D. — DE VEREENIGDE STATEN VAN BRAZILIË.

Oppervlakte. — $\frac{7}{8}$ van de oppervlakte van Europa; 285 maal zoo groot als België.

Voorkomen; klimaat. — N.-W.-Brazilië of Amazonië, is *de laagvlakte van de Amazone*, het gebied van den Amazonestroom en van de veertien bijrivieren, welke hem haar waterafvoer aanbrengeu : 't is de streek van de *selva* 's, het *rubberland*. Het strekt zich uit van de Andes tot den Oceaan, van 't bergland van Guyana tot het Braziliaansch bergland. — Z.-O.-Brazilië is een *hoogland*, dat zacht afhelt naar het N. en het W., en zich naar het O. verheft tot hoogtelijnen, de zg. *serras*, evenwijdig met de kust : aldus de Serra do Mar, de Serra do Espinhaço : 't is een *fokland* en een *mijnland*. — De lage en moerassige *kuststreek*, in de inzinking van Amazonië, wordt door

een steilen, weinig ingekorven boord van 't Braziliaansch hoogland gescheiden : 't is het *volkrijkst* en *best beakkerd* gewest van Brazilië.

Dat het *klimaat afgewisseld* is, kan dadelijk uit 's lands ligging afgeleid worden : Brazilië strekt zich uit over 39 breedtegraden; het ligt tusschen 5° N.-B. en 34° Z.-B. Daar evenwel bijna gansch Brazilië in den *tropischen gordel* ligt, heeft het, over 't algemeen, een *warm en vochtig* klimaat, beïnvloed door den *Z.-O.-passaat* : deze brengt er, van overzee, regelmatig zoo 'n overvloedigen regenneerslag mee, dat Brazilië terecht bij de vochtigste gewesten van de Aarde gerekend wordt. — De geesel van de kustbewoners is de *gele koorts*. — Alleen het uiterste Z. van Brazilië, dat aan de Platalanden grenst, heeft *een meer gematigd en gezonder klimaat*.

Plant aardige producten. — Amazonië is met geen delfstoffenrijkdom bedeeld : 't is evenwel bedekt met het evenaars woud of selva. De *selva* of het *oerwoud* is uitgestrekter dan Rusland. Reusachtige slingerplanten of lianen vlechten zich rond de boomen en de dichte heesterbegroeiing; die bijna ondoordringbare houtmassa bevat talrijke nuttige planten : *rubberboomen*, *mahonieboomen*, *mate*, *kinaboomen*, *ipecaquanha* 's of braakwortels, verfhout, zooals het *Braziliehout* dat *houtschoolachtig* kleurt. Brazilië is het *belangrijkste rubberland van de aarde* : het levert, de districten Manaos en Para voornamelijk, bijna de helft van de *rubberproductie* van gansch de wereld. — In die diepe wouden leeft heel de fauna van de Amerikaansche verzengde streek : *kaaimans* in de stroomen, *puma*' s, *jagoeers*, *tapirs*, *muskuszwijnen*, *boa* 's en *ratelslangen*; ontelbare *papegaaien* en *arrasvogels*, uitstekend door hun schitterend gevederte; gansche wolken *kolibries* en *vliegenvogels*, waarvan de rijke kleurenpracht de waardige weerga is van den schitterenden bloementros van de tropische gewesten.

Het oerwoud reikt tot in de *llanos* van 't Orinocobekken. In het Z. wordt het van den *Gran Chaco* gescheiden door de *campo* 's, d. z. de *grasrijke savannen*. Hier is de plantenrijkdom niet zoo overvloedig als in de selva : men verbouwt er zeer veel *koffie*, want de vruchtbare bodem en het klimaat zijn voor de koffieteelt goed geschikt.

In de tropische streek worden, langs de kust, alle zoogezegde *koloniale waren* verbouwd : *koffie*, *cacao*, *suikerriet*, *rijst*, *tabak*, *katoen*, *indigo*, *peper*, *vanielje*, *broodwortels*. Uit den broodwortel vervaardigt men de tapioca. Brazilië is het *belangrijkste koffieland der aarde*; het levert meer dan $\frac{4}{5}$ van de wereldopbrengst aan koffie. — Het gematigde Zuid-Brazilië heeft meer *maïs-* en *tarwebouw*; 't is ook een *fokland* dat reeds aan de Platalanden denken doet.

Dierlijke producten. — *Hoornvee* (34 millioenen stuks) wordt gefokt in de *campo*'s, vooral in den Staat *Matto Grosso*, alsook in Zuid-Brazilië, in de Staten *Santa Catharina* en *Rio Grande do Sul*: in laatstgenoemden Staat ligt *Porto Alegre*, uitvoerhaven voor huiden en ingelegd vleesch.

Minerale producten. — De Staat *Minas Geraes* (de naam beduidt: *Algemeene Mijnen*) was langen tijd een van de rijkste gewesten der Aarde aan *edelgesteente*: men doet er nog aan *goud-* en *zilverwinning*, er wordt ook *platina*, *mangaan* en *ijzererts* opgedolven; men vindt er allerlei kostbare gesteenten, namelijk *smaragden*, *topazen*, *amethyst* en *diamant*. De voornaamste centrums van mijnbouw zijn *Ouro Preto* en *Diamantina*.

Nijverheid en handel. — De ontoereikende kolenvoorraad, maar ook het gemis aan geld en meer nog aan arbeidskrachten, hebben langen tijd de Braziliaansche *nijverheid* belemmerd. De eenige belangrijke verzamelnijverheid is het ophalen van *kostbare ertssoorten*: goud en diamant (hier valt evenwel achteruitgang vast te stellen), maar vooral *mangaan*, dat slechts in Kaukasië en Indië zoo overvloedig opgedolven wordt als hier. *Suikerfabrieken*, *brouwerijen*, *katoenfabrieken*, *meubelfabrieken*, *schoenfabrieken* hebben in Brazilië een zekere uitbreiding genomen, en insgelijks de reeds vroegertijds ingeplante nijverheid van het *ingelegd vleesch*.

In 1926 voerde Brazilië uit: koffie, rubber, mate, cacao, huiden en leder, suiker en oliën.

't Zijn ook die waren, welke we in Brazilië aankopen. We verkoopen er dezelfde artikelen als in Argentina.

Bevolking. — 40 millioen zielen.

De bevolking begrijpt vier bestanddeelen: de niet-beschaafde *Indianen*, wier aantal op amper 600 d. zielen geschat wordt; *negers* of *mulatten* (14 %); *mestiezen* (32 %); *blanken* (40 %). Onder de blanken heeft men veel inwijkelingen uit Italië, Portugal, Spanje en Duitschland. De landstaal in nog altijd het *Portugeesch*, net als in den tijd, dat Brazilië een Portugeesche kolonie was.

Staatsbestuur. — Brazilië is een *bondsrepubliek*, de Vereenigde Staten, van Brazilië, bestaande uit 20 Staten, een bondsdistrict, waar de nieuwe bondshoofdstad gesticht zal worden, en een nationaal district. — De wetgevende macht hoort toe aan het Congres, samengesteld uit een Kamer van Volksvertegenwoordigers en een Senaat; de uitvoerende macht hoort den President, verkozen voor vier jaar.

Steden. — De belangrijke steden zijn: de bondshoofdstad *Rio de Janeiro* (1 mill. 468 d. inw.), met een der breedste en schoonste reeden der Aarde: Rio is de haven van den Europeeschen handel met Brazilië. — *San Paulo*

(880 d.), dat langs de haven *Santos* (86 d.) het meeste Braziliaanschen koffie uitvoert; — *Bahia* of *San-Salvador* (330 d.), langen tijd de belangrijkste stad van Brazilië; — *Pernambuco* of *Recife* (340 d.), dank zij zijn vooruitstekende ligging aan de Oostkust, de best geschikte aanleghaven voor de transatlantiekers; — *Para* of *Belem* (280 d.), aan den Amazonetrichter, en *Manaos* (81 d.), een binnenhaven : beide steden staan door de groote pakketvaart, welke vooral rubber vervoert, met Europa in betrekking; — *Porto Alegre* (273 d.), een haven in Zuid-Brazilië.

Het spoor-net begrijpt 50.000 km. Het is vooral engmazig in de kuststaten; er bestaat aansluiting met de spoorwegen van Uruguay, Argentina en Paraguay.

E. — GUYANA.

Oppervlakte; bevolkingcijfer. — 15 maal zoo groot als België; — nauwelijks $\frac{1}{2}$ miljoen zielen in de Europeesche bezittingen.

Voorkomen; voortbrengselen. — *Guyana* is de streek tusschen den Orinoco, de Rio Negro en de Amazone. 't Binnenland is een *hoogvlakte*; de kusten zijn laag, moerassig en ongezond. De vochtige grond en de verzengende hitte doen er evenwel een weelderigen plantengroei ontstaan; het akkerland levert alle tropische voedingswaren : *suikerriet*, *cacao*, *koffie*, *tabak*, *vanielje*, *peper*, *bananen*; het woudrijk hoogland levert heel veel *verf*- en *schrijnwerkershout*.

De kuststreek alleen werd gekoloniseerd : het binnenland wordt door natuurvolken bewoond. Fransch Guyana is vooral rijk aan *goud*; Engelsch en Nederlandsch Guyana, aan *suiker*.

Staatkundige indeeling. — Benevens een strook, welke aan *Brazilië* en een andere, welke aan *Venezuela* toebehoort, zijn er in *Guyana* drie Europeesche koloniën : *Fransch Guyana* (50 d. inw.), met, als hoofdplaats, *Cayenne* (15] d.), op een kusteiland : een strafkolonie, waar Frankrijk zijn galeiboeven en ballingen deportteert; — *Nederlandsch Guyana* of *Surinam* (153 d.), hfl. *Paramaribo* (30 d.); — *Engelsch Guyana* (300 d.), hfl. *Georgetown* (60.).

F. — DE VEREENIGDE STATEN VAN VENEZUELA.

Oppervlakte; bevolkingcijfer. — 31 maal zoo groot als België; — 3 miljoen 200 d. zielen.

Voorkomen; voortbrengselen. — Bijna gansch *Venezuela* ligt in het bekken van den Orinoco : 't wordt gekenmerkt door zijn *llanos*, d. i. een uitgestrekt, grasrijk laagland. Akkerbouw heeft men enkel in de kuststreek; de meest winstgevende cultures zijn : *koffie*, *cacao*, *tabak*

(Varinas). Voegt men daaraan toe *goud, rubber* en *huiden*, dan zijn de voornaamste exportartikelen van Venezuela opgesomd. In de llanos komt de *veeteelt* niet voldoende tot haar recht : de streek doet meer verhoppen; ook de rijke woudstreek wordt om zoo te zeggen niet uitgebaat.

Staatsbestuur; steden. — Venezuela is een *bondsrepubliek*, bestaande uit 20 Staten, 1 bondsdistrict en 2 territoriums. De voorname *steden* zijn : *Caracas* (135 d.), de hoofdstad, met *La Guaira* als haven; de twee andere, meer belangrijke zeehavens zijn : *Maracaïbo* (74 d.) en *Puerto Cabello*, de haven van *Valencia* (36 d.).

III. — DE WESTELIJKE STATEN VAN ZUID-AMERIKA.

(Atlas, k. 200, 204, 205.)

A. — COLUMBIA.

Oppervlakte; bevolkingseijfer. — 40 maal zoo groot als België; — 7 miljoen 850 inwoners.

Voorkomen; voortbrengselen. — Door *Columbia* loopen de *Cordilleren van de Andes*, welke, met den *Pastoknoop* als middenpunt, Noordwaards langs drie waaivormige vertakkingen uitloopen en lengtedalen vormen. — *Columbia* is tevens een *landbouwland* (koffie, cacao, tabak), een *fokland* (in de llanos), en een *mijnland* (goud, platina) : 't is echter nog een zeer achterlijk land. Langs de kust doet men, aan *parelvisserij*, en men vlecht er, evenals in Panama, stroochoeden, de zg. *Panama 's*.

Staatsbestuur; steden. — *Columbia* is een *republiek*. De hoofdstad is *Bogota* (235 d. inw.); voorname steden zijn : *Medellin* (120 d.), en *Barranquilla* (64 d.), een havenstad, met *Puerto-Columbia* als voorhaven.

B. — ECUADOR.

Oppervlakte; bevolkingseijfer. — 12 maal zoo groot als België; — 2 $\frac{1}{2}$ miljoen zielen.

Voorkomen; voortbrengselen. — Dit land ligt onder den *evenaar*; 't wordt doorsneden door de *Cordilleren*, welke er twee evenwijdige vulkanische bergketenen vormen, welke Quito, de hoofdstad, met een vuurgordel omringen. De « gloeiende vuuroven », zooals men soms terecht zegt, heeft talrijke kraters : o. a. die van den *Chimborazo* (6.247 m.) en den *Cotopaxi* (5.943 m.). — *Cacao* is het hoofdproduct van de beakkerde kuststreek, van waar de Europeanen ook medicinische producten, o. a. *kinabast*, betrekken. De heuvelstreek

en 't bergland zijn zeer geschikt voor *graanbouw* en *fokkerij*. Ecuador is ook rijk aan edelgesteente, *smaragden* namelijk, en aan *plant-aardig ivoor*; 't is tevens een *rubberland*.

Staatsbestuur. — Ecuador is een *republiek*. — De voorname steden zijn : *Quito* (91 d. inw.), om zoo te zeggen juist onder den evenaar gelegen; daar evenwel de stad bijna 3.000 m. boven den zeespiegel ligt, wordt de invloed van de breedteligging door de hoogteligging zoodanig goedgemaakt, dat de thermometer maar zelden boven 18° klimt; — *Guayaquil* (120 d. inw.), een handelshaven, aan de golf van Guayaquil, in den Stillen Oceaan; — *Cuenca* (50 d. inw.), een stad in 't binnenland.

C. — PERU.

Oppervlakte; bevolkingscijfer. — 40 maal zoo groot als België; — 6 millioen zielen.

Voorkomen; voortbrengselen. — *West-Peru* wordt doorsneden door de Cordillere van de Andes. Van uit den *bergknoop van Cuzco* loopen drie vertakkingen naar 't N., net als in Columbia, terwijl naar 't Z. een dubbele keten loopt, zooals in Ecuador. De hooge valleien van *Noord-Peru* bevatten de bronnen van den Amazonestroom en van zijn belangrijkste zijrivier, de *Ucayali-Apurimac*. De dubbele bergketen van *Zuid-Peru* sluit een hoogvlakte in, 4.000 m. boven den zeespiegel gelegen, het besloten bekken van het *Titicaca-* of *Zonnemeer*, aan de grens van Bolivia. — Als gevolg van de breedteligging en van de hoogteligging heeft Peru, in zijn verschillende deelen, een *zeer afgewisseld voorkomen* en *zeer verscheiden akkerbouw* : de bergtoppen hebben bestendige sneeuw, gletsjervelden, naakte en steile rotsen, waarboven de *condor* of groote grijpgier van de Andes zweeft. Onmiddellijk op de sneeuwlijn, maar nog altijd op een aanzienlijke hoogte, volgen de *punas*, d. i. het hoogland van de Andes, met hard gras en korstmos, waar men, buiten dennen en berken, geen boomen aantreft; daarop volgt de plantengroei van de gematigde gewesten met koren- en maïsackers, met bosch- en weiland : 't is het land van de *lama* (Peruaansch schaap), waarvan twee variëteiten de *alpaca* of het bergschaap, en de *vigonje* of het kameelschaap zachte en fijne wol leveren, waaruit laken geweven wordt. Onderaan op de bergen, wint men tropische waren in overvloed : *palmen*, *bananen*, *kina*, *suikerriet*, *katoen*, *kola*; men heeft er overheerlijke wouden met welriekende *magnolia* 's.

In Peru is de Cordillere het rijkst aan delfstoffen : men vindt er *goud*, *zilver*, *zink*, *kwikzilver*, *petroleum*, en, nog meer, *koper*. Een

andere bron van inkomsten voor 't Peruaansch Staatsbestuur zijn de *guanolagen* van de *Chinca-eilanden* en van de naburige kusten : op sommige plaatsen ligt de guano meer dan 20 m. dik.

We koopen in Peru guano, ruw koper, soda en nitraat. — We verkoopen er olie en kaarsen; machines; touwwerk; leder; papier; likeuren; zeep; bewerkte tabak; glas en kristal.

Staatsbestuur; steden. — Peru is een *republiek*. — De hoofdstad *Lima* (265 d.) ligt 10 km. van de kust van den Stillen Oceaan en wordt thans door een spoorweg verbonden met de voorhaven *Callao* (77 d.); — *Cuzco* (35 d.) ligt 3.000 m. boven den zeespiegel : 't was vroeger de hoofdplaats van de Incas, die Peru beheerden tot wanneer de Spanjaarden er aankwamen; — *Mollendo* is de aanleghaven voor het Bolivisch Spoor.

D. — BOLIVIA.

Oppervlakte. — 45 maal zoo groot als België.

Voorkomen; voortbrengselen. — *Bolivia* is de verbrede voortzetting van het Peruaansch hoogland en van 't besloten Titicacabekken : de vulkaankegel van den *Sorata* (6.650 m.) beheerscht het omliggende. De Oostelijke helling is zeer steil, zooals het overigens in alle Andeslanden het geval is : ze loopt uit in de alluviale laagvlakte, waar de rivieren loopen welke de Madeira vormen (een bijrivier van den Amazonestroom), en waar ook de *Pilcomayo*, een bijrivier van de Paraguay, ontspringt. Het hooge bergland vormt de *puna*'s van Bolivia. De hellingen van de bergen zijn bedekt met *kinaboomen* en in 't laagland verbouwt men *maïs*, *rijst*, *rubber* en *cacao*. — In Bolivia heeft men *zilver-* en *tinmijnen* (35 o/o der wereldopbrengst), alsook de *kopermijnen* van La Paz, en de rijke *zilverhoudende ertslagen* van Potosi.

Bevolking. — 3 miljoen zielen : meer dan de helft der bevolking zijn Indianen; men heeft er 26 o/o mestiezen en 13 o/o blanken.

Staatsbestuur; steden. — Bolivia is een *republiek*. — De voornaamste steden zijn : *La Paz* (148 d.), de volkrijkste stad, thans gouvernementsstad; — *Sucre* (34 d.), de hoofdstad; *Potosi* (34 d.), meer dan 4.100 m. boven den zeespiegel.

Verkeerswegen. — 't Verkeer in Bolivia wordt verzekerd met den Stillen Oceaan door drie spoorwegen : de eene naar Mollendo, in Peru;

de tweede naar Antofagasta en de derde naar Arica in Chili. Anderzijds stelt een spoorweg van 3.500 km. Bolivia in verbinding met Buenos-Aires, aan den Atlantischen Oceaan.

E. — CHILI.

Oppervlakte; bevolkingcijfer. — 24 maal zoo groot als België; — 4 miljoen 200 d. inwoners.

Voorkomen, voortbrengselen. — Chili is een lange landstrook, welke zich over 38 breedtegraden (dat is 4.000 km.) uitstrekt: het ligt tusschen den Oceaan en de Andes, wier breedte afwisselt tusschen 150 en 200 km. — Het klimaat verschilt in 't N. en in 't Z., in de bergstreek en op de kust. Mooie wouden *ceders*, *pijnboomen* en *laurieren* bedekken de helling van de Cordillere. In Chili onderscheidt men vier streken: Noord-Chili is een *mijnland*; Midden-Chili, een landbouwland; Zuid-Chili, een *fokland*; 't Uiterste Z., of *Chileensch Patagonië* is een *arm land*. De mijnen leveren *zilver*, *koper*, *steenkolen*; men delft ook overgrootten voorraad *sodanitraat* of *salpeter* op; op de kusteilanden heeft men insgelijks *guanovelden*. — De landbouw levert *graan*, *wijn* en *fruit* op. — Onze huisdieren werden er ingevoerd met het oog op de fokkerij; in het bergland leven de lama, de chinchilla en de condor.

Handel. — De belangrijke *buitenlandsche handel* bedroeg, in 1920: een gezamenlijke waarde van 6 milliard goud-pesos. Chili is het derde, in belangrijkheid, onder de Zuid-Amerikaansche Staten (slechts Argentina en Brazilië zijn belangrijker). Het voornaamste exportartikel is de *nitraat*; daarop volgen *koper*, *jodium* en *graan*.

't Zijn ook die waren, welke de Chilenen ons verkochten. Ze kochten van ons ijzer en staal, trein- en tramwagens, katoenen weefsels, glas en kristal, cement.

Staatsbestuur; steden. — Chili is een *republiek*. — De belangrijke steden van Chili zijn: *Santiago* (696 d.), de hoofdstad, aan den voet der Andes, op 80 km. van den Oceaan; — *Valparaiso* (182 d.) een zeer bedrijvige havenstad, de belangrijkste aan de Zuid-Amerikaansche kust van den Stillen Oceaan; — *Concepcion*, (77 d.), insgelijks een belangrijke haven; — *Iquique* (57 d.) en *Antofagasta* (53 d.), tweede-rangshavens.

Verkeerswegen. — Het *Transandijnsch spoor*, dat, over de Andes langs den *bergpas van Cumbre* (3.760 m., boven den zeespiegel) Valparaiso met Buenos-Aires verbindt, loopt door de pampa's. — Een spoorweg verbindt

Antofagasta met Bolivia. — Een ander spoor, evenwijdig met de kusten van den Oceaan, verbindt Iquique met Valdivia.

PATAGONIË. — *Patagonië* behoort, gedeeltelijk aan *Chili* toe, en gedeeltelijk aan de *Argentijnsche Republiek*. — *Patagonië* is het meest Zuidelijk gewest van Zuid-Amerika. De Andes loopen door West-Patagonië en hun onderzeesche voortzetting vormt talrijke kust-eilanden; het voornaamste onder die eilanden, *Vuurland*, ontleent zijn naam, niet aan zijn klimaat dat koud en vochtig is, maar wel aan de talrijke vuren welke de eerste zeevaarders er opmerkten. De Straat van Magellaan scheidt *Vuurland* van het vasteland. *Patagonië* is een *keiachtige*, barre en schaars bevolkte *hoogvlakte*, op wier woeste en steile rotskust men enkel dwergbeukjes ontwaart, voortdurend door den wind over en weer gedrukt.

Patagonië heeft noch landbouw, noch nijverheid, noch handel. De *Patagoniërs*, *Araukanen* op het vasteland, en *Fuëgiërs* op de eilanden, zijn doodarme stammen, die leven van 't olieachtig vleesch van de zeehonden, welke zich op de kusten komen vermeien. Buiten de walvischbooten der Zuidpoolzeeën treft men er slechts enkele stoomschepen aan, die, langs de Straat van Magellaan, van den eenen Oceaan in den anderen varen.

In 1881 werden *Patagonië* en *Vuurland* verdeeld tusschen *Chili* en de *Argentijnsche Republiek* : als grenslijn werd aangenomen de bergkam van de Andes. *Punta Arenas*, aan de Straat van Magellaan, is een Chileensche haven.

VIERDE DEEL

AARDRIJKSKUNDE VAN OCEANIË

AFDEELING I.

ALGEMEENE AARDRIJKSKUNDE VAN OCEANIË.

(Atlas, k. 206.)

I. — AARDRIJKSKUNDIGE LIGGING.

Grenzen. — Oceanië is eigenlijk geen vasteland zooals Afrika of Amerika : het bestaat uit de zeer talrijke eilanden, waarmede de onmetelijke Stille Oceaan doorzaaid is. Oceanië reikt niet tot in den Indischen Oceaan, die zijn Westgrens uitmaakt, maar in 't N.-W., reikt het tot zeer dicht bij Azië.

Uitgestrektheid. — Alles samengenomen, beslaat Oceanië 10 miljoen km² : het is dus zoo groot als Europa.

De eilanden van Oceanië verschillen ten zeerste van elkaar door hun oppervlakte : naast rotsklippen, welke maar eventjes boven den waterspiegel uitsteken, heeft men het zeer uitgestrekt Australisch vasteland. Het algemeen voorkomen van Oceanië wordt best herleid tot twee groepeerings : in de eerste heeft men zeer talrijke, maar weinig uitgestrekte eilanden ; in de tweede daarentegen, zijn de eilanden niet zoo talrijk, maar zeer uitgestrekt.

Aardrijkskundige ligging. — Het grootste deel van Oceanië ligt in het Zuidelijk halfmond.

De Oceanische eilanden zijn over 't algemeen van 't N.-W. naar 't Z.-O. gericht.

Sterrenkundige ligging. — De meridiaan van 180° loopt ten O. van de Fidzji-eilanden en van Nieuw-Zeeland. De evenaar doorsnijdt de eilanden, Sumatra, Borneo en Celebes, hij loopt ten N. van Nieuw-Guinea. De steenbokskeerkring snijdt Australië in twee nagenoeg gelijke deelen.

Benoorden den evenaar liggen de *Philippijnen*, de *Carolinen*, de *Marianen*, de *Marshall-eilanden* en de *Hawai-eilanden*. — Op den evenaar : *Sumatra*,

Borneo, Celebes, de Molukken, de Gilberteilanden; — tusschen den evenaar en den steenbokskeerkring : *Java* en andere *Soenda-eilanden, Nieuw-Guinea, de Bismarck-archipel, de Salomonseilanden, de Nieuwe-Hebriiden, Nieuw-Caledonië, de Fidzji-eilanden, de Tonga-eilanden, de Samoa-eilanden, de Tahiti-eilanden, de Marquesas, en Toeamotoe*; op den Steenbokskeerkring en meer ten Z. : *Australië, Tasmanië, Nieuw-Zeeland* en de *Toeboeai-eilanden*.

II. — NATUURKUNDIGE AARDRIJKSKUNDE.

A. — HET LAND.

Algemeene trekken van de bodemgesteldheid. — De eilanden van Oceanië zijn : ofwel de voortzetting van 't Aziatisch bergland, ofwel de overblijfselen van een verzonken vasteland, ofwel vulkanische eilanden, ofwel koraaleilanden.

Die van het W. zijn over 't algemeen de voortzetting van Azië of van de lange opeenvolging van de niet overwaterde toppunten van de Aziatische randketen : de Japansche eilandenreeks wordt aldus voortgezet door de eilandengroepen van Magellaan en van de Marianen; Formosa wordt voortgezet door de Philippijnen en 't eiland Borneo, dat zelf door een schakel eilandengroepen met Nieuw-Zeeland verbonden is; 't Schiereiland Malaka wordt door de boogvormige lijn der Soenda-eilanden met het Australisch vasteland in verbinding gesteld.

Enkele zeer groote eilanden in 't Z.-O. zijn overblijfselen van een vasteland, gedeeltelijk door de zee verzwolgen. Onder die eilanden is enkel Australië continentaal gebleven. Die eilanden zijn : Nieuw-Guinea, Nieuw-Caledonië en Nieuw-Zeeland, welke een boogvorm beschrijven langs Australië 's Oostkant.

Een vrij groot aantal kleine, vulkanische eilanden liggen in 't N. en in 't O. : ze danken hun ontstaan aan vulkanen, waarvan verschillende werkende vulkanen zijn. Onder die, doorgaans zeer bergachtige eilanden, moeten vermeld worden de Hawaï-eilanden, de Marianen, de Fidzji- en de Tahiti-eilanden.

In 't volle van den Stillen Oceaan zijn zeer veel eilanden ontstaan, als gevolg van den eeuwenlangen arbeid van de *koraaldieltjes* of *madreporen*. Die *zoöphieten*, poliepen of plantdiertjes, leven, in ontelbare menigten samengeklampt, in warm en ondiep water, en ze vormen polieprotsen, welke ten slotte den zeespiegel bereiken zonder er daarom dadelijk bovenuit te steken : de madreporen zijn niet bestand tegen den dampkring en kunnen slechts in 't water leven. Wanneer nu die koraalmassa, als gevolg van de puinafzetting, allengskens aandikt,

ontstaat op den duur een koraalrif, waarbij zeer veel dergelijke riffen aansluiten. Alzoo ontstaan de *kustriffen* langs de eilanden en de vastelanden, en ook de *atollen*, welke doorgaans eilanden zijn in den vollen zin van 't woord. De atollen steken slechts enkele meters boven den zeespiegel uit : ze zijn ringvormig en omsluiten een soort ondiep binnenmeer, dat op den duur gedempt wordt. Onder de atollen of koraaleilanden moeten vermeld worden de Marshall-eilanden, de Carolinen, de Palaoe-eilanden en de Toemotoe-eilanden.

De verticale gesteldheid van Oceanië (laagland, hoogland, gebergte, woestijn, enz.) biedt, buiten Australië, geen belang : ook beschrijven we ze slechts verder, bij de studie van Australië.

Vulkanen. — De Groote Oceaan is met vulkanische eilanden bezaaid en zijn kusten zijn bovendien met een « vuurgordel » afgezet. Die gordel bevat 240 kraters, bijna $\frac{2}{3}$ van de vulkanen van gansch de Aarde. Hooger handelden we reeds over 't vulkanisch randgebergte van Azië en van Amerika; de Oceanische vuurgordel is verbonden met de vulkanenkransen van de Philippijnen, van Maleisië, Nieuw-Guinea en Nieuw-Zeeland : Sumatra heeft, niet alleen den *Indrapoera*, maar nog veel andere vulkanen; Java heeft er meer dan dertig, o. a. den *Ardjoeno* en den *Smeroe*; de *Krakatau* rijst op tusschen de twee eilanden van de Soendastraat; een zestigtal vulkanen liggen in Nieuw-Zeeland, en doen er geisers en warme bronnen ontstaan. — De wijdigapende kraters van de Hawai-eilanden zijn als het centrum van dien vuurcirkel : de *Kilauea* heeft een middellijn van meer dan 5 kilometers; men heeft er ook den *Mauna Kea* en den *Mauna Loa* waarvan de kegel tot 4.000 m. boven den zeespiegel reikt.

B. — HET KLIMAAT.

Algemeene kenmerken. — Bijna geheel Oceanië ligt binnen de keerkringen : 't heeft dan ook een tropisch klimaat : *warm* en *vochtig*. Het klimaat wordt evenwel door de nabije zee merkbaar verzacht : ook is over 't algemeen gezond. — Niet enkel de luchtgesteldheid is eenvormig, ook de winden : *passaatwinden* en *moessons* zijn immers zeer regelmatige winden. In de bergachtige landen wordt de regen-neerslag ongelijk over de twee berghellingen verdeeld : het meeste besproeiing ontvangt de helling, waar de wind aanlandig is; de andere helling is droger. De *cyclonen* of wervelstormen, soms met geweldige *waterhoozen* gepaard, zijn er een veelvuldig verschijnsel.

C. — DE WATEREN.

Zeeën. — De landen van Oceanië worden van elkaar gescheiden door talrijke zeeën en zeeëngten. De voornaamste zeeën zijn : de *Chineesche Zee*, tusschen Borneo en Azië; de *Javazee*, tusschen Java en Borneo; de *Zee van Celebes*, tusschen Borneo, Celebes en de Philippijnen; de *Bandazee* en de *Arajoerazee*, tusschen Timor, de Molukken, Nieuw-Guinea en Australië; de *Koraalzee*, ten O. van Australië. — De belangrijkste zeeëngten zijn : de *Straat van Malaka*, tusschen 't schiereiland Malaka en Sumatra; de *Soendastraat*, tusschen Sumatra en Java; de *Torres-straat*, tusschen Australië en Nieuw-Guinea; de *Bass-straat*, tusschen Australië en Tasmanië; de *Cookstraat*, tusschen beide Nieuw-Zeelandsche eilanden.

Stroomen. — De meeste eilanden van Oceanië hebben slechts weinig belangrijke, dikwijls droogliggende kuststroomen. — De eenige belangrijke stroom, de *Murray*, in Australië, is 2.700 km. lang, dus korter dan de Donau, die 2.800 km. lang is. We beschrijven zijn loop verder, in de Aardrijkskunde van Australië.

Meren. — Het Australisch binnenland heeft een groot aantal zoutmeren : het *Eyremeer*, het *Norrensmeer*, het *Gairdnermeer*, het *Amadeusmeer*. — Het *Taupomeer* op Nieuw-Zeeland, is een echte vergaarbak voor de *warme waters* van de geisers en heete bronnen.

Kusten. — Naar gelang de manier waarop ze ontstonden, hebben de eilanden van Oceanië *hooge en gelede kusten* (vulkanische eilanden) met uitstekende havenplaatsen, ofwel ze hebben *lage kusten* (koraaleilanden), welke echter moeilijk en niet zonder gevaar genaakbaar zijn, ter oorzaak van de kustriffen, waarop de schepen gevaar loopen, zich te verbrijzelen.

III. — PLANTKUNDIGE EN DIERKUNDIGE AARDRIJKSKUNDE.

Plantengordels. — Daar de meeste eilanden van Oceanië binnen de keerkringen liggen, hebben ze een weelderigen plantengroei : de wouden leveren de meest verscheidene houtsoorten van de *tropische gewesten palmen*, *banaanplanten*, *broodboomen*, rottan; op de koraal-eilanden treft men vooral *kocosboomen* aan. Ten Z. van het keerk- ringengebied hebben de weinig talrijke Oceanische landen (Australië gedeeltelijk, Nieuw-Zeeland, Tasmanië) den plantengroei van de gematigde luchtstreek, en bovendien den *eucalyptus*, Australië 's landsboom, en ook een vezelplant uit Nieuw-Zeeland, de *phormium tenax*.

Dierengordels. — Op de kleine Oceanische eilanden is het dierenrijk arm, behalve aan *vogels*, *visschen* en *schelpdieren*. — Australië heeft een buitengewoon eigenaardige dierenwereld, welke zich door eigenaardige diersoorten, met dikwerf niet minder zeldzame vormen onderscheidt : buideldieren zooals de *kangoeroe*; zoogdieren, zooals het *vogelbekdier* en de *miereneter*; vogels, zooals de *emoe* en de *zwarte zwaan*. — In Maleisië leven vleeschetende dieren : *tijger* en *zwarte panter* op Java; *olifanten*; *apen*, welke, zooals de *orang-oetan* van Borneo, zich onderscheiden door hun hooge gestalte.

IV. — VOLKENKUNDIGE AARDRIJKSKUNDE.

A. — ETHNOGRAPHISCHE AARDRIJKSKUNDE.

Menschenvariëteiten. — De bevolking van Oceanië hoort bij twee menschenvariëteiten : de eene wordt gekenmerkt door haar *min of meer donkerbruine huidskleur*; de andere is *geelheidig*.

Zoo men buiten de huidskleur, ook rekening houdt met andere natuurlijke hoedanigheden, dan onderscheidt men in Oceanië vier inheemsche menschenvariëteiten : de *Australische* variëteit, met chocoladekleurige huid, middelmatige gestalte, langwerpig hoofd, kroezelhaar, op Australië; — de *Melanesische*, met bruinzwarte huid, middelmatige gestalte, langwerpig hoofd, krulhaar, op Melanesië (Nieuw-Guinea en de naburige eilanden); — de *Polynesische*, met gele huid, groote gestalte, stijve of golvende haren, op Polynesië (Oost-Oceanië); de *Indonesische*, met gele huid, kleine gestalte, langwerpig hoofd, in 't binnenland van Sumatra en van Borneo.

Volkengroepen. — Buiten de Europeanen en Aziaten, die in Oceanië gevestigd zijn, heeft men volgende volkengroepen : de *Maleische groep*, de *Papoea-groep*, de *Indonesische groep*, de *Polynesische groep*, de *Micronesische groep*, de *Melanesische groep*, de *Australische groep*.

De *Maleische groep* is inzonderheid verspreid op de kusten van de Maleische eilanden (Maleiërs en Javanen); de *Indonesische groep* leeft in 't binnenland van dezelfde eilanden (Atjehers en Battaks op Sumatra, Dajaks op Borneo, Tagals op de Philippijnen; de *Papoea-groep* woont op Nieuw-Guinea, dat naar hen vroeger Papoeasië geheeten werd; de *Polynesische groep* (Hawaiënen, Samoanen, enz.); de *Melanesische groep* bewoont Melanesië, behalve Nieuw-Guinea (Salomonianen, Caledoniërs, Fidzjianen, enz.); de *Australische groep* woont in Midden- en West-Australië.

Talen. — Elke volkengroep heeft haar eigen taal of dialect; de meest verspreide van die talen is het *Maleisch*.

Elke koloniseerende natie voerde in haar koloniën haar landstaal in.

Godsdiensten. — Naast betrekkelijk veel *Muzelmannen* op Java, zijn de inlanders *fetisjisten* of *animisten*. De meeste Europeanen zijn protestanten; bijna overal bestaan katholieke geloofszendingen.

B. — ANTHROPOGEOGRAPHIE.

Bevolkingseijfer. — Men schat de gezamenlijke bevolking van Oceanië op 85 millioen zielen.

Bevolkingsdichtheid. — 7 inwoners per km².

Sommige gewesten zijn evenwel uiterst dicht bevolkt : aldus het eiland Java, waar de bevolkingsdichtheid 277 inw. per km. bedraagt; zeer dicht bevolkt is ook het Z.-O.-kustland van Australië. De half woestijnachtige gewesten van Australië daarentegen, zijn uiterst dun bevolkt.

Bevolkingseentrums. — Heel groote steden zijn er Oceanië niet : slechts twee millioensteden. De belangrijkste steden zijn : *Sydney* (1 $\frac{1}{4}$ mill. inw.) en *Melbourne* (1 mill. d.). Daarop volgen : *Adelaïde* (316 d.); *Batavia* (325 d.); *Manila* (324 d.); *Brisbane* (313 d.); *Auckland* (243 d.); *Soerabaja* (240 d.). De andere steden hebben geen 200.000 inwoners.

C. — STAATKUNDIGE AARDRIJKSKUNDE.

De Staten. — Oceanië telt geen enkelen onafhankelijken Staat; in sommige Europeesche koloniën behielden de inheemsche hoofden een zeker gezag (b. v. de Javaansche Sultans).

Koloniën. — Gansch Oceanië is koloniaal gebied. Vier mogendheden bezitten er een belangrijk of uitgebreid gebied : *Groot-Britannië*, *Nederland*, de *Vereenigde Staten* en *Frankrijk*; vier andere bezitten er handelsstations of werden met het bestuur van sommige gewesten belast : *Portugal*, *Japan*, *Chili* en *Ecuador*.

1° De Engelsche bezittingen in Oceanië zijn : Australië en Tasmanië; Z.-O.-Nieuw-Guinea; Nieuw-Zeeland; de Fidzji- en de Salomons-eilanden; het protectoraat N.-W.-Borneo; de Tonga- en de Cookeilanden; de Gilberteilanden, de Ellice-eilanden, en de andere eilanden in Polynesië; de voormalige Duitse koloniën, bezuiden den evenaar : N.-O.-Nieuw-Guinea; de Bismarck-archipel, bestaande uit de eilanden Birara (Nieuw-Pommeren), Tombara (Nieuw-Mecklemburg); Bougainville en de Admiraliteitseilanden; de Westelijke Samoa-eilanden, behalve Toetoeila, en andere, naar 't Oosten gelegen eilanden.

2° De Nederlandsche bezittingen zijn : de Soenda-eilanden, m. a. w. Sumatra, Java, Banka en Billiton, Lombok, Flores, Madoera, Soemba; het grootste deel

van Borneo; Celebes; de Molukken; half Timor; 't Westelijk deel van Nieuw-Guinea. — De Nederlandsche bezittingen in Oceanië zijn gezamenlijk 64 maal zoo groot als België en ze hebben een bevolking van 60 millioen zielen.

3° De Vereenigde Staten bezitten : de Hawaï- of Sandwich-eilanden; de Philippijnen, het eiland Goeam, een van de Marianen; het eiland Toetoeïla en andere, meer naar 't Oosten gelegen Samoa-eilanden; de eilanden Wake en Johnston.

4° Frankrijk bezit : Nieuw-Caledonië en de kleine naburige eilanden; de Nieuwe Hebriden (een Fransch-Britsch condominium); de Marquesas, Tahiti, Toeamotoe, Toeboeai en andere naburige eilandengroepen.

5° Portugal bezit Noord-Timor.

6° Japan bezit de eilanden Bonin en Volcano, en de gansche groep van de Magellaaneilanden, het bestuurt de voormalig-Duitsche koloniën : de Marianen, de Palaoe-eilanden, de Carolinen, de Marshal-eilanden en het eiland Yap, waarop talrijke onderzeesche kabels uitloopen.

7° Chili bezit het Paascheiland.

8° Ecuador, de Galapagoseilanden.

D. — VOLKSHUISHOUDKUNDIGE AARDRIJKSKUNDE.

Voedingswaren. — De belangrijkste voedingsplanten zijn het *koren*, dat vooral in Z.-O.-Australië en Nieuw-Zeeland verbouwd wordt; de *rijst*, op Java, Borneo en Sumatra : het *suikerriet*, op Java, de Philippijnen, de Hawaï-eilanden, alsook in N.-O.-Australië; de *taro*, zoowat overal; de *wijnstok*, in Z.-O.-Australië; de plantages verstrekken *koloniale waren* (koffie, cacao, rietsuiker) en *specerijen* (peper, kaneel, kruidnagels, muskaatnoten, enz.). — Ook moeten vermeld worden de *tabakscultuur* in Nederlandsch Indië, en de *kinabouw* op Java.

De dierlijke voedingswaren zijn in Oceanië niet zoo talrijk en niet zoo verscheiden als elders : te vermelden de schapen en de konijnen in Australië, de visschen en de schelpdieren in de meeste zeeën.

Kleedingswaren. — Is Oceanië niet rijk aan vezelplanten, dan is toch *Australië* bekend om zijn ontwikkelde schapenteelt en zijn *wolproductie*.

Nijverheidswaren. — Nieuw-Zuid-Wales (Australië) heeft kolenmijnen; Nederlandsch Indië en Australië hebben *petroleumbronnen*; de eilanden Banka en Billiton hebben *tinmijnen*; Nieuw-Caledonië *nikkelmijnen*; Australië, *kopermijnen*; Australië en Nieuw-Zeeland, *goudmijnen*; Borneo, *diamantmijnen*. — Daarbij komt de *rubber*, vooral op Sumatra.

Nijverheid. — Buiten de reeds beschreven *verzamelnijverheid*, heeft men in Oceanië alleen *landbouwnijverheid* : de *fokkerij*, het *inleggen van vleesch* in Australië en Nieuw-Zeeland; den *graanbouw*, in dezelfde streken; het verbouwen van koffie, tabak, en koloniale waren in Maleisië; de tabak- en sigarenindustrie te Manila; de *suikernijverheid* op Java en de Hawaï-eilanden.

Handel. — De handel wordt bijna uitsluitend door Europeanen gedreven; ook de Chineezen en Japanners, die op de Soenda-eilanden verblijven, onderhouden er handelsbetrekkingen.

De belangrijkste *havens* zijn : Sydney, Melbourne, Brisbane, Adelaïde en Fremantle, in Australië; — Auckland en Wellington, op Nieuw-Zeeland; — Batavia en Soerabaja, op Java; — Manila, op de Philippijnen; — en Honolulu op de Hawaï-eilanden.

Verkeerswegen en vervoermiddelen. — Het spoornet is weinig uitgebreid : enkel te vermelden zijn de spoorwegen in Australië en op Java. Daarentegen onderhoudt Oceanië een druk zeeverkeer met de havens van Europa, Amerika en Azië.

AFDEELING II.

DE GROOTE NATUURLIJKE GEWESTEN VAN OCEANIË ¹.

(Atlas, pl. 23bis, k. 138bis.)

De landen van Oceanië met koud-getemperd klimaat. — Ze zijn niet zeer uitgestrekt; enkel Tasmanië en 't Zuidelijke der Nieuw-Zeelandsche eilanden. Ze hooren bij het West-Europeesch type. Kenmerkend zijn het koud-gematigd klimaat, met regenneerslag in alle jaargetijden maar inzonderheid op 't einde van den Zomer, in den Herfst en den Winter. Landen van dat type hebben geen woestijnen; men heeft er wouden met jaarlijksch gebladerte.

De landen van Oceanië met warm-gematigd klimaat. — Het zijn : Z.-W.- en Z.-O.-Australië en het Noordelijke van de Nieuw-Zeelandsche eilanden. De meest Zuidelijke van de gewesten hooren bij het mediterraan type; de de vlakte langs de Oostkust, van de bronnen van den Murrumbidgee tot Brisbane, hoort bij het Chineesch type; het bekken van den Murray, bij het Toeranisch type. Van die Australische landen zijn de Z.-O.-vlakten, die welke bij 't mediterraan en bij 't Chineesch type hooren, de vruchtbaarste en ze leveren rijke graanogsten : dat is te danken aan den nogal overvloedigen regenneerslag aangebracht door de Zuid-Oostenwinden, welke aanlandig zijn op de Oostelijke en op de Zuidelijke helling van de Australische Cordillere; het Murraybekken, ten W. van de Cordillere, geniet minder regenbesproeiing en heeft aanzienlijker temperatuurschommelingen : 't is dan ook vooral een fokland.

De landen van Oceanië met tropisch klimaat. — Men heeft twee groepen van elkaar gescheiden door de landen met heet klimaat : benoorden het evenaarsgewest, de Philippijnen behalve Mindanao; bezuiden den evenaar, Noord- en Midden-Australië, het Zuidelijk gedeelte van Nieuw-Guinea en de Oceanische eilanden ten O. van de Koraalzee (Nieuw-Caledonië, Nieuwe-Hebriden, Fidzji, enz). Men onderscheidt : een warme woestijn van het Saharijnsch type (de Centraal-Australische woestijn); moessonlanden (Noordkust en Noordoostkust van Australië, de Philippijnen behalve Mindanao, het Zuidelijk deel van Nieuw-Guinea); een subtropische hoog-

¹ Zie nota, bl. 21,

lakte van 't Soedaneesch type (een gordel welke langs het N. en het O. de Australische woestijn scheidt van het kustgebied). In de woestijn van Centraal-Australië regent het zelden en het klimaat is er continentaal; in Noord- en Noordoost-Australië regent het in den Zomer, maar de Winters zijn er droog; de hoogvlakte lijdt niet aan droogte zooals de woestijn, maar ze ondergaat den invloed niet van de moessons, welke op het kustland zoo 'n overvloedigen regenneerslag aanbrengen.

De landen van Oceanië met heet klimaat. — Ze liggen tusschen 10° N.-B. en 10° Z.-B. Het zijn : heel Insulinde (Sumatra, waarbij het Zuidelijk gedeelte van 't schiereiland Malaka gerekend mag worden; Java, Borneo, Celebes, de Molukken, enz.), Nieuw-Guinea behalve zijn Zuidelijk uiteinde, het eiland Mindanao in de Philippijnen, en de Oceanische eilanden met dezelfde breedteligging. De natuurlijke kenmerken van die landen zijn : een gansch het jaar door zeer warm klimaat, waar door het gemis aan afwisseling in den warmtegraad geen goed te onderscheiden jaargetijden opvallen; de regenneerslag is er gansch het jaar om zoo te zeggen dezelfde. Die landen liggen in den gordel der windstilten en hebben geen regelmatige winden : gansch het jaar gansch is het er warm en vochtig, zoodat de plantengroei overweelderig en het equatoriaalwoud zeer uitgebreid is. Dank zij de menschelijke bedrijvigheid heeft men er allerlei cultures, namelijk den rijstbouw, die van Java een buitengewoon-dicht bevolkt geweest maken; de rietsuikercultuur, de koffieteelt, de tabaksbouw, de theebouw en de teelt van specerijplanten.

AFDEELING III.

AARDRIJKSKUNDE VAN DE GEWESTEN VAN OCEANIË.

I. — MALEISIË OF INSULINDE.

(Atlas, k. 208.)

Algemeen overzicht. — *Maleisië*, d. w. z. de eilanden van de Maleïërs, bestaat uit drie archipels : de *Soenda-eilanden*, de *Molukken*, de *Philippijnen*, en uit twee groote eilanden : *Borneo* en *Celebes*. Maleisië is gelegen dicht bij Azië en onder de benaming *Insulinde* beschouwen vele aardrijkskundigen het, als deel uitmakend van dat werelddeel. 't Is de grootste eilandengroepering der Aarde, en tevens degene, welke het grootste aantal zeer uitgestrekte of zeer volkrijke eilanden bevat. — Het berust op een ondiep, onderzeesch voetstuk, en het ver- toont twee niet overwaterde ruggen : de boogvormige Soenda-eilanden, van 't W. naar 't O. gericht welke de voortzetting zijn van 't schier- eiland Malaka, alsook de Philippijnen en de Molukken, insgelijks boogvormig, gericht van 't N. naar het Z.; — tusschen die twee bogen liggen de eilanden Borneo en Celebes.

A. — DE SOENDA-EILANDEN.

Aardrijkskundige indeeling. — De Soenda-eilanden zijn : *Sumatra*, *Java*, *Madoera*, *Bali*, *Lombok*, *Soembava*, *Flores*, *Timor* en nog andere boogvormig opgestelde eilandjes. Een *vulkanische bergketen* verklaart hun voorkomen en richting. Die bergketen bevat toppunten van bijna 4.000 m. op Sumatra en meer dan dertig vulkanen op Java. Met uitzondering van een gedeelte van Timor, zijn de Soenda- eilanden Nederlandsch bezit : ze vormen het belangrijkste deel van Nederlandsch Oost-Indië.

Sumatra (16 maal zoo groot als België; 7 millioen zielen) is het grootste, evenwel niet het volkrijkste onder de Soenda-eilanden. — De voornaamste *voedingsplant* is de *rijst*, hoofbestanddeel van de voeding van de inlanders; de belangrijkste *nijverheidsplant* is de tabak; ook de *rubberbouw* is zeer winstgevend. Sumatra heeft *steen- koollagen* en *petroleumbronnen*. De twee naburige eilanden, *Banka* en *Billiton*, hebben *tinmijnen*, welke de voortzetting zijn van de Engelsche

tinmijnen op 't schiereiland Malaka; bijna $\frac{1}{4}$ van de tinproductie der Aarde komt uit die mijnen : ook is het tin een van de belangrijkste uitvoerartikelen van Nederlandsch Indië.

De volkrijkste stad is *Padang* (100 d. inw.), aan de Westkust; andere bevolkingscentrums zijn *Palembang* (70 d.), tegenover het eiland Banka; *Benghoelen*; en *Atjeh* (Kotaradja), aan de Noordspits van Sumatra.

Java, met Madoera, is 4 maal zoo groot als België en telt 42 millioen inw. 't Is het volkrijkste en het bloeiendste onder de Soendaeilanden. Zijn bevolkingsdichtheid, 277 inw. per km², overtreft die van België (264). 't Is de parel van Nederlands koloniaal Rijk. — Op Java treft men alle *tropische cultures* aan : het meest winstgevend zijn het *suikerriet*, de *koffie* (Cheribon), de *tabak*, de *rijst*, de *thee*. Is Java niet meer het voornaamste koffieland van de Aarde (dat is thans Brazilië), zoo is het toch een van de *voornaamste suikerlanden* (bijna 2 millioen ton in 1918) en, sinds de Hollanders er den *kinaboom* invoerden, is het ook een zeer belangrijk *kinaland* geworden. Ook de *klappernoot* (coprah, kokosnoot) is een belangrijk exportartikel.

Batavia (325 d. inw.) is de hoofdplaats van Nederlandsch Indië; de Gouverneur verblijft te *Buitenzorg*; — *Soerabaja* (250 d.) is de bedrijvigste stad van Java : ze is gelegen tegenover het eiland Madoera; — de andere belangrijke centrums zijn *Soerakarta* (156 d.) en *Djakakarta* (109 d.), beide in 't binnenland gelegen, en ook *Semarang* (146 d.), handelshaven tusschen Batavia en Soerabaja.

Geologisch hoort het eiland *Timor* niet bij de Soenda-eilanden. Enkel Zuid-Timor (belangrijke stad : *Koepang*) is Hollandsch bezit. Het overige van Timor (hoofdplaats : *Dilli*) behoort toe aan Portugal.

B. — BORNEO; CELEBES; DE MOLUKKEN.

Borneo. — Na Nieuw-Guinea, is *Borneo* het grootste eiland der Aarde, 25 maal zoo groot als België, met evenwel slechts $2\frac{1}{2}$ millioen inwoners. Dat door den evenaar doorsneden eiland heeft *een uiterst warm klimaat*. Het zeer bergachtig binnenland is bedekt met om zoo te zeggen ondoordringbare wouden, waar de *broodboom* groeit en de *boa* en de *orang-oetang* leven. De ondergrond bevat *goud*, *diamant*, *tin*, *steenkolen* en *bergkristal*.

Het grootste deel van Borneo is Nederlandsche bezitting. De volkrijkste steden zijn : *Bandjermasin* (120 d.), in 't Z.-O., en *Pontianak*, in 't W. — N.-W.-Borneo is, ofwel Engelsche bezitting, ofwel Engelsch protectoraat : *Britsch Noord-Borneo* (260 d. inw.) belangrijke stad, *Sandakan* (11 d.); het eiland *Laboan*; de beschermde sultanaten *Broenei* en *Sarawak*.

Celebes. — *Celebes* is zes maal zoo groot als België en het telt iets meer dan 4 millioen zielen. De insnijdingen van zijn kustlijn geven aan dat eiland een vreemden vorm : uit een bergknoop loopen vier ontzaglijke bergketenen, welke drie diepgaande golven afboorden. — Men wint er hoofdzakelijk *kruidnagels* en *muskaatnoten*; in de wouden groeit overgroot *bamboeriet*.

Makasser (90 d.), in 't Z., de bedrijvigste handelsstad en een belangrijke uitvoerhaven van petroleum; — *Menado*, in 't N., de schilderachtigste stad. — Celebes behoort toe aan Nederland.

De Molukken. — De Molukken vormen een eilandengroep, drie maal zoo groot als België en door een half millioen zielen bewoond. — 't Is uit de Molukken dat de *specerijplanten*, o. a. de *muskaat*, *kruidnagel*- en *peperboom* herkomstig zijn. Ook werden de Molukken langen tijd de *specerijeilanden* genoemd : vroeger — zoo wilden het de Hollanders — mocht op elk van die eilanden maar een enkele specerij (op ieder eiland verschillend) verbouwd worden : zelfs werd alle uitvoer van planten en van zaad volstrekt onmogelijk gemaakt.

De voornaamste Molukken zijn : *Gilolo*, naar zijn vorm een verkleind Celebes; *Ternate*, welks haven als de mooiste van Nederlandsch Indië doorgaat; *Ceram*, *Boeroe* en 't klein eiland *Ambon*, waar de Nederlandsche Gouverneur van de Molukken verblijft, een geneuglijk tuinland met kruidnagelboomen beplant.

C. — DE PHILIPPIJNEN.

De eilandengroep van de Philippijnen. — Gezamenlijk beslaan de Philippijnen een oppervlakte, 10 maal zoo groot als België. Ze tellen 12 millioen zielen. Die eilanden zijn boogvormig opgesteld tusschen Nederlandsch Indië en Japan. Evenals Japan, zijn ze zeer vulkanisch, aan talrijke en rampspoedige aardbevingen onderhevig, dikwijls prijsgegeven aan de vernielende kracht van machtige waterhoozen en buitengewoon geweldige orkanen. Het bergachtig binnenland is met oerwouden bedekt.

De inbezitneming van de Philippijnen door de Vereenigde Staten, in 1908, heeft de landbouwbedrijvigheid merkkelijk doen toenemen. Op de Philippijnen doet men thans aan *rijstbouw*; de *abaca* of *Manilahennep*, een soort banaanvezels, dient tot het vervaardigen van uitstekend touwwerk, dat het voornaamste exportartikel van de Philippijnen uitmaakt; — de *kokos*- of *klappernoot* (coprah) dient tot het bereiden van olie; — het *sukkerriet* wordt door de Amerikanen opgekocht; — de *tabak* dient tot het maken van *Manilasigaren*; — men heeft op de Philippijnen ook *katoenbouw*.

De ondergrond is rijk aan delfstoffen : met de uitbating van de *goud-, ijzer-, zilver-, koper- en kolenmijnen* werd aangevangen.

De Philippijnen bevatten twee groote eilanden : *Luzon* met de belangrijkste stad, *Manila* (324 d. inw.), en het eiland *Mindanao*; alsook eilanden van middelmatige grootte, de *Soeloe-eilanden* (samen meer dan 7.000 eilanden en eilandjes).

II. — AUSTRALIË.

(Atlas, k. 207 en 209.)

Oppervlakte. — $\frac{4}{5}$ van Europa.

Ligging. — Gelijk het uit den naam zelf af te leiden is, ligt *Australië* in 't *Zuidelijk* halfrond; zijn bewoners zijn daaromtrent de tegenvoeters van de West-Europeanen.

Australië is het *kleinste* en het *meest afgezonderde* van de vastelanden : van Afrika wordt het gescheiden door den Indischen Oceaan, en van Amerika door den onmetelijken Grooten Oceaan; slechts met Azië is het verbonden door de Soenda-eilanden.

Voorkomen; klimaat. — Zooals Afrika en Zuid-Amerika, komt Australië voor als een logge landmassa, met weinig ingekorven kusten. — 't Vormt een *hoogvlakte*, met een centrale *inzinking* : ten O. verheft zich de bodem en vormt hij de *Australische Cordilleren*. Deze zijn een lange bergketen langs de Oostkust : haar verschillende onderdeelen dragen verschillende benamingen, nl. *Blauwe Bergen*, ten W. van Sydney, en *Australische Alpen*, in het Z., waar ze haar hoogste toppunt vormen : den *Kosciuskoberg* (2.196 m.). — De Westelijke helling dier bergketen daalt steil af : daar begint de *inzinking* welke de twee aanzienlijke inhammen van Noord- en van de Zuidkust verbindt : ten N. de *Carpentariagolf* en ten Z. de *Groote Australische golf*. Het Z.-O. van die inzinking vormt het bekken van den *Murray* en zijn voornaamste zijrivier, de *Darling*; ze strekt zich verder uit over het binnenland, gekenmerkt door de besloten bekken zijner zoutmeren : *Eyremeer*, *Torrensmeer*, *Gairdnermeer*. — West-Australië vormt een *woestijnachtig hoogland* : vooreerst *grassteppen* met uiterst zeldzame, kleinstammige boomen; daarna een echte *woestijn*, afwisseling van zandvlakten en struiksteppen : daar groeit het *scrub*, d. i. een dicht acaciasoortig kreupelhout, en ook het *spinifex*, d. i. het stekelvarkengras met zeer harde, stekelige halmen : dat struikgewas is zóó dicht, dat het den doortocht totaal belemmert. — Ten O. van de Australische kust, loopt het *Great Barrier-rif*, een koraalbank, van meer dan 2.000 km.

Australië heeft een *droog vastelandsklimaat*. Die dubbele eigenschap van de luchtgesteldheid blijkt des te klaarder naarmate men in het binnenland dringt. Alleen de Noord- en de Oostkusten genieten — en dan nog slechts gedurende één jaargetijde — overvloedigen, door de zeewinden aangebrachten regenneerslag. De temperatuurschommelingen bedragen in Midden-Australië tot zelfs 40° in één etmaal. — De droogte van de lucht verklaart het *gemis* aan waterlopen. Het binnenland heeft slechts *tijdelijke* waterlopen, welke, net als de *wadi*'s in de Sahara, in zoutmeren uitloopen; doordat ze dikwijls droog liggen, doen die zoutmeren aan de Algerijnsche *Chotts* denken. Oost-Australië alleen heeft bestendige waterlopen, met *zeer ongelijken waterafvoer*: de *Murray* (2.700 km. lang) en zijn twee langste zijrivieren: de *Darling* (3.100 km.) en de *Murrumbidgee* (2.160 km.).

Plantaardige producten. — Australië is *arm* aan *plantaardige* voortbrengselen. — Onder dat opzicht zijn er maar twee gezegende streken: het Noord-Australisch kustland, het gebied van 't *evenaarswoud*, goed geëigend tot het aanleggen van *tropische cultures*, inzonderheid van suikerplantages; ook het *Oost-Australisch bergland*, het tamelijk vochtig *subtropisch woudgebied*, waar de eucalyptus, de sandelboom en de mahonieboom groeien en waar men de *mediterrane cultures*, *graan*, *wijn* en *fruit* heeft: men wint er oranjeappelen, bananen en ananassen. — Den plantengroei van de droge gewesten hebben we reeds beschreven. Over 't algemeen heeft men in Australië *geen aaneengeschakelde wouden*; ook levert het bosch in Australië *bijna geen schaduw*, doordat de boomen, o. a. de eucalyptus, hun bladeren niet aan het zonnelicht blootstellen, maar ze laten afhangen, om hun vochtvoorraad tegen de verdamping te vrijwaren.

Dierlijke producten. — De inheemsche dierenwereld vertoont weinig verscheidenheid: geen groote zoogdieren, geen lastdieren, geen slachtdieren, geen melkvee, geen vachtdieren. Daarentegen wordt de Australische fauna gekenmerkt door diersoorten, uitsluitend aan dat vasteland eigen. Aldus treft men enkel in Australië den *kangoeroe* aan, een vreemdsoortig buideldier, dat dank zij zijn lange achterpooten buitengewoon ver springt; het *vogelbekdier* heeft vier zwempooten en een snavel welke fel gelijkt op dien van de eenden; de *miereneter* is een soort egel met een vogelbek; de *emoe* is een steltlooper, wiens korte vleugels tot vliegen ongeschikt zijn; de *zwarte zwaan* wordt door haar *rooden bek* en de *liervogel* door zijn prachtig gevederden en liervormigen staart gekenmerkt.

De kolonisten hebben in Australië het *schaap*, het *rund* en het *paard* ingevoerd, alsook den *kameel*, die als lastdier gebruikt wordt in de woestijnen van het binnenland. Ten huidige dage is Australië een *fokland* : de talrijke koeien leveren de boter, welke onder de uitvoerartikelen de zesde plaats inneemt. Men fokt ook *renpaarden* en *prachtpaarden*.

De schapen loopen vrij rond in overgrooten fokperken of *runs*, welke afgesloten zijn met ijzerdraad, aan eucalyptuspalen bevestigd : om de kudden gemakkelijker te kunnen hoeden, worden de runs in een zeker aantal *paddocks* ingedeeld. De *squatter*, d. i. de eigenaar van de veehoeve, bewoont doorgaans niet het geheele jaar zijn erf : hij laat er zich door een zaakvoerder of *manager* vervangen. Eertijds was het om de *wol* alleen, dat aan schapenteelt gedaan werd, en dan was ook het *scheren der schapen* de hoofdbezigheid in de runs. Op den zoom van 't woestijngebied kwamen, sommige jaren, als gevolg van de uiterste droogte millioenen schapen om : ook is de droogte een bestendige bedreiging voor de veeteelt. Een ander nadeel waren ook, langen tijd, de konijnen, welke men door alle denkbare vernietigingsmiddelen heeft moeten uitroeien.

Minerale producten. — Is Australië een *landbouwland* en meer nog een *fokland*, zoo is het toch voornamelijk een *mijnland*. — De ondergrond is rijk aan *velerlei delfstoffen*. Australië is het vijfde onder de *goudlanden* : men vindt er het kostbaar erts in *placers* of goudvelden en ook in de goudmijnen van de Oost-Cordillere, en meer nog die van 't Westelijk hoogland (*Coolgardie*). — De *zilveropbrengst* doet Australië de vierde plaats innemen onder de landen; de *kopermijnen* stellen het op de vijfde plaats. — Ook *ijzer*, *tin* en *lood* worden er opgedolven. — Men heeft zeer rijke *steenkoollagen* in Nieuw-Zuid-Wales, in de omstreken van *Newcastle*, aldus genaamd om de gelijkenis te doen uitkomen met de groote Engelsche kolenhaven. — In de minerale productie van Australië komen de *steenkolen* op den eersten rang; daarop volgen het *zilver*, het *lood* en het *goud*.

Nijverheid en handel. — Aan zijn landbouw, veeteelt en mijnbouw, heeft Australië slechts een *ontluikende nijverheid*, vooral landbouw-industrie, toegevoegd : *bevrozen vleesch*, bereiden van *schaapsvachten* en *huiden*.

De handel voert voornamelijk volgende artikelen uit (gerangschikt volgens de geldwaarde van den uitvoer) : *wol*, *tarwe*, *goud*, *leder*, *huiden*, *meel*, *boter*, *lood*, *gefrigorificeerd rundvleesch*. De invoer omvat vooral *fabriekswaren*, *katoenenstoffen*, *olie* en *vetstoffen* (handelscijfer in 1930 : 7 milliard goudfrank).

Het handelsverkeer gebeurt voornamelijk langs de zeehavens Sydney, Melbourne en Adelaide; een transcontinentale spoorweg van Perth naar Port-Augusta en enkele spoorwegen in Z.-O.-Australië dragen insgelijks bij tot het vergemakkelijken en het uitbreiden van de handelsbetrekkingen.

We verkoopen in Australië vooral ijzer en staal, glas en kristal, papier, zink en machines.

Bevolking. — 6 miljoen 400 d. zielen.

De bevolking is, om zoo te zeggen, uitsluitend van Europeeschen oorsprong. Het aantal inboorlingen, die in de *reserves* leven, bedraagt slechts 60.000 en neemt geleidelijk af.

Staatsbestuur. — Evenals Canada en de Zuid-Afrikaansche Unie, is Australië een Engelsche kolonie, met *breed zelfbestuur*. Met Tasmanië vormt het den *Australischen Statenbond* (Commonwealth of Australia), bestaande uit een bondsterritorium en zes Staten, met elk zijn eigen bestuursinrichting : *Victoria*, hfst. *Melbourne*; *Nieuw-Zuid-Wales*, hfst. *Sydney*; *Queensland*, hfst. *Brisbane*; *Zuid-Australië*, hfst. *Adelaide*; *West-Australië*, hfst. *Perth*; *Tasmanië*, hfst. *Hobart*. — Het *Bondsbestuur* bestaat uit een *Gouverneur-Generaal*, vertegenwoordiger van de Engelsche kroon, een *Senaat* en een *Kamer van Volksvertegenwoordigers*, bij algemeen stemrecht verkozen. — De bondshoofdstad is Canberra (bondsdistrict New-Wales).

Steden. — De belangrijke steden zijn : *Sydney* (1 miljoen 250 d.), de oudste stad van Australië, en *Melbourne* (1 mill. d.), een typische paddestoelstad, kunnen door hun prachtgebouwen best de vergelijking doorstaan met de oudste grootsteden van Europa; — *Adelaide* (324 d.), de derde zeehaven; — *Brisbane* (313 d.); — *Perth* (184 d) met de haven *Fremantle*; — *Newcastle* (99 d.), net als haar naamverwante stad in Engeland, de uitvoerhaven van een rijk kolenbekken; — *Ballarat* (38 d.), het middelpunt van de goudwinning in den Staat Victoria.

Tasmanië. — *Tasmanië* (hoofdpl. *Hobart*, 58 d.) is meer dan 2 maal zoo groot als België en het telt 220.000 inwoners. — Het is een zeer bergachtig eiland : zijn woudrijke *granietbergen* bevatten groote rijkdommen aan allerlei erts : het mijnwezen is er echter nog weinig ontwikkeld.

III. — MELANESIË.

Aardrijkskundige indeeling. — Door Melanesië verstaat men *Nieuw-Guinea* en de archipels, welke de voortzetting zijn van dat eiland : de *Bismarck-archipel*, de *Salomons-eilanden*, de *Nieuwe-Hebriden*, *Nieuw-Caledonië* en de *Fidzji-eilanden*.

Nieuw-Guinea. — *Nieuw-Guinea* of *Papoeasië* is het grootste eiland van de Aarde : 't is 27 maal zoo uitgestrekt als België. 't Is evenwel zeer schaars bevolkt — het telt geen millioen zielen — en, inzonderheid het binnenland is nog maar weinig doorvorscht. Over heel de lengte van het eiland, van 't W. naar 't O., een *vulkanische bergketen* met het *Owen-Stanleygebergte*, dat toppunten heeft van meer dan 5.000 m. De inboorlingen of *Papoea*'s staan bekend om hun wreedheid en hun haat tegen de Europeanen.

't Eiland is verdeeld onder Nederland en Engeland : West-Guinea behoort toe aan Nederland; Zuid-Oost-Guinea, aan de Engelschen, die er *katoenbouw* en *tabaksplantages* aanlegden en er *hout* en *coprah* uitvoeren. — Het *Papoea-territorium*, vroeger Britsch Nieuw-Guinea geheeten, en *Nieuw-Guinea* (het voormalig Duitsch Nieuw-Guinea) hooren bij den Australischen Bond.

Nieuw-Caledonië. — *Nieuw-Caledonië* is groot als $\frac{2}{3}$ van België en wordt bewoond door 50.000 zielen : 't is een langwerpig, vulkanisch bergland, met koraalriffen omgeven. Het zacht en vochtig klimaat maakt dat eiland zeer geschikt tot het *verbouwen* van *rijst*, *maïs*, *wijn*, *koffie* en *suikerriet*. — De hoofdrijdrom van Nieuw-Caledonië zijn evenwel de buitengewoon rijke *mijnen*. Nieuw-Caledonië is *het belangrijkste kobaltland* der Aarde; met zijn *nikkelmijnen* volgt het onmiddellijk op Canada, en, met zijn *chrom*, op Turksch-Azië. De ondergrond bevat ook *steenkolen*.

Nieuw-Caledonië behoort toe aan Frankrijk, dat er een *strafkolonie* van maakte. De hoofdplaats is *Noemea* (10 d. inw.), voor de schepen toegankelijk, doordat de haven gelegen is aan een gaping in de koraalbank.

De bevolking bestaat hoofdzakelijk uit inboorlingen of *Kanakken*, wier getalsterkte ongeveer 30.000 zielen bedraagt en die geleidelijk uitsterven; men heeft er ook van 7.000 tot 10.000 *galeiboeven* en vrijgemaakte ballingen; ook vrije kolonisten en ook Chineesche koelies op wier medewerking men zich heeft moeten beroepen, doordat de inboorlingen tot geordenden arbeid niet over te halen zijn.

IV. — MICRONESIË.

Algemeen overzicht. — Zooals de benaming het uitwijst, bestaat *Micronesië* uit een groot aantal kleine eilanden, verspreid ten O. van de Philippijnen, tusschen Japan en den evenaar. 't Zijn ofwel *koraal-eilanden*, ofwel *vulkanische eilanden* : de meeste zijn met gevaarlijke kustriffen omzoomd. Ze bestaan uit talrijke eilandengroepen, waarvan de belangrijkste zijn : de *Marianen*, de *Pataoe-eilanden*, de *Carolinen* en de *Marshall-eilanden*. De drie laatstgenoemde archipels zijn even-

wijdig met den evenaar gericht; heel Micronesië behoorde vroeger aan Duitschland toe en thans wordt het door Japan beheerd. — Alleen het eiland *Goëam*, een der Marianen, behoort toe aan de Vereenigde Staten, die er een *marine- en kolenstation* van maakten, op den zeeweg van San-Francisco naar de Philippijnen en China.

V. — POLYNESIË.

Algemeen overzicht. — *Polynesië* — de naam beteekent: *de talrijke eilanden* — vormt het Oostelijk deel van Oceanië. De meeste van die eilanden hebben een lekker klimaat en een weelderigen, tropischen plantengroei. — De bewoners worden gekenmerkt door hun goed ontwikkelden lichaamsbouw, door de gewoonte van het tatoëeren en door hun behendigheid in 't sturen van hun lichte schuiten of *prauwen* langs de koraalriffen der oevers. — De voornaamste archipels van Polynesië zijn *Nieuw-Zeeland* en de *Hawaiï- of Sandwich-eilanden*.

Nieuw-Zeeland. — Nieuw-Zeeland, dat negen maal zoo groot is als België, telt 1 mill. 490 d. zielen, waarvan slechts 50 d. inboorlingen of *Maori's*. Het bestaat uit twee groote eilanden: het *Noordelijk eiland* en het *Zuidelijk eiland*. Die twee eilanden worden van elkaar gescheiden door de Straat van Cook. De grondlijn is een *vulkanische keten*, met *zeer hooge bergtoppen*. Het binnenland, hier en daar door majestatische vulkaankegels of overheerlijke *gletsjers* beheerscht, heeft groote wouden, schilderachtige meren, solfataren of zwavelbronnen, geisers en fumarolen of gasbronnen, welke, net als de Nationale Warande van de Vereenigde Staten, er een echt Wonderland van maken, een van de eigenaardigste en meest bezochte streken der Aarde.

Doorsneden door den parallelcirkel van 30° Z.-B., heeft Nieuw-Zeeland een mediterraan klimaat, door een bestendige vochtigheid getemperd. Zijn voortbrengselen doen aan Algerië denken: men wint er *graan, wijn en fruit*. De vochtige bodem maakt er vooral een *haver- en een vlasland* van. De *tarwebouw* komt slechts op de tweede plaats. Men verbouwt er insgelijks *phormium tenax*, een soort vlas, waarvan de stevige vezels tot papier en touwwerk bewerkt worden.

Dank zij zijn rijke grasweiden, is Nieuw-Zeeland een *fokland* geworden: men fokt er *schapen* (25 miljoen stuks), *hoornvee, melkkoeien, paarden*. — Nieuw-Zeeland is ook een *goudland*; *zilver* en *steenkolen* hooren insgelijks bij zijn delfstoffenrijkdom.

Nieuw-Zeeland wordt meer en meer een *nijverheidsland*: leerlooierijen, leertouwerijen, houtzagerijen, ijzergieterijen, brouwerijen nemen in aantal toe; dat belet evenwel niet dat Nieuw-Zeeland nog

verplicht is zeer veel uitheemsche industriewaren in te voeren. — Zijn handelscijfer bedraagt meer dan 2 milliard; men voert vooral uit (de rangschikking volgt de handelswaarde van de producten) : *wol, bevrozen vleesch, boter, kaas, huiden, haver, vlas, tarwe en hout*; men voert *fabriekswaren* in.

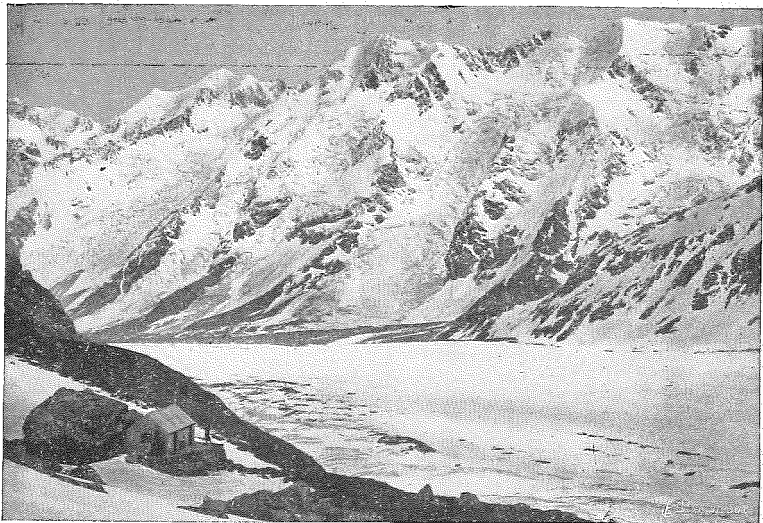
Het *Dominion of New-Zeeland*, d. w. z. de zelfstandige kolonie Nieuw-Zeeland, vormt, evenals Australië, een Engelsche kolonie met nagenoeg onbepert zelfbestuur, een eigen parlement en een ver doorgedreven politieke inrichting (het vrouwenstemrecht, als in Australië; een zeer democratische arbeidswetgeving, enz.).

De belangrijke sieden zijn : in 't Noordelijk eiland, de hoofdstad *Wellington* (143 d. inw.) en *Auckland* (217); — in 't Zuidelijk eiland, *Christchurch* (127 d.) en *Dunedin* (86 d.).

De *Hawaiï-eilanden*. — De *Sandwich-* of *Hawaiï-eilanden* zijn een archipel, voordeelig gelegen op den zeeweg van de Vereenigde Staten naar Azië en Australië, op vier dagen zeevaart van San Francisco. Ze zijn iets grooter dan half België en tellen 368.000 inwoners, waaronder 39.000 *Polynesiërs* en 140.000 *Japanners*. Het grootste onder die vulkanische eilanden, *Hawaiï*, heeft drie reusachtige, nog werkende vulkaankegels : den *Kilauëa*, den *Mauna Kea* en den *Mauna Loa*.

De *Hawaiï-eilanden* behooren toe aan de Vereenigde Staten, die er het verbouwen van *suikerriet* en van *ananassen* zoodanig hebben uitgebreid dat die eilanden thans, met Java en Cuba, onder de *belangrijkste suikerlanden* der wereld mogen gerekend worden (700.000 ton per jaar). De hoofdplaats *Honoloëloë* (140 d. inw.), op 't eiland *Oahoe*, is een haven, waar de schepen aandoen, welke van San-Francisco naar Japan en China, of naar de Philippijnen, Australië en Nieuw-Zeeland varen.

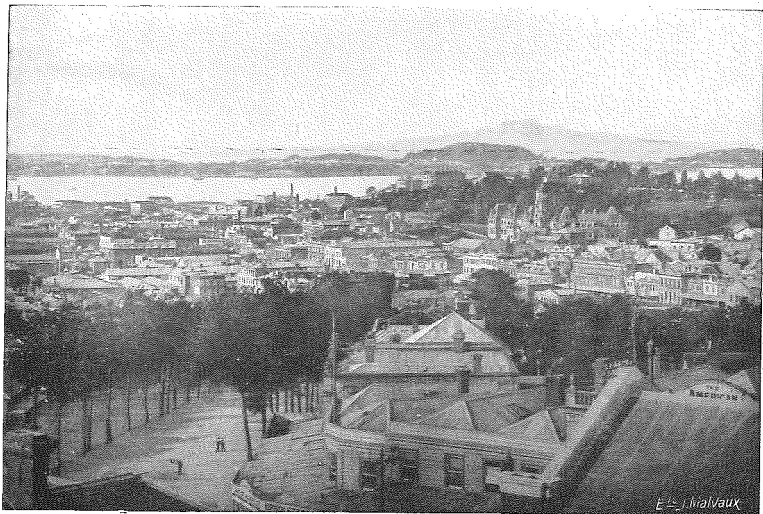
Tusschen de *Sandwich-eilanden* en Nieuw-Zeeland, liggen een ontelbare eilanden verspreid, welke verschillende archipels vormen. De belangrijkste van die eilandengroepen zijn : de *Marquesas*; — de *Lage Toeamotoe-eilanden*, omgeven door gevaarlijke koraalbanken en kuststriffen, welke veel gevaar opleveren voor de scheepvaart; — de *Tahiti-eilanden*, op een derwelke goed geschikte haven, ligt : 't zijn vulkanische, doch zeer vruchtbare eilanden, *Papeete*, een met plantages van *palomboomen* en *suikerriet*; de *Tahiti-eilanden*, met een bevolking, die geldt als het mooiste menschentype van Oceanië. zijn Fransch bezit; — de *Samoa-eilanden*, waar talrijke handelskantoren opgesteld zijn. — Een overgroot aantal andere eilanden, welke zich bij geen bepaalde groep aansluiten, liggen verspreid over den onmetelijken Stillen Oceaan : verschillende van die eilanden, niet ver van de Amerikaansche kust, hebben rijke ganolagen.

Photoglob.

In Tasmanië.

De hut van Malte-Brun en het Tasmangebergte.

Photoglob.

New-Zealand : Auckland-City.

II P.

VIJFDE DEEL

AARDRIJKSKUNDE VAN DE POOLLANDEN

I. — DE NOORDPOOLLANDEN.

(Atlas, pl. 40, k. 210.)

Grenzen. — Door Noordpoollanden verstaat men de eilanden, gelegen in de Noordelijke Ijszee, waarvan de Zuidgrens overeenstemt met de Noordgrens van Europa, Azië en Amerika, en door den Noordpoolcirkel.

Algemeen voorkomen. — 't Zijn groote, met ijs bedekte en meestal onbewoonde eilanden. *Groenland* is het grootste onder die Noordpoollanden, welke verschillende eilandengroepen vormen. Sommige van die archipels, namelijk die, gelegen ten N. van Amerika, beslaan een groote oppervlakte : *Banksland*, *Prins Albertland*, *Victorialand*, *Prins van Walesland*, *Baffinsland*, *Grinnelland*, *Grantland*; de eilanden *Melville*, *Parry*, *Devon*, *Bathurst*, *Somerset*, enz. Andere eilandengroepen zijn minder uitgestrekt, zooals de *Spitsbergen*, *Frans-Jozefsland* en *Nova-Zembla*, ten N. van Europa; de *Nieuw-Siberische eilanden*, ten N. van Azië. Als afgezonderde pooleilanden dienen vermeld de eilanden *Jan Mayen* en *Wrangel*.

Groenland. — Dat groot eiland, 70 maal zoo groot als België, heeft 14.000 inwoners en behoort toe aan Denemarken. In het Z., loopt het spitsvormig uit op de kaap Farvel; naarmate men Noordwaards vordert, verbreedt het voortdurend : 't is echter zeer moeilijk geweest de Noordgrens te bepalen. Het nog weinig verkende binnenland is een onvruchtbaar en verlaten ijsplateau.

De bevolking bestaat hoofdzakelijk uit *Eskimo* 's; slechts de Zuidkust, tot op ongeveer 80° N.-B., en ook enkele plaatsen op de Z.-O.-kust, zijn bewoond. De *Eskimo* 's wonen in kleine hutten, doorgaans met sneeuw bedekt of in de wanden der ijsberen uitgegraven. Zij maken jacht op zeehonden, walrusen en ijsbergen. Het rendier wordt als trekdier gebruikt; liefst reizen de *Eskimo* 's in lichte, door een groot aantal honden getrokken sleden. Als nederzettingen zijn enkel eenigszins belangrijk : *Sydproven* (800 inw.), de hoofdstad, *Christianshaab* en *Julienshaab*.

De Poollanden ten N. van Amerika. — Die groep poollanden, door de *Baffinsbaai* van Groenland gescheiden, vormen een archipel van groote, met ijs bedekte en doorgaans verlaten eilanden; dikwijls worden ze beschouwd als deel uitmakende van Amerika. Men heeft er talrijke zeeëngten, dikwijls door het ijs gestremd, en ook de *Noordwestelijke Doorvaart*, in 1853, door Kapitein Mac-Clure, deels per schip, deels per slede, volvoerd, en langswaar, van 1903 tot 1906, de Noor *Amundsen*, per schip, van den eenen Oceaan in den anderen vaarde. — In 't N., bestaat een andere toegang tot de *Poolzee*. — In die onherbergzame streken vonden talrijke onverschrokken zeelieden den dood : ze vielen als slachtoffers van den honger, de koude en de ijsberen; die herhaalde tegenslagen brachten echter de stoute zeevaarders niet tot ontmoediging : den 7 April 1909, bereikte, na herhaalde pogingen, de Amerikaan *Peary* de Noordpool.

Spitsbergen. — De *Spitsbergen* liggen ten O. van Groenland, waarvan ze door de Groenlandzee gescheiden worden. Gedurende langen tijd maakten die eilanden de Noordgrens uit van de door de poolvaarders verkende gewesten. Ze bestaan uit drie groote, en uit talrijke kleine eilanden : ze zijn een bezitting van Noorwegen en dienen als kolenstations voor de visschersschepen, welke in de omgeving varen. Men treft er bergen aan, tot 1400 m. hoog en met gletsjers bedekt. — De *Noordoostelijke Doorvaart*, van den Atlantischen Oceaan tot de Beringstraat, langs de Noordkust van Azië, werd van 1878 tot 1879 door *Nordenskjöld* verwezenlijkt. Om het belang van zijn wetenschappelijke uitkomsten, wijzen we op den tocht, ondernomen door *Nansen* van 1893 tot 1895, en op de tochten met bestuurbare ballons en vliegmachines welke in de laatste jaren zoo machtig hebben bijgedragen tot het bestudeeren en het verkennen van het poolgebied.

II. — DE ZUIDPOOLLANDEN.

(*Atlas*, pl. 40, k. 211.)

Ten Z. van Oceanië en Amerika liggen de Zuidpoollanden, pas een halve eeuw geleden, ontdekt : ook bezitten we slechts een oppervlakkige kennis van die gewesten waarvan de breedteligging met die van Lapland overeenstemt. Ten Z. van Nieuw-Zeeland heeft men *Victorialand*, waar de Engelsche zeevaarder *James Ross* de vulkanen *Erebus* en *Terror* ontdekte; ten Z. van Amerika liggen *Grahamsland*, de eilanden *Shetland* en de *Orcaden*; daarop volgt, in de nabijheid van den Poolcirkel, een opeenvolging gronds, welke doorgaat als de

Noordgrens van een Zuidpoolsch vasteland, dat met sneeuw en ijs bedekt is en, ten minste zoo de *Weddellzee* (ten O. van Grahamsland) en de *Rosszee* (ten O. van Victorialand) langs het Z. met elkander verbonden zijn, uit twee deelen zou bestaan. — In die verlaten gewesten leven slechts zeehonden, walvisschen en pingo 's; de zeevaarders moeten er voortdurend schipperen tusschen de monsterachtige klompen drijfijis : die vlottende ijsschollen worden aangetroffen tot op 50° Z.-B., met andere woorden, tot op dezelfde breedte als die, waarop, in het Noordelijk halfrond, België gelegen is. — Onder het geleide van Luitenant *de Gerlache*, bereikte een Belgische verkenningstocht, op de *Belgica*, 71° Z.-B. : onze landgenooten waren de eerste poolreizigers, om in die gewesten te overwinteren. Eindelijk bereikte, den 14 December 1911, de Noor *Amundsen* de Zuidpool.

De Zuidelijke poollanden zijn onbewoond.

III. — STAATKUNDIGE AARDRIJKSKUNDE VAN DE POOLLANDEN.

Het bezit van de meeste landen en eilanden van de poolstreken werd slechts in de laatste jaren door sommige Staten opgeëischt.

In de Noordelijke Ijszee heeft men volgende politieke verdeling : Rusland bezit de eilanden gelegen tusschen de middaglijn van Moermansk en die van de Beringstraat; de Vereenigde Staten bezitten de eilanden benoorden Alaska; aan Canada behooren toe de eilanden gelegen tusschen de Zee van Beaufort eenerzijds en de Baffinszee en de Straat van Smith anderzijds; Denemarken bezit Groenland, maar onlangs heeft Noorwegen officieel een klein gedeelte van de Oostkust van dat eiland bezet; Noorwegen bezit de Spitsbergen of Svalbard.

In de Zuidelijke Ijszee heeft men vijf sectoren, afgebakend door middaglijnen. Engeland bezit twee van die sectoren : de eerste is gelegen bezuiden de Sandwich-eilanden, de Zuidelijke Orcaden en Zuid-Shetland en beslaat o. a. Grahamsland en Koning-Oscar II 's- land; de andere, nabij de Zee van Ross, begrijpt Koning Joris-V 's- land, Victorialand en Eduard-VII 's- land. Frankrijk bezit een sector bezuiden de eilanden Crozet en Kerguelen en meer Oostwaards tot Wilkesland dat, administratief, bij Madagaskar hoort. Tot nog toe werd op de twee andere sectoren nog geen aanspraak gemaakt.

ZESDE DEEL

AARDRIJKSKUNDE VAN DE OCEANEN

I. — DE ZEE.

(Atlas, k. 21, 30, 36, 37 en 38.)

Uitgestrektheid van de Zee. — Men schat dat een oppervlakte van 361 millioen km², dat is ongeveer $\frac{7}{10}$ van de aardoppervlakte, of 36 maal Europa, zee is. De Oceanen of Wereldzeeën zijn dan ook een zeer belangrijk aardrijkskundig verschijnsel. Ze zijn op ongelijke wijze over 't Noordelijk en 't Zuidelijk halfrond verdeeld: $\frac{3}{7}$ van de gezamenlijke zeeoppervlakte ligt in het Noordelijk halfrond.

Groote onderdeelen. — Het zeewater vormt drie Oceanen, waardoor de evenaar loopt: den Atlantischen Oceaan, den Grooten Oceaan en den Indischen Oceaan; en twee poolzeeën: de Noordelijke en de Zuidelijke IJszee.

De Groote Oceaan en de Zuidelijke IJszee beslaan nagenoeg de helft van de aardoppervlakte; enkel de Zuidpoollanden en eenige eilanden onderbreken de watermassa. Tusschen Australië en Afrika, ligt de Indische Oceaan; een nog langere zeearm, de Atlantische Oceaan, eindigt in de Noordelijke IJszee, welke voorkomt als een overgroote golf rond de Noordpool.

Natuurkundige aardrijkskunde. — De Oceanen hebben een gebogen oppervlakte, met overal een gemiddelden waterspiegel van 0 m. — Het zeewater vormt één enkele watermassa: immers, de Oceanen staan met elkander in verbinding, en het niet overwaterde land mag als eilanden beschouwd worden. — De diepte van de Zee is verre van overal dezelfde te zijn: men heeft het bestaan vastgesteld van zeer diepe zeeuilen (de tot nog toe gepeilde laagste diepte bedraagt 9.788 m., nabij de Philippijnen; men heeft insgelijks het bestaan bevonden van onderzeesche berglanden, en van een continentaal plat, minder dan 200 m. diep, rond de vastelanden en de groote eilandengroepen. De bodem van de Zee is aldus een opeenvolging van bergen, hoogland, valleien, en van kuipvormige indiepingen of

grachten. — De Zee is een zoutwaterplas : in vollen Oceaan bedraagt het zoutgehalte 36 gr. per liter. Ook hier bestaat echter een groote afwisseling, als gevolg van de verdamping, welke niet overal even sterk is, en van den zoetwatertoevoer van de stoomen. — Het zeewater neemt gemakkelijker de warmte op, maar koelt ook trager af dan het land : aldus oefent de zee haar verzachtenden invloed uit op het klimaat van de kuststreken. — Het zeewater is aan bewegingen onderworpen : aan deining, golving en getijen, welke geen horizontale verplaatsing veroorzaken, maar ook aan oppervlaktestroomingen van zoutwater (*zeestroomingen*). — Tusschen de vastelanden in, worden de inzinkingen van den bodem door zeewater gevuld, en alzoo ontstaan de randzeeën, de binnenzeeën, de golven en de zeeëngten.

Biologische aardrijkskunde. — In de Oceanen leven veelsoortige planten en dieren. De zeeoppervlakte heeft nergens, buitengewoon kleine zeevieren uitgezonderd, planten van tel : een uitzondering moet men maken voor sommige kustzeeën en voor de Sargassenzee; daarentegen onderscheidt men de fauna van de kustzee, van de volle zee en van de diepzee.

De fauna van de kustzee omvat zeezoogdieren, zeevogels, kruiddieren en vooral visschen en weekdieren; die der diepzee, vleeschetende visschen. — Een speciale melding verdienen de koraaldiertjes en sterpoliepen, welke poliepenhuisjes en koraalbanken vormen.

Volkenkundige aardrijkskunde. — De zeewateren zijn feitelijk niet als verblijfplaats voor de menschen geschikt : uiterst zeldzaam zijn de menschengroeperingen, die uitsluitend op de zee en van de zee leven. Toch oefent de zee een grooten invloed uit op den mensch en ze heeft een groot anthropogeographisch en economisch belang. De zee is een onmetelijk, internationaal gebied, waarop alle volken vrij varen kunnen : enkel een smalle strook langs de kustlijn, wordt staatkundig bij den kuststaat gerekend. 't Is een verkeerweg, welke, sedert de zeevaart zich dusdanig ontwikkelde, de betrekkingen onder de volken ten zeerste vergemakkelijkte. De mensch voelt zich tot de zeestreek aangetrokken, doordat de zee hem zeer veel inkomsten verzekert. — Langs de zeekust rijzen havens op, als zooveel concentratiepunten van 't land- en 't zeeverkeer.

II. — DE ATLANTISCHE OCEAAN.

Grenzen. — Hij strekt zich uit van den Noordpoolcirkel en Groenland, ten N., tot den Zuidpoolcirkel en Grahamsland, ten Z.; hij ligt tusschen Europa, Azië en Afrika, ten O., en de beide Amerika's, ten W.

Tusschen Noorwegen en Groenland, alsook tusschen Groenland en Baffinsland, vermengt de Atlantische Oceaan, aan den Noordpoolcirkel, zijn wateren met die van de Noordelijke Ijszee; ten Z. van Afrika, langs de middaglijn van de kaap Agulhas, staat hij in verbinding met den Indischen Oceaan; langs den Zuidpoolcirkel, uitgezonderd ten W., waar Grahamsland zich Noordwaards vooruitstrekt, staat hij in verbinding met de Zuidelijke Ijszee; ten Z. van Vuurland, langs de middaglijn van de kaap Hoorn, staat hij in verbinding met den Stillen Oceaan.

Bovendien staat hij in verbinding met den Indischen Oceaan door het Suezkanaal, en met den Stillen Oceaan door het Panamakanaal en de Straat van Magellaan.

Uitgestrektheid; ligging. — De Atlantische Oceaan beslaat $81 \frac{1}{2}$ miljoen km^2 , dat is meer dan 8 maal de oppervlakte van Europa. Hij gelijkt aan een overgroot, ietwat kronkelend kanaal tusschen de twee poolzeeën; bij beslaat een breedte, van ongeveer 14.000 km.; tusschen Newfoundland en Ierland, is de afstand ongeveer 3.000 km.; tusschen Brazilië en Afrika, ongeveer 2.500 km.; tusschen de Syrische kusten en de kusten van Mexico, ongeveer 13.000 km. : hier is dan ook zijn wijdsta lengte.

Onderdeelen. — De Atlantische Oceaan vormt talrijke zeeën : in Europa, de Noordzee, het Kanaal en de Iersche Zee, de golf van Gascogne; tusschen Europa, Azië en Afrika, de Middellandsche Zee, de Tyrreheense Zee, de Adriatische Zee, de Ionische Zee, de Egeïsche Zee, de Zee van Marmora, de Zwarte Zee, de Zee van Azow, de Levantsche Zee; in Afrika, de golf van Guinea, de Groote Syrte, de golf van Gabes; in Noord-Amerika, de Hudsonsbaai, de Zee van Labrador, de Sint-Laurens golf; tusschen de beide Amerika's, de golf van Mexico en de Antillenzee.

Zijn kleinere onderdeelen zijn : het Skager Rak, het Kattegat, de Sont, de Botnische golf, de Finsche golf, de golf van Riga, het Nauw van Calais, het Noordkanaal, het Sint-Joriskanaal, de Straat van Gibraltar, de Straat va Messina, de Sicilische Straat, de Straat van Otranto, de zeeëngte der Dardanellen, de Bosporus, de zeeëngte van Jenikale, in Europa; — de golf van Benin en de Biafrabaai, in Afrika; — de Hudsonstraat, de Jamesbaai, de zeestraten van Belle-Isle en Florida, de golf van Honduras, de golf van Darien en de Straat van Magellaan, in Amerika; de Straat van Drake, tusschen Amerika en Grahamsland.

Zeestroomingen. — De Atlantische equatoriaalstroom ontstaat aan de Westkust van Afrika, tusschen den Steenbokskeerkring en den evenaar. Hij doorklieft den Oceaan van Oost naar West (Zuid-equatoriaalstroom), en loopt uit op de Zuid-Amerikaansche kust, waar hij zich in twee vertakkingen

splitst. Een van die vertakkingen, de Braziliaansche stroom, gaat Zuidwaards langs de kust van Brazilië, om dan de Z.-O. richting te volgen, weer naar Afrika toe. De andere vertakking, de Guyanastroom, volgt de kustlijn en vormt insgelijks twee vertakkingen: de eene dringt in de Antillenzee en in de golf van Mexico; de andere volgt de Oost- en de Noordkusten van de Antillen; de eerste loopt te loor in de golf van Mexico, waar ze den waterspiegel verheft; hier ontstaat dan, aan de Straat van Florida, de Gulfstream. — Eerst loopt de Gulfstream evenwijdig met de kusten van de Vereenigde Staten: ten Z.-O. der zandbank van Newfoundland, wijkt hij Oostwaards af in de richting van Europa: hij wordt breeder en splitst zich op zijn beurt in twee stroomingen: een van zijn vertakkingen neemt de richting van de Afrikaansche kust en vormt den Noordelijken equatoriaalstroom, welke de Guyanastrooming kracht bijzet en de Sargassenzee insluit; de andere slaat de richting van het N.-O. in kracht en baadt eenerzijds IJsland, anderzijds Ierland, Schotland en Noorwegen, om zich op te lossen in de Poolzee. — Tusschen den Zuidelijken en den Noordelijken equatoriaalstroom, welke alle twee de richting van 't O. naar 't W. volgen, ontstaat, op ongeveer 5° N.-B., de equatoriale tegenstroom van Guinea, in de richting van 't W. naar 't O. — De stroomingen, herkomstig uit de poolstreken, bespreken we verder.

De belangrijkste havens. — Bijna alle groote werelddhavens liggen aan den Atlantischen Oceaan, of althans aan zeeën, welke van dien Oceaan afhangen: Londen, New-York, Liverpool, Antwerpen, Cardiff, Hamburg, Rotterdam, Marseille. Daarbij verdienen ook vermeld te worden: Le Havre, Lissabon, Genua, Constantinopel, Boston, Montreal, Philadelphia, Baltimore, Galveston, Buenos-Aires, Rio de Janeiro en Capetown.

Handelsbelang. — De Atlantische Oceaan waarvan het Noordelijk deel dagelijks door gemiddeld 300 schepen doorkruist wordt, is veruit de belangrijkste wereldverkeersweg: ook is het langs daar dat de drukste handelsbetrekkingen geschieden: in 1913 geschiedde 77 o/o van 't wereldverkeer ter zee over 't N. van den Atlantischen Oceaan. De schepen volgen voornamelijk de vijf volgende zeewegen: van Europa naar Noord-Amerika, verreweg de belangrijkste; van Europa naar Midden-Amerika; van Europa naar Zuid-Amerika; van de Atlantische kust van de Vereenigde Staten naar de Atlantische kust van Zuid-Amerika; van Europa naar West-Afrika. Daaraan dienen toegevoegd te worden: de handelsweg die van West-Europa, door de Middellandsche Zee, naar 't Oosten, 't Verre-Oosten en de Oostkust van Afrika leidt; de handelsweg naar Australië, langs de Zuidspits van Afrika om; de handelsweg naar Zuid-Amerika, langs Amerika's Zuidpunt om. — Zijn economisch belang dankt de Atlantische

Oceaan hieraan, dat, in den gematigden klimaat gordel vooral, op zijn kusten groote bevolkingscentrums bestaan en dat ze bewoond worden door de voornaamste industrie- en handelsvolken.

Het openen van het Suezkanaal in 1869 had het belang van den zeeweg naar Indië langs Zuid-Afrika om, aanzienlijk doen afnemen, ten bate van den zeeweg langs Gibraltar, door de Middellansche Zee. Eveneens nam, ten gevolge van 't openstellen van 't Panamakanaal in 1914, het belang af van den zeeweg langs de Straat van Magellaan, ten bate van den zeeweg van Europa naar Midden-Amerika : 't Panamakanaal vergemakkelijkt het verkeer tusschen de Westkust en de Oostkust van Amerika, en eveneens tusschen Europa en Australië. — Een handelsweg ter zee naar de Stillen Oceaan langs Noord-Amerika of Eurazië bestaat niet.

III. — DE STILLE OCEAAN.

(Atlas, pl. 39, k. 206.)

Grenzen. — Ten N. : Azië, de Beringstraat, Amerika; — ten O. : Amerika; — ten Z. : de Zuidpoolcirkel, — ten W. : Australië, de Soenda-eilanden, Azië.

Ten N., staat de Stille Oceaan, langs de Beringstraat, met de Noordelijke Ijszee in verbinding. Hij is met den Atlantischen Oceaan verbonden : in Midden-Amerika, langs het Panamakanaal; ten Z. van Amerika, langs de Straat van Magellaan; alsook langs de middaglijn van de kaap Hoorn, en bezuiden die kaap. Ten Z., wordt hij door den poolcirkel gescheiden van de Zuidelijke Ijszee. Ten W. wordt hij met den Indischen Oceaan in verbinding gesteld : ten Z. van Tasmanië, langs de middaglijn der Zuidkaap, langs de Straat van Bass, meer Noordwaarts, langs de Arafoerazee; langs de zeeëngten, welke de Soenda-eilanden van elkander scheiden, en langs de Straat van Malaka.

Uitgestrektheid; ligging. — De Stille Oceaan, ook Grootte Oceaan geheeten, is uitgestrekter dan gansch de niet overwaterde aardoppervlakte : hij beslaat 165 millioen km² en is dus $16\frac{1}{2}$ maal zoo groot als Europa. Langs het N. is hij ovaalvormig en langs het Z., ligt hij wijd open : evenals de Atlantische Oceaan, is ook de Stille Oceaan door den evenaar doorsneden. Van 't N. naar 't Z., meet hij ongeveer 14.000 km.; tusschen Australië en Zuid-Amerika, ongeveer 13.000 km.; tusschen Japan en de Vereenigde Staten, ongeveer 8.000 km.

Onderdeelen. — Langs zijn weinig gelede Amerikaansche kust vormt de Stille Oceaan geen zeeën : daar valt enkel de golf van Californië aan te stippen; in Azië daarentegen, vormt hij de Beringzee,

de Zee van Okhotsk, de Japansche Zee, de Gele Zee, de Oost-Chineesche en de Zuid-Chineesche Zee, de golf van Petsjili, de golf van Tonkin, de golf van Siam: in Oceanië, de Maleische Zee, de Javazee, de Celebeszee, de Bandazee, de Arafoerazee, de Koraalzee.

Zijn kleinere onderdeelen zijn : de Straat van Drake, tusschen Zuid-Amerika en Grahamsland; de Straat van Magellaan, de baai van Guayaquil, de golf van Panama, de golf van Tehuantepec, in Amerika; de Tatarensont, de Straat van Korea, de Straat van Formoza, in Azië; de Zee van Borneo, de Soeloezee, de Straat van Malaka, de Soendastraat, de Torresstraat, de Straat van Makasser, de Straat van Bass, de Straat van Cook, de Carpentaria-golf, in Oceanië.

Zeestroomingen. — De equatoriaalstrooming van den Stillen Oceaan bestaat, evenals die van den Atlantischen Oceaan, uit twee stroomen, welke de richting van 't O. naar 't W. volgen en door een tegenstrooming, welke de richting van 't W. naar 't O. volgt, gescheiden zijn. Ze strekken zich uit over heel de subtropische streek, ten W. van Amerika, en N.-O. van Australië, vóór de Maleische eilanden, heeft men de splitsing in drie vertakkingen. De eerste vertakking, Nieuw-Zeelandstroom geheeten, omschrijft een cirkel in de Zuiderzeeën, om weer op de Zuid-Amerikaansche kust terecht te komen. De middenvertakking dringt, langs de zeeën en zeeëngten van Maleisië, in den Indischen Oceaan binnen. De hoofdvertakking omschrijft een boog langs de Philippijnen, loopt langs Formoza en de Japansche eilanden, waar hij Koero-Siwo heet; daarna wordt hij, bezuiden de Aleoeten-eilanden, naar Britsch-Columbia en de kust der Vereenigde Staten afgeleid, en loopt eveneens kringvormig. — De zeestroomingen, uit de poolstreek herkomstig, bestudeeren we verder.

De belangrijkste havens. — De havens, aan den Stillen Oceaan gelegen, zijn niet zoo belangrijk en ook niet zoo talrijk als de Atlantische. De belangrijkste zijn : Hongkong, Singapore, Sjangai, Batavia, Yokohama, Sydney, Vancouver, Seattle, San Francisco, Callao en Valparaiso.

Handelsbelang. — De handelsbetrekkingen tusschen de kustlanden van den Stillen Oceaan zijn veel minder druk, dan die, welke geschieden aan de Atlantische kusten : vóór 1914 ging slechts 5 % van den wereldhandel over den Stillen Oceaan.

De drukst gevolgde zeeweg is die van Japan en Oost-China naar Zuid-Canada en de Vereenigde Staten; een andere belangrijke zeeweg is die van de Straat van Malaka naar de havens van 't Verre-Oosten; het openen van 't Panamakanaal deed twee nieuwe zeewegen ontstaan : dien van de Atlantische kust naar de West-Amerikaansche kust, alsook den zeeweg

over den Atlantischen Oceaan naar Australië. Het handelsbelang van den Stillen Oceaan zal aangroeien, naarmate de kustlanden zich ontwikkelen : Australië, China en Japan; Canada, 't Westen van Vereenigde Staten, Zuid-Amerika.

IV. — DE INDISCHE OCEAAN.

Grenzen. — Ten N. : Azië; — ten O. : de Soenda-eilanden en Australië; — ten Z. : de Zuidpoolcirkel; — ten W. : Afrika.

Langs de Roode Zee en 't Suezkanaal, staat de Indische Oceaan in verbinding met de Middellandsche Zee, zelve een onderdeel van den Atlantischen Oceaan; hij staat nog in verbinding met dien Oceaan langs de middaglijn van de kaap Agulhas, ten Z. van Afrika; met den Stillen Oceaan wordt hij verbonden : door de Straat van Malaka, de zeeëngten tusschen de Soenda-eilanden, de Arafoerazee, de Straat van Bass; ten Z. van Tasmanië, langs de middaglijn van de Zuidkaap, mengen zich zijn wateren insgelijks met den Stillen Oceaan; langs den Zuidpoolcirkel, vermengt hij zijn wateren met die van de Zuidelijke Ijszee.

Uitgestrektheid; ligging. — De Indische Oceaan is niet zoo uitgestrekt als de Stille Oceaan en de Atlantische Oceaan. Zijn oppervlakte beslaat $73 \frac{1}{2}$ millioen km². De Stille Oceaan en de Atlantische Oceaan strekken zich over nagenoeg dezelfde breedte in beide halfronden uit : de Indische Oceaan daarentegen, is ten N. afgebakend, even benoorden den kreeftskeerkring; hij strekt zich eerder in lengte uit, over de subtropische en de Zuidelijke gematigde gewesten.

Hij beslaat een breedte van nagenoeg 10.600 km.; tusschen Mozambique en Australië, een lengte van ongeveer 8.000 km.

Onderdeelen. — Als belangrijke onderdeelen dienen enkel vermeld te worden : de Zee van Oman, de Roode Zee, de golf van Bengalen en de Perzische golf.

Zijn kleinere onderdeelen zijn : de Straat van Malaka, de Straat van Palk, de Ormoesstraat, Bab-el-Mandeb, de golven van Pegoe, van Martaban, van Manaar, van Cambay, van Oman, van Aden en van Suez, in Azië; de baaien van Delagoa en Sofala, de Straat van Mozambique, in Afrika; de Soendastraat, de Lombokstraat, de Straat van Bass, de groote Australische golf, de Spencergolf, in Oceanië.

Zeestroomingen. — De equatoriaalstrooming van den Indischen Oceaan begrijpt : a) een strooming, langs de Westkust van Australië; b) een strooming, langs de zeeëngten van de Soenda-eilanden; c) een Oostelijke strooming, langs de Maleische eilanden; deze strooming volgt de richting

van 't O. naar 't W., de richting van Afrika. In de nabijheid van Madagaskar, gebeurt de splitsing : een vertakking volgt de richting, eerst van het Z.; daarna van het O., en ze eindigt haar omloop aan de Australische kust; de andere vertakking, Mozambiqueestroom geheeten, drijft tusschen Madagaskar, en Afrika, om aan de kaap Agulhas te eindigen. In 't N. van den Indischen Oceaan verschilt de richting van de afgeleide strooming met de jaargetijden : des Zomers, drijft zij langs Afrika en daarna langs Azië en ze eindigt haar kringloop bij haar versmelten met den Soendastroom; 's Winters daarentegen, keert zij heelemaal Oostwaards tot vóór Sumatra om daarna de Aziatische kust te volgen van af het N. van Sumatra tot in de Omanzee, van waar ze dan tot haar vertrekpunt terugkeert.

De belangrijke havens. — Haar aantal en belang zijn nog geringer dan die van de havens aan den Stillen Oceaan. Te vermelden zijn : Melbourne, Calcutta, Bombay en Colombo.

Handelsbelang. — De Indische Oceaan is de minst belangrijke van de drie Oceanen : zijn kustlanden onderhouden haast geen handelsbetrekkingen met elkander. Evenwel loopen over die Wereldzee de handelszeewegen van Europa naar Hindostan en 't Verre-Oosten, van Europa naar Australië, van Europa naar de Oostkust van Afrika. Sedert het Suezkanaal voor de scheepvaart openstaat, wordt de zeeweg naar Indië, en Australië, over den Atlantischen Oceaan langs Capetown, niet meer zoo druk gevolgd.

V. — DE POOLZEEËN.

(Atlas, k. 210 en 211.)

't Zijn de minst gekende en minst bevaarde zeeën, doordat ze, met uitzondering van de buitenboorden bij Zomertijd, bijna heel het jaar door, voor de zeevaart onbruikbaar zijn. De Zuidelijke Poolzee mengt, langs den Zuidpoolcirkel, haar wateren met die van de drie groote wereldzeeën. Voor zoover de Zuidelijke Ijszee gekend is, zou ze een cirkelvormigen reepel vormen, ten N. afgebakend door den Zuidpoolcirkel en ten Z. door de Zuidpoollanden (waarvan evenwel, hier en daar, eenige vooruitstekende landtongen — eilanden of vastelandsdeelen : men weet het niet juist te bepalen — tot ietwat benoorden den Poolcirkel reiken); langs de Zuidkusten van 't Zuidpoolland, vormt ze twee zeeën : de Zee van Weddel en de Rosszee. — De Noordelijke Ijszee bespoelt de Noordkusten van Europa, Azië en Amerika; langs de Straat van Davis, langs de Deensche Straat, en ook langs

het Z. van de Zee van Noorwegen, staat ze in verbinding met den Atlantischen Oceaan; de Beringstraat verbindt ze met den Stillen Oceaan. Men schat dat ze 14 millioen km² groot zou zijn, ten minste zoo er, binnen het nog niet doorvorschte gedeelte, geen eilanden liggen. De Noordelijke Ijszee vormt de Zee van Noorwegen, de Groenlandzee, de Zee van Barents, de Karische Zee, de Zee van Nordenskjöld, de Zee van Beaufort, de Baffinsbaai en de Poolzee, alsook verschillende zee-ëngten in den Amerikaanschen poolarchipel.

Drie zeestroomingen ontstaan in de poolstreken : eene gaat door de Davisstraat en splitst zich tegenover Newfoundland in twee vertakkingen, waarvan eene langs de Oostkust van Canada en de Vereenigde Staten drijft; de tweede loopt uit in den Atlantischen Oceaan, langs de Deensche Straat, tusschen Groenland en IJsland; de derde drijft in den Stillen Oceaan binnen langs de Beringstraat. — De Zuidelijke Ijszee drijft naar het Noorden een watermassa, welke spoedig van 't N. naar 't O. afdrijft; de hoofdvertakking is de Chileensche stroom, langs de kusten van Chili.

INHOUDSTAFEL.

EERSTE DEEL. — AZIË.

	Biz.
AFDEELING I. — <i>Algemeene Aardrijkskunde van Azië</i>	5-20
Aardrijkskundige ligging; natuurkundige aardrijkskunde; plantkundige en dierkundige aardrijkskunde; volkenkun- dige aardrijkskunde	5
AFDEELING II — <i>De groote natuurlijke gewesten van Azië</i>	21-23
AFDEELING III. — <i>Aardrijkskunde van de landen van Azië</i>	24-42
I. Hindostan	24
II. Indochina	27
III. China	28
IV. Japan	31
V. Russisch Azië	33
VI. De Iranlanden	36
VII. Voormalig-Turksch Azië	38
VIII. Arabië	41

TWEEDE DEEL. — AFRIKA.

AFDEELING I. — <i>Algemeene Aardrijkskunde van Afrika</i>	43-84
Aardrijkskundige ligging; natuurkundige aardrijkskunde; plantkundige en dierkundige aardrijkskunde; volkenkun- dige aardrijkskunde	43
AFDEELING II. — <i>De groote natuurlijke gewesten van Afrika</i>	58-59
AFDEELING III. — <i>Aardrijkskunde van de landen van Afrika</i>	60-84
I. De Atlaslanden (Maghreb)	60
II. De Nijllanden	65
III. West-Afrika	69
IV. Equatoriaal-Afrika (Congobekken).	71
V. Zuid-Afrika	78
VI. Oost-Afrika	81

DEERDE DEEL. — AMERIKA.

	Blz.
AFDEELING I. — <i>Algemeene Aardrijkskunde van Amerika</i>	85-128
Aardrijkskundige ligging; natuurkundige aardrijkskunde; plantkundige en dierkundige aardrijkskunde; volkenkun- dige aardrijkskunde	85
AFDEELING II. — <i>De groote natuurlijke gewesten van Amerika</i>	101-103
AFDEELING III. — <i>Aardrijkskunde van de landen van Amerika</i>	104-128
I. De Noord-Amerikaansche Staten	104
II. Midden-Amerika	114
III. De Oostelijke Staten van Zuid-Amerika	117
IV. De Westelijke Staten van Zuid-Amerika	124

VIERDE DEEL. — OCEANIË.

AFDEELING I. — <i>Algemeene Aardrijkskunde van Oceanië</i>	129-148
Aardrijkskundige ligging; natuurkundige aardrijkskunde; plantkundige en dierkundige aardrijkskunde; volkenkun- dige aardrijkskunde	129
AFDEELING II. — <i>De groote natuurlijke gewesten van Oceanië</i>	137-138
AFDEELING III. — <i>Aardrijkskunde van de landen van Oceanië</i>	139-148
I. Maleisië (Insulinde)	139
II. Australië	142
III. Melanesië	145
IV. Micronesië	146
V. Polynesië	147

VIJFDE DEEL. — DE POOLLANDEN.

I. De Noordpoollanden	149
II. De Zuidpoollanden	150
III. Staatkundige aardrijkskunde van de Poollanden	151

ZESDE DEEL. — DE OCEANEN.

I. De Zee	152
II. De Atlantische Oceaan	154
III. De Stille Oceaan	157
IV. De Indische Oceaan	159
V. De Poolzeeën	160

